KÖTÜLÜĞÜN PSİKOLOJİSİ *M. Scott Peck*

KİTABIN ÖZGÜN ADI .
People Of The Lie Touchstone Simon and Schuster •Kesim Ajans Aracı l ı ğıyl a•

TÜRKCESI *Göker Talay*

YAYIN YÖNETMENİ
Nil Gün

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Gülşen Sayın - Meltem Uzun

KAPAK VE SAYFA DÜZENİ *Mahmut Hakan Güngör*

İstanbul, Kasım 2003 ISBN 975-6744-39-1

BASKI
Kitap Matbaacılık Tel: 0212. 567 48 84

KURALDIŞI YAYINCILIK ***Caferağa Mah. Sakız Sok. No: 6/7 34710 Kadıköy-İslanbul Tel: 0216. 449 98 05 pbx Faks: 0216. 348 00 69 email: yayin@kuraldisi.com www.kuraldisi.com***

İÇİNDEKİLER

©flısBş
OKURKEN DİKKATLİ OLUN •5*

HÖKKgfl
ŞEYTANLA ANLAŞMAYAPAN ADAM

■ 9 ■

KÖTÜLÜĞÜN PSİKOLOJİSİNE DOĞRU •33*

©(gÖGM ®(o)[L©Rfl GÜNLÜK HAYATTA KÖTÜLÜK
•75*

CHARLENE: ÖĞRETİCİ BİR VAKA
• 141 •

©HŞÜKKgO ®(S)[L©ftfl MYLAİ: GRUP KÖTÜLÜĞÜ
İNCELEMESİ •171*

MTOIKKgO [§(Q)[Ltel TEHLİKE VE UMUT
•205*

OKURKEN DİKKATLİ OLUN

Bu tehlikeli bir kitap.

Bu kitabı yazdım çünkü ihtiyaç duyulduğuna inanıyorum. Etkisinin iyileştirici olacağına inanıyorum. Ancak kitabı yazarken endişe de duydum. Kitabın kötülük potansiyeli var. Bazı okuyucuların acı duymasına neden olabilir. Daha da kötüsü, bazıları bu bilgiyi başka insanlara zarar vermek için kullanabilirler.

Düşünce ve dürüstlüğüne saygı duyduğum bazı okuyucularıma sordum: "Kötülük hakkındaki bu kitabın kendisi kötü mü?" "Hayır" dediler. Yine de, kitabın neden olabileceği zarardan dolayı okuyucularımdan ve toplumdan özür diliyor, özenle okumanızı rica ediyorum.

Özenin anlamlarından biri sevgidir. Eğer yazılanların acı verdiğini düşünürseniz, kendinize nazik ve sevecen olun. Lütfen kötü olduğunu anladığınız komşularınıza da nazik ve sevecen olun. Özenli olun -hem de çok özenli.

Kötülüğü iyileştirmeyi ümit edebilmek için ona doğrudan bakabilmeliyiz. Göreceğimiz hoş bir manzara değildir. Pek çok okuyucum, daha önceki kitabım *"Az Seçilen Yol*"un hoş bir kitap olduğunu düşündü. Bu hoş bir kitap değil. Bu kitap bizim karanlık yönümüz ve daha da çok toplumumuzun kötü bireyleri hakkında. Onlar hoş insanlar değiller. Ancak onlar hakkında bir

yargıya varmak gerekir. Bu kitabın tezi bu insanların -genel olarak kötülükle beraber- bilimsel olarak çalışılmaları gerektiğidir. Soyut bir şekilde değil. Sadece felsefi olarak da değil. Ama bilimsel olarak. Bunu yapabilmek için kararlara varmaya istekli olmalıyız. Bu kararların tehlikeleri, kitabın son bölümünün başında ele alınacaktır. Ancak şimdilik şunu aklınızda tutmanızı isteyeceğim: Böyle kararlara emin bir şekilde varabilmek için önce kendimizi yargılamaya ve iyileştirmeye başlamalıyız. Kötülüğü iyileştirmek için vereceğimiz mücadeleye kendimizden başlamalıyız. En büyük silahımız doğruluk olacak.

Pek çok nedenle bu kitabı yazmak zor oldu. Bu nedenlerden en önemlisi, kitabın her zaman gelişim sürecinde olması. Kötülük hakkında her şeyi öğrenmiş değilim, hala öğreniyorum. Aslında öğrenmeye daha yeni başladım. Bölümlerden birinin adı "Kötülüğün Psikolojisine Doğru" çünkü kötülük hakkında, psikolojinin alanı sayılacak kadar bilimsel bilgimiz yok. O yüzden başka bir uyarıda daha bulunmama izin verin: Burada yazılan hiçbir şeyi, bu konuda yazılmış son söz olarak görmeyin. Aslında, bu kitabın amacı bu konunun ne kadar ihmal edildiğini göstermek.

Bu kitapta verdiğim vakaların hikayelerinin detaylarında çeşitli değişiklikler yaptım. Psikoterapi ve bilimin temel taşları dürüstlük ve kesinliktir. Yine de, bazen değerler birbirleriyle çelişir ve gizliliğin korunması bu kitapta öncelikli öneme sahiptir. Dolayısıyla, her şeyin en doğrusunu isteyenler verilerimi güvenilmez bulabilirler. Öte yandan, tarif ettiğim kişilik kalıplarına uyan insanlar size tanıdık gelebilir. Bunun nedeni, vakalarda yaptığım değişikliklerin insan dinamiklerinin aslını değiştirmemesidir. Kitap bu dinamiklerin genelliği ve insanlar tarafından daha iyi kavranılması ve anlaşılması için yazıldı.

Verdikleri destek için teşekkür edilmesi gereken insanların listesinin uzunluğu böyle bir listenin verilmesini güçleştiriyor

ama aşağıdaki isimler belirtilmeyi özellikle hak ediyorlar: Beş yıl boyunca, kelime işlemci olmadan, sonu gelmeyen müsveddelerimi yazan sadık sekreterim Anne Pratt; babalarının işkolik- liğinden çok çeken çocuklarım Belinda, Julia ve Christopher; insanın kötülüğü gerçeğiyle karşılaşmam için cesaret veren meslektaşlarım, özellikle bu çalışmayı adadığım eşim Lily ve sevgili ateist dostum Richard Slone; bu kitaba ihtiyaç duyulduğuna tüm kalbiyle inanarak beni teşvik eden editörüm Erwin Glikes; kendilerini deneysel terapime teslim ederek bir bakıma benim öğretmenlerim olan hastalarım ve son olarak insan kötülüğü konusunda benim için çağın en büyük (araştırmacıları) ve yol göstericileri olan Erich Fromn ve Malachi Martin.

Dr. M. Scott Peek New Preston,
Connecticut 06777

©OBANKSO ©Mtafl

ŞEYTANLA ANLAŞMA YAPAN ADAM

Ekim başlarındaki o öğleden sonrasına kadar George her zaman rahat biri olmuş, en azından öyle olduğunu düşünmüştü. Bir pazarlamacı, üç çocuk sahibi, bir eş ve ara sıra akan bir çatısı ve biçilmesi gereken bir bahçesi olan bir evin sahibi olarak üstlendiği sorumluluklar olduğu doğruydu. Bahçenin çimleri biraz uzadığında veya evin boyası eskidiğinde bunu biraz kafaya takan olağanüstü derecede titiz ve düzenli biri olduğu da doğruydu. Gerçek olan bir başka şey ise güneş batarken üzüntü ve kederle karışık duygular hissetmesiydi. Ama bu sadece birkaç dakika sürerdi. Bazen satış yapmakla meşgul olduğunda veya gökyüzü gri olduğunda güneşin batışını unuturdu.

George birinci sınıf bir satıcıydı. Yakışıklı, ağzı iyi laf yapan, rahat ve konuşma yeteneği olan biri olarak, düşen bir meteor kadar hızlı bir şekilde güneydoğu eyaletleri bölgesini ele geçirmişti. Plastik muhafaza kapakları satıyordu. Kahve bardaklarının üzerine kolayca yerleştirilen tiplerden. Rekabetin yoğun olduğu bir pazardı. George'un şirketi ülkenin en büyük beş üreticisinden biriydi. Kendisinin dengi olamayacak bir adamdan işi devralmasının üzerinden daha iki yıl geçmemişti ki George satışları üçe katladı. Otuz dört yaşındaydı ve komisyonlar olma

dan net maaşı yılda altmış bin doları buluyordu. Üstelik bunu fazla çalışmadan kazanıyordu. Başarmıştı.

Sorun Montreal'de başladı. Şirketi, bir plastik üreticisi firmanın toplantısı için oraya gitmesini önerdi. Sonbahar olduğu ve daha önce ne kendisi ne de karısı kuzeyin sonbaharım görmediği için karısını da beraberinde götürmeye karar verdi. Bu seyahati sevdiler. Sıradan bir toplantıydı ama bitki örtüsü olağanüstü, restoranlar harikaydı ve Gloria kendini iyi hissediyordu. Montrealde'ki son öğleden sonralarında bir Katedrali görmeye gittiler. Bunun nedeni dini inançlarının kuvvetli olması değildi. Gloria ılımlı bir Protestan, kendiyse dine fanatik derecesinde düşkün olan annesi nedeniyle kiliselerden hoşlanmayan biriydi. Yine de. Katedral görmeye değer bir yapıydı ve onlar da manzara görmeye çıkmışlardı. Katedrali kasvetli ve sıkıcı bulmuş ve Gloria çıkmak istediğinde sevinmişti. Çıkış kapısına doğru yürürlerken, muazzam büyüklükteki kapının yakınında küçük bir bağış kutusu gördü. Kararsızlıkla durdu. Bir yandan, ne bu ne de başka bir kiliseye bir kuruş bile vermeyi istiyor, öte yandan ise, eğer vermezse, hayatını tehlikeye atacakmış gibi mantıksız bir endişe hissediyordu. Endişesi kendini utandırdı; ne de olsa o mantıklı bir adamdı. Bir müzeye veya eğlence parkına girerken giriş parası vermek gibi bunun da mantıklı olduğunu düşündü. Eğer fazla değilse, cebindeki bozuklukları kutuya atmaya karar verdi. Cebindeki bozukluklar fazla bir miktar değildi. Küçük bozukluklar halindeki elli beş senti cebinden çıkarıp kutuya attı.

İşte o an ilk düşünceyle sarsıldı. Hiç beklenmeyen, sersemleten ve şaşırtan gerçek bir yumruk gibiydi. Bir düşünceden daha fazlasıydı. Sanki kelimeler ansızın zihnine yazılmış gibiydi: 55 YAŞINDA ÖLECEKSİN.

George elini cebine attı. Cebindekilerin çoğu seyahat çekleriydi. Ama beş dolarlık bir banknot ile iki adet birer dolarlık banknotu vardı. Cebinden çıkardığı gibi kutuya atıverdi. Glo-

ria'yı kolundan tutuğu gibi çıkış kapısına adeta sürükledi. Glo- ria bir sorun olup olmadığını sordu. Aniden kendini kötü hissettiğini ve otele dönmek istediğini söyledi. Katedralin basamaklarından inip taksi çağırırken bilinci yerinde değil gibiydi. Ancak otele dönüp de hastaymış gibi davranıp yatağına uzandığında paniği azaldı.

Ertesi gün, Kuzey Carolina'daki evlerine uçakla dönerlerken, George huzurlu ve kendinden emindi. Olayı unutmuştu.

İki hafta sonra, Kentucky'deki bir satış için arabayla yoldayken, bir viraja yaklaştı ve 45 mil tabelasını gördü. Tabelayı geçerken ikinci defa sarsıldı: 45 YAŞINDA ÖLECEKSİN.

George günün geri kalanında çok huzursuzdu. Ancak bu defa başından geçen olaya daha tarafsız bir gözle bakabiliyordu. İki düşünce de sayılarla ilgiliydi. Sayılar anlamı olmayan soyut şeylerden başka bir şey değildi.

Eğer bir anlamları olsa, niye farklı olacaktı ki? Önce 55, şimdi 45. Eğer tutarlı olsalardı, o zaman endişelenirdi. Ama bunlar sadece anlamsız numaralardı. Ertesi gün yine kendini iyi hissediyordu.

Bir hafta geçti. George Kuzey Carolina'nın bir köyünün dış mahallelerinden arabasıyla geçiyordu. Upton şehrine girdiğini gösteren bir tabela gördü. Üçüncü düşünce onu sarstı: UPTON ADINDAKİ BİR ADAM TARAFINDAN ÖLDÜRÜLECEKSİN. George ciddi şekilde endişelenmeye başladı. İki gün sonra, eski ve terk edilmiş bir tren istasyonunun yakınından geçerken, kelimeler zihninde tekrar canlandı: SEN İÇİNDEYKEN O BİNANIN ÇATISI ÇÖKECEK VE ÖLECEKSİN. Ve sonrasında, satış bölgesinde araba kullanırken düşünceler hemen her gün zihninde canlanmaya başladı. George iş seyahatine çıkacağı sabahları korkuyla bekler oldu. Dikkatini işine veremiyordu ve keyfi kaçmıştı. İştahı azalmıştı. Akşamları uykuya dalmakta da zorlanıyordu. Ancak yine de dayanıyordu. Ne zaman ki, arabasıyla

Roanake Nehri'nin üzerindeki köprüden geçti, tahammül sınırlarını zorlayan olay başına geldi. Köprüyü geçer geçmez, şu düşünce zihninde canlanıverdi: BU KÖPRÜDEN SON GEÇİŞİN.

George bunları Gloria'ya anlatmayı düşündü. Acaba çıldırdığını mı düşünürdü? Bunu yapmaya cesaret edemedi. Ama o gece kendisi yatakta huzursuz bir şekilde yatarken, Gloria'nın yanında horlayarak uyumasına sinirlendi. Roanake Nehri'nin üzerindeki köprü en çok kullandığı yolun üzerindeydi. O köprüyü kullanmamak için hem yolunu yüzlerce mil uzatmalı ya da pek çok müşteriden vazgeçmeliydi? Lanet olsun, bu çok saçmaydı. Hayatının düşünceler, saçma sapan düşünceler tarafından yönlendirilmesine izin veremezdi. Bu düşüncelerin gerçekleşeceğine dair en küçük bir kanıt bile yoktu. Öte yandan, bu düşüncelerin gerçek olmadığından nasıl emin olabilirdi ki? Tamam işte, bunların gerçek olmadığını kanıtlayabilirdi. Eğer Roanake Köprüsünün üzerinden tekrar geçer ve ölmezse, bunların saçma sapan düşünceler olduğunu kendine kanıtlayabilirdi. Ama ya düşünceleri gerçek olursa...

George, sabahın birinde, hayatını tehlikeye atmaya karar verdi. Böyle işkence içinde yaşamaktansa, ölmek daha iyiydi. Karanlıkta sessizce giyindi ve dışarı çıktı. Roanake Köprüsü tam yetmiş üç mil uzaktaydı. George yol boyunca arabayı çok dikkatli kullandı. Sonunda köprü göründüğünde, göğsü o kadar sıkışmıştı ki zorlukla nefes alabiliyordu. Yine de devam etti. Köprünün üzerinden geçti. Yolun aşağısına doğru iki mil daha yol aldı. Sonra geri döndü, köprünün üzerinden tekrar geçti ve eve dönüş yolculuğuna başladı. Başarmıştı. Düşüncelerin saçma sapan olduğunu kanıtlamıştı. Aptalca, saçma sapan diye düşündü. Islık çalmaya başladı. Tan vaktinde eve vardığında kendini çok mutlu hissediyordu. İki aydan bu yana ilk defa kendini iyi hissediyordu. Artık endişelenmesine gerek yoktu.

Ancak üç gece sonra her şey eskisine döndü. Öğleden sonra,

başka bir iş gezisinden eve dönerken, Fayetville yakınında, yolun kenarında derin bir çukur gördü. BU ÇUKUR DOLDURULMADAN ARABANLA İÇİNE DÜŞECEK VE ÖLECEKSİN. George buna neredeyse güldü. Bunlar saçma düşüncelerden başka bir şey değildi. Bunu kanıtlamamış mıydı? Ama gece uyuyamadı. Roanake Köprüsü hakkındaki düşüncenin yanlış olduğunu kanıtladığı doğruydu. Ama bu çukur hakkındaki yeni düşüncenin de yanlış olduğu anlamına gelmezdi. Belki de bu gerçekti. Roanake Köprüsü hakkındaki düşünce kendini güvende hissetmesi için bir tuzak olamaz mıydı? Bunun üzerinde ne kadar düşündükçe, o kadar endişelendi. Uyumak mümkün değildi.

Belki de, daha önce köprüye gittiği gibi çukurun olduğu yere giderse kendini daha iyi hissederdi. Tahmin edilebileceği gibi bu düşünceyi mantıklı bulmadı; çukurun olduğu yere gidip eve tekrar tek parça dönse bile başka bir gün düşebilir ve ölebilirdi. Ama o kadar endişeliydi ki belki de denemekte fayda vardı. Bir kez daha, George gecenin yarısında giyinip sessizce dışarı çıktı. Kendini bir aptal gibi hissediyordu. Ancak, Fayetville'e ulaşıp çukurun kenarında durduktan sonra eve dönüş yolculuğuna başladığında kendini kesinlikle daha iyi hissediyordu. Kendine güveni geri geldi. Tekrar kaderinin efendisi olmuştu. Eve varır varmaz uykuya daldı. Birkaç saat boyunca huzurluydu.

George'un hastalığının şekli gün geçtikçe sabit ve perişan edici bir hal aldı. Her gün veya gün aşırı, yoldayken, aklına ölüm hakkında yeni bir düşünce geliyor, bu düşüncelerin hemen arkasından endişeleri artarak dayanılmaz bir hal alıyordu. Bu noktada, düşüncenin aklına ilk geldiği yere gitmek zorunda hissediyordu. Bunu yaptığında, ertesi gün ve yeni bir düşünceye kadar kendini iyi hissediyordu. Sonra kısır döngü tekrar başlıyordu.

George buna altı hafta daha dayandı. Her gece Carolina'nın kırlık alanlarının çevresinde arabayla dolaşıyordu. Her geçen gün daha az uyudu. Yedi buçuk kilo verdi. İşiyle yüzleşmek zo

rundaydı ama yola çıkmaktan korkuyordu. İş performansı düştü. Birkaç müşteri şikayet etmeye başladı. Çocuklarına kötü davranmaya başladı. Sonunda, Şubat ayının bir akşamında kendini kaybetti. Ümitsizlik içinde ağlayarak, Gloria'ya yaşadıklarını anlattı. Gloria beni bir arkadaşı aracılığıyla tanıyordu. Ertesi sabah beni aradı ve o günün öğleden sonrası George'u hayatımda ilk kez gördüm.

George'a klasik bir saplantılı-baskı (obssesive-compulsive) nevrozu yaşadığım açıkladım; onu rahatsız eden düşüncelere biz psikiyatristlerin saplantı dediğimizi ve olay yerine dönme zorunda hissetmesine baskı adını verdiğimizi söyledim. "Haklısınız" diye bağırdı. "Bu bir baskı. Bu düşüncelerin ortaya çıktığı yerlere dönmek istemiyorum. Bunun aptalca olduğunu biliyorum. Unutup uyumak istiyorum. Ama yapamıyorum. Sanki bir şey beni bunları düşünmeye ve gece yarısı kalkıp geri dönmeye zorluyor. Kendime engel olamıyorum. Kendimi geri gitmek zorunda hissediyorum. Bilirsiniz, en kötüsü de bu. Sadece düşünceler olsaydı belki dayanabilirdim ama geri gitme baskısı beni öldürüyor, uykumdan ediyor, zihnimde tartışırken beni çıldırtıyor: "Gitmeli miyim yoksa gitmemeli miyim?' diye düşünüyorum. Bu baskılar -ne diyordunuz?- saplantılarımdan bile daha kötü." George bu noktada durarak, endişeyle bana baktı. "Ne dersiniz? Çıldırıyor muyum?"

"Hayır" diye cevap verdim. "Benim için hala bir yabancısın, ama yüzeysel de olsa, çıldırdığına veya bir nevrozdan daha ciddi bir şey yaşadığına dair bir belirti görmüyorum."

"Yani başka insanların aynı 'düşünce' ve saplantıları yaşadığını mı söylemek istiyorsunuz? Başka deli olmayan insanların?"

"Evet, doğru" diye cevapladım. "Saplantıları ölüm hakkında olmayabilir ve baskıları da başka bir şey olabilir. Ama istenmeyen düşüncelerin ve istenmeyen eylemlerin şekli aynıdır." İn

sanların yaşadığı daha genel saplantılardan birkaç örnek verdim. Kapıyı kilitlediklerinden emin olamadıklarından geri dönüp tekrar tekrar kontrol ettikleri için tatile çıkmak üzere evlerinden çıkmakta güçlük yaşayan insanlardan bahsettim. "Bunu yaptım" diyerek bağırdı. "Hatta açık unutmamak için ocağı üç dört kere kontrol ettim. Bu harika. Yani benim de herkes gibi normal olduğumu mu söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, George, herkes gibi değilsin" dedim. "Pek çok insan -sıklıkla çok başarılı insanlar- güvende olmak isteğinden kaynaklanan hafif endişeler yaşarlar ama geceyi arabalarıyla dolaşarak geçirmezler. Hayatını bozan önemli bir nevroz yaşıyorsun. Bu, tedavi edilebilecek bir nevroz ama tedavi -psikanalitik psikoterapi- oldukça zordur ve zaman ister. Delirmeyeceksin ama önemli bir problemin olduğunu düşünüyorum ve kapsamlı bir tedavi görmezsen, muhtemelen hayatın bu şekilde devam edecek.

Üç gün sonraki, ikinci ziyaretinde farklı biri gibiydi. İlk seansımızda, çektiği ıstırabı anlatırken ağlamaklıydı ve teskin edilmek için yalvarıyor gibiydi. Şimdiyse özgüven saçıyordu. Gerçekten de çok rahat bir tavrı vardı. Daha sonra, bu tavrına "Soğukkanlı Joe" görünümü diyecektim. Hayatı hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak istedim ama öğrenecek fazla bir şey yoktu.

"Doktor Peck, hayatımda beni şu saplantı ve baskılardan başka rahatsız edecek pek bir şey yok ve sizi son gördüğümden bu yana da onları bir daha yaşamadım. Düşündüğüm bazı şeyler olduğunu kabul ediyorum ama bunlar üzülmeye değmeyecek şeyler. Söylemek istediğim evin boyasını bu yaz mı yoksa önümüzdeki yaz mı boyamalıyım diye düşünüyorum. Ama bu sorun edecek bir şey değil. Bankada epey param var. Çocukların dersleri de beni ilgilendiriyor. On üç yaşındaki büyük kızım Debo- rah'nın muhtemelen diş teli takması gerekecek. On bir yaşındaki küçük George'un da notları iyi değil. Sorunlu falan değil. Sa

dece çok fazla spor yapıyor. Altı yaşındaki Christopher ise okula daha yeni başlıyor. En iyisi de o. Gözümün bebeği olduğunu söyleyebilirim. Kabul etmeliyim ki onu diğer ikisinden biraz daha fazla seviyorum ama bunu diğerlerine belli etmiyorum. O yüzden bu da bir sorun değil. Biz düzgün bir aileyiz. İyi bir evlilik. Evet Gloria bazen sinirlidir. Ara sıra tam bir şirret olduğunu düşünürüm ama herhalde bütün kadınlar böyledir. Aybaşları ve o tip şeyler herhalde.

"Seks hayatımız? İyi, iyi. Bir sorun yok. Tabii bazen Gloria ters davrandığında ve bazen canımız istemediğinde yapmayız ama bu da sıradan bir şey herhalde, öyle değil mi?

"Çocukluğum? Her zaman mutlu olduğumu söyleyemem. Ben dokuz yaşımdayken babam ciddi bir sinir bozukluğu yaşadı. Hastanede yatması gerekti. Sanırım hastalığına şizofreni gibi bir şey demişlerdi. Sanırım bu yüzden sizi geçen defa ziyaret ettiğimde delirmekten korkuyordum. Delirmediğimi söylediğinizde omzumdan büyük bir yükün kalktığını kabul etmeliyim. Tahmin edebileceğiniz gibi babamın hastalığı hiçbir zaman iyileşmedi. Ara sıra hastaneden taburcu edilip eve geldi ama her defasında hastaneye geri dönmesi gerekti. Sanırım bazen gerçekten de deli gibiydi ama fazla hatırlamıyorum. Hastanede ziyaret etmek zorunda kaldığımı hatırlıyorum. Bundan nefret ederdim. Beni çok utandırırdı. Üstelik berbat bir yerdi. Lise ikinci sınıftayken onu daha fazla ziyaret etmeyi reddettim ve ben üniversitedeyken de öldü. Evet, genç öldü. İyi oldu.

"Bunların beni gerçekten rahatsız ettiğini sanmıyorum. Benden iki yaş küçük olan kız kardeşim ve ben epey ilgi gördük. Annem her zaman yanımızdaydı. İyi bir anneydi. Bana göre dine biraz fazla düşkündü. Bizi hep kiliseye götürürdü. Kiliseye gitmekten nefret ederdim. Onu suçlayabileceğim tek şey budur. Zaten üniversiteye başlar başlamaz bu da sona erdi. Ekonomik durumumuz iyi değildi ama her zaman idare edecek kadar var

dı. Annemin ailesinin parası vardı ve bize hep yardım ettiler. Babamın ailesini hiç tanımadım. Neyse, annemin ailesini gerçekten severdik. Babam hastanedeyken bir süre onların evinde kalmıştık. Özellikle anneannemi çok severdim.

"Bu bana son seansımızdan sonra hatırladığım bir şeyi anımsattı. Baskılar hakkında konuşmak on üç yaşındayken yaşadığım bir baskıyı hatırlattı. Nasıl başladığım bilmiyorum ama belli bir kaya parçasına dokunmazsam anneannemin öleceğini düşünürdüm. Önemli bir sorun değildi. Bu kaya parçası eve dönüş yolumun üzerindeydi, dolayısıyla tek yapmam gereken şey ona dokumayı hatırlamaktı. Sadece hafta sonlarında sorun oluyordu. O zamanlar ona dokunmak için zaman ayırmam gerekiyordu. Neyse, bir yıl kadar sonra bu alışkanlığım geçti. Nasıl olduğunu bilmiyorum. Kendiliğinden geçiverdi. Bir dönem ya da onun gibi bir şeydi.

"Yaşadığım saplantı ve baskıların da bir şekilde kendiliğinden geçeceğini düşünüyorum. Söylediğim gibi, sizi son ziyaretimden bu yana hiç yaşamadım. Belki de geçmiştir. Belki de ihtiyaç duyduğum tek şey aramızdaki o küçük sohbetti. Bunun için size minnettarım. Delirmediğimi ve başka insanların da aynı komik şeyleri düşündüğünü öğrenmek ne kadar rahatlatıcıydı bilemezsiniz. Sanırım bunu başarmamı sağlayan beni teskin et- menizdi. Bu söylediğiniz şeye ne demiştiniz? Tamam hatırladım; psikanaliz -ihtiyacım olduğunu sanmıyorum. Bunu söylemek için erken olduğunu kabul ediyorum ama kendiliğinden geçecek bir şey için uzun ve pahalı bir işe ne gerek var! O yüzden başka bir randevu istemeyeceğim. Görelim bakalım neler olacak. Eğer saplantı ve baskılar geri dönerse, sizin dediğinizi yapacağım ama şimdilik kendi haline bırakalım."

George'a nazikçe itiraz etmeye çalıştım. Gerçekte hiçbir şeyin değişmediğini anlattım. Semptomlarının bir şekilde tekrar ortaya çıkacağından şüpheleniyordum. Bekleyip olacakları gör

mek istemesini anladığımı ama ne zaman isterse bana gelebileceğini söyledim. Kararını vermişti ve emin olana kadar terapiye girmeyecekti. Israr etmenin anlamı yoktu. Mantıklı olan oturup beklemekti.

Fazla beklemem gerekmedi.

George iki gün sonra telefonda deli gibiydi. “Haklıydınız, Doktor Peck, düşünceler geri geldi. Dün bir satış toplantısından dönerken, keskin bir virajı döndükten birkaç mil sonra aniden şu düşünce aklıma geldi: O VİRAJI DÖNERKEN YOLUN KENARINDA DURAN BİR OTOSTOPÇUYA ÇARPTIN VE ONU ÖLDÜRDÜN. Bunun delice düşüncelerimden biri olduğunu biliyordum. Eğer gerçekten birine çarpsaydım, bir ses duyar ya da darbe hissederdim. Ama bu düşünce aklımdan çıkmıyordu. Gözümün önünde yolun kenarında yatan bir ceset canlanıyordu. Belki de ölmediğini ve yardıma ihtiyacı olduğunu düşündüm. Çarpıp kaçmakla suçlandığımı düşünerek üzüldüm. Sonunda, eve varmak üzereyken, daha fazla dayanamadım. Elli mil gerideki o viraja geri döndüm. Tabii ki orada ne bir ceset ne bir kaza işareti ne de çimenlerde bir kan lekesi vardı. O yüzden kendimi daha iyi hissettim. Ama böyle devam edemem. Sanırım haklısınız. Sanırım bu psikanaliz dediğiniz şeye ihtiyacım var.”

Böylece George terapiye başladı. Üç ay boyunca haftada iki kez bana geldi. Bu arada saplantıları da devam etti. Bunların çoğu kendi ölümü hakkındaydı ama bazıları başka birinin ölümüne neden olmak ya da bir suç işlemekle suçlanmak hakkındaydı. Her defasında, bir süre bunu saplantı haline getirerek sonunda teslim oluyor ve rahatlayabilmek için düşüncenin ilk ortaya çıktığı yere dönüyordu. Istırabı devam etti.

Terapideki ilk üç ay içinde George’un bu belirtilerden başka sorunları da olduğunu öğrendim. Bana iyi olduğunu söylediği seks hayatı aslında felaketti. Gloria ile sadece altı haftada bir ilişkiye giriyor ve onu da ikisi de sarhoşken yapıyorlardı. Bu da

birkaç dakikalık bir eylemden öteye gitmiyordu. Gloria'nın "şirret" tavırları haftalarca sürüyordu. Gloria ile karşılaştım ve depresyonda olduğunu gördüm. George'dan nefret ediyordu. George'un zayıf, sümüklü ve kaba saba olduğunu düşünüyordu. Buna karşılık, George da yavaş yavaş Gloria'dan nefret ettiğini anlatmaya başladı. Gloria'nın benmerkezci, bencil ve soğuk olduğunu düşünüyordu. Yaşça daha büyük olan iki çocuğu, Deborah ve küçük George'dan tamamen uzaklaşmıştı. Gloria'nın çocukları onun aleyhine çevirdiğine inanıyordu. Bütün ailede gerçekten sevdiği tek kişi Christopher'dı. Çocuğu Gloria'nın pençelerinden uzak tutmak için biraz şımarttığını kabul etti.

Daha baştan çocukluğunun mükemmel geçmediğini söylese de, gerçek inandığından daha kötüydü. Mesela sekizinci yaş gününde babasının kız kardeşinin yavru kedisini öldürdüğünü hatırladı. Kahvaltıdan önce yatağında uzanmış, alacağı hediyelerin hayalini kuruyordu. Aniden kedi koşarak odaya girmiş, babası da elinde bir süpürgeyle, öfkeden kudurarak odaya dalmıştı. Yavru kedi oturma odasının halısını kirletmişti. Yatağında doğrulup, babasına durması için yalvarırken, babası yavru kediyi köşeye sıkıştırıp elindeki süpürgeyle vura vura öldürmüştü. Bu, babasının devlet hastanesine yatmasından bir yıl önce olmuştu.

George annesinin de babası kadar deli olduğunu hatırladı. On bir yaşındayken, bir gece George'u uyandırmış ve kalp krizi geçiren papazları için şafak ağarana kadar dizlerinin üstünde dua ettirmişti. George papazdan da annesinin her çarşamba, cuma akşamı ve her pazar götürdüğü kiliseden de nefret ediyordu. O ayinlerde annesinin coşkuyla kendinden geçerek Efendim İsa diye haykırmasını utanç içinde hatırlıyordu. Anneannesiyle olan hayatı da hatırladığı kadar sevgi dolu değildi. Anneannesinin sıcak ve şefkatli olduğu doğruydu ama bu ilişki sık sık tehlikeye giriyordu. Babasının hastaneye yatmasından sonraki iki yılda anneannesinin evinde yaşamışlar fakat bu sürede dedesi annean

nesini hemen hemen her hafta dövmüştü. George dedesinin anneannesini öldüreceğinden korkuyordu. Bu yüzden, anneannesini yalnız bırakmak istemiyor, dışarı çıkmaya korkuyordu.

George'un bunları söylemesi kolay olmadı. Şimdiki yaşamının çözülemez sorunları ve acı dolu geçmişinin üzerinde durulmasının anlamsız olduğunu söyleyip duruyordu. "Bütün istediğim bu düşünceler ve baskılardan kurtulmak. Üzerinden bu kadar zaman geçmiş olan olayların üzerinde durmanın şimdiki semptomlarımı iyileştirmeye ne faydası olacağını anlamıyorum." Bu arada, hiç durmadan saplantı ve baskılarını anlatmaya devam etti. Her yeni düşüncesini bütün detaylarıyla anlatıyordu. Baskıya boyun eğip eğmemekteki kararsızlığını anlatmaktan zevk alıyor gibi görünüyordu. Kısa süre sonra anladım ki George semptomlarını hayatın gerçeklerinden kaçmak için kullanıyordu. "Bu semptomları yaşamanın nedenlerinden biri bunların bir duman filtresi görevi görmesi" diye açıkladım ve devam ettim: "Saplantı ve baskılarını düşünmek ve onlar hakkında konuşmakla o kadar meşgulsün ki onlara neden olan hayatın daha önemli sorunlarıyla uğraşmak için kendine zaman bırakmıyorsun. Bu duman filtresini kullanmaktan vazgeçmezsen, mutsuz evliliğin ve çocukluğunun anılarıyla yüzleşmezsen semptomların devam edecek."

George'un ölümle yüzleşmekten da korktuğunu anladım. "Günün birinde öleceğimi biliyorum. O halde niye onun hakkında düşüneyim ki? Bunu düşünmek mantıklı değil. Zaten bu konuda bir şey yapılamaz. Üzülmek bir işe yaramaz." Yaklaşımının neredeyse gülünç olduğunu söylemek istedim. "Aslında, her an ölüm hakkında düşünüyorsun" dedim. "Saplantı ve baskılarının altında ölümden başka ne olduğunu sanıyorsun? Ya güneş batarken duyduğun endişe? Güneşin batışının günün sonu olduğunu, bunun da sana kendi ölümünü hatırlattığını anlamıyor musun? Ölümden çok korkuyorsun. Bu normal bir şey. Ben de kor

kuyorum. Ama sen bu korkuyla yüzleşmektense ondan kaçmayı tercih ediyorsun. Sorunun ölüm hakkında düşünmek değil, düşünme şeklin. Ölüm hakkında isteyerek düşünmezsen, ister istemez saplantılar olarak düşüneceksin." Ama ne kadar anlatırsam anlatayım, George bununla uğraşmak istemiyordu.

Ancak semptomlarının bir an önce geçmesini istiyordu. Ölümden, karısından ve çocuklarından uzaklaşması hakkında konuşmak istememesine rağmen saplantı ve baskılarından acı çekmeye devam ediyordu. Bazen arabasıyla giderken beni arıyor ve "Doktor Peck, Raleigh'deyim ve birkaç saat önce o düşüncelerden biri aklıma geldi. Gloria'ya akşam yemeğine yetişeceğime söz verdim. Ama düşüncenin ortaya çıktığı yere gidersem yetişemem. Ne yapacağımı bilmiyorum. Eve gitmek istiyorum ama düşüncenin ortaya çıktığı yere gitmek zorunda olduğumu hissediyorum. Lütfen Doktor Peck. Bana yardım edin. O yere geri dönmemem gerektiğini söyleyin. Baskıya boyun eğmemem gerektiğini söyleyin."

Her defasında George'a ne yapması gerektiğini söylemeyeceğimi, buna yetkim olmadığını, kendi kararlarının sorumluluğunu alması gerektiğini ve onun yerine benim karar vermemi istemesinin sağlıksız olduğunu anlatıyordum. Ama bu söylediklerim ona mantıklı gelmiyordu. Benimle pazarlık yapmaya çalışıyordu. "Doktor Peck eğer artık gitmememi söylerseniz gitmem. Kendimi çok daha iyi hissederim. Bana neden yardım etmediğinizi anlamıyorum. Bütün söylediğiniz, ne yapacağıma karar verenin siz olmayacağınız. Ama bu yüzden size geliyorum; bana yardım etmeniz için. Ama etmiyorsunuz. Bana yardım etmek istemiyor gibisiniz. Kendi kararımı kendim vermem gerektiğini söyleyip duruyorsunuz. Ama yapamıyorum işte, görmüyor musunuz? Acı çektiğimi görmüyor musunuz? Bana yardım etmek istemiyor musunuz?" Bunları söyleyip sızlanıyordu.

Haftalar birbirini kovaladı ve bu böyle devam etti. Geor-

ge'un durumu gözle görülür bir şekilde kötüye gidiyordu. Sık sık ishal olmaya başladı. Kilo kaybetti ve daha da kötü görünmeye başladı. Sürekli ağlamaklıydı. Başka bir psikiyatriste gitmeyi düşünmeye, ben de terapiyi doğru şekilde sürdürdüğümden şüphelenmeye başladım. Görünüşe göre George'un yakında hastaneye yatması gerekecekti.

Ama her şey aniden değişiverdi. Bir sabah, terapiye başladıktan aşağı yukarı dört ay sonra, George seansa neşeyle ıslık çalarak geldi. Hemen bu değişikliği sordum. "Evet. Bugün kendimi kesinlikle iyi hissediyorum" diyerek kabul etti. "Nedenini bilmiyorum. Dört gündür ne o düşüncelerimi ne de geri gitme baskısını yaşadım. Belki de nedeni budur. Belki de tünelin sonundaki ışığı görebiliyorum." Yine de, semptomlarıyla ilgilenmemesine rağmen, ev hayatı ve çocukluğuyla ilgili sorunlar hakkında konuşmak istemiyordu. Israrım üzerine, Soğukkanlı Joe tavrını takınarak, bunlar hakkında boş boş konuştu. Sonra seans sona ermek üzereyken ve kendini iyi hissederek bana bir soru sordu: "Doktor Peck, şeytana inanır mısınız?'

"Bu garip bir soru" diyerek karşılık verdim. "Üstelik de çok karışık. Niye sordun?"

"Sadece merak ettim."

"Cevap vermekten kaçıyorsun. Bir nedeni olmalı." "Herhalde şeytana tapan o garip hikayeleri okuduğum içindir. Bilirsiniz, şu San Francisco'daki gruplar gibi. Bugünlerde gazetelerde onlar hakkında çok şey çıkıyor."

"Doğru" dedim. "Ama neden aklına geldi? Niye bu sabah, bu seansta aklına geldi?"

"Nereden bileyim?" dedi. Kızmış gibi görünüyordu. "Aniden aklıma geliverdi. Aklıma gelen her şeyi anlatmamı söylediniz, ben de anlattım. Benden istediğinizi yaptım. Aklıma geldi ve söyledim. Neden aklıma geldiğini bilmiyorum."

Daha fazla ilerlemek mümkün görünmüyordu. Seansın sonu-

na gelmiştik. Bu konuda daha fazla konuşmadık. Bir sonraki seansta George hala kendini iyi hissediyordu. Birkaç kilo almıştı ve eskisi kadar kötü görünmüyordu. "İki gün önce yeni bir düşünce aklıma geldi" dedi "ama rahatsız olmadım. Kendi kendime bu aptalca düşüncelerin beni daha fazla rahatsız etmeyeceğine dair söz verdim. Artık benim için bir şey ifade etmiyorlar. Eninde sonunda öleceğim. Ne olmuş? Geri gitmeyi istemedim bile. Neredeyse aklıma gelmedi bile. Bu kadar aptalca bir şey için niye o kadar yol gideyim ki? Belki de sonunda sorunumu çözdüm."

Semptomları hakkında düşünmediği için bir kez daha evlilik problemleri hakkında konuşmak istedim. Ama Soğukkanlı Joe tavrını aşmak mümkün değildi; bütün söyledikleri yüzeyseldi. Kendimi huzursuz hissediyordum. George iyiye gider gibi görünüyordu. Normalde buna sevinirdim ama anlayamıyordum. Hayatındaki hiçbir şey ya da hayatla başa çıkma tarzında hiçbir şey değişmemişti. O halde nasıl oluyor da iyiye gidiyordu? Huzursuzluğumu zihnimin derinliklerine attım.

Bir sonraki seansımız akşamdı. George her zamankinden daha Soğukkanlı Joe tavrıyla girdi. İyi görünmeye çalışıyordu. Her zaman olduğu gibi seansa onun başlamasına izin verdim. Kısa bir sessizlikten sonra, rahat bir tavırla ve en küçük bir endişe belirtisi göstermeden söze başladı, "Sanırım bir itirafta bulunmalıyım."

"Ya?"

"Biliyorsunuz son zamanlarda kendimi iyi hissediyorum ve nedenini size anlatmadım."

"Ya?"

"Hatırlarsanız birkaç seans önce şeytana inanıp inanmadığınızı sormuştum. Siz de neden sorduğumu bilmek istemiştiniz. Sanırım size yeterince dürüst davranmadım. Neden bilmiyorum. Bunu aptalca bulmuştum."

"Devam et."

"Hala kendimi biraz aptal hissediyorum. Ama gördüğünüz gibi bana yardım etmiyordunuz. Düşüncelerimin ortaya çıktığı yerlere gitmemem için hiçbir şey yapmıyordunuz. Baskılarıma boyun eğmemek için bir şey yapmalıydım. Yaptım da."

"Ne yaptın?" diye sordum.

"Şeytanla bir anlaşma yaptım. Demek istediğim, şeytana gerçekten inanmıyorum, ama bir şeyler yapmam gerekiyordu, öyle değil mi? O yüzden şeytanla bir anlaşma yaptım. Buna göre, eğer baskılarıma boyun eğip de düşüncelerimin ortaya çıktığı yerlere geri dönecek olursam, şeytan korkunç düşüncelerimin gerçek olmasını sağlayacaktı. Anlıyor musunuz?"

"Emin değilim" dedim.

"Örneğin ertesi gün Chapel Tepesi'nde şu düşünce aklıma geldi: BU YOLDAN BİR SONRAKİ GEÇİŞİNDE ŞU TOPRAK SETİN ÜZERİNDEN GEÇECEK VE ÖLECEKSİN. Daha önce olsaydı, bunun üzerinde saatlerce düşünür ve bu düşüncenin gerçekleşmeyeceğini kendime kanıtlamak için o toprak setin olduğu yere giderdim. Doğru değil mi? Ama gördüğünüz gibi, bu anlaşmayı yaptığım için geri gidemezdim. Çünkü anlaşmaya göre, eğer geri gidersem şeytan arabayı o toprak setin üzerine sürmemi sağlayacak ve beni öldürecekti. Öleceğimi bildiğim için geri gitmem anlamsızdı. Aslında, gitmemek için bir istek duyuyordum. Şimdi anlıyor musunuz?"

"Olayın sadece mekaniğini anlıyorum." Tarafsız bir şekilde cevap vermiştim.

"İşe yarar görünüyor." George mutlu bir şekilde cevap vermişti. "Şu ana kadar bu düşüncelerim iki kere ortaya çıktı ve ikisinde de geri dönmem gerekmedi. Yine de, suçluluk duyduğumu kabul etmeliyim."

"Suçluluk mu?"

“Bilirsin işte, suçluluk duygusu. Demek istediğim, insanların şeytanla anlaşma yapması yanlıştır, öyle değil mi? Üstelik, ben şeytana inanmıyorum bile. Ama işe yaradığına göre sorun yok.” Bir süre sessiz durdum. George’a ne diyeceğimi bilmiyordum. Olayın kendisi ve benim olay hakkındaki duygularım karmaşıktı. Sessiz ve güvenli ofisimde oturup, ikimizi ayıran masanın üstündeki yumuşak ışığa bakarken, birbiriyle ilgisi olmayan bir sürü düşünce aklımdan geçiyordu. Bu saplantılı düşünceler labirentinin içinde yolumu bulamadığımı hissediyordum. Gerçek olmayan düşüncelerden kaynaklanan baskılardan kurtulmak için şeytanla yapılan hayali bir anlaşmayı anlayamıyordum. Parçaların bütününü göremeyerek, dakikalarca sesimi çıkarmadan oturdum.

George nihayet sordu. “Ne diyorsun?”

“Bilmiyorum George” dedim. “Ne diyeceğimi bilmiyorum. Düşünebilmek için zamana ihtiyacım var. Şu an için ne diyeceğimi bilmiyorum.”

Işığa bakmaya devam ettim ve zaman da geçmeye devam etti. Beş dakika daha geçti. George sessizlikten rahatsız olmuş gibiydi. Nihayet sessizliği bozdu. “Sanırım sana anlatmadığım bir şey daha var. Kendimi suçlu hissetmemin bir nedeni daha var. Şeytanla yaptığım anlaşma bu kadar değildi. Şeytana gerçekten inanmadığım için geri dönersem beni gerçekten öldürebileceğine inanamıyordum. İşe yaraması için bir garantiye, gerçekten de geri dönmemi engelleyecek bir şeye ihtiyacım vardı. Bu ne olabilir diye düşündüm. Sonra hayatta en çok sevdiğim şeyin oğlum Christopher olduğu aklıma geldi. Christopher’ı da anlaşmaya dahil ettim. Buna göre, baskılara boyun eğer de geri dönersem, şeytan Christopher’ın erken ölmesine neden olacaktı. Sadece ben değil Christopher da ölecekti. Şimdi neden geri döne- mediğimi biliyorsunuz. Şeytan gerçek olmasa bile Christop-her’m hayatını riske atamam çünkü onu çok seviyorum.”

Boş boş tekrarladım.”Bu yüzden Christopher’m hayatını da pazarlığa dahil ettin, öyle mi?”

“Evet. Kulağa hoş gelmiyor, değil mi? İşte bu yüzden suçluluk duyuyorum.”

Yine sessizce durdum. Yavaş yavaş çözüyordum. Seansın hemen hemen sonuna gelmiştik. George kalkmak için hazırlandı. “Daha değil, George. Bugün başka seansım yok ve sana şimdi cevap vermek istiyorum ve sanırım hemen hemen hazırım. Eğer acelen yoksa kalıp ben bir şeyler söylemeye hazır olana kadar beklemeni istiyorum.”

George yerinde huzursuzca kıpırdanarak bekledi. Bir psikiyatrisi olarak yargılayıcı davranmayacak şekilde eğitilmiş ve kendimi eğitmiştim. Hasta ancak terapist tarafından kabul gördüğünde terapi işe yarar. Hasta ancak anlayış gördüğünü hissettiğinde sırlarını açıklar ve kendine güveni gelişir. Ancak bu işi gerektiğinde terapistin hastaya karşı çıkmasının ve eleştirmesinin doğru olduğunu öğrenecek kadar uzun süredir yapıyordum. Ama bunun terapi belli bir süre ilerledikten ve hastanın güveninin kazanılmasından sonra yapılacağını da biliyordum. George terapiye başlayalı dört ay olmuştu ama biz hala fazla bir yol almamıştık. Aramızdaki ilişki yerine oturmadığı için onu bu kadar erken eleştirmek istemiyordum. Bunu yapmak tehlikeli görünüyordu. Ama yapmamak da tehlikeli görünüyordu.

George sessiz kalmama daha fazla tahammül edemedi. Ben bir karara varmak üzereyken sordu, “Pekala, ne düşünüyorsun?” Ona baktım. “Sanırım, George suçluluk duyduğuna memnunum.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Demek istediğim suçluluk duymalısın. Suçluluk duyulacak bir şey yaptın. Eğer bu yaptığın için suçluluk duymasaydın, senin için çok üzülürdüm.”

George aniden tedbirli davranmaya başladı. “Psikoterapinin

beni suçluluk duygularından kurtarmak için var olduğunu sanıyordum."

"Eğer bu suçluluk duygulan yersiz şeylerden kaynaklanıyorsa, gerçekte kötü olmayan bir şey için suçluluk duymak gereksiz ve sağlıksızdır. Kötü olan bir şey için suçluluk duymamak da sağlıksızdır."

"Kötü olduğumu mu düşünüyorsun?"

"Şeytanla bu anlaşmayı yapmakla kötü bir şey yaptığını düşünüyorum. Şeytanca bir şey."

George haykırdı. "Ama gerçekte bir şey yapmadım ki. Görmüyor musun? Bunların hepsi zihnimde. Sen kendin kötü düşünce, dilek ya da duygu diye bir şey olmadığını söyledin. Sadece gerçekten yapılan bir şey kötü olabilir. Bunu bana kendin söyledin. Dedin ki "Bu psikiyatrinin ilk yasasıdır." Ben gerçekte hiçbir şey yapmadım. Tek bir kişi aleyhine bile bir şey yapmadım."

"Ama bir şey yaptın, George" dedim.

"Ne?"

"Şeytanla bir anlaşma yaptın."

"Ama bu gerçek bir şey değil ki!"

"Değil mi?"

"Değil tabii. Anlamıyor musun? Bunların hepsi zihnimde, bir hayal ürünü. Ben şeytana inanmam bile. Tanrıya bile inanmıyorum, şeytana neden inanayım? Eğer gerçekten var olan biriyle gerçek bir anlaşma yapsaydım o başka bir meseleydi. Ama yapmadım. Şeytan gerçek değil. O halde anlaşmam nasıl gerçek olabilir ki! Gerçekte var olmayan bir şeyle nasıl anlaşma yaparsın? Ben gerçekte bir şey yapmadım."

"Şeytanla bir anlaşma yapmadın mı?"

"Kahretsin, yaptım. Yaptım dedim ya. Ama bu gerçek bir anlaşma değil. Kelime oyunlarıyla bana tuzak kurmaya çalışıyorsun."

"Hayır, George" dedim. "Kelime oyunları oynayan sensin. Şeytan hakkında senin bildiğinden daha fazlasını bilmiyorum. Onun bir erkek, dişi ya da hayvan mı olduğunu da bilmiyorum. Onun somut bir şey, bir güç mü ya da bir kavram olup olmadığını da bilmiyorum. Ama bu önemli değil. Gerçek şu ki o her neyse onunla bir anlaşma yaptın."

George değişik bir taktik denemeye kalktı. "Yaptıysam bile anlaşmanın bir geçerliliği yok. Hükümsüz. Baskı altında yapılan bir anlaşmanın geçerli sayılmayacağını her avukat bilir ve Tanrı biliyor ya baskı altındaydım. Nasıl acı çektiğimi gördün. Bana yardım etmen için aylarca sana yalvardım ama sen hiçbir şey yapmadın. Tamam benimle ilgileniyor gibiydin ama acımı dindirmek için hiçbir şey yapmadın. Ne yapmamı bekliyordun? Geçtiğimiz aylar benim için bir eziyetti. Gerçek bir eziyet. Eğer bu baskı değilse ben de bir şey bilmiyorum."

Sandalyeden kalkıp pencereye doğru yürüdüm. Issız ve karanlık yola bakarak bir dakika kadar öylece durdum. Zaman gelmişti. George'la yüzleşmek için ona döndüm. "Pekala George. Sana söyleyeceğim birkaç şey var. Beni iyi dinlemeni istiyorum. Çünkü söyleyeceklerim çok önemli. Hiçbir şey bundan daha önemli olamaz."

Yerime oturdum ve ona bakarak sözüme devam ettim. "Karakterinde bir kusur, bir zayıflık var, George" dedim. "Bu çok temel bir zayıflık ve konuştuğumuz bütün güçlüklerin temelinde o var. Kötü evliliğin nedeni o. Semptomlarının, saplantı ve baskılarının da nedeni de o. Ve şimdi şeytanla yaptığın anlaşmanın temelinde de o var. Hatta anlaşmayı doğru bir şeymiş gibi göstermeye çalışmanın kaynağında bile o var."

"Temel olarak, George, sen bir korkaksın." Sözüme devam ettim. "İşler ne zaman zorlaşsa, bırakıp kaçıyorsun. Önümüzdeki günlerde öleceğin gerçeğiyle karşılaştığında, bundan kaçıyorsun. Onun hakkında düşünmüyorsun çünkü sana göre bu 'ürkü

tücü'. Evliliğinin bir felaket olduğunu gördüğünde, ondan da kaçıyorsun. Onunla yüzleşmeyi ve bir şeyler yapmayı düşünmüyorsun bile. Aslında kaçınılmaz olan bu olaylardan kaçtığında da, onlar saplantı ve baskılara dönüşüyorlar. Bu semptomlar senin kurtuluşun olabilir. Diyebilirsin ki: 'Bu semptomlar aklımdan çıkmıyor. Bu hayaletlerin ne olduğunu bulmalı ve evimden çıkarmalıyım.' Ama sen bunu da söylemiyorsun çünkü bu acı verici şeylerle yüzleşmeni gerektirir. Dolayısıyla semptomlarından da kaçıyorsun. Onlarla yüzleşmek ve anlamlarını bulmak yerine onlardan kurtulmaya çalışıyorsun. Kurtulmak kolay olmadığında ise ne kadar kötü veya zararlı olursa olsun seni rahatlatacak herhangi bir şeye koşuyorsun.

"Baskı altında yaptığını söyleyerek şeytanla yaptığın anlaşmadan sorumlu tutulmamak için yalvarıyorsun. Elbette ki baskı altında yapıldı. Bir acıdan kurtulmanın dışında başka neden şeytanla bir anlaşma yapasın ki? Eğer birilerinin iddia ettiği gibi şeytan ortalıkta dolaşıyorsa dikkatini baskı altındakilere veriyordun Mesele baskı değil. Asıl mesele insanların baskıyla ne şekilde başa çıkmaya çalıştıkları. Bazıları asil bir şekilde ona karşı koyar ve üstesinden gelir. Bazıları ise kolayca ruhunu satar. Sen ruhunu satıyorsun ve bunu çok kolay yapıyorsun.

"Kolayca. Kolay. Bu kelime seni anlatıyor, George. Kendini uysal biri olarak görmek istiyorsun. Soğukkanlı Joe. Belki de uysalsındır ama cehennemden başka nereye kolayca gidebilirsin bilmiyorum. Her zaman kolay yolu arıyorsun, George. Doğru olanı değil. Kolay yolu. Ne zaman doğru yol ve kolay yol arasında bir seçim yapman gerekse, kolay yolu seçeceksin. Acısız olanı. Aslında, kolay yolu bulmak için elinden geleni yaparsın. Hatta ruhunu satar ve oğlunu feda edersin.

"Söylediğim gibi, kendini suçlu hissettiğin için memnunum. Eğer kolay yolu seçtiğin için kendini kötü hissetmeseydin, sana yardım edemezdim. Psikoterapinin kolay yol olmadığını öğreni

yorsun. Psikoterapi acı verici, hatta çok acı verici bile olsa yüzleşmektir. Kaçmamaktır. Doğru yoldur, kolay değil. Eğer hayatının acı gerçekleriyle -korku dolu çocukluğun, sefil evliliğin, ölümlülüğün ve korkaklığın- yüzleşmeye istekliysen, sana yardım edebilirim. Eminim başarırız da. Ama bütün istediğin acıdan mümkün olan en kolay kaçış yoluysa, o halde sanırım sen şeytanın aradığı adamsın ve psikoterapinin sana faydalı olacağını sanmıyorum."

Şimdi sessiz olma sırası George'daydı. Dakikalar geçti. Seansa başlayalı iki saat olmuştu. Nihayet konuştu: "Çizgi romanlarda birisi şeytanla bir kez anlaşma yaptığında artık ondan kurtulamaz. Ruhunu bir kez sattığında, şeytan artık geri vermez. Belki de değişmem için çok geçtir."

"Bilmiyorum George" dedim. "Sana söylediğim gibi bu konuda fazla bilgim yok. Aslında sen böyle bir anlaşma yapan tanıdığım ilk kişisin. Senin gibi, şeytanın var olup olmadığını ben de bilmiyorum. Ama seni tanıdığım kadarıyla bir tahminde bulunabilirim. Sanırım şeytanla gerçekten bir anlaşma yaptın. Bir anlaşma yaptığın için de şeytan senin için gerçek oldu. Acıdan kaçmak için şeytandan yardım istedin. Onu sen var ettiğin için onun varlığına son verecek güce sahip olan da sensin. Ruhumun derinliklerinde, sezgilerimle, olayın tersine çevrilebileceğini hissediyorum. Sanırım daha önceki haline geri dönebilirsin. Eğer kararını değiştirir ve acıya göğüs germeye karar verirsen, anlaşmanın geçersiz olacağını ve şeytanın kendini var etmek için başkasını arayacağını düşünüyorum."

George çok üzgün görünüyordu. "Son on gündür kendimi çok iyi hissediyordum. Aklıma birkaç düşünce gelmiş ama beni pek rahatsız etmemişti. Eğer olayı tersine çevirirsem, iki hafta öncesine geri dönerim. Kedere."

Aynı fikirdeydim. "Sanırım haklısın."

"Benden istediğin kendi isteğimle işkenceye geri dönmek."

"İhtiyaç duyduğun şey bu, George. Bunu benim için değil kendin için yapmalısın. Eğer yapmanı söylemem işine yarayacaksa, yapmanı söylüyorum."

"Gerçekten acıyı seçmek." George düşüncelere daldı. "Bilmiyorum. Bunu yapabileceğimden emin değilim. Yapmak istediğimden de emin değilim."

Ayağa kalktım. "Pazartesi gelecek misin, George?"

"Evet, geleceğim."

George da ayağa kalktı. Yanına gidip elini sıktım. "O halde Pazartesi görüşürüz. İyi geceler."

O akşam George'un terapisinde dönüm noktasıydı. Pazartesi günü semptomları bütün gücüyle geri dönmüştü. Ama bir farklılık vardı. Geri dönmemesini söylemem için bana yalvarmıyordu. Ölüm korkusu ve eşiyle aralarındaki uçurumu anlamak için de daha istekliydi. Zaman geçtikçe, bu isteği yavaş yavaş arttı. Sonunda benim de desteklemememle eşini de terapiye davet etti. Eşini başka bir terapiste gönderdim. Gloria o terapist ile epey ilerleme kaydetti. Evlilikleri rayına oturmaya başladı.

Gloria da terapiye başladığında, George'la terapilerimizin odak noktası George'un olumsuz duyguları -öfke, kırgınlık, endişe, depresyon ve hepsinin ötesinde üzüntü ve keder- oldu. Oldukça duyarlı bir insan olduğunu anladı. Mevsimlerin geçişi, çocuklarının büyümesi ve ölümlülük onu derinden etkiliyordu. Olumsuz duygularının, duyarlılık, şefkat ve hassasiyetinin temelinde insancıllığının olduğunu fark etti. Soğukkanlı Joe tavırları değişti. Acıya dayanıklılığı arttı. Güneşin batışı onu hala üzüyordu ama endişelendirmiyordu. Semptomları -saplantı ve baskıları- ara sıra artmakla beraber yavaş yavaş azalmaya başladı. Bunlar olduğunda, şeytanla yaptığı anlaşmayı konuştuğumuz akşamdan bu yana aylar geçmişti. Öteki yılın sonunda semptomları tamamen ortadan kalktı. Başladığından iki yıl sonra George terapiye son verdi. Dünyanın en güçlü adamı değildi. Ama eskisinden güçlüydü.

insan kurallara sığmaz!

Mmâ ©dkita

KÖTÜLÜĞÜN PSİKOLOJİSİNE DOĞRU

ÖRNEKLER VE GİZEM

Hayata bakmanın değişik yolları vardır.

Psikiyatristler insanları sağlıklı veya sağlıksız olarak değerlendirirler. Bu bakış açısına tıbbi model denir. İnsanları değerlendirmenin kullanışlı ve etkili bir yoludur.

Bu bakış açısına göre, George çok belirgin bir hastalıktan dolayı acı çekiyordu. Önce de belirttiğimiz gibi bu hastalığın adı saplantılı-baskı nevrozudur. Bu hastalık hakkında epey bilgimiz var. Pek çok açıdan, George tipik bir vakaydı. Örneğin saplantı- lı-baskı nevrozunun kökenleri çocukluğa uzanır. Hemen hemen her zaman tuvalet eğitiminde yaşanan bir sorun ile başlar. George nasıl bir tuvalet eğitimi aldığını hatırlamıyordu. Ama oturma odasındaki halıyı kirlettiği için babasının yavru kediyi öldürmesi George'a tuvaletini tutmazsa başına neler gelebileceğini yeterince anlatmıştır. George'un büyüdüğünde çok düzenli ve meto- dik bir yetişkin olması kesinlikle bir tesadüf değil. Saplantılı- baskı nevrozu yaşayanlar genellikle böyledirler.

Bu nevrozu yaşayanların başka bir karakter özelliği ise psikiyatristlerin 'büyülü düşünme' dedikleri eğilimdir. Büyülü düşünme değişik şekillerde olabilir ama temel olarak düşüncelerin

olaylara neden olabileceğine inanmaktır. Küçük çocuklar genellikle bu şekilde düşünürler. Örneğin beş yaşındaki bir erkek çocuğu şöyle düşünebilir: Kız kardeşimin ölmesini dilerim. Sonra da böyle dilediği için kız kardeşinin gerçekten öleceğini düşünerek korkar. Ya da kız kardeşi hastalanırsa buna kendisinin neden olduğunu düşünerek kendini suçlar. Ergenlik çağına geldiğimizde bunun doğru olmadığını, sadece düşüncelerimizle olayları yönlendiremeyeceğimizi öğreniriz. Ancak, bir şekilde ciddi bir ' travma geçiren çocuklar büyülü düşünme safhasını aşamazlar. Özellikle saplantılı-baskı nevrozu yaşayan insanlar için durum böyledir. George'un bunu aşamadığı belliydi. Nevrozunu oluşturan önemli dinamiklerden biri düşüncelerinin gerçekleşeceğine inanmasıydı. Düşüncelerinin gerçekleşeceğinden korktuğundan, düşüncelerinin boş olduğunu kendine kanıtlamak ve böyle- ce rahatlamak için bunların ilk ortaya çıktığı yerlere gitmek zorunda kalıyordu.

Bu bakış açısından bakıldığında, George'un şeytanla yaptığı anlaşma büyülü düşünme safhasını aşamadığını gösteriyordu. Gerçekleşeceğine inandığından, anlaşma, rahatlamak için kullandığı bir manevraydı. Anlaşma tamamen zihninde olmasına rağmen, George anlaşmaya uymazsa kendinin ve oğlunun gerçekten de öleceğini düşünüyordu. Bakış açımızı tıbbi model ile sınırlandıracak olsaydık, George'un şeytanla anlaşmasının sadece büyülü düşünme şekillerinden -ve bunun da yaşadığı saplan- tılı-baskı nevrozunun tipik özelliklerinden- biri olduğunu düşünebilirdik. Olay da anlaşılacağı için daha fazla analize gerek kalmazdı. Konu kapanırdı.

Bu kitapta amacım tıbbi modeli ele almak değil. Mümkün olan bütün modeller arasında ruhsal hastalıkları anlamak için en uygun model o. Ancak zaman zaman bazı örneklerde başka bir model daha uygun olabilir.

Böyle anlarda avantajlı bir nokta seçmemiz gerekir. George

şeytanla yaptığı anlaşmadan bahsedince, bunu tipik bir nevrotik sorun mu yoksa ahlaki bir sorun mu olarak görmem gerektiğini düşündüm. Eğer ilk olasılığı seçseydim, düşünecek fazla bir şey olmayacaktı; ama diğer olasılığı seçseydim, ahlak adına bütün gücümle savaşmam gerekirdi. Hangisini seçmeliydim? George'un anlaşmasının -tamamen zihninde bile olsa- ahlaksız ve ölümle bir yüzleşme yolu olduğunu düşünerek, daha dramatik olan seçeneği seçtim. Burada parmak basılması gereken bir kural olduğuna inanıyorum. Eğer özel bir anda, özel bir modeli seçmek durumundaysak, belki de en dramatik olanım, çalışılan olaya mümkün olan en büyük önemi vereni seçmeliyiz.

Tek bir modele bağlı kalmak ne gerekli ne de doğrudur. Biz Kuzey Amerikalılar aya baktığımızda bir adam şekli görürüz. Orta Amerika'da yaşayanlar ise bir tavşan görürler hangisi haklıdır? Elbette ki, ikisi de haklıdır çünkü ikisinin de coğrafi olduğu kadar kültürel bakış açıları farklıdır. Model dediklerimiz aslında sadece bakış açılandır. Eğer ay ya da başka bir şey hakkında bilgi edinmek istiyorsak, onu mümkün olduğu kadar farklı bakış açılarından incelemeliyiz.

O yüzden, bu kitap olaya pek çok farklı yönden yaklaşacak. Basit bir yaklaşımdan yana olan okuyucular rahatsız olabilirler. Ama konu derinlemesine incelenmesi gerekecek kadar önemli. Kötülük çok önemli bir konu. O yüzden tek bir bakış açısıyla bakmamalıyız. Tek bir çerçeveden bakmak için de fazla geniş. Aslında, kaçınılmaz şekilde gizemli olacak kadar temel bir konu. Temel gerçekleri tam olarak anlamayı hiçbir zaman başaramıyoruz; sadece yaklaşabiliyoruz. Gerçeğe ne kadar yaklaşırsak, aslında anlamadığımızı fark ediyoruz. Anlayamadığımız olaylar karşısında korkuyla karışık saygı duyuyoruz.

O halde neden anlamaya çalışalım? Kolaya kaçanlar bu konuda nihilizmi tercih edeceklerdir. Niye bu konuda bir şey yapalım ya da öğrenelim? Cevap şudur: Tamamen karanlıkta dolaş-

maktansa yolumuza ışık tutacak bir anlayışa sahip olmak hem daha tatmin edici hem de daha yapıcıdır. Onu tamamen ne anlayabilir ne de kontrol edebiliriz ama J.R.Tolkien'in söylediği gibi: "Dünyanın bütün gelgitlerine hükmetmek üstümüze vazife değildir ama bildiğimiz tarlalardaki şeytanların köklerini çıkarmak ve bizden sonra geleceklere ekmek için temiz tarlalar bırakmak görevimizdir. Ama onlar temiz bıraktığımız toprağı ekerlerken havanın nasıl olacağı bizim hükmümüzde değildir."

Bundan dolayı, bilim dünyanın gizemine ışık tutmaya çalışmaktadır. Bilim insanları olaylara artık çeşitli açılardan bakıyorlar. Fizikçiler ışığa sadece bir partikül ve dalga olarak bakmıyorlar. Psikolojide de değişik bakış açıları ortaya çıkıyor: biyolojik, psikolojik, psikobiyolojik, sosyolojik, sosyobiyolojik, Freudçu, mantık ve duygu sentezi, davranışçı, varoluşçu ve diğerleri. Bilim en gelişmiş anlayışa sahip tek bir modeli aramakla beraber, mümkün olduğu kadar iyi anlaşılmayı isteyen hasta insan ruhunun gizemine bütün açılardan yaklaşabilen bir terapist bulmalıdır.

Ancak bilim henüz açık fikirli değildir. Bu bölümün adı "Kötülüğün Psikolojisine Doğru" çünkü insan kötülüğü hakkında psikolojinin bir kolu olduğunu söyleyecek kadar çok bilimsel bilgimiz yok. Neden yok? Şeytan kavramı dini düşüncelerde bin yıldır önemli bir yer tutuyor. Her ne kadar konuyla ilgileneceği beklense de, psikolojide bu kavram hiç geçmiyor.

Kötülük gerçekten de çok büyük bir gizem. Basite indirilmesi kolay değil. Ancak kötülük hakkındaki bazı şeylerin bilimin inceleyebileceği kadar küçük parçalara bölünebileceğini göreceğiz. Yine de, bilmecenin parçaları birbirine öylesine girmiş ki onları ayırmak zor. Dahası, bilmecenin tamamı o kadar büyük ki, resmin tamamına ışık tutmaktan daha fazlasını umut edemeyiz. Bunu bilimsel bir şekilde araştırmak istemekle beraber, bu araştırmanın sonunda elimizde başladığımızdan daha fazla soru olacak.

Örneğin kötülüğü iyilikten ayırmak zor. Eğer dünyada iyilik olmasaydı, kötülük diye bir şeyi düşünüyor olmazdık.

Tuhaf bir şey. Hastalarım veya yakınlarım defalarca sordular: "Doktor Peck, dünyada neden kötülük var?" Ama kimse şunu sormadı: "Neden dünyada iyilik var?" Sanki dünyanın daha sonradan kötülük tarafından kirletilen aslında iyi bir yer olduğunu düşünüyor gibiyiz. Ancak, bilim hakkında bildiğimiz kadarıyla, aslında kötülüğü açıklamak daha kolay. Nesnelerin zamanla bozulması fiziğin doğa yasası ile açıklanabilir. Hayatın daha karmaşık şekillere girmesi ise bu kadar kolay anlaşılamaz. Çocukların çoğunlukla yalan söylemesi, çalması ve aldatması gözlemlenebilir. Ama daha önemli olan gerçek, büyüdüklerinde dürüst yetişkinler olmalarıdır. İnsanlar tembelliğe azmetmekten daha yatkındırlar. Bu konu hakkında düşünecek olursak, dünyanın daha sonra iyilik tarafından işgale uğramış aslında kötü bir yer olduğu daha mantıklıdır. İyilik kötülükten bile daha gizemlidir.

Bu gizemleri çözmek zordur. Bu bölümün başlığının kendisi bile bir sorundur. Belki de 'İyilik ve Kötülüğün Psikolojisine Doğru' olmalıdır. Aynı anda iyiliği araştırmadan kötülüğü araştıranlayız. Aslında, son bölümde, kötülüğü araştırmanın, araştıranın ruhu için son derece tehlikeli olduğunu ortaya koyacağım.

BİR ÖLÜM-KALIM MESELESİ

İlerlemek için elimizde en azından bir plan olmalı. Elimizde kötülük hakkında genel kabul görmüş bir planın olmaması konunun ne kadar gizemli olduğunu gösteriyor. Yine de, kalbimizin derinliklerinde kötülüğün doğasını bildiğimizi düşünüyorum. Şimdilik sekiz yaşındaki oğlumun sorduğu soruyu aktaracağım: "Baba niye kötülük tersten okunduğunda yaşam oluyor?" (İngilizce'de kötü anlamına gelen kelime 'evil'dir. 'Evil' kelimesini tersten okuduğunuzda 'live' olur ve canlı anlamına

gelir.) Kötülük hayatın karşısındadır. Yaşam gücüne karşı koyar. Kısacası öldürmekle ilgilidir. Daha açık olmak gerekirse cinayeti kasteder.

Bunu unutmayalım. Kötülük hakkında yazılan entelektüel yazarlar söylediklerimi yüzeysel gösterebilir. Cinayet soyut değildir. George'un aslında oğlunun hayatını feda etmeye hazır olduğunu unutmayalım.

Kötülüğün öldürmekle ilgili olduğunu söylerken, sadece adi cinayetten bahsetmiyorum. Ruhu öldürmek de cinayettir. İnsan yaşamının sezgiler, değişkenlik, bilinç, büyüme, özgürlük ve irade gibi pek çok niteliği vardır. Bedene zarar vermeden bu nitelikleri öldürmek veya öldürmeye kalkışmak mümkündür. O yüzden, bir çocuğu saçının tek bir teline zarar vermeden kırabiliriz. Erich Fromm ölüm-severliğin tanımını genişletirken bu noktaya hassasiyetle yaklaşıyordu. Tanımında ölüm-severlerin insanları kontrol etmek, kendilerine bağımlı hale getirmek, insanların kendileri adına düşünme kapasitelerini ve özgünlüklerini bozmak istediklerini söylemiştir. Yaşamı ve bireyin benzersizliğini seven ve destekleyen insanları ölüm-severlerden ayırmak için ölüm-sever bir karakter tipi çizmiştir. Bu tip en küçük bir sıkıntı yaşamamak için diğerlerini boyun eğen robotlar haline getiren, insanları insancıl niteliklerinden uzaklaştırmak isteyen bir tiptir.

O halde, kötülük, şu an için, yaşam ya da canlılığı öldürmek için fırsat kollayan ve insanların içinde veya dışında yaşayan güçtür. Onun karşıtı ise iyiliktir. İyilik yaşamı ve canlılığı güçlendirir.

Bu kitabın amacı kötülüğü daha ciddiye almak için insan yaşamına daha fazla önem verilmesini sağlamaktır. Kötülüğü daha ciddiye almak için bilimsel yöntemler de dahil olmak üzere elimizdeki her olanağı kullanmalıyız. Amacım kötülüğü bütün korkutucu gerçekliğiyle tanımak için cesaret vermek. Amacım

da yanlış olan hiçbir şey yok. Tersine, daha bereketli bir hayat için daha fazla anlayış sahibi olmak gerektiğini anlatıyorum. Kötülüğü tanımaya çalışmanın tek nedeni onu bulduğumuz yerde iyileştirmeye çalışmak. Yapamadığımızda ise (çoğunlukla durum böyle) onu iyileştirmek için daha çok çalışmak ve sonunda kötülüğü yeryüzünden silmek.

Kötülüğün psikolojisini anlamak için teşvik ederken ne kötülüğün soyut olarak çalışılmasını ne de yaşam ve canlılığın değerlerinden ayrı tutulan bir psikolojiyi kastediyorum. İnsan, Nazi olmadıkça, bir hastalığı onu iyileştirme amacı olmadan çalışamaz. Kötülüğün psikolojisi amacı iyileştirmek olan bir bilim olmalıdır.

İyileştirmek sevginin sonucudur. Sevginin bir fonksiyonudur. Sevginin olduğu yerde iyileşme vardır. Sevginin olmadığı yerde ise iyileşme yoktur. Çelişki yaratacak bir şekilde, kötülüğün psikolojisi sevgi dolu bir psikoloji olmalıdır. Yaşam coşkusuyla dolu olmalıdır. Yöntemindeki her adım sadece gerçeğe değil yaşam coşkusuna da dayanmalıdır. Sıcaklık, kahkaha, anı yaşamak, keyif, hizmet ve insanlara duyulan özen ile dolu olmalıdır.

Belki de bilimin alanına girdim bile. O halde daha fazla ilerlememe izin verin. İleri sürdüğüm bilimsel psikoloji -eğer kendisi de steril ve kötü değil, zengin, verimli ve üretken olacaksa- bilimsel niteliğin ötesine geçmeli. Örneğin edebiyata, özellikle mitolojiye çok önem vermeli. İnsanlar çağlardır kötülüğe karşı savaştıkça, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde öğrendiklerini mitolojik hikayelere aktardılar. Mitoloji böyle derslerle doludur ve hala da eklemeye devam ediyoruz. Örneğin Tolkienn'in son zamanlarda popüler olan Hobbit ve Yüzüklerin Efendisi üçlüsündeki Gollüm karakteri bugüne kadar yazılmış belki en başarılı kötü karakterdir. Bunları yazan edebiyat profesörü J.R.Tolki- enn, kötülük hakkında bir psikolog ya da psikiyatrisi kadar çok biliyordu.

Öte yandan, kötülüğü çalışırken somut verilere de başvurmak gerekir: Sadece Rorschachs testi değil fakat biyokimyasal işlemler ve gelişmiş genetik kalıpların analizlerini de kullanmak gerekir. Bu eserin ilk müsveddelerini inceleyen bir editör şaşkınlıkla şunu söylemişti: "Scotty, kötülüğün bir şekilde genetik, biyokimyasal ya da fiziksel olduğunu söylemek istemiyorsun herhalde." Yine de, aynı editör hemen hemen bütün hastalıkların fiziksel olduğu kadar duygusal kökenleri olduğunu çok iyi biliyordu. Gerçek bilim, gerçek psikoloji dar görüşlü olamaz. Bütün yollar keşfedilmeli, bütün taşların altına bakılmalıdır.

Bu kitap, konu üzerine yapılmış geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir çalışma değil. Amacım bilimsel ya da kesin olmak değil fakat öyle olabilmek için konunun özüne inmek.

Benzer şekilde, amacım konu hakkındaki bütün psikolojik teorileri gözden geçirmek değil. İnsan kötülüğü hakkında, onu psikolojinin bir kolu olarak değerlendirecek kadar bilgimiz olmamakla beraber, davranışçı bilim insanları böyle bir psikolojinin varolmasını sağlayacak temelleri attılar. Freud'un bilinçdışı- nı keşfi ve Jung'un Gölge kavramı temelde aynıdır.

Ancak başka bir psikologun çalışması dikkate değer. Hitler rejiminin Yahudi zulmünden kaçan psikanalist Erich Fromm hayatının geri kalanında Nazi kötülüğünü araştırdı. Kötü kişilik tipini teşhis eden, kötü insanları derinlemesine analiz etmeyi ve bu konuda daha fazla araştırma yapılmasını öneren ilk ve tek bilim insanıydı.

Fromm'un çalışması, Nazi iktidarının ve soykırımın bazı liderlerinin incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. Tarih, Fromm'un söz konusu karakterlerini kesin bir şekilde kötü olarak nitelendirdiği için, Fromm'un çalışması benimkinden daha avantajlıdır. Ancak aynı neden, eserinin zayıf noktasını oluşturmaktadır. Eserinde söz konusu olan insanlar belli bir zamanın, belli bir kültürün belli bir rejiminde görev alan üst mevkilerdeki insanlar oldukla

rından, okuyucular gerçekten kötü olan insanların kendilerinden uzakta oldukları izlenimine kapılıyorlar. Okuyucu, gerçek kötülüğün, üç çocuk annesi olan komşusu veya aşağıdaki caddenin üzerindeki kilisenin görevlisi olamayacağına inanıyor. Ancak, kendi tecrübelerime dayanarak, gerçekten kötü olan insanların oldukça yaygın olduklarını ve yüzeysel bir şekilde gözlem yapanlara oldukça sıradan göründüklerini söyleyebilirim.

Ünlü Yahudi teolog Martin Buber, kötülük hakkındaki mitleri iki tipe ayırmıştır. Tiplerden biri kötüye dönüşme sürecindeki insanlardır. Öteki ise çoktan kayıp, kurban düşen ve radikal kötülük tarafından ele geçirilen insanlardır.

George'unki ilk tipe uyan gerçek bir hikayedir. Henüz kötü olmamıştı ama olmak üzereydi. Şeytanlarla anlaşma yapması hayatının dönüm noktasıydı. Eğer anlaşmayı bozmasaydı, eninde sonunda kötü bir insan olacaktı. Ancak henüz kötü değildi ve suçluluk duygusunun da yardımıyla kötülükten uzaklaşmayı başardı.

Şimdi, Fromm'un karakterleri gibi ikinci tip mite -çizgiyi geçen ve radikal, kaçması zor olan kötülüğe- dönüşen bir çifte bakalım.

BOBBY VE AİLESİ VAKASI

Psikiyatrik eğitimimin ilk yılının ortasında, Şubat ayıydı. Ayakta tedavi görenler servisinde çalışıyordum. 15 yaşındaki Bobby, bir önceki gece depresyon teşhisi konarak acilen bu bölüme sevk edilmişti. Bobby'yi görmeden önce onu muayene eden psikiyatrisi tarafından yazılan notu okudum: Bobby'nin 16 yaşındaki abisi Stuart, bu Haziranda 22 kalibrelik bir tüfekle kendini başından vurarak intihar etmişti. Bobby, ilk başta, tek kardeşinin ölümünü soğukkanlılıkla karşılamıştı. Ama, Eylül'de okulu açıldığından bu yana notlan düşmüştü. Bir zamanlar bütün notları B iken, şimdi derslerinden zayıf alıyordu. Şükran Gü

nü geldiğinde, mutsuzluğu gözle görülür bir hal almıştı. Ona çok düşkün görünen ailesi konuşmaya çalışmıştı ama özellikle yılbaşından sonra gittikçe daha çok içine kapanmıştı. Asosyal davranış hikayesi olmamasına rağmen, dün kendi başına bir araba çalmış, kaza yapmış (daha önce hiç araba kullanmamıştı) ve polis tarafından yakalanmıştı. 24 Mart'ta mahkemeye çıkacaktı. Yaşı nedeniyle ailesinin gözetimine verilmiş ve ailesine acilen psikiyatrik yardıma başvurmaları tavsiye edilmişti.

Hemşire, Bobby'yi ofisime getirdi. Yeni ergenlerin tipik vücut hatlarına sahipti: Uzun, dal gibi zayıf kol ve bacaklar, henüz dolmayan bir gövde. Üzerinde kendisine büyük gelen, pejmürde giysiler vardı. Uzunca, yıkanmamış saçları gözlerini örttüğünden ve özellikle yere baktığından yüzünü görmek zordu. Tokalaştığımda elleri soğuk ve gevşekti. Oturması için işaret ettim.

"Bobby, ben Doktor Peck" dedim. "Senin doktorun olacağım. Kendini nasıl hissediyorsun?"

Bobby cevap vermedi. Yere bakmaya devam etti.

"Dün gece iyi uyudun mu?" diye sordum.

"Şöyle böyle" diye mırıldandı. Elinin üstündeki bir yarayla oynamaya başladı. Ellerinde ve bileklerinde birkaç yara daha olduğunu fark ettim.

"Burada, bu hastanede olduğun için endişeli misin?"

Cevap vermedi. Hala yarayla oynuyordu. İster istemez gözüm yarasıyla oynayışına takıldı.

"Hastaneye ilk geldiği zaman herkes endişelidir" dedim. Sözüme devam ettim: "Ama burada rahat edeceksin. Buraya neden geldiğini anlatır mısın?"

"Beni ailem getirdi."

"Niye seni buraya getirdiler?"

"Çünkü bir araba çaldım ve polis buraya gelmek zorunda olduğumu söyledi."

"Polisin hastaneye gelmek zorunda olduğunu söylediğini

sanmıyorum" diyerek açıkladım. "Sadece bir doktora muayene olmanı istemişler. Sonra dün gece seni muayene eden doktor çok mutsuz olduğunu ve hastanede kalmanın senin için iyi olacağını düşünmüş. Nasıl oldu da araba çaldın?"

"Bilmiyorum."

"Tek başına, araba kullanmaya alışık değilken ve hatta ehliyetin bile yokken araba çalman çok yanlış. Bunu yapmak için çok güçlü bir şey seni zorlamış olmalı. Bunun ne olduğunu biliyor musun?"

Cevap vermedi. Zaten beklemiyordum. Başı dertte olan ve ilk kez bir psikiyatristle görüşen on beş yaşındaki çocuklar, özellikle mutsuz olduklarında, fazla konuşmazlar ve Bobby gözle görülür bir şekilde çok mutsuzdu. Gözlerini yerden kaldırdığında yüzünü kısa bir an için görebildim. İfadesizdi. Ne gözlerinde ne de ağzında en küçük bir hayat belirtisi vardı. Yüzünde, filmlerde toplama kamplarından sağ kurtulanların veya doğal afetler nedeniyle evlerini ve ailelerini kaybedenlerin yüzlerinde gördüğüm ifade vardı: bitkin, duygusuz, ümitsiz.

"Üzgün müsün?" diye sordum.

"Bilmiyorum."

Belki de değil, diye düşündüm. Genç ergenler duygularını teşhis etmeyi yeni yeni öğrenirler. Duyguları ne kadar güçlüyse, o kadar zor adlandırırlar. "Üzgün olmakla haklı olduğunu düşünüyorum" dedim. "Kardeşin Stuart'ın geçen yaz intihar ettiğini biliyorum. Yakın mıydınız?"

"Evet."

"Bana kendini ve aileni anlat."

"Anlatacak bir şey yok."

"Ölümü seni üzmüş ve şok etmiş olmalı" dedim. Tepki vermedi. Sadece bileğindeki yarayla oynamaya devam etti. Daha ilk seansta abisinin intiharı hakkında konuşamayacağı açıktı. Bu meseleyi şimdilik bir yana bırakmaya karar verdim. "Peki ya ailen" diye sordum. "Bana onlar hakkında ne anlatabilirsin?"

"İyiler."
"Güzel. Bunu biraz açar mısın?"
"Beni izci toplantılarına götürüyorlar."
"Güzel" dedim. "Tabii ki ailelerin bunu yapmaları gerekir Onlarla iyi anlaşıyor musun?"
"Şöyle böyle."
"Bir sorun yaşıyor musunuz?"
"Bazen onlara kötü davranıyorum."
"Ya! Nasıl?"
"Onları üzüyorum."
"Onları nasıl üzüyorsun, Bobby?" diye sordum.
"Örneğin, araba çaldığımda, onları üzdüm" dedi.
Bunu bir zafer edasıyla değil, üzgün, ümitsiz bir şekilde söylemişti.
"Belki de bu yüzden araba çaldın -onları üzmek için"
"Hayır."
"Belki de onları üzmek istemedin. Aileni başka nasıl üzdün?"
Bobby cevap vermedi. Uzun bir duraklamadan sonra sessizliği bozdum, "Evet?"
"Bütün bildiğim onları üzdüğüm."
"Ama nasıl oluyor da biliyorsun?" diye sordum.
"Bilmiyorum."
"Sana ceza veriyorlar mı?"
"Hayır, bana iyi davranıyorlar."
"O halde onları üzdüğünü nasıl biliyorsun?"
"Bana bağırıyorlar."
"Ya! Sana niye bağırıyorlar?"
"Bilmiyorum."
Bobby yarasıyla hararetle oynuyordu ve başı iyice öne eğil' mişti. Daha az kişisel konulardan konuşmanın daha iyi olacağın* düşündüm. Böyle yaparsam belki biraz açılabilir ve bir diya kurabilirdik. "Evde beslediğin bir hayvan var mı?" di

»Bir köpek.”
“Ne tür?”
“Alman çobanı.
“Adı Ingle. Bir dişi.’
“Alman ismine benziyor.”
“Öyle.”
“Alman çobanı için bir Alman ismi” dedim. Hep soru soruyordum. Halbuki bir şekilde bir sohbete girmek istiyordum. “In- ge ile çok vakit geçirir misin?”
“Hayır.”
“Ona iyi bakar mısın?”
“Evet.”
“Ama onunla fazla ilgilenmiyormuş gibi konuşuyorsun.” “Inge babamın köpeği.”
“Ya! Yine de ona iyi bakmak zorundasın, öyle değil mi?
“Evet.”
“Bu pek adil görünmüyor. Bu seni kızdırıyor mu?”
“Hayır.”
“Kendine ait bir evcil hayvanın var mı?”
“Hayır.”
Evcil hayvanlar konusunda bir yere varamıyorduk. O yüzden konuyu değiştirip, genellikle gençlerin ilgisini çeken bir konuyu açtım.
Yılbaşından bu yana fazla zaman geçmedi" dedim. “Yılbaşında ne hediye ettiler?”
“Fazla bir şey değil.”
Ailen sana bir hediye almış olmalı. Ne aldılar?”
“Bir tüfek.”
“Ev^ m'^” a^ta* a^ta* te^rar^a<^ım- Ne çeşit bir tüfek?”
Blr yirmi ikilik.”

“Yirmi ikilik bir tabanca mı?”

“Hayır, yirmi ikilik bir tüfek.”

Uzun bir sessizlik oldu. Sabrım taşmıştı. Bu sohbete bir son vermek ve evime gitmek istiyordum. Nihayet gerekenleri söylemek için kendimi zorladım. “Anladığım kadarıyla abin kendini yirmi ikilik bir tüfekle öldürdü öyle değil mi?”

“Evet”

“Yılbaşında bu tüfekten mi istedin?”

“Hayır.”

“Ne istedin?”

“Bir tenis raketi.”

“Ama onun yerine bir tüfek verdiler, öyle mi?”

“Evet.”

“Abinin kendini öldürdüğü tüfeğin aynı türünden hediye edildiğinde ne hissettin?”

“Tüfek aynı tür değildi.”

Daha iyi hissetmeye başladım. Belki de sadece kafam karışmıştı.

“Üzgünüm” dedim. “Aynı tür tüfek olduğunu düşünmüştüm.”

“Aynı tür değildi” diye cevap verdi. “O tüfekti.”

“O tüfek mi?”

“Evet.”

“Yani abinin tüfeği mi?” Şimdi gerçekten eve gitmek istiyordum.

“Evet.”

“Yani ailen sana abinin kendini vurduğu tabancayı mı hediye etti?”

“Evet.”

“Yılbaşında abinin tabancası hediye edildiğinde ne hissettin?” diye sordum.

“Bilmiyorum.”

Bunu sorduğuma neredeyse pişman oldum. Nasıl bilebilirdi ki? Böyle bir soruya nasıl cevap verilebilirdi? Ona baktım. Tabanca hakkında konuşurken yüzünün ifadesinde bir değişiklik olmamıştı. Yaralarıyla oynamaya devam etmişti. Ölü gibiydi. Donuk bakışlı, ruhsuz, cansızlık derecesinde, korkutacak kadar ilgisiz.

"Aslında bilmeni beklemiyordum" dedim.

"Anlat bana hiç anneanneni ve dedeni görüyor musun?" "Hayır

Güney Dakota'da yaşıyorlar."

"Hiç görüştüğün akrabaların var mı?"

"Var."

"Sevdiğin akrabaların var mı?"

"Helen teyzemi seviyorum."

Cevabında biraz ilgi hisseder gibi oldum. "Sen hastanedeyken Helen teyzenin seni ziyaret etmesini ister miydin?"

"Uzakta yaşıyor."

"Yine de gelse?"

"Eğer isterse."

Yine de bir ümit olduğunu hissettim.. Helen teyzeyle irtibat kuracaktım. Artık bu konuşmayı bitirmem gerekiyordu. Daha fazlasına tahammül edemeyecektim. Bobby'e hastanenin rutin kurallarını açıkladım. Ertesi gün onu göreceğimi, hemşirelerin onunla ilgileneceklerini ve yatma vakti geldiğinde uyuması için bir hap vereceklerini söyledim. Sonra onu hemşirenin odasına götürdüm. Talimatlarımı yazdıktan sonra binadan çıkarak avluya doğru yürüdüm. Kar yağıyordu. Buna memnun oldum. Birkaç dakika karın altında bekledim. Sonra ofisime geri döndüm ve sıkıcı, rutin evrak işleriyle ilgilenmeye başladım. Bunu yaptığıma da memnundum. Ertesi gün Bobby'nin ailesi ile görüştüm. Bana çok çalışan insanlar olduklarını söylediler. Babası uzman bir makinistti ve işinden gurur duyuyordu. Annesi ise bir sigorta şirketinde sekreterdi ve evinin düzeni ile gurur duyuyor

du. Her pazar Luther Kilisesine gidiyorlardı. Babası hafta sonları mütevazı ölçüde bira içiyordu. Annesi her perşembe bayan arkadaşlarıyla bowling oynuyordu. Görünüşleri sıradandı. Mavi yakalıların yüksek sınıfına aittiler -sessiz, düzenli ve güvenli. Böyle bir trajediyi yaşamaları için bir neden yoktu. Önce Stuart ve şimdi de Bobby.

"Çok çabaladım, doktor" dedi annesi.

"Stuart'ın intihar etmesi sizi çok şaşırttı mı?" diye sordum. "Kesinlikle. Tam bir şoktu" diyerek babası cevap verdi. "İyi huylu bir çocuktu. Okulda başarılıydı. İzciydi. Evin arkasındaki ormanda kuş avlamayı severdi. Sessiz bir çocuktu ama herkes onu severdi."

"Kendini öldürmeden önce mutsuz görünüyor muydu?" "Hayır, hiç mutsuz görünmüyordu. Her zamanki gibiydi. Tabii ki, sessizdi ve aklından geçenleri bize söylemiyordu."

"Bir not bıraktı mı?"

"Hayır."

"Her ikinizin de ailesinde bir akıl hastalığı, ciddi bir depresyon ya da intihar oldu mu?"

"Benim ailemde kimse bunlardan birini yaşamadı" dedi babası. "Ailem Almanya'dan göç etti ve orada hakkında fazla bilgi sahibi olmadığım akrabalarım var. Onlar hakkında fazla bir şey söyleyemem."

"Anneannem bunadı ve hastaneye yatması gerekti ama ailemde başka hiç kimse ruhsal bir rahatsızlık geçirmedi" diyerek annesi devam etti. "Kimse intihara kalkışmadı. Aman tanrım doktor Bobby'nin böyle bir şeye kalkışacağını düşünmüyorsunuz öyle değil mi?"

"Düşünüyorum" dedim. "Bu olabilir."

"Aman Tanrım, buna tahammül edemem" diyen annesi yumuşak bir şekilde sızlandı. "Bu şey -yani kendine zarar vermek- kalıtsal mı?"

“Kesinlikle. İstatistiksel olarak en yüksek risk grubunda bulunanlar, erkek ya da kız kardeşi intihar etmiş olanlardır.” “Aman Tanrım” annesi gene sızlandı. “Yani Bobby’nin de mi intihar edebileceğini söylemek istiyorsunuz?”

“Bobby’nin de tehlikede olduğunu daha önce düşünmediniz mi?”

“Hayır, şimdiye kadar düşünmedik” diyerek babası cevap verdi.

“Ama anladığım kadarıyla Bobby bir süredir mutsuzdu. Bu sizi endişelendirmedi mi?”

“Tabii ki endişelendirdi.” Cevap veren babasıydı.

“Ama abisi öldüğü için mutsuz olmasının normal olduğunu düşündük. Zamanla atlatacağım düşündük.”

“Onu bir psikiyatriste götürmeyi düşünmediniz mi?”

Yine babası cevap verdi: “Hayır, tabii ki düşünmedik.” Bu defa sesinde kızgınlık vardı. “Bunu atlatacağını düşündüğümüzü söyledim, bu kadar ciddi olduğunu düşünmüyorduk.” “Anladığım kadarıyla Bobby’nin okuldaki notlan düşmüş.” Annesi cevap verdi “Evet, bu utanılacak bir şey. Eskiden çok başarılı bir öğrenciydi.”

“Öğretmenleri bu konuda sizinle görüştüler mi?” Annesi biraz huzursuz görünüyordu.

“Evet, görüştüler. Elbette ki Bobby’nin notları beni de ilgilendiriyordu. Hatta bir okul toplantısına katılmak için işimden izin aldım.”

“Eğer gerekirse, Bobby’nin okuluyla irtibat kurmam için bana izin vermelisiniz. Bu faydalı olabilir.”

“Elbette.”

“Şu katıldığınız toplantıda okuldan biri Bobby’nin bir psikiyatriste gitmesini önerdi mi?

Annesi cevap verdi: “Hayır” Yine kendinden emin görünüyordu. “Bir danışman ile görüşmesini önerdiler. Ama bir psiki-

yatriste gitmesini söylemediler. Tabii ki, bir psikiyatriste gitmesini önerseler, götürürdük."

Babası söze karıştı: "Evet. Böylece bunun ciddi bir şey olduğunu anlardık ama danışmana gitmesini önerdikleri için notlarındaki düşüşten kaygılandıklarını düşündük. Elbette ki notlarının düşmesi bizi de kaygılandırıyordu. Ama Bobby'yi zorlamak istemedik. Çocukları zorlamak iyi değildir. Haksız mıyım Doktor?" "Bobb'yi bir danışmana götürmenin zorlamak olduğundan emin değilim."

Annesi söze karıştı. "Bu başka bir mesele, Doktor."

Ses tonu saldırgandı. "Bobby'yi hafta içinde oraya buraya götüremeyiz. Biliyorsun, ikimiz de çalışıyoruz. Bu danışman dediğiniz insanlar hafta sonları çalışmıyorlar. Her gün işimizden izin alamayız. Bilirsiniz, para kazanmak zorundayız."

Hafta sonları veya akşamları bir danışmana gidebilirlerdi ama bunu söylemek anlamsızdı. Helen teyzeden bahsetmeye karar verdim. "Biliyorsunuz" dedim. "Danışmanlarım ve ben Bobby'nin kısa bir süre hastanede kalmaktan daha fazlasına ihtiyaç duyduğuna bir süreliğine hava değişikliğine ihtiyacı olduğuna karar verebiliriz. Evinde kalabileceği akrabalarınız var mı?"

Babası hemen cevap verdi. "Korkarım ki yok. Ergenlik çağındaki bir erkek çocuğu isteyeceklerini sanmıyorum. Hepsinin kendi sorunları var."

"Bobby Helen teyzesinden bahsetti" dedim. "Belki Helen teyzesi Bobby'nin yanında kalmasından memnun olabilir." Annesi hemen söze karıştı. "Bobby bizimle yaşamak istemediğini mi söyledi?"

"Hayır, bundan hiç söz etmedik" diye cevap verdim. "Ben sadece seçenekleri görmeye çalışıyorum. Helen teyze kim?" Annesi cevap verdi. "Kız kardeşim. Ama onda kalması söz konusu bile olamaz. Yüzlerce kilometre uzakta yaşıyor."

“Çok uzak değil” diyerek cevap verdim. Bobby’nin hava değişikliğine ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Bu mesafe yerinde bir uzaklık olabilir. Sizi ziyaret edebileceği kadar yakın fakat abisinin intihar ettiği ve belki de yaşadığı baskıların kaynağı olan yerden de yeterince uzak.”

“Bunun işe yarayacağını sanmıyorum” dedi annesi.

“Ya?”

“Helen ve ben yakın değiliz. Hatta hiç yakın değiliz.”

“Neden?”

“Hiçbir zaman iyi anlaşamadık. O saplantılı biri. İşte nedeni bu. Saplantısının ne olduğu bilmiyorum. Temizlikçi. O ve kocası -kocası parlak biri değil- bir kuru temizleme dükkanı istiyorlar. Neden kendilerini bir şey sandıklarını anlamıyorum.”

“İyi anlaşamadığınızı anlıyorum” dedim.

“Bobby’nin yanında kalabileceği başka akrabalarınız var mı?”

“Hayır.”

“Siz, kız kardeşinizi sevmeseniz bile Bobby onu seviyor ve önemli olan da bu.”

Babası söze karıştı: “Bakın Doktor. Neyi ima ettiğinizi bilmiyorum. Polismiş gibi sorular soruyorsunuz. Biz yanlış hiçbir şey yapmadık. Eğer düşündüğünüz buysa, bir çocuğu ailesinden almaya hakkınız yok. Biz bu çocuk için çok çalıştık. Biz iyi bir anne ve babayız.”

Midemde gittikçe artan bir rahatsızlık vardı. “Bobby’ye yılbaşında verdiğiniz hediyeden bahsetmek istiyorum” dedim.

“Ne yılbaşı hediyesi?”

“Şaşırmış görünüyorlardı.”

“Evet. Anladığım kadarıyla ona bir tüfek verdiniz.”

“Evet, bu doğru.”

“Sizden istediği bu muydu?”

Babası sinirli bir şekilde söylendi: “Ne istediğini nereden bi

leyim?" Aniden tavrı değişiverdi. "Ne istediğini hatırlamıyorum. Biliyorsunuz başımıza çok şey geldi."

"Bu bizim için zor bir yıldı."

"Zor olduğunu anlıyorum" dedim. "Ama neden ona bir tüfek verdiniz?"

"Neden mi? Neden vermeyelim? Onun yaşındaki bir çocuk için uygun bir hediye. Onun yaşındaki pek çok çocuk böyle bir hediye için her şeyini verirdi."

"Diğer çocuğunuz kendini tüfekle öldürdüğü için tüfeklerden hoşlanmamalısınız diye düşünüyorum" dedim.

"Silah karşıtı insanlardan birisiniz, öyle değil mi?" Soruyu babası ve yine biraz sinirlenerek sordu. "Tamam, öyle olsun. Ben silah delisi değilim ama bana öyle geliyor ki sorun silahlar değil; onları kullananlar."

"Bir dereceye kadar sizinle aynı fikirdeyim" dedim. "Stuart'ın kendini öldürmesinin nedeni sadece tüfek değil. Daha önemli bir neden olmalı. Bu nedenin ne olduğu hakkında bir fikriniz var mı?"

"Hayır, yok. Stuart'ın mutsuz olduğunu bilmediğimizi daha önce söyledik."

"Bu doğru. Stuart mutsuzdu. İnsanlar mutsuz değillerse intihar etmezler. Stuart'ın mutsuz olduğunu bilmediğiniz için bir tüfeğe sahip olmasında bir sakınca görmediniz. Ama Bobby'nin mutsuz olduğunu biliyordunuz. Yılbaşından önce, silahı ona vermeden önce mutsuz olduğunu biliyordunuz."

"Lütfen, Doktor. Bizi anlamıyorsunuz." Söze karışan Bobby'nin annesiydi. "Durumunun bu kadar ciddi olduğunu bilmiyorduk. Abisinin ölümü yüzünden üzgün olduğunu düşünüyorduk."

"O yüzden ona abisinin intihar ettiği silahı verdiniz. Herhangi bir silah değil, o tüfek."

Konuşma sırası Bobby'nin babasındaydı. "Ona yeni bir tüfek

alacak kadar paramız yoktu. Niye üstümüze geldiğinizi anlamıyorum. Ona mümkün olan en iyi hediyeyi verdik. Parayı sokakta bulmadık. Biz çalışan sıradan insanlarız. Tüfeği satabilirdik ve böylece elimize para geçerdi. Ama yapmadık. Bobby'ye iyi bir hediye verebilmek için tüfeği muhafaza ettik."

"O hediyenin Bobby için ne ifade ettiğini düşündünüz mü?" diye sordum.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Demek istiyorum ki ona abisinin intihar ettiği silahı vermek, abisinin yaptığı şeyi yapmasını söylemek, gidip kendisini öldürmesini söylemek gibiydi."

"Ona böyle bir şey söylemedik."

"Tabii ki söylemediniz. Ama Bobby'nin böyle bir anlam çıkarabileceğini düşündünüz mü?"

"Hayır, bunu düşünmedik. Sizin gibi eğitimli insanlar değiliz. Üniversiteye gitmedik ve sizin gibi düşünebilmeyi öğrenemedik. Biz basit, çalışan insanlarız. Bütün bu şeyleri düşünmemizi bekleyemezsiniz."

"Belki de öyle" dedim. "Ama beni asıl üzen de bu. Çünkü bunları düşünmeniz gerekir."

Uzun bir an birbirimize baktık. Nasıl hissettiklerini merak ettim. Kesin olan bir şey varsa o da kendilerini suçlu hissetmedikleriydi. Sinirli. Korkmuş. Kurban gibi? Bilmiyordum. Onlar için hiç sempati hissetmiyordum. Tek bildiğim benim nasıl hissettiğim. Onlardan hoşlanmamıştım ve çok yorgundum. Annesine dönerek, "Bobby ve durumu hakkında Helen teyzesiyle irtibat kurmamız için izin verdiğimizi gösteren bir belgeyi imzalamanızı istiyorum" dedim. Babasına dönerek "Ve tabii sizin de" dedim.

Babası "Ben imzalamayacağım" dedi. "Bir yargıç gibi davranarak bu meseleyi ailenin dışına çıkarmanıza izin vermeyeceğim."

Soğukkanlı bir mantıkla açıkladım: “Aksine, yapmaya çalıştığım bu meseleyi mümkün olduğunca aile içinde tutmak. Şu anda bu konu siz, ben ve Bobby arasında. En azından yardımcı olup olmayacağını görmek için Bobby’nin teyzesini da dahil etmek gerektiğini düşünüyorum. Eğer bu konuda elimi kolumu bağlarsanız, danışmanlarım ile görüşmem gerekecek. Bunun sonunda da Bobby’yi eyalet çocukları koruma ajansına göndermemiz gerekebilir. Eğer bunu yaparsak, duruma gerçek bir yargıç karışacak. Yine de yapmamız gerekebilir. Bana öyle görünüyor ki, eğer Helen teyzesi yardımcı olabilirse, durumdan eyalete bahsetmemiz gerekmeyebilir. Ama karar sizin. Helen teyzeyle irtibat kurmama izin verip vermemek tamamen sizin tercihiniz.”

Bobby’nin annesi cazipçe gülümseyerek “Kocam aptalca davranıyor, Doktor” dedi. “Oğlumuzu bir ruh hastalıkları hastanesinde görmek onu sarstı ve sizin gibi eğitimli insanlarla konuşmaya alışık değiliz. Tabii ki izin belgesini imzalayacağız. Kardeşimin karışmasına itirazım yok. Yardım edebilmek için elimizden geleni yapmak istiyoruz. Bizim için önemli olan tek şey Bobby’nin iyiliği.”

Belgeleri imzalayıp çıktılar. O akşam ben ve karım çalışanların katıldığı bir partiye gittik. Her zamankinden biraz daha fazla içtim.

Ertesi gün Helen teyze ile irtibat kurdum. O ve kocası hemen beni görmeye geldiler. Durumu hemen kavradılar ve oldukça ilgilendiler. Onlar da çalışan insanlardı ama Bobby’nin psikiyatrik tedaviye devam ettiği sürece kendi evlerinde kalmasında istekli oldular. Bobby’nin talihi vardı. Ailesinin sigortası psikiyatrik tedavi masraflarını karşılayacaktı. Helen’in yaşadığı şehirdeki başarılı bir psikiyatrisi ile irtibat kurdum. Bobby neden teyzesi ve eniştesi ile yaşaması gerektiğini anlamıyordu ve ben de bir açıklama yapmak için hazır olmadığını hissediyordum. Sadece böyle yapmanın daha iyi olacağını söyledim.

Birkaç gün içinde Bobby değişmeye başladı. Helen teyzesinin ziyaretleri, yeni bir ortam ve yardımcılarım ile hemşirelerden gördüğü ilgi sayesinde durumu hızla iyiye gitmeye başladı. Hastaneye kabul edilişinden üç hafta sonra Helen teyzesinin gözetimine verildiğinde elleri ve kollarındaki yaralar iyileşmişti ve hastane çalışanları ile şakalaşıyordu. Altı ay sonra Helen Bobby'nin iyi olduğunu ve notlarının yükseldiğini söyledi. Psi- kiyatristi aralarında güven dolu bir ilişki geliştiğini ama ailesi ve ona karşı davranışları gerçeğiyle daha yeni yeni yüzleşmeye başladığını söyledi. Ondan sonrasını takip etmedim. Bobby'nin ailesine gelince; Bobby hastanede iken, onlarla iki kez daha görüştüm ve bu görüşmeler birkaç dakikadan fazla sürmedi. Görünüşe göre bu kadarı yeterli idi.

Bir çocuk psikiyatrik tedaviye getirildiğinde onu "teşhis edilmiş hasta" olarak tanımlamak gelenektir. Biz psikoterapistler, bu terim ile çocuğun ailesi veya başkaları tarafından sorunu olan ve tedaviye ihtiyacı olan biri olarak nitelendirildiğini ifade ederiz. Bu terimi kullanmamızın nedeni bu teşhis sürecinin geçerliliğinden şüpheye düşmeyi öğrenmemizdir. Sıklıkla sorunu değerlendirdiğimizde, sorunun kaynağının çocukta değil ailesinde, okulunda veya toplumda olduğunu keşfederiz. Her ne kadar aile tedavi edilmesi gerekenin çocuğun kendisi olduğunu düşünse de, sıklıkla tedavi edilmesi gereken ailelerin kendileridir. Hasta olarak nitelendirilmesi gereken onlardır.

Bobby vakası bunun bir örneğidir. Her ne kadar Bobby mutsuz ve ümitsiz derecede yardıma ihtiyacı olsa da depresyonun kaynağı kendisi değil ailesinin ona davranışlarıydı. Söz konusu şartlarda on beş yaşındaki her çocuk depresyona girer. Hastalıklı olan Bobby değil ailesiydi. Bobby'nin depresyonu ailesinin davranışlarına karşı doğal bir tepkiydi. Çocuklar -ve hasta ergenler- için anne ve babalar Tanrı gibidirler. Ailelerinin davranışları onlara örnek olur. Çocuklar çok nadiren ailelerini başka

aileler ile kıyaslayabilirler. Ailelerinin davranışlarını gerçekçi bir şekilde değerlendiremezler. Ailesi tarafından kötü davranılan bir çocuk kendisinin kötü olduğunu düşünecektir. Eğer çirkin, aptal ve ikinci sınıf biri olarak davranılırsa, kendisinin öyle olduğunu düşünecektir.

Sevgisiz yetişen çocuklar sevilmeye layık olmadıklarına inanırlar. Bunu, çocuk gelişiminin genel yasası olarak ifade edebiliriz. Eğer ailesi yeterince sevmezse çocuk bunun nedeninin kendisi olduğuna inanır ve kendisi hakkında gerçekçi olmayan, olumsuz bir imaj geliştirir. Bobby hastaneye ilk geldiğinde ellerinde ve kollarında küçük delikler açıyor, bedeninin yüzeyini parça parça tahrip ediyordu. Sanki bedeninin içinde, cildinin altında kötü bir şey olduğuna inanıyor ve bedeninde küçük delikler açarak kötülüğü dışarı çıkarmaya çalışıyor gibiydi. Neden? Eğer bir yakınımız intihar ederse, ilk şoktan sonraki ilk tepkimiz -eğer normal insan bilincine sahip, normal bir insan isek- neyi yanlış yaptığımızı merak etmek olacaktır. Bobby de böyle yapmış olmalı. Stuart'm ölümünü takip eden günlerde Bobby ailesiyle aralarında geçen küçük olayları hatırlamış olmalı. Sadece bir hafta önce abisine aptal züppe demiş; bir ay önce kavga ederken abisine, tekme atmış; Stuart onunla uğraştığında abisinin ölmesini dilemişti. Stuart'ın ölümü için, en azından bir dereceye kadar, Bobby kendisini sorumlu tutuyordu.

Bu noktada -ve sağlıklı bir ailede- olması gereken ailesinin onu teskin etmesidir. Stuart'ın intiharı hakkında onunla konuşmalıydılar. Daha önce farkına varmamalarına rağmen Stuart'ın ruhsal olarak hasta olduğunu açıklamalıydılar. İnsanların her günkü tartışmalar ve rekabet yüzünden intihar etmeyeceklerini anlatmalıydılar. Eğer sorumlu tutulması gereken birileri varsa, bunun kendileri olduğunu söylemeliydiler. Ama bildiğim kadarıyla, ailesi bu konuda hiç konuşmamıştı.

Teskin edilmeyince, Bobby gözle görülür bir şekilde mutsuz

olmuştu. Notlan düştü. Ailesi durumu değerlendirmeli ya da bunu yapacak içgüdüye sahip değillerse profesyonel yardım almalıydı. Ama okul tarafından tavsiye edilmesine rağmen, bunu yapmadılar. Mutsuz olmasına rağmen ailesinin ilgi göstermemesi, Bobby'nin kendisini daha fazla suçlu hissetmesine neden oldu. Kimse onun mutsuzluğuyla ilgilenmediği için bunu hak ettiğini düşünüyordu. Perişan hissetmeyi hak ediyordu. Kendini suçlu hissetmesi gerekirdi.

Bunun sonucunda, yılbaşı geldiğinde Bobby kendisinin kötü bir suçlu olduğuna inanmıştı. Sonra abisinin intihar ettiği silah kendisine hediye edilmişti. Bu "hediyeye" ne anlam vermeliydi? Şöyle mi düşünecekti: Annem ve babam kötü insanlar ve abimi intihara sürükledikleri gibi benim de sonumun aynı olmasını istiyorlar. Büyük ihtimalle, böyle düşünmeyecekti. On beş yaşındaki birinin aklıyla, şöyle de düşünemezdi: Ailem bu tabancayı bana hediye etti çünkü düşüncesiz insanlar. Demek ki beni sevmiyorlar - ne olmuş yani? Kendisinin kötü olduğuna ve ailesini doğru bir şekilde değerlendirecek kadar olgun olmadığı için tek bir yoruma inandı: "Abinin intihar ettiği silahı al ve aynısı yap. Ölmeyi hak ediyorsun."

Neyse ki Bobby intihar etmedi. Psikolojik olarak tek alternatifi olan diğer seçeneği tercih etti: Kendini toplumun önünde bir suçlu olarak etiketlendirmek ve böylece uygun şekilde cezalandırılmak. Hapse girmesiyle toplum ondan korunacaktı. Bir araba çaldı. Bir bakıma, yaşayabilmek için o arabayı çaldı.

Bütün bunlar bir varsayım. Bobby'nin aklından tam olarak ne geçtiğini bilemem. Her şeyden önce ergenler içe kapanıktırlar. Garip, korkutucu beyaz önlüklü bir yetişkin bir yana, hiç kimseye kendi dünyalarını açmazlar. Bunları bana anlatmaya istekli bile olsa, yaşı nedeni ile bunları anlatabilecek kadar bilinçli değildi. Birer yetişkin olduğumuzda, "düşünce yaşamımızın" çoğu bilinçsiz bir seviyede gelişir. Çocuklar ve ergenlerin dü

şünsel etkinliklerinin tamamı bilinçsizdir. Bilinçsiz bir şekilde hisseder, sonuç çıkarır ve hareket ederler. Bundan dolayı, davranışlarından anlam çıkarmalıyız.

Bu çıkarımlar ile çocuk gelişiminin başka bir yasasına varırız: Bir çocuk ailesinin kötü davranışlarıyla karşılaştığında, kötü olanın kendisi olduğuna inanır.

Kötülükle karşılaştığında, en akıllı ve kendine en çok güvenen yetişkin bile ne yapacağını bilemez. O halde, en sevdiği ve güvendiği insanlar tarafından kötü davranış gören saf bir çocuğu düşünün.

Bu gerçeğe, kendi hatalarını kabul etmeyen ve kötülüklerini başkalarına yansıtan bir aileyi -ve bunun sonucunda kendinden nefret eden bir çocuğu- ekleyin. Bu durumda, Bobby'nin ellerini ve kollarını delmesinde şaşılacak bir şey yok.

O halde "teşhis edilmiş hasta" Bobby'nin, ailesinin garip ve kötü davranışları karşısında böyle tepki göstermesinin çok da sağlıksız olmadığını görebiliriz. Sorunlu olarak nitelendirilen Bobby olmasına rağmen, sorun kendisinde değil başka yerdeydi. Bu yüzden, en çok ihtiyaç duyduğu şey korunmaydı. Asıl tedavi daha sonra gelecek, bu da zor ve uzun olacaktı. Çünkü gerçeğe uymayan bir benlik imajının tersine çevrilmesi zordur ve uzun sürer.

Şimdi "teşhis edilmiş hastadan" aileye, sorunun gerçek kaynağına dönelim. Aslında hasta olarak nitelendirilmesi gereken onlardı. Tedavi edilmesi gerekenler de onlardı ama tedavi olmadılar. Neden mi? Bunun üç nedeni var:

Birincisi ve en rahatsız edici olanı bunu istememeleriydi. Tedavi olmak için kişi bunu istemeli. Bunu istemek için de kişi buna ihtiyacı olduğunu bilmeli. Kusurları olduğunu kabul etmeli. Bu dünyada ciddi psikiyatrik problemleri olan ve ümitsizce tedaviye ihtiyaç duyan fakat bunun farkında olmayan pek çok insan var. Bundan dolayı, gümüş bir tepside de sunulsa tedavi ol

mayı reddediyorlar. Böyle insanların hepsi kötü değildir. Aslında, çoğu kötü değildir. Fakat kötü insanların çoğu prikiyatrik tedaviye direnen bu gruptaki insanlardır.

Bobby'nin ailesi onlara sunacağım her psikoterapi fırsatını reddedeceklerini çeşitli şekillerde gösterdiler. Stuart'm intihar etmesinden suçluluk duymuyorlardı. Bobby için daha önce profesyonel yardım almamak ve yanlış bir hediye vermekle suçladığında bunu mantık ve saldırganlıkla geçiştirdiler. Bobby ile gerçekten ilgilenmemelerine rağmen Bobby'nin başka bir yerde yaşamasına şiddetle karşı çıktılar çünkü bu onların bir anne ve baba olarak kusurlu olduklarını ima ediyordu. Kusurlarını kabul etmektense, mazeretlerinin (çalışan insanlar) arkasına sığınıyorlardı.

Yine de, terapiye girmelerini önerebilirdim. Reddedebileceklerini bilmek önermemek için yeterli neden değildi. Psikoterapi insanların anlayış ve sevgi dolu insanlar olmalanna yardım edebilir. Ama bir mucize olup da terapiye girseler bile onların durumunda terapinin işe yarayamayacağını hissettim.

Her ne kadar üzücü de olsa, en sağlıklı insanlar -en dürüst ve düşünme kalıpları en sağlıklı olanlar- en kolay terapi gören ve bundan en çok faydalananlardır. Aksine, hasta ne kadar sağlıksızsa (davranışlarında dürüst olmayan ve düşünme kalıpları bozulmuş olanlar) o kadar az ilerleme gösterir. Düşünme kalıpları çok bozulmuşsa ve dürüst değillerse bu imkansızdır.

Psikoterapistler kendi aralarında bir hastanın psikopatolojisine "bizi aşar" dediklerinde gerçekten de bunu kastetmektedirler. Terapinin başarılı olması için hastanın samimi olması gerekir. Ancak bu tür insanlarla çalışırken bir yalanlar ve çarpıtılmış motivasyonlar labirenti içinde kaybolduğumuzdan böyle hastalar için "terapiyi aşar" terimini kullanırız. Onları kurtaramadığımız gibi onların hastalıklarının içine çekildiğimizi hissederiz. Böyle hastalara yardım etmek için çok zayıfız, içine gireceğimiz eğri

büğrü koridorların sonunu görmek için fazla kör, onların nefretine karşı kendi sevgimizi koymak için fazla küçüğüz. Bobby'nin ailesinin durumu da buydu. Onlarda hissettiğim hastalık beni boğuyordu. Onlara yardım etmeye kalksam reddederlerdi. Üstelik onları iyileştirmek için gereken güce sahip olduğuma da inanmıyordum.

Bobby'nin ailesi ile çalışmamamın bir nedeni daha var. Onları sevmedim. Bundan fazlası vardı; onlardan tiksiniyordum. İnsanlara psikoterapi ile yardım edebilmek için onları biraz da olsa sevmek, eylemleri için biraz da olsa anlayışla davranmak, çektikleri acı için empati duymak, kişiliklerine saygı duymak ve bir insan olarak potansiyelleri için ümitli olmak gerekir. Bobby'nn ailesi için bunları hissetmedim. Kendimi Bobby'nin ailesi ile terapi yaparken hayal bile edemiyordum. Onlarla aynı odada olmaya bile katlanamıyordum. Onlarla beraberken kendimi kirli hissediyordum. Bir an önce ofisimden çıkıp gitmelerini istiyordum.

Bir şeyleri öğrenmek ve yargımı haksız çıkarmak için ümitsiz görünen vakalarla çalıştığım olur. Ama bunu Bobby'nin ailesi ile yapamam. Sadece onlar beni değil; ben de onları reddederim.

İnsanların birbirleri hakkında çeşitli duyguları vardır. Psikoterapistler hastalan hakkında duyguları olduğunda bunu "karşı transfer" olarak adlandırırlar. Karşı transfer yoğun sevgiden yoğun nefrete kadar değişebilir. Karşı transfer hakkında ciltler dolusu kitap yazıldı; karşı transfer terapide çok yararlı olabildiği gibi çok zararlı da olabilir. Terapistin duyguları yersizse bu terapiye zarar verebilir. Karşı transfer yerindeyse, hastanın sorununu anlamak için çok yararlı bir araç olabilir. Psikoterapistlerin önemli görevlerinden biri karşı transferin yerinde olup olmadığını bilmektir. Terapistler bunu başarabilmek için hastalarını olduğu kadar kendilerini de analiz etmelidirler. Eğer karşı transfer uygunsuz ise, kendini iyileştirmek veya hastayı tarafsız dav

ranabilecek bir terapiste yönlendirmek terapistin sorumluluğudur. Sağlıklı bir insan kötü biriyle karşılaştığında genellikle uzaklaşır. Eğer kötülük gözle görülüyorsa uzaklaşma hemen gerçekleşebilir.

Eğer kötülüğe açık değilse, kişi, ilişki derinleştikçe uzaklaşır. Uzaklaşma bir terapist için çok faydalı olabilir. Mükemmellik için bir teşhis aracı olabilir. Terapistin kötü biriyle karşı karşıya olduğunu net ve hızlı bir şekilde gösterebilir. Ancak keskin bir cerrah bıçağı gibi dikkatle kullanılması gereken bir araçtır. Eğer uzaklaşma hastadan değil terapistin kendisinden kaynaklanıyor ve terapist bunu fark edemiyorsa çok zararlı olabilir.

Hangi sağlıklı tepki uzaklaşmayı getirebilir? Duygusal açıdan sağlıklı bir terapist için uygun bir karşı transfer olabilir mi? Uzaklaşma, tiksindirici bir şeyden kaçınmaya, kaçmaya neden olan güçlü bir duygudur. Kötü biriyle karşılaştığında sağlıklı insanın yapması gereken budur: Ondan uzaklaşmak. Kötülük tiksindiricidir. Çünkü tehlikelidir. Onunla birlikte uzun süre kalan kişiyi bozar ya da yok eder. Eğer ne yaptığınızı biliyorsanız, kötülükle karşılaştığınızda yapmanız gereken en iyi şey aksi yönde kaçmaktır. Uzaklaşma karşı transferi, içgüdüsel ve insanı kurtaran bir erken uyarı radar sistemidir.

Karşı transfer konusunda pek çok şey yazılmasına rağmen uzaklaşma hakkında bir şey okumadım. Bunun eksikliğine yol açan pek çok neden var. Uzaklaşma ve karşı transferin kötülükle ilişkisi o kadar belirgindir ki biri olmadan diğerini yazmak mümkün değildir; kötülük psikiyatrinin araştırma alanından uzak olduğu için uzaklaşma karşı transferi de psikiyatristler tarafından araştırılmamıştır. Dahası, psikoterapistler çoğunlukla nazik insanlardır ve böylesine olumsuz bir şey benlik imajları için tehdit edicidir. Bundan başka, muhtemel olumsuz tepkiler nedeniyle psikoterapistler kötü insanlarla terapiye girmekten kaçınırlar. Son olarak, daha önce belirttiğim gibi, kötü insanların

çok azı -olağanüstü durumlar dışında- psikoterapiye girmeye istekli olurlar. Psikoterapinin aydınlatıcı sürecinden kaçmak için ellerinden geleni yaparlar. Bundan dolayı, psikoterapistler için kötü insanlarla -onların tepkilerini çalışacak kadar uzun süre- birlikte olmak zordur. Kötü insanlar bizde başka bir tepki daha uyandırırlar: şaşkınlık. Kötü bir insanla karşılaşan bir kadın şöyle yazmıştı:

"Sanki bir anda düşünme yeteneğimi kaybetmiştim." Bir kez daha, bu tepki de yerindedir. Yalanlar insanların aklını karıştırır. Kötü insanlar 'yalanın insanlarıdırlar.' Sadece başkalarını değil kendilerini de kandırırlar. Bir hastaya nasıl davranacağını bilemeyen bir terapist, bunun kendi ihmali olup olmadığını düşünmelidir. Ama terapist kendine şu soruyu da sormalıdır: "Hasta beni şaşırtmaya çalışıyor olabilir mi?" Dördüncü bölümde anlattığım vaka üzerindeki çalışmam aylarca başarısız oldu çünkü kendime bu soruyu sormadım.

Uzaklaşma karşı transferinin kötü insanlara karşı yerinde -hatta kurtarıcı- bir tepki olduğunu daha önce söyledim. Tek bir istisna var. Eğer şaşkınlığın içine nüfuz edebilirse, kötülük teşhis edilebilirse ve eğer terapist ne ile uğraştığını bilerek, iyileştirici bir amaçla kötü kişi ile ilişki kurarsa, ancak ve ancak bu şartlarda, uzaklaşma karşı transferi bir yana bırakılabilir ve bırakılmalıdır da. Ancak görüldüğü gibi, bunun gerçekleşebilmesi için pek çok şartın yerine gelmesi gereklidir.

Kötülüğü iyileştirme çabaları hafife alınmamalıdır. Terapist, ancak yeterli psikolojik ve ruhsal güce sahipse, bu denemeye kalkışmalıdır.

Bunun yapılmasının tek nedeni, kendine güvenen bir psikiyatristin, kötü insanların korkulacak insanlar olmakla beraber acınacak insanlar da olduğunu bilmesidir. Kendilerini saklayan ve bilinçlerinin sesini dinlemeyen insanlar olarak en korkulacak insanlardır. Hayatları gerçek bir korku içinde geçer.

Cehennem ile cezalandırılmalarına gerek yoktur; zaten cehennemin içindedirler.

İnsanları kötülükten kurtarmak sadece toplumun değil kötü insanların da yararınadadır. Kötülük doğası hakkındaki bilgimiz yetersiz olduğu için onu iyileştirecek güce henüz sahip değiliz. Kötülüğü psikiyatrik bir hastalık olarak adlandırabilmiş bile değiliz. Bu kitabın tez konularından biri kötülüğün bir ruhsal hastalık olduğu ve diğer psikiyatrik hastalıklar kadar araştırılması ve çalışılması gerektiğidir.

Normal şartlarda kötülükten uzak kalmamız doğal ve zekicedir. Ancak yılanları inceleyen bir bilim insanı insanlığı korumak için gereken antitoksini geliştirebilmek ve hatta evrim sürecinde yılana yardım etmek için yuvasına yaklaşmak zorundadır. Eğer tehlikeli olmalarına rağmen kötü insanların hasta ve acınacak insanlar olduklarını kavrayabilirsek onlara şefkatle yaklaşabilir ve böylece iyileştirebiliriz.

Yirmi yıllık aradan sonra Bobby ve ailesinin vakasını tekrar gözden geçirdiğimde, tecrübeme rağmen, konuya daha farklı yaklaşacağımı sanmıyorum. Yine yapacağım ilk iş Bobby'i ailesinden kurtarmak ve gerektiğinde bunun için yetkimi kullanmak olurdu. Yirmi yıl içinde öğrendiğim bir şey varsa o da kötü insanları en çok etkileyen şeyin güç olduğudur. Kısa vadede ne nezaketten ne de sözden anlıyorlar. Ama yirmi yılda değişen bir şey var. Şimdi Bobby'nin ailesinin kötü olduğunu biliyorum. O zaman bunu bilmiyordum. Kötü olduklarını hissediyor ama bunun adını koyamıyordum. Gözetmenlerim yüzleşmekte olduğum şeyin niteliği hakkında bana yardımcı olamıyorlardı. Kötülük sözü profesyonel sözlüğümüzde yoktu. Bizler bilim insanlarıydık, rahip değil. Bu çeşit ifadeleri kullanmıyorduk.

Bir şeyin adını koyabilmek, üzerinde güç sahibi olabilmemizi sağlar. Bobby'nin ailesini ilk kez gördüğümde uğraştığım gücün doğası hakkında bilgi sahibi değildim. Ondan tiksiniyor fa

kat ne olduğunu merak etmiyordum. Onunla uğraşmaktan kaçınıyor çünkü ondan korkuyordum. Bugün hala korkuyorum ama artık onun hakkında bilgi sahibiyim. Adım bildiğim için bu gücün sınırlarını biliyorum. Sınırlarını bildiğim için onu keşfetmeye çalışabilirim. Ona yaklaşabilirim. Dolayısıyla bugün farklı bir şey yapardım. Bobby'i evinden uzaklaştırdıktan sonra onlara, sadece çocuklarına değil, kendilerine de zarar veren bir güç tarafından "ele geçirildiklerini" söylerdim. Eğer yeterli zaman ve enerjiye sahipsem, o gücü fethetmek için onlarla çalışmayı teklif ederdim. Kabul edeceklerini hiç sanmam ama etselerdi bunun nedeni onları daha fazla sevmem değil hastalığın adını koyabildiğim için neyle uğraşacağımı bilmem olurdu.

Bildiğimiz alanları incelemek görevimizdir.

KÖTÜLÜK

İnsanları kötü yapan kötü işler yaptıklarını kabul etmemeleridir. Bobby'nin ailesi ve sonraki bölümlerde anlatacağım insanlar, kötülükleri dışında, sıradan insanlar. Yaşadığınız caddenin, hatta herhangi bir caddenin, aşağısında oturuyor olabilirler. Zengin ya da fakir, eğitimli ya da eğitimsiz olabilirler. Dikkat çekici bir özellikleri yoktur. Sabıkalı değillerdir. Hatta çoğunlukla örnek vatandaştırlar. Öğretmen, polis ya da bankacı olabilirler.

Bu nasıl olabilir? Nasıl olur da kötü olurlar ve buna rağmen sabıkalı suçlular olmazlar? Anahtar kelime sabıkadır. Yaşam ve canlılığa karşı suç işledikleri için suçludurlar. Ama istisna durumlar dışında, suçları o kadar gizli kapaklı ve fark edilmezdir ki yaptıkları suç olarak nitelenmez. Örtülü ve gizli kapaklı kavramları kitabın geri kalanı boyunca sık sık geçecek. Bu kavramlar kötülüğün temelidir.

Hapishanelerdeki sabıkalı suçlularla epey vakit geçirdim. Hiçbir zaman kötü insanlar olduklarını düşünmedim. Zararlı oldukları kesin. Ama onların yıkıcılığı rasgele, dahası, otoritelere

göre yaptıkları kötülüklerin sorumluluklarını almasalar da kötülükleri açık. Zaten onlar da hemen bundan bahsederler. 'Dürüst suçlular' oldukları için yakalandıklarını söylerler. Gerçek suçluların hapishanenin dışında olduklarını söylerler. Aslında haklıdırlar da.

Hapishanelerdeki suçlulara psikiyatrik bir teşhis koymak kolaydır. Bu teşhisler çılgınlık olabildiği gibi dürtülerine hakim olamama ya da saldırganlık veya bilinçsizlik olabilir. Benim anlatacağım insanlar böyle değil. Ama bu kötü insanların sağlıklı oldukları anlamına gelmez. Onlara psikiyatrik bir teşhis koyamamamızın nedeni hastalıklarına bir isim bulamamış olmamızdandır.

Kötü insanlar ve adi suçluları ayırdığım gibi "karakter" özelliği olan kötülük ile kötü davranışları da ayıracağım. Elbette ki suçun küçüğü var büyüğü var. Ancak kötülüğü derecelendirmek hata olur. Zengini dolandırmak fakiri dolandırmaya göre daha kabul edilebilir gibi görünebilir ama sonuçta dolandırmaktır. Bir şirketi dolandırmak, gelir vergisinde sahtekarlık yapmak, sınavda kopya çekmek, karınızı aldatmak veya arkadaşınızla telefonda bir saat konuşmanıza rağmen kocanıza elbiselerini kuru te- mizlemeciden alacak vaktiniz olmadığını söylemek arasında fark vardır. Elbette ki bunların bazıları diğerlerine göre daha kabul edilebilirdirler ama sonuçta hepsi de yalan ve ihanettir. Eğer son zamanlarda bunlardan birini yapmayacak kadar dürüst dav- randıysanız kendi kendinizi aldatıp aldatmadığınızı sorun. Ya da kapasitenizin altında yaşayıp yaşamadığınızı sorun. Ne de olsa, bu da kendine ihanettir. Kendinize karşı dürüst olursanız sık sık kötülük yaptığınızı göreceksiniz. Eğer bunu fark etmiyorsanız, dürüst davranmıyorsunuzdur ki bu da bir kötülüktür. Bundan kaçılamaz: Hepimiz kötü şeyler yapıyoruz.

Eğer kötü insanları kanunsuz işler ya da kötülüklerinin büyüklüğü ile açıklamayacaksak, onları nasıl tanımlayacağız? De

vamlı olarak kötülük yapmalarıyla. Her ne kadar fark edilmesi zor olsa da, yıkıcı davranışları süreklidir. Çünkü kötülük yaptıklarını asla kabul etmezler.

Suçluluk hissettiği için George'un kötülükten kaçmayı başardığını söylemiştim. Ne de olsa, kötülüğüyle yüzleşebilmiş ve şeytanla yaptığı anlaşmayı bozmayı başarmıştı. Yaptığı sözleşmeden dolayı suçluluk duymasaydı, karakterindeki yozlaşma devam edecekti.

Kötü insanlar kendilerini sorgulamazlar. Buna tahammül edemezler. Örneğin Bobby'nin anne ve babası kendilerinde en küçük bir hata görmüyorlardı. Zaten onları kötü yapan da hatalarım asla kabullenmemeleriydi.

İnsanların kötülükleri çeşitlidir. Hatalarını kabullenmedikleri için sürekli kötülük yaparlar. Tecrübelerime göre kibirlidirler. Dolayısıyla ucuzdurlar. O kadar ucuzdurlar ki tehlikelidirler. İkinci yaygın kişilik kusurunun kibir olduğunu söylüyorum çünkü insanın kusursuz olduğunu düşünmesi dışındaki bütün hatalar affedilebilir. Ancak en büyük yanlışın hangisi olduğu tartışmalı bir konudur.

Kötü insanların belirgin "karakter" özelliklerinden birisi de günah keçisi aramalarıdır. Kendilerini kusursuz gördükleri için kusurlarını gösteren herkese öfkeyle saldırırlar. Kusursuz görünümlerini korumak için kendilerini feda ederler. Babasına şu soruyu soran altı yaşındaki çocuğa bakalım: "Baba neden anneanneme fahişe dedin? Baba: "Beni kızdırma. Şimdi cezanı göreceksin. Böyle kötü sözler söylememeyi öğreneceksin. Ağzını sabunla yıkayacağım. Bu sana doğru konuşmayı ve sessiz kalmayı öğretir." Çocuğu elinden tutarak banyoya götüren baba söylediği cezayı verir. Terbiye adına kötülük yapılmıştır.

Günah keçisi bulma psikiyatristlerin yansıma adını verdiği bir mekanizma yoluyla çalışır.

Kötü insanlar kendilerini hatasız gördükleri için başkalarıyla

anlaşmazlığa düştüklerinde hatayı onlara yüklerler. Kendi kötülüklerini inkar ettikleri için diğer insanların kötü olduklarını söylerler. Kendi kötülüklerini başkalarına yansıtırlar. Kendilerini asla kötü görmezler; öte yandan sürekli olarak insanların kötü olduklarını söylerler. Baba, kendi ettiği küfürleri oğlunun suçu olarak gördü ve oğlunun kötülüğünü temizlemeye kalkıştı. Ancak ağzı bozuk olanın babanın kendisi olduğunu biliyoruz. Baba kendi kötülüğünü oğluna yansıttı ve terbiye vermek adına oğluna saldırdı.

O halde anlamalıyız ki kötülük en çok günah keçisi aramak için yapılır ve kötü olduğunu söylediğim insanlar devamlı olarak günah keçisi ararlar. Kötü insanlar, kendi hatalarıyla yüzleşmek yerine diğer insanlara saldırırlar. Birey ruhsal olarak gelişmek için gelişme ihtiyacı duymalıdır. Bu ihtiyacı duymazsa, kusursuz olmadığını gösteren her kanıtı ortadan kaldırmak isteyecektir.

Kötü insanlar devamlı olarak yıkıcıdırlar çünkü kötülüğü yok etmek istemektedirler. Sorun kötülüğü yanlış yere koymalarıdır. İnsanları değil kendi içlerindeki hastalığı yok etmelidirler. Devamlı olarak mükemmel görünümlerini tehdit ettiği için hayattan nefret ederler ve onu yok etmek isterler. Üstelik, bunu doğruluk adına yaparlar. Bobby'nin ailesinin Stuart ve Bobby'i kasten öldürmek istemelerinden şüpheleniyorum. Eğer onları yeterince tanısaydım kendilerini korumak adına başkalarını feda ettiklerini görebilirdim.

Günah keçisi arama davranışının altında düşmanlık ve hatalarını kabullenmeme vardır. Neden? Bana göre neden sadece bilinçsizlik değildir. Hem hapishanelerde hem de hapishanelerin dışında tamamen bilinçsiz insanlar vardır. Psikiyatristler onları psikopat veya sosyopat olarak adlandırırlar. Bu tip insanlar asla suçluluk duymadıkları için suç işlerken vicdan azabı duymazlar. Suçlarının belli bir kalıbı yoktur ve sadece günah keçisi aramak

ile açıklanamaz. Bilinçsiz psikopatlar en ufak şeylerden rahatsız olurlar. Hapishanede olmaktan rahatsızlık duymazlar. Suçlarını saklamaya çalışırlar ama bunu dikkatsiz ve gayretsiz bir şekilde yaparlar. Onlara bazen 'ahlaki embesiller' denir çünkü her şeye kayıtsızlıkları onları neredeyse masum gösterir.

Ancak kötü olarak adlandırdığım insanlar böyle değillerdir. Kusursuz görünümlerini korumak için dürüst ve iyi görünmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu onlar için çok önemlidir. Ahlaki değerlere ve başka insanların kendileri hakkındaki düşüncelerine çok önem veriyor gibi davranırlar. Bobby'nin ailesi gibi iyi giyinirler, işyerine zamanında giderler, vergilerini öderler ve görünürde düzgün bir şekilde yaşarlar.

Kötülüğü anlamak için dış görünüş kelimesi çok önemlidir. Onlar için iyi olmak hiç de önemli olmamasına rağmen iyi biri gibi görünmek çok önemlidir. İyi biri gibi görünmeleri yalandan başka bir şey değildir. İşte bu yüzden onlara 'yalanın insanları' diyorum.

Ancak yalanlarına başkaları olduğu kadar kendileri de inanırlar. Hatalarını kabullenmeye tahammül edemezler. Kendilerini daima bir ayna karşısında görürler. Fakat kötü insanlar doğru ve yanlışı ayırt edemeselerdi, kendilerini aldatmalarına gerek kalmazdı. Kötü olduğunu bildiğimiz bir şeyi saklamak için yalan söyleriz. Yalan söylemek bilinçli bir davranıştır. Bir şeyi saklamaya ihtiyaç duymazsak saklamayız.

Şimdi bir paradoksa varıyoruz. Kötü insanların kendilerinin mükemmel olduklarına inandıklarım söyledim. Ancak, kötü olduklarını en azından bilinçaltında biliyorlar. Aslında deli gibi kaçmaya çalıştıkları şey bu. Kötü insanlar kötü olduklarının farkındadırlar ama bunu kabullenmek istemezler. Psikopatlar gibi ahlaki değerlerden yoksun değildirler. Onun yerine, kötü olduklarını gösteren kanıtları bilinçaltlarının derinliklerine atmaktadırlar. Bobby'nin ailesi yaptıkları her şeyde kendilerini haklı görüyordu. Onların sorunu bilinçsiz olmaları değil, gereken bilin

ce sahip olmamalarıydı. Kendimizden saklanmaya çalıştıkça kötü oluruz. Kötülük kendimizden saklanma sürecinin bir parçasıdır. Kötülük, suçluluk duygusundan kaçmaktır.

O halde, kötü insanları maske takmalarından tanıyabiliriz. Gülümsemelerinin nefretlerini, nazik tavırlarının öfkelerini sakladığını görürüz. Maske takmakta uzman oldukları için kötülüklerini görebilmek nadiren mümkündür. Ancak karanlıklar içindeki insan ruhunun kendi sorumluluğundan kaçtığını, kendinden kaçındığını ve kendinden gizlendiğini fark edebiliriz.

'Az Seçilen Yol'da bütün ruhsal hastalıkların kökeninde tembellik veya acı çekmekten kaçmak olduğunu söylemiştim. Burada da acıdan kaçınmaktan bahsediyoruz. Kötü insanları diğer insanlardan ayıran şey acıdan kaçmalarıdır. Onlar acıdan kaçan ya da tembel sıradan insanlar değillerdir. Aksine, saygın bir statüye ulaşmak için hiç durmadan çalışırlar. Onların tahammül edemedikleri tek bir acı vardır: Kendi bilinçlerinin ve kusurlarının farkına varmak.

Kendilerini incelemekten kaçınmak adına her şeyi yapacakları için, kötü insanlar, normal şartlarda, psikoterapiye gelecek en son insanlardır. Psikoterapi insanın kendini açmasını gerektiren bir süreçtir. Kötü biri, istisna durumlar dışında, psikoterapiye girmemek için elinden geleni yapacaktır. Psikanaliz onlar için bir intihar gibidir. Kötü insanlar hakkında bildiğimiz az sayıdaki bilimsel gerçekten biri bilimsel bir çalışmaya girmeyi istememeleridir.

Kötü insanların kusurları bilinçlerinde değilse nerededir? Kötü insanların problemlerinin temelinde ben-severliğin bir çeşidi olduğuna inanıyorum.

BEN-SEVERLİK VE İRADE

Ben-severlik veya kendi içine kapanmanın pek çok şekli vardır. Bazı çeşitleri normaldir. Bazı çeşitleri ise çocuklukta normal

fakat yetişkin olunduğunda anormaldir. Bazı çeşitleri diğerlerinden daha hastalıklıdır. Ben-severlik konusu önemli olduğu kadar karmaşıktır. Ancak bu kitabın amacı ben-severlik hakkında kapsamlı bilgi vermek değildir. Dolayısıyla, ben-severliğin hastalıklı bir çeşidi olan ve Erich Fromm'un 'kötü ben-severlik' olarak adlandırdığı hastalık hakkında konuşacağım.

Kötü ben-severlikte birey kendi iradesinden başka bir şeyi dinlemez. Bütün sağlıklı yetişkinler bir şekilde kendilerinden daha önemli gördükleri bir şeye bağlanırlar. Bu Tanrı, sevgi, veya idealler olabilir. Kendi isteklerine değil gerçeklere inanırlar. Bobby'nin anne ve babasının aksine, sevdikleri kendi memnuniyetlerinden önde gelir. Özetleyecek olursak, az ya da çok, bütün sağlıklı bireyler, vicdanlarının sesini dinlerler. Ancak kötü insanlar böyle yapmazlar. Suçluluk ve iradeleri arasındaki çatışmada iradeleri kazanır.

Kötü insanlar çok hırslıdırlar. Her şeyi kendi istedikleri gibi yapmak isterler. İnsanlara hükmetmek isterler.

Duruma evrim teorisi açısından bakalım. Hayvanların iradeleri değil içgüdüleri vardır. Maymunlar evrim geçirip insanlara dönüştüklerinde içgüdülerine bağımlı olmaktan kurtuldular ve özgür iradelerini kazandılar. Bu evrim insanların hırs ya da kendinden daha yüksek prensiplere bağlanmak arasında seçim yapmak zorunda kalmalarına neden oldu. Ancak bu durum bizi şu soruyla karşı karşıya bırakıyor: Neden bazıları bu teslimiyeti başarırken diğerleri başaramıyor?

Gerçekten de, kötülüğün özgür iradede olduğunu düşünmek çok cazip. Belki de kötü insanlar öylesine iradeli doğuyorlar ki onlar için kendilerinden daha yüksek bir varlık ya da ideallere bağlanmak imkansız. Yine de, büyük işler başarmış insanların güçlü iradeleri olduğunu unutmamak gerekir. Ancak insanların iradelerini iyilikten yana mı, yoksa kötülükten yana mı kullandıkları önemlidir.

Tecrübelerime göre kötülük aileler içinde süregelmektedir. Dördüncü bölümde bahsettiğim kişinin ailesi kötüydü. Kötülüğün aileler içinde nesilden nesile devam etmesinin nedeni nedir? Kötülük kalıtsal mıdır? Yoksa çocuk ailesini mi taklit etmektedir? Ya da ailesine karşı bir savunma mekanizması mıdır? Peki kötü birer anne ve babaya sahip olup da kendileri iyi olan çocukları nasıl açıklayacağız? Bilmiyoruz ve bu konuda kapsamlı bir bilimsel araştırma yapılana kadar da bilemeyeceğiz.

Bununla birlikte, hastalıklı ben-severliğin oluşumuna ilişkin önde gelen teorilerden biri de bunun bir savunma mekanizması olduğudur. Bütün küçük çocuklar ben-sever karakter özellikleri gösterdikleri için sevgi dolu ve anlayışlı ailelerin çocuklarının gelişimleri süresince ben-sever davranışları bırakacakları düşünülmektedir. Ancak çocuğun ailesi sevgisiz ve ilgisiz ise çocuk kendini korumak için ben-sever karakter özelliklerini bırakmayacaktır. Bu teori insan kötülüğünü de açıklayabilir. Çocuklar kendilerini kötü ailelerine karşı korumak için kendileri kötü olabilirler.

Bununla birlikte, kötülüğe başka açılardan yaklaşabiliriz. Aslında bazılarımız çok iyiyken bazılarımız çok kötü, bazılarımız ise arada bir yerdedir. İyilik ve kötülüğü bir cetvel olarak düşünebiliriz. Bireyler olarak bu cetvelin her iki yönünde hareket edebiliriz. Nasıl ki zenginler daha zengin, fakirler daha fakir oluyorsa, iyi insanlar da daha iyi olmaya ve kötü insanlar da daha kötü olmaya eğilimlidirler. Erich Fromm bu konuda şunları söylemişti:

Seçme kapasitemiz hayatla birlikte değişir. Yanlış seçimler yaptıkça kalbimiz sertleşir ve doğru seçimler yaptıkça kalbimiz yumuşar. Özgüvenimi, cesaretimi artıran her seçim doğru seçimler yapma kapasitemi de artırır. Öyle ki, zamanla yanlış seçimler yapmam imkansız olur. Öte yandan, her teslimiyet ve kaypaklık beni zayıflatır ve daha fazla teslimiyet ve kaypaklığa

neden olur. Sonunda özgür irademi kaybederim. Yanlış yapmamın mümkün olmadığı uç ile doğru seçim yapma irademi kaybettiğim uç arasında çeşitli seçme özgürlüğü dereceleri vardır. Hayat süresince seçme özgürlüğünün derecesi her an farklıdır. İyiyi seçme özgürlüğünün derecesi yüksek ise, iyiyi seçmek az çaba gerektirir. Eğer az ise, büyük bir çaba, yardım ve elverişli şartlar gerektirir... Pek çok insanın hayatta başarısız olmasının nedeni kalıtsal olarak kötü olmaları ya da iradeleri olmadan daha iyi bir hayat sürememeleri değil, karar vermeleri gereken bir yol ayrımında olduklarım görememeleri, hayat onlara bir soru sorduğunda verecek cevapları olduğu halde bunun farkına varamamalarıdır. Yanlış yolda attıkları her adımla beraber yanlış yolda olduklarını anlamaları daha da zorlaşır çünkü bunu anlamak için yolun başına geri dönmeleri, enerji ve zaman harcadıklarını kabullenmeleri gerekir.

Fromm insan kötülüğünün oluşumunu bir gelişim süreci olarak gördü: Ne kötü olarak doğuyoruz ne de kötü olmaya zorlanıyoruz. Pek çok seçim sonucunda kötü oluyoruz. Özellikle seçim ve irade hakkındaki düşüncesini alkışlıyorum. Ancak meselenin bu kadarla açıklanabileceğini sanmıyorum. Bir yandan, küçük bir çocuğun karakterine şekil veren faktörleri hesaba katmıyor. Diğer yandan ise, iradenin gücünü küçümsüyor.

Gördüğüm pek çok durumda birey sadece kendi iradesini gerçekleştirmek için kötü niyetli seçimler yaptı. Bu insanlar şöyle der gibidirler: “Bu durumda neyin doğru olduğunu biliyorum ama ne ahlak kurallarını takacağım ne de mantığımı dinleyeceğim. Eğer iyi olanı yaparsam bu iyi bir şey yapmaktan başka bir şey olmayacak. Ama kötü olanı yaparsam bunun tek nedeni istemem olacak. Dolayısıyla kötü olanı yapacağım çünkü bunu yapma özgürlüğüm var.”

Malachi Martin bildiğim en iyi özgür irade tanımını yapıyor:

“Aniden bu gücün ne olduğunu kavradı: İradesiydi, özgür

iradesi. Özgürce seçebilen bir varlık olmasıydı. Bir kerede psikolojik motivasyonlara ait ruhsal illüzyonları, mantık kurallarını, boğucu ruhsal sınırlılıkları, ahlak kurallarını, sosyal zorunlulukları ve toplumsal kuralları siliverdi. Geriye sadece iradesi kaldı. Sadece seçme özgürlüğü... seçme özgürlüğünün verdiği keder... o geceye kadar hayatında kaç defa özgürce seçim yapabildiğini düşündü. Artık seçme özgürlüğünün verdiği keder sadece ona aitti. Sadece seçebilmek. Herhangi bir dış uyaran olmadan. Herhangi bir anının etkisi olmadan. Herhangi bir baskı olmadan. Seçimini etkileyecek herhangi bir mantık ya da neden olmadan. Ölüm ya da yaşamı düşünmeden. Zaten, şu anda her ikisine de kayıtsızdı. Tamamen özgür seçim... Seçmesi gerekiyordu. Kabul etmek ya da reddetmek özgürlüğü. Karanlığa atılacak bir adım... sadece kendine ait. Sadece kendinin."

Bana göre, özgür irade konusu, pek çok gerçek gibi, bir paradokstur. Diğer yandan, özgür irade bir gerçektir.

Psikiyatrinin temel kurallarından birine göre, psikolojik problemlerin altında pek çok neden vardır. Bana göre, kötülük konusunda da durum böyledir. Nedenler arasında özgür iradeyi hatırlamamız gerektiğini düşünüyorum.

İnsan kurallara sığmaz!

@(ŞI0[K](S®

GÜNLÜK HAYATTA KÖTÜLÜK

George kötü olmanın sınırındaydı. Geçtiğimiz bölümde ise sınırı aşan bir çiftten söz ettim. Kötülükleri açıkça belli olan insanları anlatmaya devam edeceğim. Onların kurbanlarını iyileştirmekten de bahsedeceğim. Sözünü ettiğim kadın, erkek ve aileler psikiyatrik tedavi gördükleri için okuyucular şöyle düşünebilir: Doğru ama bunlar psikiyatrik vakalar. Onlar kötü olabilir ama benim çevremdekiler böyle insanlar değiller.

İnsanlar psikiyatriste gidenlerin anormal olduklarını düşünüyorlar. Gerçek böyle değil. Hoşunuza gitse de gitmese de bir psikiyatrisi kokteyllerde, konferanslarda ve şirketlerde ofisindeki kadar çok psikolojik vakayla karşılaşır. Psikiyatriste gidenler ve gitmeyenler arasında bir fark olmadığını söylemiyorum ancak aradaki sınırın çok ince olduğunu söylüyorum. En iyi şartlarda bile hayat zor ve karmaşık. Hepimizin problemleri var. İnsanların bir psikiyatriste gitme nedenleri problemlerinin diğer insanlardan daha büyük olması mı yoksa problemleriyle yüzleşmek için gereken cesaret ve erdeme sahip olmaları mı? Neden bunlardan bazen biri, bazen öteki, bazen ise ikisi birdendir.

Bobby ve ailesinin durumu bir açıdan benzersizdi: Sonuç nispeten başarılıydı. Bobby kendini öldürmeden bir araba çaldığı ve dolayısıyla ilgi çektiği için şanslıydı. Bakımını üstlenen bir

akrabası olduğu için de şanslıydı. Son olarak, ailesinin üyesi olduğu sigorta şirketi psikoterapi masraflarını karşıladığı için ayrıca şanslıydı. Kötülüğün kurbanları her zaman bu kadar şanslı olmayabilir.

Diğer açılardan ele alındığında ise Bobby'nin durumunda sıra dışı bir şey yoktu. Ben bile Bobby'ninki gibi bir aileyle hemen hemen her ay karşılaşırım. Diğer psikiyatristler için de durum farklı değildir. İnsanlar bir araya geldikçe kötülükle karşılaşırız. Kötülük kelimesinin psikiyatri terimleri arasında yerini alması gerektiğine inanıyorum. Bu şekilde adlandırmanın sakıncaları olduğu doğrudur. Son bölümde bu tehlikelerden bahsedeceğim. Ancak bir isim koymazsak böyle vakalarda tam olarak ne yapmamız gerektiğini asla bilemeyiz ve ne kötülüğün kurbanlarına ne de kötü insanların kendilerine yardımcı olabiliriz. Kötü insanlarla bir araya gelmekten korkarsak onlara nasıl yardımcı olabiliriz ki?

Bobby'nin ailesinin kötü insanlar olduğunu kabul etmekle beraber bunun sıra dışı ve ender rastlanılan bir durum olduğunu düşünebilirsiniz. Ne de olsa, kaç aile oğullarına abisinin intihar ettiği tüfeği hediye eder ki?

Bu nedenle, on beş yaşında ve kötülüğün kurbanı olan bir başka çocuktan bahsedeceğim. Bu vakanın önemi Bobby'nin vakasından farklı olmasından kaynaklanıyor. Şimdi bahsedeceğim, oğullarını bedenen değil ama ruhen öldürmek isteyen iyi görünümlü bir aile.

ROGER VE AİLESİ VAKASI

Kariyerimin bir döneminde hükümet için idari bir görevde çalıştım. Görevim gereği terapi hizmeti vermedim.

Yine de, zaman zaman kısa süreli danışmanlık hizmetleri verdim. Danışmanlık hizmetim için bana gelenler genellikle politikada yüksek mevki sahibi olan insanlardı. Bunlardan biri bü

yük bir federal departmanda genel danışman olarak çalışmak için şirketinden ayrılmış olan Bay R idi. Haziran ayıydı. Bay R önceki ay on beşine basan oğlu hakkında konuşmak için gelmişti. Roger daha önce başarılı bir öğrenciyken, dokuzuncu sınıfta notları devamlı olarak düşmüştü. Yıl sonu değerlendirmesinde, okulun rehberlik öğretmeni Roger'ın onuncu sınıfa geçeceğini ama notlarındaki düşüşün nedenini tespit etmek için psikiyatrik bir değerlendirmenin gerekli olduğunu söylemişti.

Her zaman yaptığım gibi önce Roger'ı gördüm. Bobby'e çok benziyordu ama ailesinin mevkisi nedeniyle daha üst bir tabakadandı. Kravat takması ve düzgün ütülü giysiler giymesine rağmen geç ergenlik dönemindeki çocukların itici görünümüne sahipti. Devamlı olarak yere bakıyordu. Bobby kadar mutsuz değildi ama gözlerinde aynı cansız, donuk bakışlar vardı. Roger kesinlikle mutlu değildi.

Roger'la konuşmam sonuç vermedi. Notlarının neden düştüğünü bilmiyordu. Mutsuz olduğunun farkında değildi. Hayatındaki her şeyin 'yolunda' olduğunu söyledi. Sonunda, genellikle daha küçük yaştaki çocuklara uyguladığım bir oyunu oynamaya karar verdim. Masamdaki süslü bir vazoyu elime aldım.

"Bunun sihirli bir vazo olduğunu ve içinden üç dileğini yerine getirecek bir cinin çıktığını hayal et. Ne isterdin?" diye sordum.

"Bir müzik seti" dedi.

"Güzel" dedim. "İyi bir seçim yaptın. Geriye iki dileğin kaldı. O yüzden büyük düşün. Bu cinin istediğin her şeyi yapabileceğini unutma. O yüzden gerçekten en çok istediğin şeyi dile."

Roger isteksiz bir sesle "Bir motosiklete ne dersin?" diye sordu. Sesinde biraz da olsa ilgi vardı. Oyunu sevmiş görünüyordu.

"Güzel" dedim. "Bu mükemmel bir seçim. Şimdi geriye yalnızca tek bir dileğin kaldı. Büyük düşün. Gerçekten önem verdiğin bir şeyi iste."

“Yatılı okula gitmek isterim.”

Roger’a şaşkınlıkla bakakaldım. Sohbet aniden kişiselleşmişti. “Bu çok ilginç bir seçim. Bunu biraz açar mısın?”

Roger mırıldandı. “Anlatacak bir şey yok.”

“Düşünüyorum da yatılı bir okula gitmek istiyorsun çünkü şimdiki okulunu sevmiyorsun, öyle mi?”

“Okulum iyi.”

Tekrar denedim. “Belki de evden uzaklaşmak istiyorsun. Belki de evde seni rahatsız eden bir şeyler var.”

“Evde her şey yolunda.”

Ama sesinde endişe vardı.

“Yatılı okula gitmek istediğini ailene söyledin mi?”

“Geçen sonbaharda.” Sesi bir fısıltıyı andırıyordu.

“Bunu söylemek cesaret ister. Ne söylediler?”

“Hayır, dediler.”

“Ya! Niye hayır dediler?”

“Bilmiyorum.”

“Reddettiklerinde ne hissettin?”

“Önemli değil.”

Bir seans için epey yol almıştık. Roger’ın bir terapiste açılması için ihtiyaç duyacağı güvene sahip olması zaman alacaktı. Ailesiyle görüştükten sonra onunla tekrar konuşacağımı söyledim.

Bay ve Bayan R kırklı yaşların başlarında, iyi görünümlü bir çifttiler.

Bayan R nazikçe beyaz eldivenlerini çıkarırken, “Bizi kabul ettiğiniz için çok naziksiniz, Doktor” dedi. “Çok saygın bir doktorsunuz. Eminim ki çok meşgulsünüzdür.”

Roger’ın problemi hakkında ne düşündüklerini sordum.

Bay R kibarca gülümseyerek, “Bunun için size geldik, Doktor” dedi. “Roger’m problemi hakkında ne yapmamız gerektiğini bilmiyoruz. Nedenini bilseydik gereğini yapardık ve size danışmamıza gerek kalmazdı.”

Benim için hızlı, kolayca ve bir sohbet havasında bir zemin hazırladılar. Okul başlamadan önce Roger harika bir yaz kampında tenis oynayarak çok güzel vakit geçirmişti. Ailede hiçbir değişiklik olmamıştı. Her zaman normal bir çocuk olmuştu. Doğum sırasında da hiçbir sorun olmamıştı. Bebekken beslenme problemleri yaşamamış, sağlıklı bir tuvalet eğitimi almıştı. Arkadaşlarıyla bir sorun yaşamamıştı. Evde ara sıra ufak tefek gerginlikler yaşanıyordu ama mutlu bir evlilikleri vardı. Elbette ki ara sıra tartışıyorlardı ama asla çocukların önünde değil. Ro- ger'ın on yaşında bir kız kardeşi vardı ve okulda başarılıydı. Çocuklar ara sıra kavga ediyorlardı ama önemsenecek bir şey değildi. Roger için büyük çocuk olmak zor olabilirdi ama bu sorunlarım açıklamıyordu, öyle değil mi? Hayır, notlarındaki düşüş hakkında en küçük bir fikirleri yoktu.

Daha ben sormadan cevap veren böylesine akıllı ve zarif bir çiftle konuşmak bir zevkti. Yine de tedirgindim.

"Roger'ı neyin rahatsız ettiğini bilmemenize rağmen eminim ki bir fikriniz vardır" dedim.

Bayan R, "Okulunun iyi bir okul olup olmadığını düşündüm. Ama bugüne kadar okulundan kaynaklanan bir sorun yaşamadığına göre sorununun okulundan kaynaklanmadığına karar verdim. Ne de olsa çocuklar değişir, öyle değil mi? Şu an ihtiyacı olanın bu olduğunu sanmıyorum."

"Evet" diyerek Bay R devam etti. "Yakındaki bir Katolik okuluna vermeyi düşündük. Caddenin hemen yukarısında ve ücreti de daha uygun."

"Katolik misiniz?" diye sordum.

Bay R cevap verdi." Hayır, Episkopalyanız. Ama bir Katolik okulunun disiplininin Roger için faydalı olacağını düşündük."
Bayan R ekledi: "Çok saygın bir okul."

"Söyler misiniz?" dedim, "Roger'ı yatılı bir okula göndermeyi hiç düşündünüz mü?"

Bay R cevap verdi. “Hayır. Eğer tavsiye ederseniz düşünürüz. Ama bu pahalı olur, öyle değil mi? Bu okulların ücretleri çok yüksek.”

Kısa bir sessizlik oldu. “Roger geçen dönem yatılı okula gitmek için sizden izin istediğini söyledi” dedim.

“Öyle mi söyledi?” Bay R bir an bana boş boş baktı.

Bayan R nazikçe söze karışarak, “Hatırlarsın canım, o zamanlar bunu ciddi ciddi düşünmüştük” dedi.

“Kesinlikle. Doğru. Bunu düşünüp düşünmediğimizi sorduğunuzda son zamanları kastettiğinizi sandım. O zaman bunun üzerinde çok düşünmüştük.”

“Anladığım kadarıyla göndermemeye karar verdiniz.”

Sözü Bayan R devraldı. “Belki bu konuda önyargılıyız ama ben ve kocam çocukların bu kadar genç yaşta evden uzağa gönderilmemeleri gerektiğini düşünüyoruz. Bana göre pek çok çocuk aileleri istemediği için yatılı okula gidiyor. Bir çocuk için en sağlıklı ortamın mutlu, sıcak bir yuva olduğunu düşünüyorum. Sizce de öyle değil mi, Doktor?”

Bay R söze karıştı. “Eğer Doktor doğrusunun bu olduğunu düşünüyorsa belki de yeniden düşünmeliyiz, canım. Ne dersiniz, Doktor? Yatılı bir okula göndermek Roger’ın problemlerini çö- zer mi?”

Darmadağın olmuştum. Bay ve Bayan R’de çok yanlış bir şeyler olduğunu seziyordum. Ama bunu kanıtlamak çok zordu. Oğullarının yatılı okula gitmek için izin istediğini nasıl unutabilirlerdi? Sonra hatırladıklarını söylemişlerdi. Bana göre bu bir yalandı. Ama emin olamıyordum. Kaldı ki, yalan olsa ne olacaktı? Bana göre evde ciddi derecede yanlış olan bir şeyler vardı ve Roger bu yüzden yatılı bir okula gitmek istiyordu. Yine de, bunlar sadece düşüncelerden ibaretti. Roger evde herhangi bir sorunun olduğunu söylememişti. Bay ve Bayan R görünüşte son derece zeki, ilgili ve sorumlu bir aileydi. Yatılı okula gitmenin

Roger için son derece faydalı olacağını düşünüyordum. Ancak bunu kanıtlayamazdım. Üstelik ailesi paraya bu kadar önem verirken onları nasıl ikna edebilirdim? Evden uzaklaşmasının notlarını yükselteceğine veya onu mutlu edeceğine dair bir garanti veremezdim. Ama onu savunmazsam Roger incinebilirdi. Başka bir yerde olmayı diledim.

"Evet?" Bay R cevap vermemi bekliyordu.

"Öncelikle Roger'm mutsuz olduğunu düşünüyorum" dedim. "Neden mutsuz olduğunu bilmiyorum. On beş yaşındaki çocuklar neden mutsuz olduklarını anlatmakta zorlanırlar. Mutsuzluklarının nedenini bulmak zaman ve çaba gerektirir. Notlarındaki düşüş depresyonunun belirtisi ve depresyonda olması da bir şeylerin yolunda gitmediğini gösteriyor. Bir şeylerin değişmesi gerekiyor. Depresyon kendi kendine iyileşmez. Yaşı ilerledikçe düzelen bir şey değildir. Eğer bir şeyler yapılmazsa probleminin derinleşeceğini düşünüyorum. Şu ana kadar bir sorunuz var mı?"

Yoktu.

"Roger'ı yatılı bir okula göndermenin doğru olacağını düşünüyorum. Ancak bu noktada bundan emin olamam. Bunu istiyor, bu isteğine saygı duymalıyız. Tecrübelerime göre, çocuklar ancak önemli nedenleri varsa bu tip isteklerde bulunurlar. Üstelik nedenlerini tam olarak ifade edemeseler de kendileri için neyin doğru olduğunu içgüdüleriyle bulabilirler. Roger, ilk talebinin üzerinden altı ay geçmesine rağmen hala bir yatılı okula gitmek istiyor. Bu isteğini ciddiye almanız ve saygı duymanız gerektiğini düşünüyorum. Sanırım bu konuda düşünmek için zamanınız var. Roger'm yatılı okulda daha başarılı olacağına dair bir garanti veremediğim ve siz de emin olmadığınız için bu konuda derinlemesine düşünmeniz gerektiği kanısındayım. İlk telefon edişinizde açıkladığım gibi sadece kısa süreli danışmanlık hizmeti veriyorum ve size daha fazla yardımcı olamayacağım.

Bunun yanı sıra, bu konudaki en başarılı insan ben değilim. Duygulanım sorunu yaşayan ergenlerle çalıştığımızda kullandığımız en faydalı araçlardan biri psikolojik testlerdir. Yapılacak en doğru işin sizi ve Roger'ı Dr. Marshall Levenson'a göndermek olduğunu düşünüyorum. Kendisi bir psikologdur ve ergen terapisinde uzmandır."

"Levenson mı?" Bay R söze karıştı. "Bu bir Yahudi ismi, öyle değil mi?"

Şaşkınlıkla baktım. "Bilmiyorum. Herhalde öyledir. Bizim mesleğimizdeki insanların belki yarısı Yahudi'dir. Neden soru-yorsunuz?"

"Özel bir nedeni yok. Önyargılı değilim. Sadece merak ettim."

"Bu adam iyi bir psikolog, öyle değil mi?" Soruyu soran Bayan R idi. "Referansları nedir? Roger'ı psikiyatrisi olmayan birine göndermenin doğru olduğundan emin değilim."

"Doktor Levenson'ın referansları olağanüstüdür" dedim. "Bir psikiyatrisi kadar güvenilirdir. İsterseniz sizi bir psikiyat- riste de gönderirim. Ama bu tip vakalarda Doktor Levenson'ın bilgisine büyük saygım var. Dahası, psikoloji testlerini sadece psikologlar yapar. Hangi psikiyatriste giderseniz gidin psikoloji testleri için sizi önce bir psikologa gönderecektir. Son olarak..." Bay R'ye baktım, "psikologların ücretleri psikiyatristlerinkin- den biraz daha düşüktür."

Bay R cevap verdi. "Çocuklarımız söz konusu olduğunda pa-ranın önemi yok."

Bayan R eldivenlerini giymeye başlayarak "Eminim ki Doktor Levenson iyi bir doktordur" dedi.

Marshall Levenson'ın adını ve numarasını yazarak Bay R'ye uzattım. "Başka bir sorunuz yoksa, şimdi Roger'ı göreceğim" dedim.

"Roger mı?" Bay R endişelenmişti. "Neden Roger'ı görmek istiyorsunuz?"

“Ona sizden sonra onunla görüşeceğimi söyledim. Bütün hastalarımla aynı şeyi yaparım. Böylelikle size bahsettiklerimi bilmesini sağlarım.”

Bayan R ayağa kalktı. “Gitmemiz gerekiyor. Görüşmemizin bu kadar uzun süreceğini düşünmemiştik. Bize vakit ayırdığınız için çok naziksiniz, Doktor.” Eldivenli elini bana uzattı.

Elini sıktım. Ama bunu yaparken gözlerine baktım ve şöyle dedim: “Oğlunuzu görmem gerekiyor. Birkaç dakikadan fazla sürmez.”

Bay R’nin acelesi yoktu. Hala oturuyordu. “Roger’ı tekrar görmek istemenizi anlayamıyorum. Sizin ne önerdiğiniz onu ne ilgilendirir? Ne de olsa bu bizim kararımız, öyle değil mi? O sadece bir çocuk.”

“Bu kesinlikle sizin kararınız” diyerek onayladım. “Ailesi ve faturaları ödeyen sîzsiniz. Ama söz konusu olan onun hayatı. Burada olup biten en çok onu ilgilendiriyor. Size yatılı okulu tavsiye ettiğimi ve Doktor Levenson’un sadece bir tavsiye olduğunu söyleyeceğim. Aslında, sizin onu daha iyi tanıdığınızı ve en doğru kararı sizin vereceğinizi söyleyeceğim. Ne de olsa onunla siz on beş yıl, ben ise sadece bir saat beraber oldum. Ama olup biteni bilmeye hakkı var ve onu Doktor Levenson’a götüreceğinizi düşünecek olursak ondan ne beklediğimizi açıklamak doğru olur. Siz de böyle düşünmüyor musunuz?

Bayan R kocasına baktı. “Bırakalım Doktor bildiğini yapsın, canım. Eğer burada oturup felsefi konuları tartışacak olursak toplantımıza daha da geç kalacağız.”

Böylelikle Roger’la konuşabildim ve ona tavsiyelerimi anlattım. Eğer Doktor Levenson’a giderse, bazı psikolojik testler alacağını da söyledim. Bu testlerden korkmamasını, pek çok insanın bunları eğlenceli bulduğunu anlattım. Roger “sorun olmadığını” söyledi ve herhangi bir soru da sormadı. Konuşmamızın sonunda, içgüdüsel olarak, normalde yapmadığım bir şey yap-

tim. Ona kartımı verdim ve ihtiyaç duyarsa beni bu numaradan arayabileceğini söyledim. Kartı dikkatlice cüzdanına koydu.

O akşam Marshall Levenson'ı arayarak Roger ve ailesini ona yönlendirdiğimi söyledim. Tavsiyeme uyup uymayacaklarından emin olmadığımı eklemeyi de unutmadım.

Bir ay sonra, bir toplantıda Marshall ile karşılaştım ve Ro- ger'ı sordum. Roger'm ailesinin kendisiyle irtibat kurmadığını söyledi. Çok şaşırmadım. Roger'dan bir daha asla haber alamayacağımı düşündüm.

Yanılmışım.

Yedi, ay sonra, Ocağın sonuydu. Bay R ikinci görüşme için beni aradı. "Roger bu defa gerçekten başını belaya soktu." Ro- ger'ın okuduğu okulun müdürünün bana olay hakkında bir mektup gönderdiğini ve birkaç gün içinde mektubun elime geçeceğini söyledi. Sonraki hafta için randevu verdim.

Mektup ertesi gün öğleden sonra vardı. Roger ve ailesinin yaşadığı semtteki Aziz Thomas Aquinas Lisesi'nin müdiresi Mary Rose'dandı.

Sayın Doktor Peck,

Bay ve Bayan R'ye oğullarının psikiyatrik danışmanlık hizmeti almasını önerdiğimde Roger'a daha önce sizin danışmanlık yaptığınızı söylediler ve bu raporu size göndermemi rica ettiler.

Roger okulumuza geçen sonbaharda katıldı. Daha önceki okulunda ders notları düşüyordu. Buraya geldikten sonra da notlarında bir değişiklik olmadı. Ancak arkadaşlarıyla uyumu mükemmeldi. Hem arkadaşları hem de öğretmenleri tarafından çok seviliyor. Özellikle toplum ilişkileri programındaki başarısı çok etkileyiciydi. Roger bu programda özürlü çocuklarla çalışmayı tercih etti. Bu konudaki çabaları benim olduğu kadar danışmanlarının da dikkatini çekti. Hatta danış-

manian özürlü çocuklar için yılbaşından sonra New York'ta yapılacak konferansa katılması için masraflarının okulumuz tarafından karşılanmasına karar verdiler.

Bu mektubun yazılmasını gerektiren olay 18 Ocak'ta meydana geldi. O gün öğleden sonra Roger ve bir sınıf arkadaşı okulda yaşayan emekli Rahip Jerome'un odasına girdiler ve bir saat de dahil olmak üzere Rahibin çeşitli kişisel eşyalarını çaldılar. Normal şartlarda bu olay okuldan kovulmayı gerektirir ve gerçekten de diğer çocuk çoktan kovuldu. Ancak bu olayı Roger'ın karakteriyle bağdaştıramadık. Bunun sonucunda, okul toplantısında, sizin de onaylamanız şartıyla okulda kalmasına izin verildi. Roger'ı seviyor ve onun için bir şeyler yapabileceğimize inanıyoruz.

Size bahsetmem gereken bir şey daha var. Okul toplantısında, öğretmenleri Roger'ın Noel tatilinden sonra çok mutsuz göründüğünü söylediler. Bunu söylediklerinde, bahsettiğim hırsızlık olayı henüz meydana gelmemişti.

Önerilerinizi sabırsızlıkla bekliyorum. Daha fazla bilgiye ihtiyacınız olursa, lütfen beni aramakta tereddüt etmeyin.

Saygılar
Mary Rose
Müdür

Aile benimle görüşmeye geldiğinde önce Roger'ı gördüm. Daha önce de olduğu gibi yine mutsuz görünüyordu. Farklı olan bir şey varsa o da biraz daha sert görünmesiydi. Davranışlarında biraz keder ve sahte bir güven vardı. Neden yaşlı rahibin odasına girdiğini bilmiyordu.

"Bana rahip Jerome'u anlat" dedim.

Roger biraz şaşırarak baktı. "Anlatacak bir şey yok" dedi. Israr ettim. "İyi biri mi değil mi? Seviyor musun nefret mi ediyorsun?"

Roger bu konuyu daha önce hiç düşünmemiş gibi “Herhalde iyi biridir” dedi. “Ara sıra kurabiye ve çay içmemiz için bizi odasına davet ederdi. Sanırım iyi biri.”

“Niye sevdiğin birinin eşyalarını çaldığını merak ediyorum.”

“Söyledim ya. Neden yaptığımı bilmiyorum.”

“Belki biraz daha kurabiye arıyordun” dedim.

“Hı?” Roger utanmış gibiydi.

“Belki biraz daha yakınlık arıyordun. Belki de mümkün olduğu kadar çok yakınlığa ihtiyacın vardı.”

Roger sert bir şekilde cevap verdi. “Hayır. Sadece çalacak bir şey arıyorduk.”

Konuyu değiştirdim. “Seni son gördüğümde psikolog Doktor Levenson’a gitmeni önermiştim. Onu gördün mü?”

“Hayır.”

“Neden?”

“Bilmiyorum.”

“Ailen bu konuda seninle konuştu mu?”

“Hayır.”

“Bundan ne anlam çıkarıyorsun? Doktor Levenson’ı önermem ama ailenin bu konu hakkında seninle konuşmamasını garip bulmuyor musun?”

“Bilmiyorum.”

“O görüşmemizde yatılı okula gitmen hakkında da konuşmuştuk. Bu konuyu konuştunuz mu?”

“Hayır. Sadece Aziz Thomas’a gideceğimi söylediler.” “Kendini nasıl hissettin?”

“Sorun değildi.”

“Eğer fırsatın olursa hala yatılı okula gitmek ister misin?”

“Hayır. Aziz Thomas’da kalmak istiyorum. Lütfen, Doktor Peck, Aziz Thomas’da kalmama yardım edin.”

Roger’m ani tepkisine hem şaşırmış hem de etkilenmiştim. Roger için okulunun önemli olduğu açıktı. “Neden kalmak istiyorsun?” diye sordum.

Roger bir an şaşırmış gibi baktı, sonra düşüncelere daldı. Kısa bir duraklamadan sonra “Bilmiyorum” dedi. “Beni seviyorlar. Orada sevildiğimi hissediyorum.”

“Evet Roger, seviliyorsun” dedim. Rahibe Mary Rose bana yazdığı mektupta sevildiğini ve okulda kalmanı istediklerinden bahsetti. Sen de kalmak istediğini söylediğine göre Rahibe Mary Rose ve ailene kalmanı önereceğim. Bu arada, Rahibe Mary Rose özürlü çocuklarla çalıştığını ve son derece faydalı olduğunu söyledi. New York seyahatin nasıl geçti?”

Roger boş boş bana baktı. “Ne seyahati?”

“Özürlü çocuklar hakkındaki konferans için gittiğin seyahat. Rahibe Mary Rose gezi masraflarını okulunun üstlendiğini söyledi. Daha on altısına bile basmamış biri için gurur duyulacak bir iş olduğunu düşündüm. Konferans nasıldı?”

“Gitmedim.”

Aptal gibi tekrarladım. “Gitmedin mi?” İçimi keder kapladı. Ne diyeceğini tahmin edebiliyordum. “Neden gitmedin?” “Ailem izin vermedi.”

“Neden?”

“Odamı temiz tutmadığımı söylediler.”

“Kendini nasıl hissettin?”

Roger boş boş baktı. “Sorun değil” dedi.

“Sorun değil mi? Kendi çabanla New York’a bir seyahat ile ödüllendiriliyorsun ve gitmene izin verilmiyor ama bunun sorun olmadığını söylüyorsun. Bu saçmalık.”

Roger çok mutsuz görünüyordu. “Odam temiz değildi” dedi.

“Verdikleri cezayı uygun buluyor musun? Odanı temiz tutmaman kendi çabanla kazandığın ve senin için heyecanlı olduğu kadar eğitici de olabilecek bir toplantıya gitmeni engellemek için yeterli neden mi?”

Roger sandalyesinde bir aptal gibi oturarak “Bilmiyorum” dedi.

“Hayal kırıklığına mı uğradın? Öfkeli miydin?”

“Bilmiyorum.”

“Belki de hayal kırıklığına uğradın ve çok sinirlendin. Belki de bu yüzden Rahip Jerome’un odasına girdin.”

“Bilmiyorum.”

Tabii ki bilmiyordu. Nasıl bilebilirdi ki? Bunların hepsi bilinçdışında olmuştu. Yumuşak bir ses tonuyla sordum. “Hiç annene ve babana sinirlendiğin olur mu, Roger?”

Gözlerini yere dikti. “Bilmiyorum” dedi.

Nasıl ki Roger’ın mutsuzluğu değişmediyse ailesinin nazik tavırlarında da bir değişiklik yoktu. Roger’ı gördükten sonra onları ofisime götürürken Bayan R “Sizi tekrar rahatsız ettiğimiz için üzgünüm, Doktor” dedi. Otururken eldivenlerini çıkardı. “Burada olmak bizi rahatsız etmiyor ama Roger’ın iyiliği için bunun gerekli olmayacağını ümit ediyorduk. Okul müdürünün yazdığı mektup size ulaştı mı?”

Ulaştığını söyledim.

Bay R, “Ben ve eşim çocuğun adi bir suçlu olacağından korkuyoruz” dedi. “Belki de sizi dinleyip ismini verdiğiniz Dok- tor’a götürmeliydik. İsmi neydi? Yabancı bir isimdi.”

“Doktor Levenson”

“Evet. Söylediğim gibi, belki de Doktor Levenson’a götürmeliydik.”

“Neden götürmediniz?” Sorumun cevabını çoktan hazırladıklarını tahmin ediyordum. Beni gördüklerinde bunu soracağımı biliyorlardı. Gerçekten de konuyu kendileri açmıştı. Ama ne cevap vereceklerini merak ediyordum.

Bay R cevap verdi: “Buna Roger’m karar vereceğini söylediniz. Söz konusu olanın onun hayatı olduğunu söylediğinizi hatırlıyorum. Sonra bu konu hakkında onunla konuştunuz. Roger istekli davranmayınca Doktor Levenson’ı görmek istemediğini düşündük ve ısrar etmedik.”

Bayan R söze girdi. “Roger’ın kendine saygısını da düşündük. Okulda notları zaten kötüydü. Bunun üzerine bir de psikologa gitmesinin kendine güvenine zarar vereceğini düşündük. Onun yaşındaki çocuklar için özgüvenin çok önemli olduğunu düşündük. Öyle değil mi, Doktor?” Nazikçe gülümsedi. “Ama belki de yanılmışızdır.”

Akıllıcaydı. Birkaç kelimeyle Roger’ı Doktor Levenson’a götürmemeleri benim ve Roger’ın hatası olmuştu. Bu konuyu onlarla tartışmak anlamsızdı. “Roger’ın bu hırsızlık olayına niye karıştığı hakkında bir fikriniz var mı?” diye sordum.

Bay R cevap verdi. “Hiçbir fikrimiz yok, Doktor. Tabii ki onunla konuşmaya çalıştık ama bize bir şey anlatmadı. Hayır, bu konuda hiçbir fikrimiz yok.”

“Hırsızlık çoğunlukla bir tepkidir” dedim.

“Roger’ın son zamanlarda neden öfkeli olduğu hakkında bir fikriniz var mı? Belki dünyaya öfkeliydi, belki okuluna, belki size... Ne dersiniz?”

Bayan R “Bildiğimiz hiçbir neden yok, Doktor” dedi. “Roger’ın hırsızlık olayına karışmasından önceki ay aranızda onu sinirlendirecek bir şey geçti mi?”

Yine Bayan R cevap verdi. “Hayır, Doktor. Söylediğim gibi, bu konuda hiçbir şey bilmiyoruz.”

“Noel tatilinde New York’taki özürlü çocuklar hakkındaki konferansa gitmesine izin vermemişsiniz” dedim.

Bayan R cevap verdi. “Oh, Roger buna bozulmuş mu? Gidemeyeceğini söylediğimizde bozulmuş gibi görünmedi.”

“Roger öfkesini ifade edemiyor. Sorununun büyük bir parçası bu. Lütfen söyler misiniz, gidemeyeceğini söylediğinizde buna üzüleceğini hiç düşündünüz mü?”

“Nasıl bilebilirdik? Böyle bir şeyi tahmin edemezdik. Bildiğiniz gibi biz psikolog değiliz. Doğru olduğunu düşündüğümüz şeyi yaptık.”

Gözümde Bay R'nin katıldığı ve güç sahibi politikacıların böyle tahminleri konuşup tartıştıkları toplantılar canlandı. Ama daha önce olduğu gibi şimdi de onlarla böyle bir konuyu tartışmak anlamsızdı. "Neden Roger'ı New York'a göndermemenin doğru olacağını düşündünüz?" diye sordum.

Bayan R cevap verdi. "Çünkü odasını toplamıyordu. Odasını temiz tutmasını defalarca söyledik ama bizi dinlemedi. O yüzden daha kendi odasını temiz tutamazken yabancı bir ülkede bir büyükelçi olamayacağını söyledik."

"Büyükelçi olmanın New York'a bir hafta sonu gezisiyle ne ilgisi olduğunu anlayabildiğimden emin değilim" dedim. Yorulmuştum. "Ayrıca bu konudaki beklentilerinizin gerçekçi olmadığını düşünüyorum. On beş yaşındaki erkek çocukların çoğu odalarını derli toplu tutmaz. Aslında tutsalardı ortada bir sorun olduğunu düşünürdüm. Bunun Roger'm kendi çabalarıyla kazandığı heyecan verici bir seyahate gitmesini engellemek için yeterli neden olmadığını düşünüyorum" dedim.

Bayan R nazikçe, hatta tatlı bir şekilde, "Bu konuda bazı kuşkularımız var, Doktor" dedi. "Roger'm özürlü çocuklarla çalışmasının doğru olduğundan emin değilim. Ne de olsa, o çocukların bazıları ruhsal olarak da hasta."

Kendimi çaresiz hissettim.

Bay R söze girdi. "Sohbet çok güzel. Ama bir sonuca varmamız gerekiyor. Aksi halde çocuk adi bir suçlu olacak. Yazın Ro- ger'ı yatılı bir okula göndermek hakkında konuşmuştuk. Bu öneriniz hala geçerli mi, Doktor?"

"Hayır" dedim. "Geçen Haziran'da bu konu hakkında emin olmak için Doktor Levenson'a gitmenizi önermiştim. Yatılı okulu tamamen seçenek dışı bırakmak istemiyorum ama artık bu konuda kendimi daha fazla tedirgin hissediyorum. Roger yeni okulunu seviyor. Orada önemsendiğini hissediyor. Okulundan alınmasının onun için travmatik olabileceğini düşünüyorum. Bu

konuda harekete geçmek için acele etmemek gerektiğini düşünüyorum. O yüzden, yine Roger'm Doktor Levenson'ı görmesini öneriyorum."

Bay R sinirlenmişti. "Bu da bizi bir önceki yere götürüyor. Daha kesin bir öneriniz yok mu, Doktor?"

"Bir önerim daha var" dedim.

"Nedir?"

"Sizin ve eşinizin terapi alması gerektiğini düşünüyorum. Roger'm ciddi şekilde yardıma ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Siz ikinizin de buna ihtiyacı olduğunu düşünüyorum."

Ölümcül bir sessizlik oldu. Sonra Bay R hafifçe, dalga geçer gibi gülümsedi. "Bu çok ilginç, Doktor. Niye böyle düşündüğünüzü merak ediyorum."

"Merak ettiğinize sevindim" dedim. "Sinirleneceğinizi düşünmüştüm. İkinizin de psikoterapiye girmesi gerektiğini düşünüyorum çünkü Roger'm ne hissettiğini hiç önemsemiyorsunuz. Roger'ı daha iyi anlamanızın tek yolunun psikoterapiye girmek olduğunu düşünüyorum."

Bay R nazikçe söze devam etti. "Gerçekten de Doktor önerinizi ilgi çekici buluyorum. Ancak mesleğimde son derece başarılı olduğumu düşünüyorum. Eşim de son derece başarılı. Diğer çocuğumuzla hiçbir sorunumuz yok ve bildiğiniz gibi eşim bir organizasyonun lideri. Kilise faaliyetlerinde son derece aktif. Neden ruh sağlığımızın bozuk olduğunu düşündüğünüzü merak ediyorum."

"Hasta olanın Roger olduğunu ve sizin sağlıklı olduğunuzu söylüyorsunuz. Roger'ın sorunlarının olduğu doğru. Ancak Roger'm sorunları aynı zamanda sizin sorunlarınız. Bana göre, daha önceki yıllarda Roger'ın sorunlarına eğilme yöntemlerinizin hepsi yanlış. Roger yatılı okula gitmek istedi. Bunu neden istediğini konuşmaya bile gerek görmeden reddettiniz. Roger'ı Doktor Levenson'a götürmenizi önerdim. Ciddiye almadınız.

Son olarak, kendi çabalarıyla kazandığı New York seyahatini engellediniz. Roger'ı kasten üzdüğünüzü söylemiyorum. Ama psikolojik bir bakış açısından baktığımda davranışlarınızın bilinçaltınızda Roger'a düşmanlık beslediğinizi gösterdiğini söylüyorum."

Bay R kayıtsızca, "Bakış açınızı duyduğuma memnun oldum, Doktor" dedi. "Ne de olsa, bu sadece sizin bakış açınız, öyle değil mi? Başka bakış açıları da olabilir, değil mi? Adi bir suçlu gibi davranmaya başladığından beri Roger'a düşmanlık beslediğimi kabul ediyorum. Biliyorum ki sizin psikolojik bakış açınız Roger'ın yaptığı her yanlış için bizi sorumlu tutacak. Sizin için bizi suçlamak kolay. Ona en iyi eğitim ve en iyi yuvayı sağlamak için çalışan siz değilsiniz."

Bayan R söze girdi. "Kocamın söylemeye çalıştığı, Doktor, başka bir açıklamanın olabileceği. Amcam alkolikti. Belki de Roger'ın durumu kalıtsaldır. Belki de Roger'da kusurlu bir gen vardır ve ne yaparsak yapalım iyileşmeyecektir."

Dehşet içinde bakakaldım. "Yani Roger'ın belki de asla iyileşmeyeceğini söylüyorsunuz. Söylediğiniz bu, değil mi?" "Roger'ın iyileşmeyeceğini düşünmek beni üzer. İyileşmesini sağlayacak bir ilaç ya da yol olduğunu ümit ediyorum. Ama siz doktorların her şeye bir çözüm bulmasını beklemek doğru olmaz, değil mi?" Bayan R bunları söylerken son derece sakindi.

Ne diyebilirdim? Bilimsel bakış açımı kaybetmemem gerekiyordu. "Tamamen ya da kısmen kalıtımsal olan psikiyatrik durumlar vardır. Ancak Roger'ın durumunun bunlarla bir ilgisi olduğunu iddia edecek kanıt yok. Buna göre Roger kalıtımsal olmayan ve tedavisi mümkün bir depresyon yaşıyor. Söylediğinizin aksine, duygularını anlaması sağlanır ve siz de ona karşı davranışlarınızı değiştirirseniz tamamen iyileşebileceğini düşünüyorum. Teşhisimin doğru olduğunu garanti edemem. Tecrübelerim ve muhakeme yeteneğime dayanarak konuşuyorum.

Teşhisimin yüzde doksan sekiz doğru olduğunu düşünüyorum. Eğer bana güvenmiyorsanız, bir başka psikiyatriste danışmalı- sınız. Size pek çok psikiyatrisi önerebilirim veya kendiniz bulabilirsiniz ama fazla zamanınızın olmadığını söylemeliyim. Eğer yardım alırsa, sorunları çözebilir. Ancak bu yardımı bir an önce almalı."

Bay R duruşma avukatı tarzıyla, "Bu sadece sizin görüşünüz öyle değil mi, Doktor?" dedi.

"Evet" dedim. "Sadece benim görüşüm."

"Elinizde bilimsel bir kanıt yok, öyle değil mi?"

"Doğru" dedim.

"O halde Roger'ın kalıtımsal ve iyileştirilemeyecek bir durumu olması ve sizin teşhis edememeniz olası, öyle değil mi?"

"Evet, olası, ama ben ihtimal vermiyorum." Bir sigara yaktım. Ellerim titriyordu. Onlara baktım. "Bana çarpıcı gelen sizin psikoterapiye ihtiyacınız olduğuna inanmaya istekli olmamanız."

Saniyenin dörtte biri kadar bir süre gözlerinde korku, hayvanca bir korku gördüm. Ama hemen nazik tavırlarına geri döndüler.

Bay R açıklama yapma ihtiyacı duydu. "Bütün yapmaya çalıştığımız gerçekleri öğrenmek. Gerçek ve tahmini ayırmaya çalıştığımız için bizi eleştirmeye hakkınız var mı?"

"Pek çok insan psikoterapiye girmekten korkar" dedim.

Kendimi Müslüman mahallesinde salyangoz satıcısı gibi hissediyordum. "Bu doğal bir eğilim. Kimse en özel duygu ve düşüncelerini anlatmak istemez. Ancak bir kere başladığınızda, korkulacak bir şey olmadığını görürsünüz. Eğer sizin için daha kolay olacaksa, terapinizi üstlenebilirim. Sadece kısa süreli danışmanlık hizmeti verdiğim için terapinizi üstlenmem kurallarıma aykırı olur ama siz ve Roger'a yardım edebilmek için elimden gelen her şeyi yaparım."

Teklifimi ciddiye alacaklarına inanmıyordum ve almamalarını diliyordum. Ama bunu yapmak zorunda olduğumu hissediyordum. Onlara terapi vermek hiç içimden gelmese de başka birine göndermeyi doğru bulmuyordum. Şimdi, Bobby'den yedi yıl sonra, nasıl bir mücadeleye gireceğim hakkında bir fikrim vardı.

Bayan R son derece rahat bir şekilde "Eminim ki haklısınız- dır. İnsanın kendi hakkında konuşması ve sırtını dayayabileceği birinin olması çok hoş olurdu. Ama bu çok pahalı ve çok vakit alan bir şey, öyle değil mi? Yüksek gelir seviyesinde olmayı çok isterdim. Ama okutmamız gereken iki çocuğumuz var. Korkarım ki yıllar sürecek bir terapiye girip binlerce dolar harcayacak durumumuz yok."

"Yüksek gelir seviyesinde olup olmadığın' zı bilemem" dedim. "Ama federal hükümet sigortası kapsamında olduğunuzu ve bunun psikoterapi masraflarını önemli ölçüde karşıladığını biliyorum. Bildiğim kadarıyla, psikoterapi ücretinin sadece beşte birini karşılayacaksınız. Buna rağmen pahalı bulursanız, üçünüzün birden katılacağı aile terapilerinden faydalanabilirsiniz."

Bay R ayağa kalktı. "Çok ilginç bir sohbetti. Çok aydınlatıcıydı. Ama epey vaktinizi aldık. Artık ofisime dönmem gerekiyor."

"Peki ya Roger?" diye sordum.

"Roger mı?" Bay R bana boş boş baktı.

"Evet. Zor kullanarak özel mülke girmekten suçlu. Notları zayıf. Mutsuz. Korkmuş. Başı dertte. Ona ne olacak?"

Bay R cevap verdi. "Roger hakkında çok düşündük. Evet çok düşündük. Siz de bize düşünecek çok şey verdiniz. Çok yardımcı oldunuz."

Ayağa kalkarken "Umarım olmuşumdur" dedim. Hoşlansam da hoşlanmasam da görüşmeyi sona erdiriyorlardı. "Umarım ki önerilerimi düşünürsünüz."

“Tabii ki, Doktor” dedi Bayan R. “Söylediğiniz her şeyi düşüneceğiz.”

Daha önce olduğu gibi Roger’la konuşmamı engellemeye çalıştılar. Olanları bilmeye hakkı olduğunu söyledim.

Böylelikle Roger’la birkaç dakika daha beraber oldum. Kartımı hala cüzdanında taşıyordu. Rahibe Mary Rose’u arayıp Aziz Thomas Lisesi’ne devam etmesini önereceğimi söyledim. Hala Doktor Levenson’ı görmesinde ısrar ettiğimi de söyledim. Ailesine terapi almalarını önerdiğimi de sözlerime ekledim. “Gördüğün gibi, Roger” dedim. “Sorunları olan sadece sen değilsin. Anne ve babanın da en az seninki kadar büyük psikolojik problemleri var. Seni anlamak için yeterince çaba göstermiyorlar. Sana yardımcı olmak için ne kadar çaba göstereceklerini de bilmiyorum.”

Tahmin edilebileceği gibi, Roger yorum yapmadı.

Üç hafta sonra Bayan R’den bir mektup aldım. İçinde bir çekle beraber son derece güzel ve zevkli bir kağıda yazılmış bir not vardı.

> ***Sayın Doktor Peck,***
>
> Geçen ay bize vakit ayırdığınız için çok naziksiniz. Kocam ve ben Roger’la ilgilenmenizi takdir ediyoruz. Önerilerinize uyarak Roger’ı yatılı bir okula gönderdiğimizi bilmenizi istedim. Kuzey Carolina’da bir askeri okul ve davranış problemleri olan çocuklara verdiği eğitimle ünlü. Bundan böyle işlerin yoluna gireceğine eminim. Bizim için yaptığınız her şey için teşekkür ederiz.
>
> ***Sevgiler***
> ***Bayan R***

Bunlar on yıl önce oldu. Roger’a ne olduğunu bilmiyorum. Şimdi yirmi beş yaşında olmalı. Ara sıra onu hatırlayıp onun için dua ediyorum.

Kötülük hakkında yazmanın zor yanlarından biri kötülüğü fark etmenin çok zor olması. Bobby ve ailesi vakasıyla başladım çünkü o vakada kötülük çok açıktı. Bir çocuğa abisinin intihar ettiği tüfeği hediye etmekteki kötülük açıktır. Ancak Roger'ın ailesinin davranışlarındaki kötülük bu kadar açık değildi. Onların durumunda seyahat izinleri ve okul seçimlerini tartıştık. Her aile günlük hayatında böyle kararlar verir. Roger'm ailesinin kararlarının benimkilerden farklı olması onları kötü olarak nitelendirmeye yetmez. Aslında benimle aynı fikirde olmayan ve önerime kulak asmayanlara kötü demekle belki de ben kötülük yapıyorum. Düşüncelerime karşı çıkan insanlara kötü demekle kötü kavramını belki de yanlış kullanıyorum.

Kötülük kavramının yanlış kullanılması çok önemli bir konu. Bu yüzden bu konuya son bölümde geniş yer verdim. Roger'ın kötülüğün kurbanı olduğunu söylemek zorundayım. Bunu belirtmem gerekiyor çünkü Bobby ve Roger vakaları arasında Ro- ger'ınki daha çok görülen bir durum. Bobby vakasında olduğu gibi kötülük kendini açıkça gösterse bile kötülüğü fark etmek aslında son derece zordur

Söylediğim gibi, kötü insanlar ikiyüzlülükte ustadırlar; gerçek kişiliklerini göstermezler -ne kendilerine ne de başkalarına. İşte bu nedenle kötülüğü fark etmek zordur. Tek bir hareketine bakarak bir insanın kötü olduğuna karar vermek ve haklı çıkmak çok seyrek görülen bir durumdur. Böyle bir karara ancak bir dizi davranışı tarz ve şekillerine göre inceleyerek varmalıyız. Ro- ger'm durumunda, onların kötü insanlar olduğu kararına varmam ailesinin benim ve Roger'm istediğinden farklı bir karar vermiş olması değildi. Bir sene içinde bu şekilde üç tercih yaptılar. Roger'm duygularını bir iki kez değil her durumda göz ardı ettiler. Onu hiçbir zaman duygu ve düşünceleriyle bir bütün olarak kabul etmediler.

Yine de, bu kötülük mü? Bay ve bayan R'nin duyarsız insanlar olduklarını söylemekle yetinemez miyiz? Zekilerdi ve sosyal konularda oldukça duyarlıydılar. Appalachia Dağlarındaki çiftçilerden değil, iyi eğitimli ve politikada mevki sahibi, toplum içinde sosyal olaylarda faal olarak görev yapan insanlardan bahsediyorum. Bu konularda kesinlikle çok hassastılar. Bay R mahkemelerde yanlış bir karar vermez, Bayan R özel günlerde çiçek göndermeyi asla unutmazdı. Ama söz konusu Roger olduğunda hiç hassas davranmıyorlardı. Gerçek şuydu ki duyarsızlıkları seçiciydi. Bilinçli ya da bilinçsiz olsun, seçimleri buydu.

Neden? Neden böyle bir tercih yapıyorlardı? Roger'la uğraşmak istemiyorlar ve onun için en ucuz en kolay yolu mu seçiyorlardı? Yoksa gerçekten de ona zarar vermek mi istiyorlardı? Bilmiyorum. Hiçbir zaman bilemeyeceğim. Kötülüğü anlamanın zor olduğunu düşünüyorum.

Kötü insanlar amaçlarını daima yalanlarla saklarlar.

Eğer Bay ve Bayan R ile konuşmalarımızı dikkatlice okuduysanız bir ve iki düzine arasında yalan fark etmişsinizdir. Burada da bu çarpıcı gerçeği görüyoruz. Söz konusu olan bir ya da iki yalan değil. Roger'm ailesi her zaman yalan söylüyordu. Onlar yalanın insanlarıydılar. Büyük yalanlar söylemiyorlardı. Bu yalanların hiçbiri için onları dava edemezdiniz. Ama yalanları sürekliydi. Benimle görüşmeleri bile baştan sona bir yalandı.

Ne Roger'ı ne de benim tavsiyelerimi önemsiyorlardı. O halde neden beni görmeye geliyorlardı? Çünkü bu yalanlarının bir parçasıydı. Roger'a yardım etmeye çalışıyor gibi görünmek istiyorlardı. Rehberlik öğretmeni bir psikiyatristten yardım almalarını tavsiye etmişti. Eğer böyle yapmasalardı, ihmalkar görüneceklerdi. Bana geldiklerinde ise insanlar şöyle soracaklardı: "Onu bir psikiyatriste götürdünüz, öyle değil mi?" Bay ve Bayan R de şöyle cevap vereceklerdi: "Evet. Defalarca. Ama işe yaramadı."

İlk görüşmemiz onlar için hoş geçmemişti. Tavsiyelerime uymamış, Roger'ı Doktor Levenson'a götürmemişlerdi. Şartlar böyleyken benimle ikinci defa neden görüştüklerini merak ettim. Bu tuhaf görünüyordu. Ama sonra hatırladım. Ben sadece kısa süreli danışmanlık hizmetleri veriyordum ve bunu onlara söylemiştim. Dolayısıyla önerilerime uymak zorunda değillerdi. Kaçış yolları vardı. Benim danışmanlık programım onların yalanları için çok uygundu.

Kötü insanlar genellikle sevgi yalanını seçerler. Bay ve Bayan R'nin vermeye çalıştıkları mesaj şuydu: "Biz iyi ve sevgi dolu birer anne ve babayız." Daha önce de değindiğim gibi, kötülüğün yalanı başkalarını olduğu kadar kişinin kendisini de aldatacak şekilde tasarlanmıştır. Bay ve Bayan R'nin oğulları için ellerinden gelen her şeyi yaptıklarına inandıklarına eminim. "Onu psikiyatriste pek çok kez götürdük ama işe yaramadı" dediklerinde önemli detayları unuttuklarına eminim.

Her deneyimli psikiyatrist pek çok ailenin çocuklarıyla ilgilenmediğini bilir. Bu tür ailelerin çoğu en azından bir dereceye kadar sevgi dolu bir yalanı sürdürürler. Elbette ki hepsinin kötü olduğunu söylemek yanlış olur. Bunun da Martin Buber'ın tanımladığı "düşmekte olan" ve "düşmüş" mitlerindeki derecelendirme meselesiyle birebir benzerlik taşıdığına inanmak istiyorum. Aralarındaki çizgiyi nereye çekmem gerektiğini bilmiyorum. Ancak Bay ve Bayan R'nin çizgiyi geçtiklerini biliyorum.

Öncelikle kendi öz-sever benlik imajlarını korumak için Roger'ı feda etmeye ne kadar istekli oldukları meselesi var. Bu konuda sınır tanımıyorlardı. Roger'ın "genetik bir suçlu" olduğunu söylemek onları hiç rahatsız etmiyordu. Terapiye asıl ihtiyacı olanın onlar olduğunu söylemiştim. Kendilerini savunmak için Roger'ı ümitsiz, tedavi edilemez ve kusurlu biri olarak göstermekten rahatsızlık duymuyorlardı. Gerekirse onu bir günah keçisi olarak kullanabilirlerdi. Sonra, yalanlarının derinliği ve yarata

cağı sorunlar meselesi var. Bayan R şöyle yazmıştı: "Tavsiyelerinize uyarak Roger'ı yatılı okula gönderdiğimizi bilmenizi istedim." Ne kadar güzel bir ifade! Roger'ı Aziz Thomas Lise- si'nden almalarını ben önermişim! Halbuki ben tam tersini söylemiştim. Tavsiyelerime uyduklarını söylüyor. Halbuki en önemli tavsiyem kendilerinin terapi görmeleriydi. Son olarak yaptıkları her şeyi ben tavsiye ettiğim için yaptıklarını söylüyor. Oysa, tavsiyelerimi mantıksız bulmuşlardı. Tek bir cümlede bir değil, iki değil tam üç yalan. Hayran olunacak bir zeka. Bayan R "Tavsiyelerinize uyduk" derken belki de gerçekten buna inanıyordu.

Kötülüğün en sık rastlanan kurbanları çocuklardır. Çocuklar hem zayıftırlar hem de kolay incinirler. Üstelik aileleri çocuklarının üzerinde nüfuz sahibidir. Sahibinin köle üzerindeki hakimiyeti ailenin çocukları üzerindeki hakimiyetinden çok da farklı değildir. Çocuğun olgun olmaması ve bağımlılığı aileye çocuk üzerinde büyük bir güç verir. Bu güç suiistimale açıktır. Dahası, aile ve çocuk arasında zorunlu bir samimiyet vardır. Kölenin sahibi memnun değilse kölesini satabilir. Ancak nasıl ki çocuklar ailelerinden kaçamazsa, aileler de çocukları ve onların baskılarından kaçamaz.

Bobby ve Roger vakalarının başka bir tipik ve dikkat çeken özelliği anne ve babanın birbirlerini desteklemesiydi. Her iki vakada da anne ve baba bir takım olarak hareket ediyordu. Bobby'nin babasının kötü olduğunu, annesinin olmadığını ya da annesinin kötü olduğunu ama babasının olmadığını söylemiyorum. Gördüğüm kadarıyla ikisi de kötüydü. Bay ve Bayan R de farklı değildi. Roger'ın tedavi edilemez biri olduğunu söylerken beraber hareket ediyorlardı.

Kötü insanları bulmak için onların kurbanlarının izlerini takip etmek gerekir. Bakılacak en iyi yer duygulanım sorunu olan çocuklar ve ergenlik çağındaki gençlerdir. Duygulanım sorunu olan her çocuğun kötülüğün kurbanı ya da kötü insanlar olduğu

nu ima etmiyorum. Bu vakaların pek azında kötülük söz konusudur. Yine de, bu küçümsenmeyecek bir azınlıktır.

Anne ve babanın beraber hareket etmesi psikiyatristler için şaşırtıcı değildir. Aileleri tarafından dayak yiyen çocukların vakaları incelendiğinde olaya hem annenin hem de babanın karıştığı görülür. Sürekli olan baba kız ensest ilişkisinde bile annenin çoğunlukla bir dereceye kadar sorumluluğu vardır. Bir kez daha dayağa başvuran aileler ile ensest ailelerin kötü olduklarını ima etmek istemediğimi belirtmeliyim. Ancak kötülüğün kurbanları her zaman çocuklar değildir. Şimdi kırklı yaşların sonunda olan ve hiç çocuk yapmamış Hartley ve Sarah çiftine bakalım. Onlarla yaptığım tek bir görüşmeyi anlatacağım. Bu vaka kötülüğün kurbanı olan bir yetişkini anlatacak. Kötülüğün bir çocuğu ve yetişkini farklı şekillerde etkilediğini göreceksiniz. Bu vaka, aynı zamanda “kötü çift” kavramına daha derinden bakmanızı sağlayacak ve kötülüğün psikiyatrik sınıflandırmasına yeni bir ışık tutacak.

HARTLEY VE SARAH VAKASI

Onları ilk kez Hartley’in eyalet hastanesinden çıkışından bir hafta sonra gördüm. Bir ay önce, Cumartesi günü saat ll:00’de Hartley boynunun her iki tarafını keskin bir jilet ile kesmişti. Üstü çıplak olarak banyodan çıkıp Sarah’ın çek defterlerini kontrol ettiği oturma odasına gitmiş ve “Yine kendimi öldürmeye çalıştım” demişti.

Sarah başını çevirmiş ve Hartley’in boynundan akan kanı görmüştü. Polisi aramış ve polis de ambulans çağırmıştı. Hartley en yakın acile götürülmüştü. Kesikler derin değildi; ana damarlardan birini kesmemişti. Kesiklere dikiş attıktan sonra eyalet hastanesine gönderilmişti. Beş yıl içinde üçüncü intihar teşebbüsü ve eyalet hastanesine üçüncü sevk edilişiydi.

Semte yeni taşındıkları için Hartley hastaneden çıktıktan

sonra bakım için çalıştığım kliniğe gönderilmişti. “İstemsiz dep- resif reaksiyon” teşhisi konmuştu. Yüksek dozda antidepresan ve sakinleştirici kullanıyordu.

Karşılamak için oturma odasına gittiğimde Hartley eşinin yanında sessizce oturuyordu. Cansız gözlerle boş boş bakıyordu. Gri saçlı, olduğundan daha küçük görünen orta yapılı bir adamdı. Ona bakmak bile insanı yoruyordu. “Tanrım” diye düşündüm, “keşke eyalet hastanesi taburcu etmeden önce bu insanlarla biraz daha ilgilense. Adam hala çok mutsuzdu. Yine de misafirperver davranmaya çalıştım. “Ben Doktor Peck” dedim. “Ofisime gelin.”

Hartley yalvarır bir ses tonuyla, “Eşim de gelebilir mi?” diye sordu.

Dönüp Sarah’a baktım. Zayıf, ufak tefek bir kadındı ama olduğundan daha yapılı görünüyordu. Tatlı bir şekilde gülümseyerek “Eğer sizin için sorun değilse, Doktor” dedi. Gülümsemesi beni tedirgin etti çünkü ağzının çevresindeki derin kırışıklıkların neden olduğu mutsuz yüz ifadesine hiç uymuyordu. Çelik çerçeveli gözlük takıyor ve misyonerlere benziyordu.

İkisini de ofisime götürdüm. Oturduğumuzda Hartley’e baktım. “Neden eşinin de gelmesini de istedin?” diye sordum.

“Bana yakın olduğunda kendimi daha iyi hissediyorum” dedi. Bunu söylerken sesinde canlılık yoktu. Sadece bir gerçeği ifade ediyordu.

Şaşkın görünmüş olmalıyım.

Sarah neşeli bir şekilde gülümseyerek “Hartley çok uzun zamandır böyle, Doktor” dedi, “Ondan uzak olmama katlanamıyor.”

Hartley’e döndüm. “Kıskançlık yüzünden mi?” diye sordum.

“Hayır” dedi.

“O halde neden?”

“Korkuyorum.”

“Neden korkuyorsun?”

“Bilmiyorum. Sadece korkuyorum.”

Sarah araya girdi. “Sanırım düşüncelerinden korkuyor, Doktor” dedi. “Devam et, Hartley” dedi. “Doktora düşüncelerini anlatabilirsin.” Hartley bir şey demedi.

“Hangi düşüncelerden bahsediyor?” diye sordum.

Hartley monoton bir ses tonuyla “Öldürmek hakkındaki düşüncelerimden” dedi.

“Öldürmek?” diye tekrarladım. “Öldürmekle ilgili düşüncelerin var, öyle mi?”

“Hayır. Sadece öldürmek.”

“Korkarım ki seni anlayamıyorum.”

“Sadece kelimenin kendisi hakkında düşünüyorum.” Hartley bunu duygusuz bir ses tonuyla söylemişti . “Öylesine, birdenbire aklıma öldürmek kelimesi geliyor. Sanki biri söylemiş gibi. Her an aklıma gelebiliyor. Ama çoğunlukla sabahları oluyor. Sabah kalkıp da tıraş olmaya başladığımda aynada “Öldür” kelimesini görüyorum. “Öldür. Hemen hemen her sabah.”

“Bir halüsinasyon gibi mi?” diye sordum. “Kendini öldürmeni söyleyen bir ses mi duyuyorsun?”

Hartley “Hayır”dedi. “Ses duymuyorum. Sadece zihnimde canlanıyor.”

“Tıraş olurken mi?”

“ Evet. En çok sabahları kötü hissediyorum.”

Ani bir önseziyle “Usturayla mı tıraş oluyorsun?” diye sordum. Hartley başını salladı. “Birini usturayla öldürmek ister gibisin” diyerek sözüme devam ettim.

Hartley korkmuş görünüyordu. Bu yüzünde gördüğüm ilk insanca ifadeydi. Üzerine basa basa “Hayır” dedi.

“Kimseyi öldürmek istemiyorum. Bu bir istek değil. Sadece bir kelime.”

“Ama kendini öldürmek istedin” dedim. “Neden?”

“Kendimi çok kötü hissediyorum. Kimseye bir faydam yok. Sarah’a da yük oluyorum. Sesinin ağırlığı omuzlarıma çöktü. Hartley’le birlikte olmak asla memnuniyet verici bir deneyim olamazdı.

Sarah’a döndüm. “Hartley senin için bir yük mü?”

Sarah neşeyle “Sorun değil, Doktor” dedi. “Kendime biraz vakit ayırmak isterdim ama zaten fazla paramız yok.”

“Yani senin için bir yük, öyle mi?”

Sarah “Tanrı bana yardım ediyor” dedi.

“Neden yeterince paranız yok?” diye sordum.

“Hartley sekiz senedir çalışmıyor. Zavallı kocam o kadar mutsuz. Yine de, çalıştığım telefon şirketinden kazandığım parayla geçinebiliyoruz.”

Hartley üzüntülü bir ses tonuyla söze karıştı. “Eskiden bir satıcıydım.”

Sarah aynı fikirdeydi. “Evliliğimizin ilk on yılında çalışmayı başardı. Ama hiçbir zaman yeterince hırslı değildi, öyle değil mi canım?”

Hartley itiraz etti. “Evliliğimizin ilk yılında sadece primlerimden yirmi bin dolardan fazla para kazandım.”

“Ama o yıl elektrik anahtarları satışlarında patlama yaşanmıştı.” Sarah çok sakin bir şekilde sözüne devam etti. “O yıl elektrik anahtarı satan herkes o kadar para kazanabilirdi.” Hartley sesini çıkarmadı.

“Neden çalışmayı bıraktın?” diye sordum.

“Depresyonum yüzünden. Sabahları o kadar kötü hissediyordum ki işe gidemez oldum.”

“Seni bu kadar mutsuz eden neydi?”

Hartley şaşırmış görünüyordu. Sorularıma cevap veremeyecek gibiydi. Nihayet, “Kelimelerim yüzünden olmalı” dedi.

“Yani zihnindeki kelimeler mi?” diye sordum. “Öldürmek gibi kelimeler mi?”

Başını salladı.

"Kelimeler dedin. Çoğul kullandın. Başka kelimeler de var mı?" diye sordum.

Hartley cevap vermedi.

"Devam et, canım" dedi Sarah, "Doktora diğer kelimeleri de anlat."

Hartley isteksizce "Bazen başka kelimeler de geliyor" dedi.

"Kesmek ya da çekiç gibi kelimeler."

"Başka?"

"Bazen kan."

"Bu kelimelerin hepsinin içinde öfke var" diye bir yorumda bulundum. "Bunlar zihninde canlandığına göre çok öfkeli olmalısın."

Hartley sıkılmış gibi bir ses tonuyla "Öfkeli değilim" dedi.

Sarah'a dönerek sordum. "Ne düşünüyorsun? Öfkeli olabilir mi?"

Neşeyle gülümseyerek "Sanırım Hartley benden nefret ediyor" dedi. Dalga geçiyor gibiydi.

Şaşkınlıkla ona bakakaldım. Gerçeği söylemiyor olabilirdi. Ama nasıl bu kadar sakin olabilirdi? "Sana zarar verebileceğinden korkmuyor musun?" diye sordum.

"Hayır. Hartley bir sineği bile incitemez, öyle değil mi, canım?"

Hartley cevap vermedi.

"Öldürmek, kan ve çekiç kelimelerini ciddi olarak düşünüyor" dedim. "Senin yerinde olsam benden nefret eden ve akimdan böyle şeyler geçen biriyle beraber yaşamaktan korkarım."

Sarah yüzünde durgun bir ifadeyle açıkladı."Ama anlamıyorsunuz, Doktor. Bana zarar veremez. O çok zayıftır."

Göz ucuyla Hartley'e baktım. Yüzü ifadesizdi. Ne söyleyeceğimi düşünerek bir dakika kadar sessizce oturdum. Nihayet sordum. "Eşinin sana zayıf demesi kendini nasıl hissettiriyor?"

Hartley mırıldandı. “Haklı. Zayıfım.”

“Eğer haklıysa” dedim “Bu kendini nasıl hissettiriyor?”

İsteksiz bir sesle “Daha güçlü olmak isterdim” dedi.

Sarah söze karıştı. “Hartley araba bile kullanamaz. Ben olmadan evin dışına çıkamaz. Markete ya da kalabalık herhangi bir yere gidemez, öyle değil mi, canım?”

Hartley yüzünde aptal bir ifadeyle başını salladı.

“Eşinin söylediği her şeyi anlıyor gibisin” dedim.

“Haklı” dedi. “O olmadan bir yere gidemem.”

“Neden gidemezsin?”

“Korkuyorum.”

“Kahretsin? Neden korkuyorsun?” Bilerek Hartley’in üzerine gidiyordum.

Yine yüzünde aptal bir ifadeyle “Bilmiyorum” dedi. “Ne zaman bir şey yapmam gerekse korkuyorum. Sarah yanımda olmadığında korkuyorum.”

“Küçük bir çocuk gibi konuşuyorsun” dedim.

Sarah ikna edici bir sesle “Hartley bazı yönlerden çocuktur” dedi. “Olgun değilsin, haksız mıyım, canım?”

Sarah’a dönerek “Belki de olgunlaşmasını istemiyorsun” dedim. Sarah öfkeyle bana baktı. “İstemiyor muyum?” diye bağırdı. “Ne zaman isteklerime önem verildi? İsteklerim önemli değil. Hiçbir zaman hiç kimse için önemli olmadı. Önemli olan benim ne istediğim ya da istemediğim değil. Ben sadece yapmam gerekeni, Tanrının yapmamı istediğini yapıyorum. Bir şeyler istememin anlamı yok. Hartley’in sırtımda bir yük olduğu kimin umurunda! Her şeyi benim yapmam, arabayı benim kullanmam, alışverişi benim yapmam kimin umurunda! Ben şikayet etmiyorum. Hayır, etmiyorum. Ne hakkım var! Hayır, Sarah’m hiçbir hakkı yok! Sarah şikayet etmez. Hartley depresyonda. Ama Sarah’ın şikayet etmeye hakkı yok. Hartley erkek değil, bir solucan. Ama kimse Sarah’ı umursamaz. Ben sadece Tanrının omuzlarıma yüklediği yükü taşırım. Sarah yapması gerekeni yapar.”

Donup kaldım. Onunla uğraşıp uğraşmamaktan emin değildim. Yardım edebileceğimi düşündüğümden değil de meraktan sözüme devam ettim. “Anladığım kadarıyla çocuğunuz yok. Böyle olmasını siz mi istediniz?”

Sarah cevap verdi. “Hartley kısır.”

“Nereden biliyorsun?”

Sarah bana hayatın gerçeklerinden haberim yokmuş gibi baktı. “Çünkü bir jinekologa gidip muayene oldum. Hiçbir sorunum olmadığını söyledi. Bende hiçbir kusur yok.”

Hartley’e döndüm. “Sen de muayene oldun mu?”

Başını iki yana salladı.

“Neden olmadın?”

“Neden olayım ki? Ses tonunda sanki gerçekleri göremiyormuşum gibi bir ifade vardı. “Sarah’da hiçbir sorun çıkmadı. Demek ki sorun bende.”

“Hartley, hayatım boyunca karşılaştığım belki de en pasif insansın” dedim. “Eşinin muayenesi hakkında gerçeği söylediğini pasifçe kabul ediyorsun. Muayene sonucunda onun normal olduğu söylendiği için senin anormal olduğunu pasif bir tutumla kabul ediyorsun. Karı kocanın ikisinin de sorununun olmadığı fakat yine de çocuk yapmanın mümkün olmadığı durumlar vardır. Belki de hiçbir sorunun yoktur, neden kontrol ettirmiyorsun?”

Sarah onun yerine cevap verdi. “Bu anlamsız, doktor. İkimiz de çocuk sahibi olmak için çok yaşlıyız. Daha fazla test için ayıracak paramız da yok. Evde para kazanan tek kişinin ben olduğumu unutuyorsunuz. Üstelik Hartley’in baba olabileceğini düşünebiliyor musunuz? Para kazanmayı bile başaramayan biri o.” “Ama Hartley’in fiziksel olarak baba olma yeteneğine sahip olduğunu bilmeye hakkı yok mu?”

Hartley karısının kendi hakkındaki yetersizliğini ifade eden sözlerini savunarak “Sarah haklı” dedi. “Bunun bir faydası yok.”

Yorulmaya başlamıştım. Sonraki hastaya daha yirmi dakika vardı ama görüşmeyi bitirmek için sabırsızlanıyordum. Durum ümitsizdi. Hartley'e yardım etme olasılığı yoktu. O çoktan yitip gitmişti. Ama neden? Nasıi ve neden böyle olmuştu? Hartley'e dönerek "Bana çocukluğunu anlat" dedim.

Hartley mırıldanarak "Anlatacak bir şey yok" dedi.

"Üniversite okudun mu?"diye sordum.

Sarah onun yerine cevap verdi. "Hartley Yale'e gitti. Ama okulunu yarıda bıraktı, öyle değil mi, canım?"

Hartley başını salladı.

Sarah'ın söylediği gibi solucana benzeyen bu adamın bir zamanlar parlak bir öğrenci olduğunu düşününce kendimi kötü hissettim. "Nasıl oldu da Yale'e gidebildin?" diye sordum.

"Ailem zengindi."

"Yale sadece zengin değil aynı zamanda çok zeki ve başarılı öğrencilerin okuyabileceği bir üniversite" dedim.

Sarah yine söze karıştı. "Sadece zeki olmak yetmez. Çalışmak da gerekir."

Sarah'a döndüm. "Farkında mısın, ne zaman kocanın yetenekleri hakkında konuşacak olsam hemen söze karışıyor ve onu aşağılıyorsun."

Sarah tiz bir sesle bağırmaya başladı. "Onu aşağılamak mı? Onu aşağılıyorum, öyle mi? Siz Doktorlar! Hepiniz aynısınız. Onu aşağıladığımı söylüyorsunuz. Hepsi benim hatam, öyle mi? Tabii. Hatalı olan her zaman Sarah'tır. Hartley ne çalışır, ne araba kullanır ne de herhangi bir şey yapar. Ama hatalı olan hep Sa- rah'tır. Size bir şey söyleyeyim. Benle karşılaşmadan çok önce aşağılanmıştı. Annesi ayyaşın tekiydi. Babası onun kadar zayıftı. Üniversiteyi bitirmeyi bile başaramadı. Sonra da beni parası için evlenmekle suçladılar. Hah, hangi para! Annesi olacak pasaklı bütün parayı içkiye harcadı. Ben para yüzü görmedim. Kimse bana yardım etmedi. Sarah'ya kimse yardım etmez. Her

şeyi Sarah yapar. Ama onu aşağılayan Sarah'dır. Suçlanan her zaman Sarah'dır. Benimle ilgilenirler mi? Hayır. Hiç kimse. Bana yaptıkları tek şey suçlamaktır."

Nazikçe "Seninle ilgilenebilirim, Sarah" dedim ve ekledim. "Eğer bana izin verirsen. Neden bana aileni ve çocukluğunu anlatmıyorsun?"

Kederli bir sesle "Şimdi hasta ben oldum, öyle mi!" dedi. "Üzgünüm ama sizin kobayınız olmayacağım. Yardımınıza ihtiyacım yok. Sorun bende değil. İhtiyacım olursa rahip yardım eder. O beni ve neler çektiğimi anlıyor. İhtiyacım olan gücü Tanrı veriyor. Burada yardıma ihtiyacı olan Hartley. Yapabili- yorsanız ona yardım edin."

"Çok ciddiyim, Sarah" dedim. "Hartley'in yardıma ihtiyacı olduğunu söylerken haklısın ve ona yardım edebilmek için elimizden geleni yapacağız. Ama senin de yardıma ihtiyacın olduğunu düşünüyorum. İçinde bulunduğun durum gerçekten de çok zor ve kızgın olmakta haklısın. Kızgın olman sağlıklı bir tepki. Eğer biriyle konuşur ya da sana hafif bir sakinleştirici yazmama izin verirsen daha iyi hissedeceğine eminim."

Ama Sarah kendini toplamıştı bile. Sandalyesinde geriye yaslandı ve bana hoş fakat tecrübesiz bir gençmişim gibi gülümsedi. "Teşekkürler Doktor, çok naziksiniz" dedi, "ama korkarım ki ne öfkeliyim ne de üzüntülü. Bu dünyada beni öfkelendirebi- lecek çok az şey var."

"Affedersin ama çok öfkeli ve üzgün olduğunu düşünüyorum" dedim.

"Belki de haklısınız, Doktor" dedi. Bunu söylerken hiç sarsılmış görünmüyordu. "Hartley'in hastalığı sırtımda çok ağır bir yük. Hiç var olmasa hayat benim için çok daha kolay olurdu." İrkildim. Hartley etkilenmemiş görünüyordu; o kadar mutsuz ve aşağılanmıştı ki daha fazla etkilenmiyordu. "O halde neden onu terk etmiyorsun?" diye sordum. "Sırtında bu yük olmasa ra

hat edeceğini düşünüyorum. Kendi ayaklan üzerinde durmasını sağlayacağı için uzun vadede Hartley adına da daha iyi olacağını düşünüyorum."

Sarah anaç bir tavırla gülümseyerek cevap verdi. "Korkarım ki Hartley kendi ayakları üzerinde duramaz ve bana çok ihtiyacı var." Kocasına döndü. "Seni terk edersem kendi başına yapamazsın, değil mi, canım?"

Hartley korkuyla baktı.

"Onun için mutlaka zor olur" diyerek onayladım. "Ama daha uzun bir süre hastanede kalması için girişimde bulunabilirim. Kendini daha iyi hissedene kadar onunla ilgilenirler."

Sarah Hartley'e döndü. "Bunu ister misin, canım? Hastaneye dönmeyi ve seni terk etmemi ister misin?"

Hartley haykırdı. "Lütfen. Bunu yapma."

"Doktora neden seni terk etmemi istemediğini söyle." Sarah bunu söylemiyor, emrediyordu.

Hartley sızlanarak konuştu. "Seni seviyorum."

Sarah zafer kazanmış bir komutan edasıyla konuştu. "Görüyorsunuz değil mi, Doktor? Beni bu kadar seviyorken Hartley'i terk edemem."

"Ama sen onu seviyor musun?"

Sarah dalga geçer gibi konuştu. "Sevmek mi? Sevecek ne var? Bunu bir görev gibi görseniz daha iyi olur. Onunla ilgilenmek benim görevim."

Söz sırası bendeydi. "Bunun ne kadarının görev ve ne kadarının ihtiyaç olduğundan emin değilim. Bana göre, Hartley'le ilgilenmek senin için bir ihtiyaç. Belki de hiçbir zaman çocuk sahibi olmadığın için. Belki de Hartley'i hiçbir zaman sahip olamadığın çocuk haline getirmeye çalışıyorsun. Bilmiyorum. Ama bir nedenle Hartley'e hükmetme ihtiyacı duyduğunu biliyorum. O da sana bağımlı olma ihtiyacı duyuyor. Bu garip evlilikte onunki kadar senin ihtiyaçların da tatmin oluyor."

Sarah garip bir şekilde kıkırdayarak güldü. "Elmalar ve portakallar, Doktor" dedi. "Evet, elmalar ve portakallar. Onları kıyaslayamazsınız. Hartley ve beni kıyaslayamazsınız; biz elma ve portakal gibiyiz. Ama hangisi hangisinin içinde bilemezsiniz, değil mi? Elma olan ben miyim? Yoksa portakal mıyım? Kabuğu pütürlü olan ben miyim? Yoksa kabuğu pütürsüz olan mı? Ya da kalın kabuklu muyum?" Yine tuhaf bir şekilde kıkırdadı. "Evet, düşünüyorum da kalın kabuklu olan benim. Bizi yargılayanlara karşı kalın kabuklu olmalıyız. Siz sahte bir bilimin cellatlarısınız. Ama sorun değil. Portakal ve elmaları dilimleyen- lerle nasıl başa çıkacağımı bilirim. Tanrı beni seviyor. Cennette güç sahibi olacağız. İstediğinizi düşünebilir ve söyleyebilirsiniz. Ama bunların hepsi çöplük." Yüzüme tükürür gibi konuşuyordu. "Hepsinin sonu bu olacak. Elma ve portakal dilimleri! Hepsi çöplüğe. Siz sahte bilimin cellatları da oraya. Çöplüğe. Diğer bütün meyvelerle beraber." Sözünü bitirdiğinde bir zafer kazanmış gibiydi.

Sarah kontrolünü kaybetmişti. Onunla yüzleşmekle hata yapmış olabileceğimden korktum. Zavallılığı, intihar girişimleri ve hastalıklı varlığıyla Hartley yeterince kötüydü; ikisinin birden hastaneye girmesi ne işe yarardı ki! Sarah muhtemelen köşeye sıkıştığını hissetmişti. Kendini toplayabilmesi için ona çıkış yolu bırakmalıydım. "Vaktimiz dolmak üzere" dedim. "Bir tedavi planı yapmalıyız. Sarah, sen şu an için tedaviye ihtiyaç duymadığını düşünüyorsun ve iyi görünüyorsun. Ama Hartley'in kesinlikle yardıma ihtiyacı var, sence de öyle değil mi?"

"Evet. Zavallı Hartley'in durumu iyi değil." Biraz önceki tartışma hiç yaşanmamış gibi davranıyordu. "Ona yardım edebilmek için elimizden geleni yapmalıyız."

Derin bir nefes aldım. Rahatlamıştım. Evliliklerine karışmam onları daha iyi bir noktaya götürmemekle birlikte zarar da vermemişti.

Hartley'e döndüm. "İlaca devam etmeye ihtiyacın var mı?"

Sessizce başını salladı. "Haplarını almadığında düşüncelerin kötüleşiyor, öyle değil mi, canım?" diye sordu Sarah. Hartley yine başını salladı.

"Sanırım durum böyle" dedim. "Psikoterapiye ne dersiniz? birisiyle kendin hakkında derinlemesine konuşmak ister misin?" Hartley başını iki yana salladı. "Kendimi kötü hissettirriyor" diye mırıldandı.

"Bundan önceki intihar girişimi onu psikoterapiye almaya çalıştıklarında oldu" diyen Sarah Hartley'i doğruladı.

Hartley'in hastanede kullandığı ilacı aynı dozda yazdım ve dozajda bir değişiklik yapmanın gerekli olup olmadığını tespit etmek için üç hafta sonra tekrar gelmelerini söyledim. "Ama üç hafta sonraki görüşmemiz bu kadar uzun olmayacak" diyerek açıkladım. "Aslında çok kısa sürecek."

Üçümüz ayağa kalkarken Sarah "Elbette Doktor" dedi. "Hartley için şimdiden çok şey yaptınız. Size ne kadar teşekkür etsek azdır."

Tabloya kısa bir not yazdıktan sonra bir fincan kahve almak için dışarı çıktım. Hartley ve Sarah muayene ücretini ödemiş ve gitmeye hazırlanıyorlardı. Dışarı çıkarken Sarah'ın söylediklerini duydum. "Bu Doktor diğer kliniktekinden çok daha iyi öyle değil mi, canım? En azından Amerikalı. Öncekinin ne söylediği bile anlaşılmıyordu, öyle değil mi, canım?"

Bu vakanın en ilginç yönü Sarah'ın kötülüğü değil fakat Hartley'in onunla ilişkisiydi. Hartley Sarah'ın esiriydi. Prenses ya da prenslerin kötü bir cadı ya da kötü bir varlığa esir olduğu peri hikayeleri ve mitlerde "esir" temasıyla çok karşılaşırız. Kötülük hakkmdaki diğer mitler gibi bunların da daha fazla çalışılması gerekir. Ama böyle mitlerdekinin aksine ben Hartley'i esaretinden kurtarmayı başaramadım çünkü onunki gönüllü bir esaretti. Ruhunu Sarah'a gönüllü olarak teslim etmişti. Neden?

Seansta ‘hayatım boyunca karşılaştığım belki de en pasif adam’ olduğunu söylemiştim. Pasif insan aktif olmayan insan demektir - verici değil alıcı, liderlik eden değil takip eden, yapan değil alan. Bağımlı, olgun olmayan tembel gibi başka kelimeler kullanabilirdim. Hartley kesinlikle tembeldi. Sarah’la ilişkisi annesinin eteğine asılan bir çocuğunki gibiydi. Kendi başına karar vermek bir yana ofisime kendi başına gelemiyordu.

Hartley’in neden bu kadar tembel olduğunu bilemiyoruz. Sarah’m söylediğine göre annesi bir alkolik babası ise onun kadar tembeldi. Belki de anne ve babasını kendine örnek aldı ve çocukken ihtiyaçları yeterince karşılanmadı. Sarah ile ilk karşılaştığında da tembel olmasından bunu çıkarabiliriz. Annesi onunla hiçbir zaman yeterince ilgilenmemişti. Sarah’ta aradığı “güçlü anne” modelini bulmuştu. Sarah da ihtiyaçlarıyla Hartley’in istediği gibi ilgilenmişti. İlişkileri ikisinin de hastalığını derinleştiren bir kısırdöngü halini almıştı. Sarah’ın hükmedici davranışları Hartley’in teslimiyetini artırırken Hartley’in zayıflığı Sarah’in birisi üzerindeki güç isteğini beslemişti.

Dolayısıyla Hartley gönülsüz bir kurban değildi. Bu önemli çünkü bu vaka önemli bir kurala örnek oluşturuyor: “Kazara kötü olunmaz.” Biz yetişkin insanları kötülüğün kurbanı yapan kader değildir, tuzağı kendimiz hazırlarız. Bunu grup kötülüğü ve insanların bir araya geldiklerinde ne kadar acımasızca davrandığını göreceğimiz son konuda tekrar inceleyeceğiz.

Ancak şu an için en küçük grupla -bir çiftle- ve iki insanın nasıl kötü birer birey haline geldiğiyle ilgileniyoruz. Hartley ve Sarah’ı anlatmaktaki amacım kötü bir çift söz konusu olduğunda eşlerden hangisinin kötü olduğunu söylemenin çok zor olduğunu göstermekti. Bobby’nin hem annesi hem de babası kötüydü. Roger’m yaşam sevincini öldürmekte Bay ve Bayan R işbirliği yapmışlardı. Ancak onları yakından tanıyacak fırsatım olmamıştı. İkisinin eşit derecede kötü olmadıklarından şüpheleni

yorum. Tamamen kötü olan iki insanın bir evliliği yürütebileceklerinden şüphe duyuyorum. Dolayısıyla Bobby'nin ailesinde eşlerden birinin kötülük konusunda daha baskın olduğunu düşünüyorum. Bay ve Bayan R için de aynısı geçerli. Düşünüyorum da, yakından inceleyebilsek her kötü çiftte eşlerden birinin diğerinden baskın olduğunu görürüz.

Eğer okuyucu Hartley ve Sarah'ın ilişkilerinin tuhaf olduğunu düşünürse, aynı fikirde olduğumu söylemek isterim. Özellikle onları örnek verdim çünkü hayatım boyunca karşılaştığım "en hasta" çift onlardı. Tuhaf olmasına rağmen, onlarınki kadar olmamakla beraber bu tip beraberlikler oldukça yaygındır. Evlilikte esaret ender rastlanılan bir durum değildir. Psikiyatrisi olan okuyucularım böyle düzinelerce vakayla karşılaşmıştır. Psikiyatrisi olmayan okuyucularım da yakın çevrelerinde bu tarzda evlilikler görmüşlerdir.

Kötülüğü, kişinin kendi hastalıklı kişiliğini korumak için, başkalarının ruhsal gelişimini engellemek için güç kullanmaktır, şeklinde açıklamıştım. Kısacası, kötülük şamar oğlanı bulmaktır. Sadece güçlüden değil zayıftan da kaçarız. Kötü insanlar önce güce sahip olmalıdırlar ki onu kötü bir şekilde kullansınlar. Kurbanları üzerinde bir çeşit hakimiyete sahip olsunlar. En sık görülen hakimiyet ailelerin çocukları üzerindeki hakimiyettir. Çocuklar ailelerine bağımlı oldukları için zayıf ve savunmasızdırlar. Dolayısıyla kötülüğün kurbanlarının çoğunlukla çocuklar olması şaşırtıcı değildir çünkü ne özgürdürler ne de kaçabilecek kadar güçlü.

Kötülüğün kurbanı olan yetişkinler de bir şekilde kaçamayacak kadar güçsüz olanlardır. Yahudiler gaz odalarına sürüldüklerinde veya Maylai sakinleri kurşuna dizildiklerinde ya da alın- larına tabanca dayandığında olduğu gibi kaçamayacak kadar güçsüz olabilirler. Yahudiler veya Maylai sakinleri ya da çocukların aksine Hartley kaçabilmek için fiziksel olarak özgürdü. Te

oride elini kolunu sallayarak Sarah'dan uzaklaşabilirdi. Ama kendini Sarah'a tembellik ve bağımlılık zincirleriyle bağlamıştı ve sözde bir yetişkin olmasına rağmen bir çocuk kadar acizdi. Kendilerine silah doğrultulmamış yetişkinler kötülüğün kurbanı oldukları her seferde şöyle ya da böyle Hartley'nin pazarlığını yapmışlardır.

RUH HASTALIĞI VE KÖTÜLÜĞÜN ADLANDIRILMASI

Bu kitabın amaçlarından biri isim vermektir. Bu konuya farklı örneklerde değinildi: Bilim kötülüğe bir isim vermeyi başaramadı; psikiyatri terimleri arasında kötülük kelimesi yer almıyor; bireylere kötü sıfatını vermek istemedik; onlarla karşılaştığımızda bir çeşit keder ya da tiksinme hissettik; oysa kötü kelimesini kullanmanın bazı tehlikeleri var.

Bir şeye doğru ad vermek onun üzerinde güç sahibi olmamızı sağlar. Adı aracılığıyla onu teşhis ederiz. Bir hastalığın adını bulamazsak onu nasıl tedavi edeceğimizi bilemeyiz. Hem tedavi hem de teşhis açısından bir insanın ruhsal rahatsızlığını "şizofreni" ya da "psikonevroz" olarak adlandırmak büyük fark yaratır. Etkili bir tedavi yolu olmasa bile bir hastalığın adını koyabilmek iyidir. "Pityriasis rosea" çirkin ve rahatsız edici bir deri hastalığıdır ve tam bir tedavi şekli yoktur. Ama dermatolog "Sadece pityriasis rosea. Cüzam değil. Tedavisi yok ama üzülme acı vermez ve iki üç ay içinde kendiliğinden iyileşir" dediğinde hasta kendini mutlu hissedecektir.

Doğru ismini koyamadan bir hastalığın tedavisine başlayanlayız bile. Bir hastalığın tedavisi onun teşhisiyle başlar. Ama kötülük bir hastalık mıdır? Pek çok insan öyle olmadığını düşünecektir. İnsanlar kötülüğü bir hastalık olarak adlandırmakta isteksiz davranabilirler. Bunun pek çok nedeni vardır. Nedenlerin bazıları duygusal olabilir. Örneğin hasta insanlar için üzüntü ve

merhamet duyarız ama kötü insanların bizde uyandırdığı duygular öfke, tiksinti ve bazense nefrettir. Oğullarına abisinin intihar ettiği tüfeği hediye eden bir aile için üzüntü ve merhamet hissedebilir miyiz? Burada kötü olarak nitelendirdiğim insanlar deli değillerdi. Tutarlı ve varlıklı insanlardı. İş sahibi, para kazanan ve sosyal insanlardı. Toplumsal düzenle uyumlu insanlardı. Ama kötü insanlar için merhamet duymamamız sadece duygusal bir tepkidir ve kötülüğün bir hastalık olup olmadığıyla ilgisi yoktur. Cüzamlılardan hala korksak ve iğrensek de cüzamın bir hastalık olduğunu biliyoruz.

Kötülüğü bir hastalık olarak nitelendirmekte tereddüt etmemizin duygusal nedenler dışında üç mantıklı nedeni var. Her biri ikna edici olmasına rağmen kötülüğün gerçekten de ruhsal bir hastalık olduğunu kanıtlayabilmek için üçünü de kullanacağım. Her üç iddianın neden yanlış olduğunu inceleyeceğim.

İlk görüş hastalığın ancak acı çekmek ya da bir organın kaybı durumunda söz konusu olduğunu savunuyor. Bu çok eskilere dayanan bir tartışma ama hala güncelliğini koruyor. Ancak acı çekersek hasta olduğumuzu söyleriz.

Kötü olarak nitelendirdiğim insanlar ne hasta olduklarını düşünüyorlardı ne de acı çekiyorlardı. Kendilerine sorulacak olsa hasta oldukları düşüncesine kesinlikle karşı çıkarlardı. Gerçekten de daha önce söylediğim gibi kötü insanlar hatalannı asla kabul etmezler ve mükemmel olduklarına inanırlar.

Ama bu iddiada büyük yanlışlıklar vardır. Pek çok hastalık vardır ki erken safhalarında sadece belirtileri fark edilebilir. Olağan kan basıncı testlerinde tansiyonu iki yüze yüz yirmi çıkan biri kendini son derece zinde hissediyor olabilir. Tansiyonunu düşürmek için bir ilaç yazmayalım mı? (kendisini gerçekten de yorgun hissettirecek bir ilaç) yoksa hipertansiyonunu bir hastalık olarak değerlendirmek için kalp krizi geçirmesini mi bekleyelim? Pap testi kadınların muayenesinin olağan bir parçası haline

geldi çünkü rahim kanserinin erken safhalarda teşhis edilmesini sağlıyor. Acı verecek bir cerrahi müdahaleyi hasta kendini kötü hissedene kadar erteleyelim mi? Eğer hastalığı acı çekmek olarak tanımlarsak yüksek tansiyon, kanser ve bunun gibi pek çok hastalığı hastalık olarak kabul etmemeliyiz. Bu mantıksız.

Elbette ki doktorlar hasta olduğumuzu söylediklerinde fiziksel acı duysak da duymasak da onları ciddiye alırız. Hasta olduğumuzu söylemeleri bizim için yeterlidir ve dolayısıyla kendimizi kötü hissetmesek bile hasta olduğumuzu söyleriz.

Ama her zaman değil. Kalp krizi geçirerek bilincini kaybeden ve hastaneye getirilen bir çiftçiyi düşünün. Ertesi gün yoğun bakım ünitesindeyken kendine geldiğinde yataktan kalkmak ve göğsündeki kalp monitörünü çıkarmak ister. Hemşireler uzanıp rahatlamasını çünkü bir kalp krizi geçirdiğini, hasta olduğunu ve yeni bir kriz geçirmemek için sakin olması gerektiğini söylerler. Çiftçi yataktan kalkmak için daha fazla çaba gösterirken "Bu saçma" diye bağırır. "Benim hiçbir şeyim yok. Kalbim sapasağlam. Beni buraya nasıl getirdiğinizi bilmiyorum ama eve dönüp inekleri sağmam lazım." Doktor çağrılıp da teskin etme denemeleri başarısız olduğunda, çiftliğinde çalışmak üzere giyinip gitmesine izin mi vermeliyiz? Yoksa onu hastanede tutmalı, sakinleştirmeli ve bu şartlarda ona gerçekleri mi kavratmalıyız?

Ya da tedavi merkezinde üç gündür uyuyamayan, bir yaprak gibi titreyen, ateşi ve kan basıncı yükselmiş, ciddi derecede susuz kalmış bir alkoliği düşünün. Hastanenin bir Japon toplama kampı olduğuna ve ne pahasına olursa olsun kaçması gerektiğine inanıyor. Hastaneden kaçmasına, sokaklarda vahşice koşmasına, arabaların arkasında saklanmasına ve en sonunda yorgunluk, titreme nöbetleri ya da susuzluktan ölmesine izin mi verelim? Yoksa istememesine rağmen yüksek dozda Librium verip günlerdir ihtiyacı olan uykuyu almasını ve iyileşmeye başlamasını mı sağlayalım?

Tabii ki her iki durumda da bu insanları hastanede tutar ve tedavi ederiz çünkü hem hasta olduklarını hem de açıklamalarımızı kabul etmemelerine rağmen hasta olduklarını biliriz çünkü gözle görünür kanıtlara rağmen hasta olduklarını kabul etmemelerinin hastalıklarının bir parçası olduğunu biliriz. Kötü insanlar için de durum böyle değil midir? Kötü insanların özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarını öneriyor değilim. Ama diyorum ki kötü insanların kötü olduklarını kabullenmemeleri hastalıklarının bir parçasıdır ve diyorum ki hastalık kötülük, delilik, psikoz, diyabet ya da hipertansiyon olsun nesnel bir gerçektir ve kişinin kendisinin kabul edip etmemesi önemli değildir.

Hastalığı tarif etmek için duygusal yönden acı çekmek kavramının kullanılmasını da pek çok açıdan hatalı buluyorum. İnsanlar arasında duygusal yönden en çok acı çekenler en sağlıklı ve en duyarlı olanlardır.

En büyük acıları çekenler en üstün liderlerdir. Duygusal hastalıkların kökeninde yatan, duygusal acılardan kaçma isteğidir. Mutsuzluk, şüphe ve ümitsizlik yaşayanlar kendinden daha emin, daha mutlu ve kendi kendine yeter görünen insanlardan daha sağlıklı olabilirler. Asıl hastalık acı çektiğini reddetmektir.

Kötü insanlar acılarını yansıtma yoluyla başkalarına yükleyerek suçluluk duygusundan -kötülüklerinin, yetersizliklerinin ve kusurlarının bilincinde olmanın acısından- kaçarlar. Kendileri acı çekmeyebilir ama çevresindekiler çeker. İnsanların acı çekmelerine neden olurlar. Hakimiyetleri altındakileri kendileri gibi hasta yaparlar.

Gerçekte sadece bireyler olarak değil fakat toplum denen daha büyük bir organizmanın parçası olan varlıklar olarak var oluruz. Hastalığı acı çekmek olarak görsek bile sadece bireysel açıdan bakmak yanlış olur. Sözü geçen aileler acı çekmiyorlardı ama çocukları çekiyordu. Ailedeki huzursuzluğun belirtileri -depresyon, intihar, düşen notlar ve hırsızlık- onların liderliğin

den kaynaklanıyordu. "Sistem teorisi"ne göre çocukların acı çekmesi onların değil ailelerinin hastalığının belirtisiydi. İnsanların çevrelerine zarar vermelerine rağmen sadece acı çekmiyor diye sağlıklı olarak nitelendirilmeleri doğru mu?

Son olarak, kötü insanların neler çektiğini kim bilebilir? Kötü insanların görünüşte acı çekmedikleri doğrudur. Zayıflığa veya hatalara tahammülleri olmadığı için böyle görünmek isterler. Her şeyin üzerinde ve her şeye hakim görünmek isterler. Ben-severlikleri bunu gerektirir. Ama onların her şeyin üzerinde olmadıklarını biliriz. Sözü geçen aileler ne kadar yetenekli olduklarını düşünseler de birer anne ve baba olarak yetersiz olduklarını biliyoruz. Başarılı görünmeleri sadece görüntüden ibaretti. Sadece bir roldü. Kendilerine hakim olmaktansa ben-severlikleri onlara hakimdi ve onlardan her zaman daha fazlasını istiyordu.

Kötü insanların mükemmel görüntülerini sürdürebilmeleri için gereken enerjiyi bir düşünün. Sağlıklı insanların sevecen davranışları için kullandıkları enerjiyi onlar kötü niyetli muhakemeler ve yıkıcı davranışlar için harcıyorlar. Neden? Onları bu davranışa iten nedir? Temelde korkudur. Taktıkları maskenin düşmesinden ve gerçek yüzlerinin ortaya çıkmasından korkarlar. Kişiliklerinin kötü yönüyle yüzleşmekten korkarlar. Bütün duygular arasında en acı vereni korkudur. Günlük hayatlarında ne kadar sakin görünmeye çalışsalar da kötü insanlar hayatlarını korku içinde yaşarlar. Yaşadıkları korku ve acı ruhlarına öyle derin bir şekilde yerleşmiştir ki bunun kendilerinin doğal bir parçası olduğunu sanırlar. Korkularının farkına varacak bile olsalar ben-severlikleri bunu yapmalarını engeller.

Kötü insanlar acı çekseler de çekmeseler de acı çekmek o kadar kişisel ve anlamı o kadar karmaşıktır ki hastalığı acı çekmek ile açıklamamak gerektiğini düşünüyorum. Bunun yerine hastalığın bedenlerimizde ya da kişiliklerimizde, insan olarak potansiyelimizi gerçekleştirmemizi engelleyen herhangi bir kusur olarak tanımlanması gerektiğini düşünüyorum.

Kabul edileceği gibi insan potansiyeli hakkında görüş farklılıklarımız olabilir. Yine de her kültür ve dönemde “mükemmel bir insan” dediğimiz kişiler yaşamıştır. Bu insanların kişiliklerini çalışabiliriz. Kısaca, akıllı, bilinçli ve yaşamaktan zevk alan insanlardır ama ölümle yüzleşecek kadar cesur ve kabullenecek kadar olgundurlar; üretken ve yaratıcıdırlar, insanları içtenlikle severler. Ancak insanların çoğu ruhen o kadar parçalanmıştır ki bunu yoğun terapi olmadan başaramazlar. Kötü insanlar bu tip insanlar arasında bulunurlar ve en acınacak dürümdakiler de onlardır.

İnsanların kötülüğü bir hastalık olarak tanımlamak istememelerinin iki nedeni daha olduğunu söylemiştim. Onlara daha kısaca değineceğim. Bu nedenlerden ilki hasta insanlara kurban gözüyle bakılması. Hastalığın başımıza gelen talihsiz bir olay olduğunu düşünme eğilimindeyiz.

Gerçekten de pek çok hastalık talihsiz bir olaydır. Ama çoğu hastalık böyle değildir. Annesinin babasının yapmamasını söylemesine rağmen sokakta dikkatsizce koşan ve bir arabanın çarptığı çocuk bir kurban mıdır? Peki ya toplantısına geç kaldığı için hız sınırının üstünde giderken kaza yapan kişiye ne demeli? Ya da psikosomatik hastalıklar ile stresten kaynaklanan hastalıkları inceleyelim. Sevmedikleri işleri yüzünden baş ağrısı çeken insanlar kurban mıdır? Bu insanların hepsi bir dereceye kadar kendi kendilerini kurban etmektedir. Amaçları, hataları ve tercihleriyle hastalıklarını kendileri yaratmıştır. Yine de onları hasta kabul ederiz.

Son zamanlarda alkolizm bu açıdan tartışılmaya başlandı. Bazıları alkolizmi bir hastalık olarak görürken diğerleri buna karşı çıkıyor. Sadece doktorlar değil mahkemeler ve idareciler de bu tartışmaya katıldılar ve alkoliklerin kendi kendilerinin kurbanı gibi görünmelerine rağmen alkolizmin bir hastalık olduğu sonucuna vardılar.

Kötülük için de durum böyledir. Bireyin kötülüğü, hemen hemen her zaman çocukluğu, kötülükleri ve kalıtımsal etkilerine kadar izlenebilir. Yine de kötülük bir seçimdir -aslında bir dizi seçimdir. Ruh sağlığımızdan sorumlu olduğumuz gerçeği ruh sağlığımızın bozuk olmasının bir hastalık olmadığı anlamına gelmez. Bir kez daha, hastalığın kurban ya da sorumluluk değil, şu açıdan ele alınmasının en doğrusu olacağına inanıyorum: Hastalık beden ya da kişiliğimizde, bir insan olarak potansiyelimizi gerçekleştirmemizi engelleyen herhangi bir kusurdur.

Kötülüğün bir hastalık olarak nitelendirilmesine karşı çıkan son sav kötülüğün iyileştirilemez olduğu düşüncesidir. Neden tedavinin mümkün olmadığı bir duruma hastalık denilsin ki? Eğer doktorların çantalarında bir gençlik iksirleri olsaydı yaşlılığı bir hastalık olarak tanımlamak anlamlı olabilirdi. Ama yaşlılığı kaçınılmaz bir durum olarak kabul ediyoruz.

Ancak bu sav kas erimesinden ruhsal yetersizliğe kadar tedavisi mümkün olmayan bir dizi rahatsızlığı hastalık olarak tanımladığımız gerçeğini ihmal ediyor. Bu rahatsızlıkları hastalık olarak nitelendirmemizin nedeni onları iyileştirmek için çalışmaya devam etmek olabilir. Kötülük için de durum böyle olamaz mı? Kötü insanları nefret ve yıkıcılıklarından kurtarmak için etkili bir tedaviye sahip olmadığımız bir gerçek. Gerçekten de kötülüğün şu ana kadar yapılan analizi kötülüğü iyileştirmek bir yana onun analiz edilmesinin bile ne kadar zor olduğunu açıklamaktadır. Anlaşılması zor olduğu için ellerimizi iki yana açıp, "Bu bizi aşar!" mı demeliyiz -hem de insanlığın en büyük sorunu olmasına rağmen?

Kötülüğü nasıl tedavi edeceğimizi bilememek onu hastalık olarak kabul etmek için en iyi nedendir çünkü hastalık kelimesi, içinde durumun kaçınılmaz olduğu, bir gün tedavinin mümkün olabileceği ve uygun tedavi yöntemlerinin bulunması için bilimsel olarak çalışılması gerektiği anlamını barındırır. Eğer kötülük

bir hastalıksa diğer ruhsal hastalıklar gibi araştırılmalıdır. Kötülük bilimsel yöntemlerle araştırılmalıdır. Bugüne kadar bu konuyu ihmal ettik ama bundan sonra kötülüğün psikolojisi üzerinde çalışmalıyız.

Kötülüğün bir hastalık olarak kabul edilmesi kötülüğe şefkatle yaklaşmayı gerektirir. Doğaları nedeniyle kötü insanlar bizde iyileştirme ve merhamet yerine nefret uyandırırlar. Bu doğal tepkinin nedeni kendimizi korumak istememiz olsa da çözüm yolunda adım atmamızı engellemektedir. Kötülük bir hastalık olarak tanımlanmadıkça anlaşılmasının ve iyileştirilmesinin mümkün olmayacağını düşünüyorum.

Kuzey Carolina'nın dağlarında hayatı boyunca kötülükle mücadele etmiş emekli bir papaz bu kitabın müsveddelerini okuduktan sonra şöyle dedi: "Kötülüğü bir hastalık olarak tanımladığına memnun oldum. Kötülük sadece bir hastalık değil; en tehlikeli hastalık."

Eğer kötülük psikiyatrik bir rahatsızlık olarak adlandırılırsa onu ayrı bir sınıf içinde mi yoksa var olan sınıflardan birinin içinde mi değerlendirmeli? Bugüne kadar göz ardı edilmesine rağmen kötülüğün var olan psikiyatrik sınıflandırmalara bir alt sınıf olarak eklenmesi şaşırtıcı değildir. Kişilik bozukluklarının hepsinde kişisel sorumluluğun inkarı önde gelir. Kötü insanlar kusurlarını kabul etmemekle bu sınıfa girerler. Bu sınıf içinde ben-sever kişilik bozukluğu adında bir alt grup vardır. Bana göre kötü insanlar ben-sever kişilik bozukluğunun bir çeşidini oluşturmaktadır.

Ancak bir konuya daha değinmek gerekiyor. Sarah evliliğindeki sorumlulukları üzerinde konuşmaya başladığımda bu konudan uzaklaşmaya çalıştı. "Elmalar ve portakallar" benzetmesi ile "sahte bilim cellatları" şeklinde hakaret ettiğinde sadece soğukkanlılığını değil mantığını da kaybetti. Bu şekildeki düşünce bozukluğu kişilik bozukluğundan daha çok şizofreniye özgüdür. Sarah şizofren olabilir miydi?

Psikiyatristler kendi aralarında “geçici” şizofreni adını verdikleri bir şizofreni çeşidinden bahsederler. Bu isimle, Sarah gibi günlük hayatın gerekliliklerini yerine getiren, hiçbir zaman tam şizofreni yaşamayan veya hastanede yatmaya ihtiyaç duymayan ancak özellikle stresli durumlarda düşünce bozukluğu yaşayan ve böyle durumlarda klasik şizofreniyi andıran hastalardan bahsediyoruz. Ancak bu durum hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığımız için bu resmi bir teşhis kategorisi değildir. Aslında bunun gerçek şizofreniyle bir ilgisi olup olmadığını da bilmiyorum.

Netlik kazanmamasına rağmen bu konunun incelenmesi gerekiyor çünkü psikiyatristler muayene ettikleri pek çok hastaya geçici şizofreni teşhisi koyuyor. Aslında “geçici” şizofreni teşhisi koyduğumuz pek çok hasta kötü karaktere sahip. İki kategori arasında büyük benzerlikler var. Teşhisteki bu karışıklıktan bahsetmekte fayda var. Gerçek şu ki kötülüğe isim vermek daha doğum safhasında.

Durum böyle olmakla birlikte, psikiyatrinin kötü olarak adlandırdığım insanları kapsayan yeni bir kişilik bozukluğu tipini tanımasının zamanı geldiğine inanıyorum. Bu tipin önde gelen özelliklerinden biri sorumluluktan kaçmasıdır. Diğer önemli özellikleri ise şunlardır:

a) Fark edilmesi zor fakat devamlı yıkıcı davranış.

b) Çoğunlukla belli etmemekle beraber eleştiriye aşırı derecede tahammülsüzlük.

c) İnsanların gözünde saygın bir yere sahip olmak için duyulan aşırı istek. Bu istek tedbirli olmalarına ve kötü duygularını inkar etmelerine neden olur.

d) Özellikle stresli durumlarda şizofreniye benzeyen düşünce bozukluğu.

Şu ana kadar kötülüğün adlandırılmasının gerekliliğini kötü insanların açısından tartıştım; onların acısını anlamamız gerektiğinden ve sonunda onları iyileştirmekten bahsettim. Ancak kötülüğe ad vermenin başka bir önemli nedeni daha var: Kurbanlarını iyileştirmek.

Eğer kötü insanları tanımak, teşhis etmek ve onlarla başa çıkmak kolay olsaydı bu kitabı yazmama gerek kalmazdı. Ancak gerçek şudur ki kötülükle uğraşmak zordur. Biz yetişkinler kötülükle karşılaşmaktan korkuyoruz. Bir de onun ortasında yaşayan çocukları düşünün. Çocuk ancak ruhunu bir kale ile çevirirse duygusal açıdan hayatta kalabilir. Bu tip savunma mekanizmaları çocukken onu korusa da yetişkin olduğunda hayatına kaçınılmaz olarak zarar verecektir.

O halde diyebiliriz ki kötü ailelerin çocukları birer yetişkin olduklarında ciddi psikiyatrik rahatsızlıklar yaşarlar. Uzun yıllardır bu tip kurbanlarla kötü sözcüğünü kullanmaya gerek bile görmeden başarıyla çalıştık. Ancak kötülükle uzun süre iç içe yaşamış insanların yaralarını bütünüyle iyileştirebileceğimiz şüphelidir.

Kişinin annesinin veya babasının kötü olduğunu öğrenmesi hayatta yüzleşecek en zor şeylerden biridir. Pek çok insan bunu başaramaz ve kurban olarak kalır. Kurban olmaktan kurtulabilenler bunun adını koyabilenlerdir. Terapistler olarak görevimiz hastalarımıza kendilerine acı veren şeyin ne olduğunu göstermektir. Şimdi anlatacağım iki vakada eğer terapist kötülüğün adını koymasaydı başarılı olamazdı.

ÖLÜM BÜYÜSÜ VAKASI

Angela'nın konuşamama sorunu vardı. Herhangi biriyle yakınlık kuramaması nedeniyle otuz dört yaşında terapiye başlamıştı. Başarılı bir öğretmendi. Ama benimleyken dili tutuluyordu. Uzun süreli sessizlikler kısa süreli hemen hemen anlaşılmaz

kelimeler ile karışıyordu. Konuşmaya çalıştığında birkaç kelime sonra gözyaşlarına boğuluyordu. Önceleri bu gözyaşlarının kederden kaynaklandığını düşündüm. Ancak bir süre sonra bunların konuşmasını engellemek için yarattığı bir savunma mekanizması olduğunu anladım. Bana anne ve babasının haksız davranışını ağlayarak protesto eden bir çocuğu anımsattılar. Angela bütün yakın ilişkilerinde konuşma sorunu yaşadığını söyledi ama benimle hemen hemen hiç konuşamıyordu. Benim onun için bir otorite, bir ebeveyn figürünü temsil ettiğim açıktı.

Daha beş yaşındayken babası kendilerini terk etmişti. Sadece annesi tarafından yetiştirildiğini hatırlıyordu. Annesi garip bir kadındı. Angela İtalyan'dı. Daha on bir yaşındayken annesi simsiyah saçlarım sarıya boyatmıştı. Angela saçını boyattırmak istememişti. Saçının rengini seviyordu. Ama bir nedenle annesi sarışın bir çocuk istiyordu ve böylece sarışın bir çocuk sahibi olmuştu.

Olay tipikti. Annesi Angela'yı bir birey olarak göremiyordu. Örneğin Angela'nın gizlilik istemeye hakkı yoktu. Kendine ait bir odası olmasına rağmen annesi odasının kapısını kapatmasını yasaklamıştı. Angela bunun nedenini hiçbir zaman anlayamamıştı ama tartışmak faydasızdı. On dört yaşındayken bunu tartışmak istemiş, bunun üzerine annesi bir aydan uzun süren bir depresyona girmiş ve Angela bu sürede yemek yapmak ve daha küçük bir bebek olan erkek kardeşine bakmak zorunda kalmıştı. Annesinin zorla özel hayatına girdiğini konuştuk. Angela'nın gizliliğine saygı duymuyordu.

Terapinin ikinci yılında annesinin bu davranışına karşı ne hissettiğini konuşabildik. Angela'nın sessizliği annesinin aşamayacağı bir engeldi. Annesi düşünceleri ve kişiliğine müdahaleye etmeye kalktığında Angela sessiz kalarak kendini koruyordu. Bu sessizliğini sadece annesini uzak tutmaya değil aynı zamanda öfkesini bastırmaya da faydası olduğunu keşfettik. Ange-

la annesiyle tartışmanın akıllıca olmadığını öğrenmişti; gördüğü cezalar çok ağır oluyordu.

Psikoterapi elbette ki insanın özel hayatını açmasını gerektiriyor ve terapist de kaçınılmaz olarak bir baba figürü. Bir ebeveyn rolünde olduğum ve zihninin derinliklerine girmek istediğim için Angela'nın sessizliğe gömülmesi şaşırtıcı değildi. Ne zaman ki benim annesi olmadığımı fark etti ancak o zaman sessizliği son buldu. Düşüncelerini bilmeyi hatta onları etkilemeyi istememe rağmen nihayet ona saygı duyduğumu fark etmeye başladı. Ancak iki yılın sonunda benimle normal bir insan gibi konuşabilmeye başladı.

Ama hala annesinden bağımsız değildi. Babası gibi evlendiği adam da Angela'yı terk etmişti. Çocuğuyla bir başına kalan Angela parasal yönden annesinin desteğine ihtiyaç duyuyordu. Daha da önemlisi, annesinin bir gün bir şekilde değişeceğini ve kendisini olduğu gibi seveceğini ümit ediyordu. İşte bu noktada, terapinin üçüncü yılının başında, Angela bana şu rüyayı anlattı.

"Bir binadaydım. Beyaz cüppeler giyen bir grup esrarengiz insan içeri girdi. Bir şekilde bu gizemli ve korkutucu ayinin bir parçası olmam bekleniyordu. Bu arada benim de tuhaf güçlerim vardı. Tavana kadar yükselip havada kalabiliyordum. Ama ayinin de bir parçasıydım. Bunu isteyerek yapmıyor, yapmak zorunda bırakılıyordum. Çok rahatsız ediciydi."

"Rüyan hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordum.

"Rüyamın kaynağını biliyorum. Geçen hafta gittiğim bir partide Haiti'de tatil yapmış bir çift vardı. Büyü yapılan bir yere gitmişlerdi ve orayı anlatıyorlardı. Ormanın içinde boş bir alandı. Üzerinde kan lekeleri ve tavuk tüyleri olan taşlar vardı. Olay hakkında konuşurlarken onları korku içinde dinledim. Eminim ki bu yüzden bu rüyayı gördüm. Bir büyü ayini gibiydi ve sanki bir Şeyi öldürmek zorunda bırakılacaktım. Ama bir şekilde kurban da olacaktım. Çok kötüydü. Daha fazla anlatmak istemiyorum."

“Rüya başka ne hakkında?” diye sordum.

Angela sinirlenmiş gibiydi. “Hiçbir şey. Tek nedeni bu insanları büyü hakkında konuşurken duymam.”

“Ama sadece bu, rüyayı görmenin nedenini açıklamıyor” diyerek ısrar ettim. Geçtiğimiz haftalarda pek çok deneyim yaşadın ama bu rüyayı gördün. Bunun bir nedeni olmalı. Büyü ayinlerinin ilgini çekmesinin bir nedeni olmalı.”

“Büyü ayinleri beni hiç ilgilendirmiyor” dedi. “Rüyayı düşünmek bile istemiyorum. Korkunçtu.”

“Rüyanda seni en çok ne rahatsız etti?” diye sordum. “Rüyada kötü bir şey vardı. İşte bu yüzden rüya hakkında konuşmak istemiyorum.”

“Belki de şu an hayatında kötü giden bir şeyler var” dedim. Angela sinirlenerek “Hayır” dedi. “Sadece aptal bir rüya; artık konuyu değiştirsek iyi olur.”

“Annen hakkında kötü bir şey olabilir mi?” diye sordum.

“Hasta. Kötü değil” diyerek cevap verdi.

Angela’nın cevabı kaçamaklıydı. “Aslında anneme on milyonuncu kez kızgınım.”

“Ya! Anlatır mısın?”

“Biliyorsunuz. Geçen ay araba almak için bankadan para çektim ama faizleri ödeyecek param yok. O yüzden annemi arayıp bin dolar borç istedim. “Tabii ki” dedi. Ama para gelmedi. Birkaç hafta sonra tekrar aradım. Parayı iki hafta içinde veremeyeceğini, verirse faiz alamayacağını söyledi. Sorunun ne olduğunu anlayamadım ve öyle söylememesine rağmen bana para vermek istemediğini düşündüm. Daha sonra, geçen hafta erkek kardeşim aradı. Kendisinin söylemek istemediklerini nasıl kardeşim aracılığıyla söylettiği hakkında konuştuk. Neyse, annemin göğsünde bir yumru olduğunu ve ameliyat olabileceğini söyledi. Annemin ileriki yaşlarda tıbbi masraflarını karşılayacak parası olmayacağından korktuğunu söyledi. Durum netleşmeye

başlamıştı. Nihayet, üç gün önce imzalamam için resmi bir borç senedi geldi. İmzalayacağımı beklemediğini biliyordum. Bir yıl önce olsaydı imzalamazdım. Ama canı cehenneme. Paraya ihtiyacım var ve başka türlü alamam. O yüzden imzaladım. Ama hala kendimi suçlu hissediyorum."

"Bir yıl önce imzalamayacağını söyledin, öyle değil mi?" diye sordum.

"Evet, kendimi suçlu hissederdim. Ama terapi boyunca annemle yaptığım bütün konuşmalar bunun da onun tipik oyunlarından biri olduğunu anlamamı sağladı. Hep hastaneye yatar. Hep ameliyat olacaktır."

Angela'nın üzerindeki güçleri hatta bir sonraki genç kadının durumunu anlamak için dikkatimizi yeniden ben-severliğe vermemiz gerekiyor. Hepimiz az ya da çok ben-merkezciyizdir. Bir durumu incelerken önce kendimizi ondan sonra başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünürüz. Yine de, diğer insan bizim için önemliyse onun bakış açısından bakabiliriz.

Ne Angela'nın annesi Angela'nın saçını sarıya boyatırken kızının, ne Bobby'nin anne ve babası abisinin intihar ettiği tüfeği hediye ederken oğullarının, ne de Hitler gaz odalarına sürerken Yahudilerin ne hissedeceğini düşündüler. Ben-severlik insanları tehlikeli yapmakla kalmadığı gibi, onları empati ve saygıdan yoksun bırakarak her zaman insanları hatalı olmakla suçlamalarına yol açar. Ben-severlikleri yeni kurbanlar ararken vicdan azabı duymalarına engel olur. Öldürmeye teşvik ederken duyarsızlaşmalarına da neden olur. Empati sahibi olmamakla kalmayıp insanları hiç görmeyebilirler.

Her birimiz benzersiziz. Her birimiz ayrı varlıklarız. Benzersizliğimiz her birimize ayrı bir kimlik verir. Her bireyin sınırları vardır. İlişkilerimizde bu sınırlara saygı duyarız. Ruhsal sağlığa sahip olmak için ego sınırlarımız net olmalı ve başkalarının sınırlarına saygılı olmalıyız. Nerede kendimizin, nerede başkalarının sınırlarının başladığını bilmeliyiz.

Angela'nın annesi kızının kişiliğine saygı duymuyordu. Angela'nın saçını sarıya boyatırken Angela var olmuyormuş gibi davranıyordu. Angela annesinin gözünde kendi duygu ve arzuları olan ayrı bir varlık değildi. Angela'yı kendisi gibi görmüyordu. Angela'nın sınırlarına saygı duymuyordu. Angela'ya yatak odasının kapısını kapatmasına izin vermemesinden de anlaşılacağı gibi aslında bu sınırlar ona tamamen yabancıydı. An- gela'nın sessizliğin arkasına sığınmasa annesinin ben-severliği Angela'nın kişiliğini yutacaktı. Angela büyürken ego sınırlarını annesinin ben-sever ve saldırgan davranışlarına karşı ancak bu şekilde korumuştu. Bir bakıma, sınırlarını yalnızca abartarak korumuş, ama bunun sonucunda kendini insanlardan izole etmişti.

Ben-severliğin özel hayata müdahalesinin bir başka zararı insanların birbirlerine bağımlı oldukları ilişkiler yaratmasıdır. İnsanların birbirlerine bağımlı olduğu ilişkiler kişinin kendisine yararlı olamaz. Aksine yıkıcıdır. Böyle bir ilişkide eşler kendileri için ayrılmak doğru da olsa birbirlerinden ayrılamazlar.

Hartley ve Sarah'nınki böyle bir ilişkiydi. Zayıf ve çocukluktan çıkamamış olan Hartley kendisi için karar veren Sarah olmadan yapamazdı. Ancak Sarah da ben-severliğini hükmetmek ve üstünlük ile besleyeceği Hartley olmadan yapamazdı. Ayrı birer birey gibi değil, tek bir varlık gibi hareket ediyorlardı. Sarah Hartley'in kişiliğini ezmişti. Hartley ego sınırlarından vazgeçmiş, Sarah Hartley'in ego sınırlarım ihlal edip kendine katmıştı.

İki orta yaşlı yetişkin birbirlerine bağımlı oldukları bir ilişki yarattığına göre kötü ve ben-sever ailelerin hakimiyetleri altındaki çocuklarıyla böyle bir ilişki kurmalarına şaşmamak gerekir. Angela'nın hikayesi böyle bir çocuğun annesiyle yaşadığı karşılıklı bağımlılıktan nasıl uzaklaştığını anlatıyor.

ÖRÜMCEK FOBİSİ VAKASI

Billie'nin terapide neden kaldığını bugüne kadar anlayamadım. Kalmasında terapistinin ve Billie'nin zekasının katkısı büyüktür. Aslında bir mucizedir.

Billie, notları zayıf olduğu için bir meslektaşıma götürülmüştü. On altı yaşında ve çok zekiydi fakat notları zayıftı. Altı aylık terapiden sonra notları kısmen düzelmişti. Çok sabırlı, olgun ve nazik olan terapistine güveniyordu. Bu noktada annesi Bill- lie'nin probleminin çözüldüğünü söyledi. Billie ise terapiye devam etmek istiyordu. Annesi terapi ücretini ödemeyi reddetti. Terapisti zaten çok makul olan ücretini beş dolara indirdi. Haftalık harçlığı beş dolar ve bankada birikmiş iki yüz doları olan Billie terapi ücretini kendi ödemeye başladı. Kısa süre sonra annesi Billie'ye harçlık vermemeye başladı. Billie, terapi ücretini ödeyebilmek için, lise son sınıftayken bir işe girdi. Bunlar yedi yıl önce oldu. Billie hala terapiye devam ediyor ve görünüşe göre kısa zaman sonra terapi son bulacak.

Billie terapideki ilk üç sene boyunca terapi ücretini önce harçlığından, daha sonra ise mütevazı maaşından ödedi. İlginç olan ise, bu süre boyunca Billie'nin herhangi bir sorunu olmadığını düşünmesiydi. Bilinçaltı seviyesinde bir şeylerin ciddi derecede yanlış olduğunu biliyor olmalıydı. Ama sorunlarına kayıtsızca yaklaşıyordu. Notlarını yükseltmek istiyor ama ödevlerini yapmıyordu. Bunu tembelliğe bağlıyor ve 'Zaten lise öğrencilerinin çoğu tembel değil midir?' diyordu. Bir hastalık belirtisi olarak tanımlanabilecek tek şey örümcek korkusuydu. Örümceklerden nefret ediyordu. Her örümcekten. Ne zaman bir örümcek görse, korku içinde kaçıyordu. Evde bir örümcek görse, ne kadar küçük ve zararsız olursa olsun, biri onu öldürüp evden dışarı atana kadar eve girmiyordu. Ama bu fobi ego kökenliydi. Diğer insanların örümceklerden onun kadar korkmadıklarını biliyor ama bunu onların duyarsızlığına bağlıyordu. Eğer örüm-

çeklerin ne kadar korkunç olduklarını anlasalar, diğer insanlar da onun kadar korkardı.

Bir sorunu olmadığını düşündüğü için pek çok randevusuna gelmemesi şaşırtıcı değildi. Yine de terapiyi bırakmadı. Billie yıllar boyunca babasından nefret etti, annesine ise adeta tapıyordu. Bir banka memuru olan babası utangaç ve sessiz bir adamdı. Annesi ise sıcak ve cana yakındı. Tek çocuk olan Billie ve annesi yakın arkadaştılar. Birbirlerine en gizli sırlarını anlatıyorlardı. Annesinin her zaman pek çok sevgilisi vardı ve Billie ergenlik yılları boyunca annesinin evlilik dışı ilişkilerini dinlemekten büyük keyif aldı. Billie'ye göre annesinin evlilik dışı ilişkileri olmasında yanlış olan bir şey yoktu. Annesi bu konuda babasını soğuk olmakla suçluyordu. Evlilik dışı ilişkilerinin kocasının ilgisizliğine karşı doğal bir tepki olduğunu söylüyordu. Billie de annesi de babasından nefret ediyorlardı.

Nasıl ki Billie annesinin evlilik dışı ilişkilerini dinlemekten büyük keyif alıyorsa, annesi de Billie'nin ilişkilerini zevkle dinliyordu. Bu kadar sevgi dolu ve ilgili bir annesi olduğu için Billie kendini şanslı sayıyordu. Annesinin neden terapi ücretini karşılamadığını merak ediyor, ama bu konuda onu sorgulamıyordu. Ne zaman terapisti bu konuyu açsa Billie konuyu geçiştiriyordu.

Billie'nin çok erkek arkadaşı vardı. Annesi Billie'yi bu konuda hiç eleştirmiyordu. Ne de olsa, onun da pek çok sevgilisi vardı. Aslında Billie ciddi bir ilişki istiyordu. Ama bir türlü olmuyordu. Hemen aşık oluyor, sevgilisinin dairesine taşınıyor, birkaç gün ya da birkaç hafta içinde ilişki tatsızlaşıyor ve Billie ailesinin evine geri dönüyordu. Güzel, akıllı ve çekici olduğu için yeni sevgililer bulmakta zorluk çekmiyordu. Daha bir hafta geçmeden, yeniden aşık oluyordu. Ama her zaman olduğu gibi, birkaç hafta içinde ilişki bitiyordu. Billie ilişkilerinin bitmesine neden olanın kendisi olup olmadığını merak etmeye başladı.

Billie'nin terapiyi daha ciddiye almasını sağlayan da bu merakıydı. Yavaş yavaş davranış kalıbı belli oldu. Billie yalnız kalmaya tahammül edemiyordu. Aşık olduğu adam nereye giderse gitsin o da onunla birlikte olmak istiyordu. Canı istemese de sevgilisiyle yatıyordu çünkü bu sevgilisinin onunla kalmasını garanti ediyordu. Sabah uyandıklarında sevgilisine işe gitmemesi için yalvarıyordu. Adam kendini Billie'nin ellerinden zor kurtarıyordu. Kaçınılmaz olarak adam boğulduğunu hissediyordu. Randevularını iptal etmeye başlıyordu. Billie adamın kalmasını sağlamak için daha fazla çaba harcıyor, adam daha fazla daralıyordu. Nihayet, bir bahane uydurarak, ilişkiye son veriyordu. Bundan sonra, Billie bulduğu ilk erkekle çıkmaya başlıyordu. Hemen aşık oluyor, adama yapışıyor ve kısırdöngü tekrar ediyordu.

Yalnız kalma korkusunu keşfettiğimizde okulda neden başarısız olduğunu bulduk. Bir kitap okumak veya ödev yapmak için yalnız kalmak gerekir. Bilie ödevlerini yapamıyordu çünkü insanlardan, özellikle her zaman sohbet etmeye hazır olan annesinden ayn kalamıyordu.

Her ne kadar sorununu teşhis etsek de, Billie bu konuda kendini çaresiz hissediyordu. Yalnızlık korkusunun onu sınırladığını anlıyor ama bu konuda bir şey yapamayacağını düşünüyordu. Bu onun doğasının bir parçasıydı. Bu davranış kalıbı ona zarar verse de elinden ne gelirdi? Dolayısıyla, örümcek korkusunun derinleşmesinden başka hiçbir şey değişmedi. Karşısına bir örümcek çıkabilir korkusuyla ağaçlar arasında, hatta gece karanlık bir sokakta bile yürümüyordu.

Bu noktada, terapisti cesur bir adım attı. Her zaman sevgilileri veya ailesiyle yaşayan Billie'nin kendine bir daire tutmasını istedi. Billie reddetti. Bunun gereksiz bir masraf olduğunu söyledi. Elbette ki avantajları vardı: Sevgililerini eve getirebilir, canı istediğinde müzik dinleyebilir, daha bağımsız olabilirdi. Ama

bunu nasıl karşılayabilirdi? Artık düzenli olarak çalıştığı için terapisti Billie için beş dolara düşürdüğü ücretini yeniden standart ücreti olan yirmi beş dolara çıkarmıştı. Bu da ayda yüz dolar ediyordu -maaşının dörtte biri. Terapisti ücretini yeniden beş dolara indirmeyi önerdi. Billie terapistinin bu jestinden etkilendi ama yine de karşılayamayacağım söyledi. Üstelik, bir gece yalnızken dairesinde bir örümcek bulsa ne yapardı? Hayır, tek başına bir daireye taşınması söz konusu bile olamazdı.

Meslektaşım Billie'ye yalnız kalma korkusuyla mücadele etmek için hiçbir çaba göstermediğini söyledi. Eğer kendi isteğiyle yalnız kalmazsa terapisi için ümit görmediğini söyledi. Billie başka alternatifler olması gerektiğini söyledi. Terapisti bu alternatiflerin ne olabileceğini sordu. Billie bir alternatif öneremedi ama terapistinin çok şey istediğini ve bu fikirden vazgeçmesi gerektiğini söyledi. Terapisti tek başına bir daire tutmazsa Billie ile terapiye devam etmeyeceğini söyledi. Billie terapistinin çok zalim olduğunu söyledi. Terapisti geri adım atmadı. Nihayet, terapinin dördüncü yılında, Billie tek başına bir daire tuttu.

Üç önemli olay gerçekleşti. Birincisi Billie'nin yalnızlığın ne kadar zor olduğunun farkına varmasıydı. Yanında bir erkek arkadaşı olmadığı akşamlar, dairesinde yalnız olduğunda çok korkuyordu. Akşam saat dokuz olduğunda daha fazla tahammül edemiyor ve sohbet etmek için annesinin evine gidip geceyi orada geçiriyordu. Yapacak bir şeyi olmadığı hafta sonlarında zamanının tamamını ailesiyle geçiriyordu. İlk altı ay boyunca dairesinde sadece birkaç kere kaldı. Kalmaktan korktuğu bir daire için kira veriyordu. Saçmaydı. Kendine kızmaya başladı. Bu yalnızlık korkusunun belki ama sadece belki, hastalıklı bir korku olduğunu düşünmeye başladı.

İkinci önemli olay babasındaki değişiklikti. İstemeyerek kendi dairesini tutacağını söylediğinde babası bir depoda kullanmadığı mobilya olduğunu ve isterse alabileceğini söyledi. Bil-

lie'nin taşınacağı gün bir arkadaşından bir kamyonet aldı ve eşyaları yükleyip yeni dairesine taşıdı. Kendi dairesine taşınmasını kutlamak için Billie'ye bir şişe şampanya hediye etti. Billie eve yerleştikten sonra her ay ona küçük hediyeler aldı. Yeni bir lamba, duvara asacak bir tablo, banyo kilimi, bıçak takımı... Babası bu hediyeleri düz, kahverengi kağıda sarıyor ve işyerine bırakıyordu. Billie bu hediyelerin özenle seçildiğini fark etti. Hepsi zevkli şeylerdi. Babasının zevk sahibi olduğunu bilmiyordu. Üstelik böyle hediyeler almak için ayırabilecek çok az parası olduğunu biliyordu. Her ne kadar babasını utangaç, mesafeli ve sessiz bulsa da kendisiyle ilgilenmesine memnun olmuştu. Babasının kendisiyle daha önce de ilgilenip ilgilenmediğini, kendisinin bunu fark edip etmediğini merak etti.

Daire söz konusu olduğunda babası ne kadar yardımcı olduysa, annesi tam aksine hiçbir şey yapmamıştı. Evde kullanılmayan birkaç şeyi dairesine götürmek istemiş ama annesi izin vermemişti. Aslında, ne zaman dairesinden bahsetse annesi sinirleniyordu. Bir keresinde 'Bütün gün dairenden bahsederek bencilce davrandığını görmüyor musun?' demişti. Billie yavaş yavaş annesinin yeni dairesine taşınmasına memnun olmadığını fark etti. Üçüncü önemli olay buydu.

Olay çığ gibi büyüdü. Billie, önceleri annesinin ayrı daireye taşınmasına bozulmasına sevinmişti. Ne de olsa, bu annesinin onu ne kadar çok sevdiğini gösterirdi, öyle değil mi? Üstelik evde her zaman güzel karşılanmak, annesiyle geç saatlere kadar sohbet etmek, yatağının her zaman hazır olması ve karanlıkta örümceklerin ortaya çıkması muhtemel olan dairesine geri dönmek zorunda olmamak güzel değil miydi? Ama büyü yavaş yavaş bozuldu. Öncelikle, artık Billie'nin babası aleyhine konuşmuyorlardı. Annesi her zaman olduğu gibi babası aleyhine konuşmaya başladığında Billie 'Hadi anne. O kadar da kötü değil. Hatta sevimli olduğunu düşünüyorum' diyordu. Bu sözleri an

nesini sinirlendiriyordu. Babası hakkında daha kötü konuşuyor ya da kendisini anlamadığını söyleyerek Billie'ye kızıyordu. Nihayet Billie beraberken babası aleyhine konuşmamasını çünkü bunun her zaman kavgayla sonuçlandığını söylüyordu. Annesi istemeyerek kabul ediyordu. Ama ortak düşmanları olmadığında konuşacak çok bir şey kalmıyordu. Bir de çarşamba akşamları meselesi vardı.

Billie küçük bir yayımcılık şirketinde ofis müdürüydü. Şirket her perşembe sabahı ülkenin çeşitli bölgelerine büyük bir teslimat yapıyordu. Billie yapması gereken işler nedeniyle sabah altıda ofiste olmalıydı. Ancak çarşamba akşamlarını ailesinin evinde annesiyle gece geç saatlere kadar sohbet ederek geçirdiği için gece yarısından önce yatamıyordu. Perşembe sabahı uykusuz ve yorgun kalkıyordu. Terapistinin yardımıyla çarşamba akşamları en geç dokuzda kendi dairesinde olacağına söz verdi.

İlk on hafta sözünü tutamadı. Dairesine gece yarısından önce gelmedi. Her hafta terapisti sözünü tutup tutmadığını sordu ve Billie başarısızlığını itiraf etti. Billie önceleri terapistine, daha sonra sözünü tutamadığı için kendine kızdı. Bu konudaki zayıflığını ciddi olarak düşünmeye başladı. Pek çok seans boyunca sözünü tutamamasından, dairesinde yalnız kalmaktan korkmasından ve ailesinin sıcak yuvasında kalmak istediğinden bahsetti. Bu noktada terapisti sözünü tutması için annesinin yardım edip etmeyeceğini sordu.

Bu fikir Billie'nin hoşuna gitti. Hemen annesinden sözünü tutması için yardım etmesini istedi. Annesi reddetti. "Senin ve terapistinin arasında geçenler beni ilgilendirmez" dedi. Billie annesinin haklı olabileceğini ve yardım etmemekte annesinin kendi nedenleri olabileceğini düşündü. Şüpheleri gün geçtikçe büyüdü. Çarşamba geceleri annesinin davranışlarını incelemeye başladı. Sekiz buçuk civarında annesinin ilginç bir konuyu açtığını fark etti. Bu davranış kalıbını fark edince onu bozmaya ça-

lıştı. Yine böyle bir tartışmanın ortasında, saat sekizi kırk beş geçe ayağa kalktı ve gitmesi gerektiğini söyledi. Annesi 'Kaba davranmıyor musun?' dedi. Annesine kendi kendine verdiği sözü hatırlattı ve yardım etmese bile sözünü tutmasının kendi sorumluluğu olduğunu söyledi. Tartışmaya başladılar. Annesi ağladı. Billie dairesine ancak gece yarısından sonra dönebildi.

On dört hafta geçmiş ve Billie hala sözünü tutamamıştı. Billie annesinin saat sekiz buçukta tahrik edici bir konu açma girişimi başarısız olduğunda kendisiyle tartışmaya başladığını fark etti. Yine bir çarşamba akşamı annesi saat sekiz buçukta bir hikaye anlatmaya başladı. Billie ayağa kalktı ve özür dileyerek dinleyecek vakti olmadığını söyledi. Annesi tartışmaya başladı. Billie tartışmaya da vakti olmadığını söyledi ve kapıya yöneldi. Annesi giysisinin yakasına yapıştı. Billie annesinin elinden güçlükle kurtulabildi. Tam dokuzda dairesine vardı. Beş dakika sonra telefon çaldı. Annesiydi. Evden aceleyle çıktığı için doktorun pankreasında taş olduğunu düşündüğünü söylemeyi unuttuğunu söyledi.

Billie örümceklerden daha fazla korkmaya başladı.

Billie hala annesini çok seviyordu. Terapide annesini eleştirebilmeye başlamıştı ama annesine kızmıyor ve annesiyle vakit geçirebilmek için elinden geleni yapıyordu. İkiye bölünmüş gibiydi. Bir tarafı annesini tarafsız bir gözle görebiliyordu. Diğer tarafıysa hiç değişmemişti.

Terapisti baskı yapmaya başladı. Annesinin sadece çarşamba akşamları asılmakla kalmadığını, belki de Billie'nin bağımsız olmasını istemediğini söyledi. Billie'nin hayatında önemli olunca terapinin ücretini ödemeyi reddettiğini hatırlattı. Belki de Billie kendisinden başka bir şeyle ilgilendiği için annesi Billie'nin terapiye gitmesini kıskanıyordu. Ve neden Billie'nin kendi dairesini tutmasına sinirlenmişti? Öfkelendiği Billie'nin bağımsızlığı olabilir miydi? Billie 'Olabilir' dedi. Ama annesi erkek ar-

kadaşlan ve sevgilileri olmasına hiç karşı çıkmamıştı. Bu annesinin onu hakimiyeti altına almayı istemediğini göstermez miydi? Terapisti 'Belki ' dedi. Ama bu annesinin Billie'nin kendisinin bir kopyası olmasını istediği anlamına da gelebilirdi. Belki de annesi Billie'nin erkeklerle serbestçe seks ilişkisi yaşamasını kendi evlilik dışı ilişkilerini haklı çıkarmak için kullanıyordu. Üstelik, birbirlerine ne kadar benzerlerse, ayrılmaları olasılığı da o kadar azalırdı. Haftalar haftaları, aylar ayları izledi ve hep aynı konular konuşuldu. Ufukta bir çözüm görünmüyordu.

Ancak terapinin altıncı yılında büyük bir değişiklik meydana geldi. Billie şiir yazmaya başladı. Önceleri şiirlerini annesine gösteriyordu ama annesi ilgilenmedi. Billie şiirleriyle gurur duyuyordu. Kendisinde keşfettiği yeni ve değişik bir parçasıydı. Tamamen kendisine aitti. Şiirlerini yazmak için şık, deri bir defter aldı. Yazma isteğini her zaman duymuyordu ama ilham geldiğinde kelimeler coşkuyla akıyordu. Hayatında ilk defa, şiir yazarken yalnız kalmaktan hoşlandığını fark etti. Gerçekten de, şiir yazabilmek için yalnız kalması gerekiyordu. Annesi devamlı çalışmasını böldüğü için annesinin evinde dikkatini yaptığı işe veremiyordu. Dolayısıyla ne zaman yazma isteği duysa kalkıp gitmesi gerektiğini söylüyordu. Annesi feryat ederek "Ama Çarşamba akşamı değil ki" diyordu. Billie annesinin elinden güçlükle kurtuluyordu. Yine bir defasında şiir yazmak için evden ayrılırken annesinin giysisinin yakasına nasıl asıldığını anlatırken, "Tanrının belası bir örümcek gibiydi" dedi.

Terapisti "Uzun süredir bunu söylemeni bekliyordum" dedi.

"Neyi söylememi?"

"Annenin bir örümcek gibi olduğunu."

"Yani?"

"Ama sen örümceklerden nefret eder ve korkarsın." "Annemden nefret etmiyorum. Ondan korkmuyorum da." "Belki de korkmalısın."

"Ama istemiyorum."

"Dolayısıyla onun tersine örümceklerden nefret ediyor ve korkuyorsun."

Billie sonraki randevusuna gelmedi. Geri döndüğünde, terapisti randevuya gelmediğini çünkü annesi ve örümcek korkusu arasında bağlantı kurduğu için kendisine kızgın olduğunu söyledi. Billie sonraki iki randevuya da gelmedi. Ama geri döndüğünde yüzleşmeye hazırdı. 'Peki. Bir fobim var. Fobi ne demek ve nasıl aşılır?'

'Fobiler yer değiştirmenin sonucudur.' Bir tiksinti ya da korkunun başka bir şeyle yer değiştirmesidir. İnsanlar gerçek korku veya tiksinti kaynağıyla yüzleşmekten korktukları için bu savunma mekanizmasını harekete geçirirler. Billie annesinin kötü biri olduğunu kabul edemiyordu. Bu da son derece doğaldı. Hangi çocuk annesinin kötü niyetli veya yıkıcı olduğunu kabullenebilir ki? Her çocuk gibi, Billie de annesinin onu sevdiğine, iyi ve güvenilir biri olduğuna inanmak istiyordu. Ama buna inanabilmek için ona duyduğu tiksinti ve korkudan kurtulması gerekiyordu. Tiksinti ve korkusunu örümceklere yönlendirdi. Böylelikle kötü olan annesi değil örümcekler oldu.

Billie itiraz etti. "Ama annem kötü biri değil." Annesinin Billie'nin bağımsız biri olmasını istemediği ve Billie'nin bağımsız biri olmasını engellemek için her yola başvurduğu doğruydu. Ama bu kötü biri olduğu anlamına gelmezdi. Bunun nedeni annesinin yalnız olmasıydı ve Billie yalnızlığın ne demek olduğunu iyi bilirdi. Yalnızlık korkunç bir şeydi. Aynı zamanda çok da insanca bir şeydi. İnsanlar sosyal varlıklardır; birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Annesinin yalnızlıktan kaçmak için ona sarılması kötü değil, son derece insanca bir şeydi.

Terapisti cevap verdi. "Yalnızlık insanca bir şey. Ama ona tahammül edememek insanca değil." Ailelerin başta gelen görevinin çocuklarının bağımsızlığını kazanmak olduğunu söyledi.

Bunu başarmak için ailelerin önce kendi yalnızlıklarına tahammül etmeleri gerektiğini söyledi. Çocuğun bağımsızlığını engellemenin sadece ebeveynin görevlerinden birini ihmal etmekle kalmayıp aynı zamanda çocuğun gelişiminin, ebeveynin çocukça ve ben-merkezci isteklerine feda edilmesi anlamına geldiğini söyledi. Bu yıkıcı bir davranış tarzıydı. Evet, bu kötülüktü ve Billie bundan korkmakta haklıydı.

Billie yavaş yavaş bunu fark etmeye başladı. Bunu fark ettikçe gözleri daha çok açıldı. Annesinin onun ruhunu ele geçirmek için kullandığı yüzlerce kurnaz taktiği gördü. Bir akşam deri ciltli defterine şunları yazdı:

Belirsizlik ve suçluluk duygusu
İnsanı delirtebilir

Bana temiz çamaşırlarımı gönderiyor
İçine sonbaharın ilk kurumuş yaprağını koyuyorsun

Yönlendirme? Suçluluk duygusu?
..... yöntemin gerçekten de işe yarıyor

Ama çok az şey değişti. Şimdi yirmi üç yaşında olan Billie hala geceleri annesinin evinde kalıyor ve zamanının çoğunu annesiyle geçiriyor. Terapi ücretini geciktirerek ve indirimli ödemesine rağmen annesini civardaki en pahalı restorana götürüyor. Erkeklerle ilişki şekli de değişmedi. Aşık oluyor, adamların yakasına yapışıyor. Sevgilileri daralıyor, Billie daha çok yapışıyor, adam ayrılıyor, Billie yeni sevgili buluyor ve kısırdöngü devam ediyor. Örümceklerden de eskisi kadar çok korkuyordu. İşin asıl zor kısmı daha duruyordu.

Billie bir gün terapi sırasında şikayet etti: "Hiçbir şey olmuyor."

Terapisti cevap verdi: "Bana da öyle geliyor."

"Niye böyle?" Terapiye başlayalı yedi yıl oldu. Allah kahretsin! Daha ne yapmam gerekiyor?'

"Örümcek fobinin neden devam ettiğini düşünebilirsin."

"Annemin bir örümcek olduğunu anladım."

"O halde neden onun ağına düşmeye devam ediyorsun?"

"Biliyorsun. Onun gibi ben de yalnızım."

Terapisti Billie"ye baktı. Söyleyeceği şeye hazır olmasını diledi. "Dolayısıyla, belki de, en azından kısmen, sen de bir örümceksin."

Billie terapinin geri kalanında ağladı. Ama sonraki seansa geldiğinde yüzleşmek için hazırdı. Evet, bazen bir örümcek gibi hissettiği doğruydu. Nasıl ki annesi ona yapışıyorsa, o da kendisini terk etmek isteyen erkeklere yapışıyordu. Kendisini terk ettikleri için onlardan nefret ediyordu. Onların duygularına aldırmıyordu. Onlara önem vermiyordu. Onları kendi istekleri için istiyordu. Evet, içindeki kötü bir şey, kötü bir arzu, kötü bir parça onu ele geçiriyordu. Örümcek fobisi sadece annesinin değil, kendisinin de kötü biri olduğu gerçeğini inkar etmesini sağlamıştı.

Hepsi birbirleriyle bağlantılı ve iç içeydi. Annesiyle özdeşleşmişti. İkiz gibiydiler. Kendisiyle savaşmadan annesiyle nasıl mücadele edecekti? Yalnızlığına tahammül etmeyi reddettiği için kendisini "suçlaması" gerekirken bunu yapmıyor fakat annesini suçluyordu. Kendi başlarına ayakta kalmayı başarması gereken erkekleri ağına düşürmek yerine kendi başına kalmayı başarabilmeliydi. Sorun, kendisini sadece annesinden değil, aynı zamanda kendisinden de kurtarmaktı. Bunu nasıl başarabilirsiniz ki?

Ama Billie başarıyor. Bir şekilde annesiyle bağlarını koparıyor. Son zamanlarda deri kaplı defterine şunları yazdı:

Hastalığının bana bulaşması Çok şaşırtıcı Farkına
bile varmadan Bir parçam, göremediğim Bir
düşmanla savaşıyor

İçimde olduğunu düşünmek Çok korkutucu
Düşüncelerim ve duygularıma öylesine işlemişsin ki Kendimden
çıkaramıyorum

O benim

Kendimi annesi zenci babası beyaz
ve aynı zamanda Ku Klux Klan'ın bir üyesi gibi hissediyorum
Özümden nefret ediyorum Bir parçamı silmeye çalışıyorum

Belki de yapacağım En zor şey bu.
Bazen doğaüstü gibi geliyor

Bazen merak ediyorum Nasıl senden farklı olduğumu Senden
farklı olmayı isteyecek İradeye nasıl sahip olduğumu

Billie zinciri koparmaya başlamış gibi görünüyor.

CHARLENE: ÖĞRETİCİ BİR VAKA

Kötü insanlar gerçek kişiliklerini sakladıkları için onları derinlemesine analiz etmek zordur. Kusurlarıyla yüzleşmekten hoşlanmadıkları için hem kendilerini incelemek hem de başkaları tarafından yakından İncelenmekten kaçarlar. Bu bölümde -bir noktaya kadar kötü olmakla beraber- kendini kapsamlı psi- kanalitik psikoterapiye teslim eden bir kadından bahsedeceğim.

Ne kadar ender de olsa, bu tip vakalarla daha önce de karşılaştım ve terapistlere bu vakalarla çalışmak konusunda tavsiyelerde bulundum. Bu vakalarla yaptığım her terapi başarısız oldu.

Başarısızlık hoş bir şey değil. Ama psikoterapide olduğu kadar hayatın diğer alanlarında da eğitici olabiliyor. Başarılarımızdan daha çok başarısızlıklarımızdan öğreniriz. Şimdi bahsedeceğim hastadan çok şey öğrendim. Neden tedaviye başladığı, neden ısrarla, dört yüz seans boyunca devam ettiği ve neden hiç değişmediği gibi soruları inceleyerek dünyadaki diğer Charle- ne'leri nasıl iyileştirebileceğimizi anlayabiliriz.

BAŞLANGIÇ, ŞAŞKINLIK

Başlangıçta Charlene'de olağan dışı hiçbir şey yoktu. Bana ilk geldiğinde otuz beş yaşındaydı. Erkek arkadaşından ayrılmış ve depresyona girmişti. Depresyonu ciddi görünmüyordu.

Ufak tefek, ince ve çekici bir kadındı ama çok güzel olduğu söylenemezdi. Esprili ve zekiydi. Ancak hayatta başarısız olduğu açıktı. Sıradan bir üniversitede okumuş, yine de başarısız olmuştu. Buna rağmen, bir yıl gönüllü olarak çalıştıktan sonra dini eğitim müdürü olarak Episkopal Kilisesi tarafından işe alınmıştı. Fakat altı ay sonra rektör tarafından işten atılmıştı. Bunu kaprisli oluşuna bağlıyordu. Ama bu davranışı devam etmiş, yedi işyerinden daha atılmıştı. Nihayet, bana gelmeden önce bir işyerinde telefon operatörü olarak çalışmaya başlamış ve devam ettirebilmişti. İş hayatında olduğu gibi erkek arkadaşıyla ayrılması da bir dizi başarısız ilişkinin sonuncusuydu. Aslında, Char- lene'in hiç arkadaşı yoktu.

İnsanlar terapiye genellikle herhangi bir başarısızlık sonucunda girerler. Ama Charlene'in başarısızlığı benzersizdi. Tabii o zaman Charlene'in hayatım boyunca karşılaştığım en zor hastam olacağını bilemezdim.

Geçmişini sorduğumda ailesi hakkında fazla bir şey hatırla-yamadı. Ona para dışında bir şey vermemişlerdi. Babası kendisine kalan mirasla ilgilenirken ne Charlene ne de Charlene'in kız kardeşiyle ilgilenmişti. Koyu bir Hıristiyan olan ve İsa'nın adını ağzından düşürmeyen annesi babasından nefret ediyor, sık sık "Siz olmasaydınız babanızı çoktan bırakırdım" diyordu. Charlene ise bu konuda "Kız kardeşim ve ben evden ayrılalı on yıldan fazla olmasına rağmen hala babamla beraber" demeyi unutmadı.

Edie lezbiyen olmuştu. Charlene ise biseksüeldi. Edie başarılı bir bankacıydı ama mutsuzdu. Charlene ne zaman bir sorunu olsa annesi ve babasını suçluyordu. "Kız kardeşim ve benim canıma okudular. Babam sadece hisse senetleri ve tahvilleriyle ilgilenir, annemse bütün vaktini İncil okuyarak geçirirdi." Anlattığına göre annesi ve babası son derece bencil insanlardı.

Ama pek çok hastanın anne ve babaları kötüdür. Charlene'in

olağanüstü dini inancı onu diğerlerinden farklı yapmaz. Kiliseden kovulduktan sonra Hindu, Budizm ve Hıristiyanlığın bir karışımıyla beraber meditasyonun aşk titreşimleri dediği bir şeye inanmıştı. Ama bu tip pek çok inanç vardır ve ne fanatizme ne de bağlılığa neden olur. Annesinin Hıristiyanlığa yanlış bir şekilde inanması ve kendisini kovan rektörü göz önüne alırsak neden bu inançlarla ilgilendiğini anlayabiliriz.

Charlene'i diğerlerinden ayıran ise benim onun hakkında duyduğum şaşkınlıktı.

Genellikle, psikiyatristler beş altı seanstan sonra hastanın sorunu hakkında bir fikir sahibi olurlar. En azından bir ön teşhiste bulunurlar. Düzinelerce seanstan sonra bile Charlene'in ne sorunu olduğunu anlayamamıştım. Başarısız biri olduğu doğruydu ama nedenini anlayamıyordum.

Sinirlenerek bir dizi teşhis kategorisini düşündüm. Örneğin saplantılı-baskı nevrozu olup olmadığını düşündüm ve bu nevrozun olası belirtilerini, örneğin belli tarzda davranışları olup olmadığını sordum. Charlene ne demek istediğimi çok iyi anladı. İstekli bir şekilde ergenlik yıllarına ait kalıplaşmış davranışlarını anlatmaya başladı. Bu tarz davranışlar ergenlik yıllarında sık görülür. Charlene'in de bu tip davranışları vardı. Örneğin yatmadan önce odasındaki eşyaları belli bir düzene göre yerleştiriyordu. Çocukken askerlerin, yataklarını üzerinde bozuk bir paranın sekeceği kadar iyi yaptıklarını anlatmışlardı. Dolayısıyla, on üç ve on dört yaşlarındayken her sabah dişlerini fırçalamadan önce yatağının üzerinde bozuk para sektirirdi. Anlatmaya devam etti. "On beş yaşıma geldiğimde, bunun zaman kaybı olduğuna karar verdim ve bir daha yapmadım. O zamandan bu yana bu tarzda başka davranışım olmadı." Yine bir yere varamamıştım. Charlene'in karakteri hakkında bir fikir sahibi olmam için üç düzine seans daha geçmesi gerekti.

Charlene terapiye başladıktan dokuz ay sonra bana önceki

ayın çekini uzattı. Çek koçanının farklı bir bankaya ait olduğunu fark ettim. “Banka mı değiştirdin?” diye sordum.

Charlene başını salladı. “Evet, değiştirmem gerekti.”

“Değiştirmen mi gerekti?” Dikkat kesildim.

“Evet. Çeklerim bitti.”

“Çeklerin mi bitti?” Söylediğini yüzümde boş bir ifadeyle tekrarlamıştım.

“Evet. Fark etmedin mi?” Sesinde kırgınlık vardı. “Sana verdiğim her çekin üzerinde farklı bir desen vardı.”

“Hayır, fark etmedim” dedim. “Ama bunun banka değiştirmekle ne ilgisi var?”

“Çabuk anlayamıyorsun, değil mi? Eski bankamın çeklerinin hepsini kullandım ve yeni desen kalmadı. Yeni desenlere sahip banka çeklerine sahip olabilmek için banka değiştirmem gerekti.”

Daha fazla şaşırarak sordum. “Neden her defasında farklı desen kullanıyorsun?”

“Çünkü bu bir sevgi teklifi.”

“Sevgi teklifi mi?”

“Evet. Birine bir çek yazdığımda o anki deseninin ne olduğunu düşünürüm. Bu bir titreşim meselesi. Sevgimi kullanarak onların titreşimlerini hisseder ve seçimimi yaparım. Ama kimseye aynı deseni ikinci kez vermem. Eski bankamda sekiz farklı desen vardı. Sana dokuzuncu çekimi vereceğim için bankamı değiştirdim. Aslında elektrik şirketim yüzünden de değiştirmem gerekiyordu ama önemli olan bu değil. Onların titreşimlerini hissetmek zor.”

Çok şaşırmıştım. Belki de sevgi konusuna değinmeliydim. Ama bu küçük fakat devamlı davranışın tuhaflığı karşısında şaşırmıştım. Sonunda, “Bu bir alışkanlığa benziyor” diyebildim. “Evet. Buna bir alışkanlık diyebilirsiniz.”

“Ama senin alışkanlıkların olmadığını sanıyordum” dedim.

Charlene neşeyle, "Pek çok alışkanlığım var" dedi.

Sonraki seanslarda bana düzinelerce alışkanlıktan bahsetti. Her davranışı bir şekilde bir alışkanlıkla bağlantılıydı. Charlene'in gerçekten de saplantıları ve baskılan olduğu ortaya çıktı. "Pek çok alışkanlığın var. Neden dört ay önce alışkanlıkların olup olmadığını sorduğumda olmadığını söyledin?"

"Söylemek istemedim. Belki de sana yeterince güvenmiyordum."

"Ama yalan söyledin."

"Tabii ki."

"Neden sana yardım etmem için saatime elli dolar ödeyip sonra yalan söylüyorsun?"

Charlene'in yüzü asıldı. "Sen hazır olana kadar sana hiçbir şey anlatmayacağım."

Artık alışkanlıklarını itiraf ettiğine göre bundan sonra daha açık olacağını, dolayısıyla kafamın karışmayacağını düşündüm. Ama böyle olmadı. Yavaş yavaş Charlene'in "yalanın insanı" olduğunu anlamaya başladım. Sonraki aylar ve yıllarda kendisi hakkında bir şeyler anlatmakla beraber çoğunlukla kapalıydı. Kafam karışmaya devam etti. Charlene de böyle olmasını istiyordu. En azından gösterinin kontrolünü elinde tutmak için kendini benden saklamaya devam etti. Onu tanıdıkça ne kadar anlaşılmaz olduğunu fark ettim.

ŞÖYLE YA DA BÖYLE
ÇOCUK YA DA YETİŞKİN

Alışkanlıklarını itiraf ettikten kısa süre sonra başka bir şeyi daha ortaya çıktı: Benim için duyduğu güçlü arzu.

Önceleri bu şaşırtıcı değildi. Charlene'i önemsiyordum. Randevularına devamlı geliyor, ödemelerini düzenli yapıyor ve kendini geliştirmek istiyordu. Çabalarının karşılığını vermeye çalışıyordum. Söylediği ve yaşadığı her şey benim için önemliydi.

Terapistinin samimiyetle ilgilenmesi her hastaya romantik gelebilir. Özellikle hasta çocukken Odipus kompleksini aşamazsa durum böyledir.

Her sağlıklı çocuk karşı cinsteki ebeveynini arzular. Bu arzu dört, beş yaşlarında doruğa çıkar ve Odipus kompleksi adını alır. Bu, çocuğu zor bir durumda bırakır. Çocuğun karşı cinsteki ebeveynine duyduğu romantik sevgi ümitsiz bir sevgidir. Çocuk ebeveynine şunu anlatmaya çalışır: "Benimle seks yapamayacağını çünkü çocuk olduğumu söyleyeceğini biliyorum. Ama ne kadar olgun olduğumu görecek ve fikrini değiştireceksin." Çocuk için bir yetişkin gibi davranmak çok yorucudur ve nihayet bitkin düşecektir. Çocuk bitkin düşüp de bir çocuk olduğu gerçeğini kabullendiği ve bir yetişkin gibi davranmaktan vazgeçtiğinde sorun çözülür. Bu şekilde, hem ebeveynin çocuğu olup hem de ona cinsel yönden sahip olamayacağını öğrenir. Çocuk olmanın avantajlarını tercih eder. Odipus kompleksi çözülmüştür. Herkes, özellikle rahatlayan ve mutlu olan çocuk rahat bir nefes alır.

Psikoterapide, çocukken Odipus kompleksini çözemeyen hasta terapistiyle ilişkisinde aynı sorunu yaşar. Terapisti bir aşk nesnesi olarak görmekten vazgeçmelidir. Bu olduğunda, işler yoluna girer. Hasta rahatlar ve terapistin rehberliğinin tadını çıkarır. Engelleri aşmış olarak terapistinin bilgisinden faydalanır.

Ama Charlene ile böyle olmadı.

Bu noktada terapinin yolunda gitmemesinin nedeninin ondan giderek hoşlanmadığım gerçeği olduğunu düşündüm. Bu olağandışıydı. Çekici bir kadın beni arzuladığında sorunum, genellikle karşılık vermemeye çalışmamdır. Benim de ona duyduğum cinsel istekler olacaktır ve bu durumun kararlarımı etkilemesine izin vermemem gerekir. Bana aşık olduğunu söyleyen hastalarıma yakınlık duyarım.

Ama söz konusu olan Charlene olduğunda durum değişiyor

du. Onun hakkında olumlu cinsel fantezilerim yoktu. Aksine, onunla cinsel ilişki düşünmek midemi bulandırıyordu. Ona sadece dokunmanın düşüncesi bile beni rahatsız ediyordu. Durum kötüye gitti. Zaman geçtikçe ondan daha fazla uzaklaşmak istedim.

Ondan giderek daha çok iğrenmem cinsel bir tepki değildi. Daha önce başıma gelmemiş de değildi. Zeki bir kadın olan başka bir hastam bir seansa "Benden önce sizi görmeye gelen bayanı biliyorsunuz"diyerek söze başladı.

Başımı salladım. Charlene'i kastediyordu.

"Beni rahatsız ediyor. Neden bilmiyorum -onunla hiç konuşmadım. Bekleme odasına gelip paltosunu alıyor ve çıkıyor. Benimle hiç konuşmadı ama beni rahatsız ediyor."

"Belki de soğuk oluşundandır" dedim.

"Hayır. Diğer hastalarınızla da konuşmuyorum. Başka bir şey. Sanki -nasıl desem- onda kötü bir şey var gibi."

Yorumundan etkilenerek "Tuhaf görünmüyor, öyle değil mi?" diye sordum.

"Hayır. Sıradan biri gibi görünüyor. İyi giyiniyor. Belki de çalışan bir kadın. Ama onunla ilgili bir şey beni çıldırtıyor. Ne olduğunu anlayamadım. Eğer kötü biri varsa o da bu kadındır." Benim ondan iğrenmemin temelinde cinsel bir tepki olsa da olmasa da, Charlene'in seanslardaki cinsel davranışları sıra dışıydı. Normalde bir kadın bana ilgi duyarsa başta utangaç davranır. Ama Charlene böyle değildi. Kendisi hakkında konuşmayı sevmiyor fakat cinselliğe geldiğinde son derece rahat davranıyordu.

"Soğuksun. Bana niye sarılmadığını anlayamıyorum."

"Eğer rahatlamaya ihtiyacın olsaydı sana sarılırdım ama sarılmamı istemende cinsel bir istek var."

"Sen ve saçma ayrımların. Cinsel yönden ya da başka bir şekilde rahatlamam ne fark eder ki? Her iki durumda da rahatlamak istiyorum."

"Benimle cinsel bir ilişki yaşamaya ihtiyacın yok. Bunu istediğinle yaşayabilirsin. Bana terapi için para ödüyorsun."

"Beni hiç önemsemiyorsun. Soğuk ve mesafelisin. Sıcak değilsin. Bana en ufak bir yakınlık duymadan nasıl yardım edeceğini merak ediyorum."

Söylediklerini düşündüm. Acaba onun için doğru terapist miydim?

Charlene'in beni arzulamasında sinsi bir şey vardı. Yazın seanslara erken gelir ve bahçede otururdu. Bana soracak olsa izin vermezdim. İnsanların karım ve Bobby'nin çiçeklerine hayranlıkla bakmalarından hoşlanırım. Ama hiç sormadı. Seansımızın olmadığı pek çok gece Charlene'in evin önünde, arabasında müzik dinlediğini görürdüm. Bu rahatsız ediciydi. Sorduğumda: "Sen sevdiğim adamsın. Sevdiğin kişinin yakınında olmayı istemek doğal."

Seansımız olmadığı bir gün kütüphaneme girdiğimde Charlene'in bir koltukta oturduğunu ve kitaplarımdan birini okuduğunu gördüm. Orada ne yaptığını sordum. "Burası bir bekleme odası, öyle değil mi?" dedi.

"Randevusu olanlar için. Randevum olmadığında evimdeki özel bir oda."

Son derece rahat bir şekilde, "Benim için bir bekleme odası" dedi. "İşyerin evinde olduğunda özel hayatından taviz vermek zorunda olduğunu bilirsin."

Beni görmesi için mantıklı bir nedeni olmadığını anladığımda dışarı çıkmasını istedim. Hayatımda ilk defa bir kadının taciz edilirken ve hatta tecavüz edilirken neler hissettiğini merak ettim. Gerçekten de, bir seansın sonunda iki kez bana sarılmaya çalıştı.

Çocukların Odipus kompleksini çözememelerinin sebeplerinden biri Odipus öncesi dönem denilen dört yaşından önce ailelerinden yeterince sevgi görmemiş olmalarıdır. Odipus komp

leksini çözmek bir evin ilk katını inşa etmek gibidir. Bir temel olmadan yapılamaz. Pek çok şey Charlene'in daha en baştan sevgiden mahrum kaldığını gösteriyordu. Annesi verici bir kadın değildi. Charlene ne annesinin ne de babasının kendisine sarıldıklarını hatırlıyordu. Hayallerinde sık sık göğüsler oluyordu. Tuhaf bir beslenme düzeni vardı. Her zaman tuhaf, organik yiyecekler yiyordu. Başkalarıyla yemek yerken ise daima onlardan farklı bir şey sipariş ediyordu. Psikanalitik terimlere göre Charlene'in temel problemi çözülmemiş bir Odipus kompleksinden ziyade Odipus öncesi oral düşkünlüktü.

Charlene'in bana dokunma ve benim de ona dokunmamı istemesi mahrum kaldığı anne sevgisine duyduğu istekti. Bana dokunma isteğini itici buluyordum. Ama Charlene'in ümitsizce ihtiyaç duyduğu şey dokunulmak değil miydi? Onu iyileştirmek için tiksindirici olduğunu düşündüğüm şeyi yapmam gerekmiyor muydu? Onu kucağıma alıp, öpmek ve Charlene huzur bulana kadar onu okşamam gerekmiyor muydu?

Belki evet, belki hayır. Bunu ciddi bir şekilde düşünürken bir şeyi fark ettim. Charlene'i aç ve hasta bir çocuk olarak görüyor ve onu beslemek istiyordum ama benden istediği ilgi bu değildi. Bir çocuk rolü benimle ilişkisinde istediği en son şeydi. Ona dokunmayı rahatsız edici bulmamın nedeni bunu cinsel bir davranış olarak görmesiydi. Kendini aç bir çocuk olarak değil harekete geçen bir yetişkin olarak görüyordu. Divan da dahil olmak üzere pek çok yolu deneyerek benimle daha pasif, güvenen ve çocuksu bir durum almaya çalışmasına yardım ettim. Bütün denemelerim başarısız oldu. Terapideki dört yılı boyunca terapinin seyrini kontrol etmeye çalıştı. Terapide kontrolün bende olmasına izin vermeliydi ama vermiyordu. Terapinin her anını kontrol etmek istiyordu.

Psikanalizde hasta iyileşme sırasında bir süre çocuk gibi davranabilir. Bu zor ve korkutucu bir durumdur. Bağımsızlığa alış

mış yetişkinler için çocuk gibi davranmak zordur. Kişinin çocukluğu ne kadar zor geçmişse çocuk gibi davranması da o kadar acı verici olur. Ölüm gibidir. Ama başarılabilir. Başarıldığında, kişi iyileşebilir. Başarılmazsa iyileşmenin temeli atılamaz. Çocuk gibi davranmak yoksa iyileşme de yoktur. Bu kadar basittir.

Charlene'in terapideki başarısızlığının nedenini çocuk gibi davranmayı başaramamasına bağlıyorum. Hastalar çocuk gibi davranabildiklerinde terapileri bambaşka bir havaya bürünür. Daha önce sahip olmadığı bir huzura kavuşur. Güven dolu bir masumiyete sahip olurlar. Hasta ve terapisti arasındaki ilişki yoluna girmekle kalmaz eğlenceli bir hal alır. Anne ve çocuk arasındaki sevgi dolu ilişkiye dönüşür. Eğer Charlene ile aramızdaki ilişki böyle olabilseydi onu kucağıma alıp sarılmaktan rahatsız olmazdım. Ama böyle olmadı. Aslında bir çocuk olmasına rağmen ne masum ne de güven doluydu. Sonuna kadar bir yetişkin gibi davranmaya devam etti. Terapide üçüncü yılında şöyle dedi: "Hala anlamıyorum."

"Neyi anlamıyorsun?"

"Neden bir çocuğun ebeveyniyle seks yapamayacağını anlamıyorum."

Sabırla bir ebeveynin görevinin çocuğunun bağımsızlık kazanmasına yardım etmek olduğunu, ensest bağların bunu engellediğini anlattım.

Charlene cevap verdi. "Ama bu ensest değil ki. Sen benim babam değilsin."

"Gerçek baban olmayabilirim" dedim, "ama terapist olarak rolüm bir ebeveyn olmak. Görevim senin kişisel olarak gelişmene yardım etmek cinsel ihtiyaçlarını karşılamak değil."

"Neden şenle olmasın?"

"Charlene, sen benim hastamsm. Çözülmesi gereken sorunların var. Ben sana yardım etmek istiyorum, seninle yatmak değil."

“Hastan olmam bir şeyi değiştirmez.”

“Charlene bir işte kalmayı bile başaramıyorsun. Yolunu bile bulamıyorsun. Aslında bir bebeksin. Sorun değil. Sorunlu ebeveynlerin vardı ve şimdi senin sorunlu olmanda şaşılacak bir şey yok. Ama benim yaşıtımmış gibi davranmayı bırak. Neden rahatlamıyor ve sana baban gibi davranmama izin vermiyorsun? Seni bu şekilde sevmeyi gerçekten de çok istiyorum. Ama bana cinsel yönden sahip olmaya çalışmayı bırak. Vazgeç, Charlene.

“Vazgeçmeyeceğim. Seni istiyorum ve elde edeceğim.”

Benden ne istediğini açıkça söylese de hala dürüst değildi. İstediği aslında seks değil anne sevgisiydi. Pek çok kez söyledim. “Sana annelik yapmamı istiyorsun. Tamam bunu yapmak isterim. Buna ihtiyacın var. Aslında hak ediyorsun. Geçmişte hak ettiğin sevgiyi görmedin ve şimdi görmeyi hak ediyorsun. Bu seks meselesini unut. Bunun için hazır değilsin. Çok gençsin. Rahatla. Uzan ve yakınlığımın tadını çıkar. Seni beslememe izin ver.”

Ama yapmadı. Bunun nedeni, bir dereceye kadar, teklifimin bir tuzak olduğunu düşünmesiydi. Ne de olsa, küçük bir çocukken annesinden beklediği sevgi tuzaktan başka bir şey değildi. Karşı koymasının tek nedeni bu korku olsaydı üstesinden gelinebilirdi. Ama güç konusu daha önemliydi. Ona ebeveynlik yapmama izin vermiyordu. Üzerinde güç sahibi olmama da izin vermiyordu. İyileşmek istiyor ama bunun için adım atmıyordu. Sanki bana şöyle diyordu: ‘Beni iyileştir ama değiştirme.’ Hem bir bebek gibi beslenmek hem de besleyen kişiyi yönetmek istiyordu.

Beni soğuk olmak ve ona sarılmamakla suçluyordu. “Senden bütün istediğim beni onaylaman. Beni onaylamayan bir terapist beni nasıl iyileştirir?” Bu önemli bir kelimeydi. Anne sevgisi onaylamayı gerektirir. Sağlıklı anne bebeğini koşulsuzca sever. Bebek annesinin sevgisini kazanmak zorunda değildir. Anne be

beğini olduğu gibi sever. Bu sevgi bir onay ifadesidir; şunu söylemektedir: “Çok değerlisin.”

Çocuk iki üç yaşlarına geldiğinde anne tuvalet eğitimi gibi beklentiler içine girer. Bu olduğunda sevgisi kaçınılmaz olarak, en azından bir dereceye kadar, koşullu hale gelir. Artık şöyle demektedir: “Seni seviyorum ama....” “Keşke kitapları yırtmasan”, “Lambayı masadan düşürmeye çalışmaktan vazgeçsen”, “Tuvalete gitsen de bezlerini yıkamak zorunda kalmasam”. Çocuk “iyi” ve “kötü”yü öğrenir. Ancak iyi bir çocuk olduğunda onaylanacağını öğrenir. Artık onay görmek için çaba göstermek zorundadır ve bu böyle sürüp gider. Bebeklik bittiğinde koşulsuz onay da biter. Yetişkinler olarak sevilmek için bunu hak etmemiz gerektiğini bilmeliyiz.

Charlene’in davranışındaki önemli nokta bütün hastalıklı davranışlarına rağmen onu onaylamamı istemesiydi. Böyle yaparak benden istediğini yerine getirebilirdim -annenin bebeğine duyduğu koşulsuz sevgiyi. Charlene’in çocukken annesinden koşulsuz sevgi görmediğine dair kanıtımız vardı. Ancak bunu benim telafi etmem mümkün değildi çünkü ruhsal yönden hasta bir yetişkin olmasına rağmen onu koşulsuzca sevmemi istiyordu. Onu hem bir annenin bebeğini sevdiği gibi sevmemi hem de bir yetişkinmiş gibi davranmamı istiyordu. Başka hiçbir neden olmasa bile hastalığım onaylayacağı için bu isteğini yerine getiremezdim. Charlene’in istediği iyileşmek değildi. O değişmeden sevilmek istiyordu. Hiçbir zaman söylememesine rağmen terapiye devam etmesinin nedeni beni elde etmekti. Değişmek istemiyor, buna rağmen sevgimi istiyordu.

ONA AİT BİR YASA

Charlene’in istemeyeceği hiçbir şeyi dinlemeyeceği artık açıktı. Ancak bunun sınırları terapinin üçüncü yılında, Charlene’in bir otistik olduğunu anladığımda netlik kazandı.

Ruh sağlığı kişinin kendini olduğundan daha önemli bir şeye teslim etmesini gerektirir. Doğru bir şekilde yaşamak için arzularımızdan daha önem verdiğimiz prensiplerimiz olmalı. Dini inanca sahip insanlar için bu Tanrıdır. Ama dini inançları olmayan insanlar kendilerini gerçek sevgi, başkalarının ihtiyaçları ya da gerçeklerin gereklerine adarlar.

Gerçeklerden uzaklaşmak otizmdir. Kelime Yunanca "auto" kelimesinden gelir. Anlamı benliktir. Otistik olan kişi gerçeklere gözlerini kapar. Böyle insanlar benliklerinin hüküm sürdüğü kendi başlarına bir dünyada yaşarlar.

Charlene'e neden benimle yatmak istediğini sorduğumda cevabı çok basitti: "Çünkü seni seviyorum." Sevgisinin tartışılmaz şekilde gerçek olduğunu söylüyordu. Ancak bana göre sevgisi otistikti. Her ay bana farklı bir çek verdiğinde bunu benim için yaptığını düşünüyordu. Zihninde bana verdiği çek ile benim aramda bir bağlantı vardı. Ama bu bağlantı sadece zihnindeydi. Gerçekte hangi deseni kullandığı beni ilgilendirmediği gibi benimle hiçbir bağlantısı da yoktu.

Charlene'e göre o herkesi seviyordu. Bağlı olduğu inancın ana prensibi sevmekti. Charlene herkese nazik ve sevgiyle davrandığına inanıyordu. Halbuki bana göre, benimle kurduğuna inandığı bağ sadece zihnindeydi. Örneğin bir kış akşamı Charle- ne'le seansımız bitmiş, kendime bir martini hazırlayıp oturma odasına geçmiştim. Mektuplarımı okumak için şöminenin önüne oturacaktım ki bir gürültü dikkatimi çekti. Biri arabasının marşına basıyor fakat araba çalışmıyordu. Dışarı çıktım. Charle- ne'di.

"Sorunun ne olduğunu bilmiyorum" dedi. "Çalıştıramıyo- rum."

"Benzinin var, değil mi?" diye sordum.

"Sorunun o olduğunu sanmıyorum" dedi.

"Sanmıyor musun? İbre ne gösteriyor?"

Charlene neşeyle “Boş gösteriyor” dedi.

Eğer kızgın olmasaydım gülebilirdim. “Nasıl oluyor da ibre boş gösterirken benzin olduğunu düşünüyorsun?”

“Her zaman boş gösterir.”

“ Ne demek her zaman boş gösterir? Bozuk mu?”

“ Hayır. Herhalde değildir. Asla fazla benzin almam. Böylelikle boşa gitmediğini bilirim. Üstelik ne zaman benzine ihtiyacım olacağını tahmin etmek eğlenceli oluyor. Bu konuda çok yetenekliyim.”

Bu yeni ve sıra dışı alışkanlığını keşfetmenin verdiği şaşkınlıkla, “Tahminlerinde ne kadar sık yanılıyor ve yolda kalıyorsun?” diye sordum.

“Sık değil. Belki senede üç dört defa.”

Alay ederek “Bu onlardan biri değil herhalde” dedim. “Şimdi ne yapacaksın?”

“İçeri gelip telefon etmeme izin verirsen AAA’yı çağıracağım.”

“Charlene saat akşamın dokuzu ve şehir dışındayız. Ne yapacaklarını sanıyorsun?”

“Bazen akşamları da geliyorlar. Senden benzin alabilirim.”

“Korkarım ki hiç fazla benzinim yok.”

“Hortumla senin arabandan benzin çekebiliriz, öyle değil mi?”diye sordu.

“Sanırım evet ama arabadan benzin çekmek için gerekli hortumumuz olduğunu sanmıyorum.”

Charlene “Bende var” dedi. “Bagajda. Hazırlıklı olmayı severim.”

Bir bidon ve huni aradım. Ağzımı hortuma dayayarak benzin çektim. Charlene’e dört buçuk litre verdim. Arabası hemen çalıştı ve gitti. Eve girdiğimde üşüyordum. Martinimin buzları erimiş ve ılımıştı. Ağzımdaki benzin tadı yüzünden içemedim. Benzinin acı tadı bütün gece boyunca ağzımda kaldı.

Charlene iki gün sonra seansa geldi. Olaydan hiç bahsetmedi. Dayanamayarak olaydan sonra nasıl hissettiğini sordum. “Çok hoşlandım” diye cevap verdi.

“Hoşlandın mı?” diye sordum.

“Tabii ki. Heyecan vericiydi. Bir macera gibiydi ve beraber paylaştık. Biliyor musun ilk defa bir şeyi beraber yaptık. Seninle karanlıkta dışarıda çalışmak eğlenceliydi.”

“Sence ben nasıl hissettim?”

“Bilmiyorum. Düşünüyorum da herhalde sen de hoşlanmışsındır.”

“Neden böyle düşünüyorsun?”

“Bilmiyorum. Hoşlanmadın mı?”

“Charlene akşam için başka planlarım olabileceği aklına gelmedi mi?”

“Hayır. İnsanların birbirlerine yardım etmeyi sevdiklerini düşünüyorum. Sen böyle düşünmüyor musun?”

“Charlene bu olaydan hiç rahatsız oldun mu? Utandın mı? senin sorumlu olduğun bir karışıklığı çözmek için benim yardımımı istediğin için kendini kötü hissettin mi?”

“Benim hatam değildi.”

“Değil miydi?”

Son derece rahat bir şekilde “Hayır” dedi. Sandığımdan daha az benzin kalmış. Bu benim hatam değil. Daha iyi tahmin etmem gerektiğini söyleyeceğini biliyorum. Ama genelde iyi tahmin ediyorum. Söylediğim gibi senede sadece üç dört defa yolda kalıyorum. Bu da iyi bir ortalama.”

“Charlene” dedim.”Senden çok daha uzun süredir araba kullanıyorum ve hiç benzinim bittiği için yolda kalmadım.”

“Anlaşılan senin için benzininin bitmemesi büyük bir olay. Çok kızmışsın ama kızgın olman benim hatam değil.”

Vazgeçtim. Charlene ile mücadele etmekten yorulmuştum. Duygularımın farkında bile değildi.

Otizm ben-severliğin en üst seviyesidir. Ben-severler başka insanların duygu ve düşüncelerini göremezler. Martin Buber'in ifade ettiği gibi ilişkileri ben-ben ilişkisidir. Charlene beni sevdiğine inanıyordu ama "sevgisi" sadece zihnindeydi. Gittiği her yerde mutluluk ve sevgi veren biri olduğuna inanıyordu. Halbuki insanlar için rahatsız edici bir karmaşa yaratmaktan başka bir şey yapmıyordu.

Başka insanların da var olduğunun farkında değildi. Uzak bir yere gittiğinde kayboluyordu. Bu uzun bir süre kafamı karıştırdı. Nedeni belki de cevabın çok açık olmasıydı. Ama otizminin farkına vardığımda bilmece çözüldü. Bir önceki gün New York'un şehir merkezine gideceği yerde Newburgh semtine gittiğinden şikayet ediyordu. "Herhalde seksen dördüncü sapak yerine altı yüz seksen dört numaralı sapaktan döndün" dedim. "Evet doğru" dedi. "Dönmem gereken altı yüz seksen dörttü." "Ama New York'a o yoldan birkaç defa gittin ve dönüş rahatça okunuyor. Nasıl oldu da kaçırdın?"

"Bir melodi mırıldanıyor ve hangi şarkıya ait olduğunu anlamaya çalışıyordum."

"Yani dikkatini yola vermiyordun."

Charlene sinirlenerek "Öyle dedim ya" dedi.

"Her zaman kaybolduğuna göre belki de problem hep aynıdır. Belki de yol işaretlerine dikkat etmiyorsun."

"Aynı anda iki şey yapamam. Hem melodiyi hatırlayıp hem de dikkatimi işaretlere veremem."

"Doğru" dedim. "Melodi mırıldanıp Karayolları Departmanının bu melodiyle dans etmesini bekleyemezsin. Kaybolmak istemiyorsan işaretlere dikkat etmelisin. Eğer hayallere dalarsan gerçek dünyayla bağlantını kaybedersin. Üzgünüm Charlene ama durum böyle."

Charlene divandan fırladı. "Burada oturup bir çocuk gibi azarlanacak değilim. Gelecek hafta görüşürüz."

Charlene'in bir seansı yarıda kesip gitmesi ilk defa olmuyordu. Yine de gitmemesini rica ettim. "Charlene daha seansın yarısına bile gelmedik. Lütfen kal ve konuşalım. Bu önemli bir konu." Ama kapımı sertçe çarpıp gitti.

Charlene'in neden bir işte tutunamamasını anlamıştım. Terapiye geldiği iki buçuk yılda dört ayrı işte çalışmıştı. Beşinci işine başlamadan önce sordum. "Gergin misin?"

Şaşırdı. "Hayır. Neden olayım ki?"

"Ben yeni bir işe başlarken gergin olurum" dedim. "Özellikle daha önce pek çok kez işten çıkarılmışsam. Başarısız olmaktan korkardım. Aslında ne zaman yeni ve farklı bir ortama gir- sem gergin olurum."

"Ama benim için farklı bir ortam değil ki" dedi.

Şaşırdım. "Daha başlamadığın bir işin ortamının farklı olup olmadığını nasıl bilebilirsin?" diye sordum.

"Özürlüler için olan bir eyalet okulunda asistan olarak çalışacağım. Bana iş veren kadın hastaların çocuklar gibi olduklarını söyledi. Çocuklara nasıl bakılacağını bilirim. Ne de olsa bir kız kardeşim var ve kilisede öğretmen olarak çalıştım."

Bu konu hakkında konuştukça Charlene'in yeni bir ortama girdiğinde asla gergin olmadığını çünkü kuralları önceden bildiğini fark ettim çünkü kuralları kendisi uyduruyordu. Başka bir deyişle kendi uydurduğu kuralların gerçek olduğuna inanıyordu. Bu kuralların işverenin değil de kendisine ait olmasını ve sorun yaratmasını önemsemiyordu. Kendi kurallarına göre hareket edip patronunu ve diğer çalışanları sinirlendiriyordu. Sonra da "İnsanlar ne kadar kaba" diyordu. Benim de kaba olduğumu söylüyordu. Charlene'e göre nezaket çok önemliydi.

Üniversiteyi neden bitirememesi de netleşmeye başladı. Ödevlerini zamanında yetiştiremiyor, zamanında yetiştirdiklerini ise özensizce yapıyordu. Danışmanlık hizmetleri için Charlene'i gönderdiğim psikolog onun için "Atom mühendisi olacak bir zekaya sahip" dedi. Ama sıradan bir üniversiteyi bitirememişti.

Yanlış davranışlarının temelinde insanları önemsememesi ve ben-severliğinin ne kadar yıkıcı olduğunu defalarca anlatmaya çalıştım. Ama tek söylediği insanların kaba ve katı olduğuydu.

HARİKA MAKİNENİN RÜYASI

Çalışmamız boyunca Charlene beni sevdiğinden başka "iyi" olmak istediğinden bahsetti. İkisinin de kendisinin inandığı yalanlar olduğunu düşünüyordum. Bilinçaltı gerçeği söyleme eğilimindedir. Terapinin sonuna doğru Charlene'in bilinçaltı ilişkimiz hakkındaki gerçekleri gözler önüne serdi.

Terapideki dördüncü yılının başında bir rüyadan bahsetti. "Dün gece bir rüya gördüm" dedi. "Başka bir gezegendeydim. Halkım uzaylı bir ırkla savaş halindeydi. Uzun bir süre savaşı kimin kazanacağı belli değildi. Ama ben hem saldırı hem savunma amacıyla kullanılacak harika bir makine geliştirmiştim. Çok büyük ve karışıktı. Pek çok farklı silah sistemine sahipti. Suyun altında torpido atabiliyor, çok uzak mesafelere roket gönderebiliyor, kimyasal silahlar kullanabiliyor ve başka pek çok şey yapabiliyordu. Makinem sayesinde savaşı kazanabileceğimizi biliyorduk. Makinenin yapımını bitirmiştim, son ayarlarını yaparken içeri bir adam girdi. Bir uzaylıydı. Düşman ırktan biri. Makinemi imha etmek için geldiğini biliyordum. Ama korkmadım. Kendime güveniyordum. Çok vaktim vardı. Onunla sevişebilir ve daha sonra o makineye henüz ulaşamadan ondan kurtulabilirdim. Laboratuarımın bir köşesinde bir divan vardı. Divana uzanıp sevişmeye başladık. Aniden divandan fırladı ve makineye doğru koşmaya başladı. Makineye ulaşıp uzaylıyı öldürecek olan savunma sistemini aktif hale getirdim. Ama makine çalışmadı. Daha önce test edecek fırsatım olmamıştı. Çılgınca düğmelere bastım, kolları aşağı yukarı kaldırdım. Uyandığımda benim mi uzaylının mı başarılı olacağı belli değildi."

Bu rüyayı yorumladığımda Charlene çok sinirlendi.

"Uyandığında ne hissettin?" diye sordum.

"Kızgınlık. Kızgındım."

"En çok neye kızgındın?"

"Adamın beni kandırmasına. Benimle sevişmek ister gibiydi. Beni önemsediğini sandım. Ama aniden makineme saldırdı. Beni önemsiyormuş gibi davranıyordu ama başından beri makinenin peşindeydi. Beni kandırdı. Beni kullandı."

"Ama sen de onu kullanıyor ve aldatıyordun."

"Ne demek istiyorsun?"

"Daha baştan makinenin peşinde olduğunu biliyordun. O halde niye bu kadar bozuldun? Onu yatağa götürürken sen de onu aldatıyordun. Onunla sevişmek istiyordun ama önemsediğine dair bir şey duymadım. Seviştikten sonra ondan kurtulacak belki de onu öldürecektin."

"Hayır. O beni aldattı. Benimle seviyormuş gibi davrandı ama sevmiyordu."

"Uzaylı kimi temsil ediyordu?"

"Sen olabilirsin. Senin gibi sarışın ve uzundu. Uyanır uyanmaz sen olabileceğini düşündüm."

"O halde seni aldattığım için bana kızgınsın?"

Charlene bana bir geri zekalıya bakar gibi baktı. "Tabii ki sana kızgınım. Bunu biliyorsun. Hep beni yeterince önemsemediğini söylüyorum. Beni hiç anlamıyorsun. Ne hissettiğimi anlamaya çalışmıyorsun."

"Ve seninle sevişmiyorum."

"Evet sevişmiyorsun."

"Ama bu konuda seni kandırmaya çalışmıyorum. Seninle sevişmek istemediğimi açıkça söyledim."

"Ama bana önem verdiğini söylerken yalan söylüyordun. Beni önemsediğine gerçekten de inanıyorsun. Ama kendini kandırıyorsun. Kendinden başka bir şey düşünmüyorsun. Bana gerçekten önem verseydin çok farklı olurdu."

“Eğer rüyandaki adam beni temsil ediyorsa makine kim?”

“Makine mi?”

“Evet. Makine.”

Charlene kafası karışarak, “Bunu düşünmemiştim” dedi. “Belki de zekamı temsil ediyordu.”

“Gerçekten de çok zekisin.”

“Sen ve terapin zekamın kuyusunu kazıyorsunuz. Sana bunu anlattım. Beni inanmadığım şeylere inandırmaya başladın. Zekamı ve i护ademi yok etmeye çalışıyorsun.”

“Ama rüyanda zekan tamamen savaşmak için var. Saldırı ve savunma sistemleriyle donatılmış. Sadece bir silah.”

Charlene mutlu bir şekilde cevap verdi. “Seninle uğraşmak da kolay değil. Sen de oldukça zekisin. Oldukça dişli bir rakipsin.”

“Neden beni rakip olarak görüyorsun?” diye sordum. Charlene şaşırdı. “Rüyamda rakibimsin, öyle değil mi? Makinemi tahrip etmeye çalışıyorsun.”

“Belki de makine zekanı değil nevrozunu temsil ediyor. Nevrozunu yok etmeye çalıştığım doğru.”

Charlene‘haykırdı. “HAYIR!”

Öylesine haykırdı ki sandalyemde kalakaldım. “Hayır mı?” Sesim çok cılız çıkmıştı.

“HAYIR! Nevrozum değil.”

Charlene inleyerek “Çünkü güzeldi” dedi. Makinenin görüntüsünü sanki gözünde canlandırarak anlatmaya başladı. “Makinem bir güzellik abidesiydi. Kapsamlıydı. Düşünebileceğinizin ötesinde kapsamlıydı. Çok şey yapabiliyordu. Özenle ve zekice tasarlanmıştı. Bir mühendislik harikasıydı. Onu imha etmeye kalkışmamalıydı. Bugüne kadar yapılmış en güzel şeydi.” Sessizce ekledim. Ama çalışmadı.

Charlene yine haykırdı. “Çalıştı. Çalıştı. Çalışacaktı. Gereken tek şey zamandı. Onu test etmek için biraz daha zamana ih

tiyacım vardı. Mükemmel çalışacaktı. Sadece son ayarları yapmam gerekiyordu."

"Gerçekten de makinenin nevrozunu temsil ettiğini düşünüyorum" dedim. "Nevrozun büyük ve karmaşık. Onu yıllar süren uzun bir zaman diliminde inşa ettin. Senin için pek çok işlevi var ama kullanışsız. İhtiyaç duyulduğunda işe yaramıyor. İnsanlara yakın olmanı engelliyor çünkü savaş için tasarlandı -seni insanlardan korumak için. Ne de olsa kendini ailenden korumak istiyordun. Ama artık korunmaya ihtiyacın yok. İnsanlarla savaşmak yerine onlara karşı açık olmalısın. O makineye ihtiyacın yok. O senin için bir engel. O sadece savaş için -insanları uzak tutmak için- tasarlanmış bir saldırı sistemi."

Charlene yaralı bir hayvan gibi haykırdı. "Sadece savaş için dizayn edilmemişti. Başka şeyler de yapıyordu. Barışçı kullanım alanları da vardı."

"Ne gibi?" diye sordum.

Charlene şaşkın şaşkın baktı. Bir an düşündü. Sonra ciddi bir şekilde ve zekice konuştu. "Örneğin alt bölümde zarar görmüş parçaları onaran bir sistem vardı. Bu şekilde çok yararlıydı." Hemen hemen istemsiz bir şekilde yapmamam gereken bir şey yaptım. Güldüm.

Charlene divandan fırladı. Soğuk bir öfkeyle "Makine bir nevroz değil" diye bağırdı. "Sakın makineme bir daha nevroz deme. Bu seans iptal edilmiştir." Ben daha bir şey söyleyeme- den çekip gitti.

Bir dahaki seansa vaktinde geldi. Terapiye altı ay daha devam etti. Ama fazla ilerleyemedik. Şunun bunun üzerinde başarısız bir şekilde çalıştık. Ne zaman rüyası hakkında konuşmak istesem reddetti.

KAZANAN YOK

Charlene rüyasında beni düşman bir uzaylı olarak görmüştü.

Gerçekte ona yabancı değildim. Üç yıldan uzun bir süredir haftada iki defa terapiye geliyordu. Sevecen olabilmek ve bana ödediği parayı hak etmek için elimden geleni yapmıştım. Beni sevdiğini söylüyor ve buna inanıyordu. Ama bilinçaltı beni yabancı ve düşman olarak görüyordu.

Bir şekilde ben de onu böyle görüyordum. Onun bana sarılmasından kaçınmam benim kendi güvenliğim için endişe duymamdan ileri geliyordu. Belki ben de onu düşman görüyordum. Dahası Charlene'de hiçbir zaman anlayamadığım bir şey vardı. Nasıl ki ben onun için bir yabancıysam o da benim için bir yabancıydı. Beni devamlı kaba ve anlayışsız olmakla suçluyordu ve sık sık onu başka, bir şekilde anlayışlı olabilecek bir terapiste göndermeyi düşünüyordum. Ama daha anlayışlı olabilecek birini tanımıyordum. Aslında benden önce başka bir terapistle görüşmüş ve başarısız olmuştu. Başka bir terapiste gönderirsem muhtemelen onunla da başarısız olacaktı.

Öyle bile olsa Charlene'i motive eden isteklerini anlamak çok zordu. Hepsinden önemlisi Charlene'deki sıradan psikotera- pinin ulaşamayacağı insanlık dışı kötülüktü. Ama ondaki şey bana yabancı olduğu için mi kötü olarak adlandırdım yoksa kötü olduğu için mi yabancı dedim bilmiyorum.

Charlene'in hava durumuna tepkisini anlatmak için bu anlaşılmaz ve yabancı şeyden daha iyisini bilmiyorum. Ne ilkbahar ne sonbahar ne de günbatımına ilgi duyuyordu. Onu sadece gri günler mutlu ediyordu. Yaprakların sessizce düştüğü yumuşak, sisli sonbahar günleri değil. Yaz günleri de değil. Sıradan, sıkıcı, gri günler. New England'ın mart havası: çürümüş, kırık ağaç kabukları, çamur ve eriyen kirli kar. Bitmeyen gri günler. Kasvetli günler. Neden? Neden Charlene herkesin nefret ettiği bu kasvetli günleri seviyordu? Çirkin olduğu ve içinde yabancı, ad- landıramadığımız bir şey olduğu için mi? Bilmiyorum.

Terapinin son yılında Charlene'in kötü yanıyla yüzleştim.

Bunu korkarak yaptım çünkü daha önce başka bir hastayla yapmamıştım. İlki harika makine rüyasından aylar önceydi. "Charlene" dedim, "hem dışarıda hem de burada karışıklık yaratmaya devam ediyorsun. Bunun kazara olduğunu söylüyorsun ama bilerek yaptığını artık öğrendik. Ama neden böyle yaptığını merak ediyorum."

"Çünkü eğleniyorum."

"Eğleniyor musun?"

"Evet. Seni şaşırtmak eğlenceli. Söyledim ya. Kendimi güçlü hissetmemi sağlıyor."

"Önemli bir alandaki gerçek bir rekabette kendini güçlü hissetmek daha eğlenceli olmaz mı?"

"Sanmıyorum."

"Sen eğlenirken başkalarının rahatsız olması seni ilgilendirmiyor mu?"

"Hayır. Birini gerçekten incitirsem belki rahatsız olurum ama kimseyi incitmiyorum, öyle değil mi?"

Charlene haklıydı. Bildiğim kadarıyla kimseyi incitmiyordu. Sadece herkesi sinirlendiriyor, sonunda üzülen kendi oluyordu. Bundan neden hoşlanıyordu ki? Bu konunun üstüne gitmem gerektiğini hissettim. "Charlene" dedim, "gerçek anlamda yıkıcı olmasan da bundan zevk alıyor olman seni kötü bir insan yapıyor."

Charlene uysalca "Evet. Haklı olabilirsiniz" dedi.

"Charlene sana inanamıyorum" dedim. "Sana kötü olduğunu söylüyorum ve sen hiç rahatsız olmuyorsun."

"Ne yapmamı istersin?"

"Kötü biri olman olasılığını düşünerek üzülebilirsin."

"Kötü olduğumu düşünerek benimle nasıl terapi yaparsın? Beni nasıl onaylarsın? İhtiyacım olan anlayışı nasıl gösterirsin? Hep söylüyorum. Beni umursamıyorsun."

Yine geri adım attım. Başına buyrukluğu, ben-merkezciliği,

öz-yıkımı ve hatalarıyla yüzleşmesi için uğraştım durdum. Defalarca onu bir çocuk gibi sevmem için izin vermesini, onunla bildiğim gibi ilgilenmem için bana bir fırsat tanımasını söyledim durdum. Bunu nasıl yapacağımı biliyordum. Ama hiçbir şey değişmedi. Bir mucize beklemekten başka ne yapacağımı bilemiyordum.

Psikiyatrik anlamda hasta olmasına rağmen Charlene'e dengesiz denemezdi. Aksine, korkutucu derecede dengeliydi. Bu konuda otizminden etkilenmiyordu. Asla değişmiyordu. Değiştirmediği şeyler arasında terapinin kurallarına teslim olmayı ve dürüst davranmayı reddetmesi vardı. Ara sıra kendinden bir şeyler anlatsa da terapinin etkili olmasını sağlayacak önemli bilgileri saklıyordu. Her seansın kontrolünü elinde tutuyordu.

Bir öğleden sonra dört yüz yirmi beşinci seansına geldi ve elli dakika boyunca dürüst ve düzgün bir şekilde ne düşündüğünü ve hissettiğini anlattı. O güne kadar kimse duygu ve düşüncelerini bu kadar iyi anlatmamıştı. O elli dakika boyunca gördüğüm en mükemmel hastaydı. Hala önemli şeyleri sakladığını bilmiyordum. Seansın bitimine beş dakika kala ne kadar şaşkın ve memnun olduğumu söyledim.

"Memnun olacağını düşünmüştüm" dedi.

"Ama ne oldu da farklı davranmaya başladın? Neden her zaman yaptığın gibi seansı bir mücadele haline getirmeden özgürce kendini anlattın?"

"Sana yapabileceğimi göstermek istedim" dedi. "Senin istediğin gibi işbirliği yapıp, kuralları izleyebileceğimi göstermek istedim."

"Kesinlikle yaptın. Güzeldi. Böyle davranmaya devam edebilirsin."

"Yapmayacağım."

"Neyi yapmayacaksın?"

"Bir daha yapmayacağım. Bu son seansımız. Geri dönmemeye karar verdim. Sen benim için doğru terapist değilsin."

Seansın bitmesine otuz saniye kalmıştı. İtiraz etmeye çalıştım. Ama benimle tartışmak istemedi. Diğer hastam bekliyordu. Onu on beş dakika beklettim. Ama kararından vazgeçmiyordu. Daha esnek bir terapiste ihtiyacı olduğuna karar vermişti. Sonunda gitti. Ona pek çok mektup yazdım ama bir daha görmedim. Takdir edilecek bir güç gösterisiydi.

KÖTÜLÜK VE GÜÇ

Ama özünde kötüydü.

Charlene'in beni fethetme, benimle oynama, ilişkimizi kontrol etme isteği sınır tanımıyordu. Sadece kendisi için güç istiyordu. Güç isteme nedeni toplumu geliştirmek, aile geçindirmek, kendini daha yararlı bir insan haline getirmek ya da yaratıcı bir şey başarmak değildi. Güç için duyduğu istek kendinden başka hiçbir şeye boyun eğmemesine neden oluyordu.

Sonuçta tamamen amaçsızdı. İlişkimizi bitirmekteki zamanlamasında olduğu gibi hareketlerinde de gösteriş vardı. Ama bu etkileyici değildi. Davranışları tutarsız ve anlamsızdı.

Hayatını aptalca ve kötü bir şekilde sürdürdüğü için Charlene önemli bir karakter değilmiş gibi görünebilir. Hayattaki tek rolü işverenlerinin başını ağrıtmasıydı. Ama çalışan değil de işveren olduğunu düşünün. Charlene'e miras kalanın küçük bir fon değil de bir şirket olduğunu düşünün. Charlene hastalıklı yıkıcılığıyla bir şirketi nasıl yönetirdi? Ya da daha basit bir şekilde Charlene'in anne olduğunu düşünün. Hayatının saçma komedisi bir trajediye dönüşürdü.

Daha önce söylediğim gibi kötülük başkalarının ruhsal gelişimini engellemek için gizlice ya da açıkça güç kullanmaktır. Charlene'in varlığını bir trajedi değil de komedi yapan Charlene'in elinde kullanacak gücün bulunmamasıydı. Bir kocası olsa Sarah, bir çocuğu olsa Bayan R gibi olacaktı. Başbakan olsa İdi Amin ya da Hitler olacaktı.

Kötü insanlar istedikleri gibi davranmak isterler. Güç sahibi olmak onlar için bir tutkudur. Dolayısıyla güçlü olmak için ellerinden geleni yaparlar. Ancak iradesiz oldukları için sonları bir felaket olur. Charlene bilinçaltında iyi biri olmak isteyebilir. Bu isteği, belki tuhaf görünecek ama başkalarıyla yakınlaşmasını engelleyebilir. Anne ve baba olarak başarısız olacağına inandıkları için kendini tıbben veya ya da sosyal yönden yalıtan insanlar tanıdım. Charlene daha iyi mi yoksa daha kötü olduğu için mi güçsüzdü bilemiyorum. Kötü olmasının temelinde başına buyruk olması vardı. Yine de şüpheliyim.

Öyle bile olsa, Charlene bir hataydı. Belki çok kötü biri değildi ama yaratıcı da değildi. Güç sahibi olmaması başka insanlar için belki bir şanstı ama kendisi için iyi değildi. Zayıf olmak gülünecek bir şey değildir. Zayıflığını bir komedi olarak tarif ettim ama bu tanım artık bir işe yaramadığına göre bunu düzeltmek istiyorum. Charlene'in zayıflığında gülünecek bir şey yok. İnsanın potansiyelini gerçekleştirememesi üzücüdür. Zeki olmasına rağmen Charlene kendi potansiyelini gerçekleştiremiyordu. Mutlu görünmesine rağmen neredeyse tanıdığım en mutsuz insandı.

Ona yardım edemediğim için üzgünüm. Bir yalan olsa da olmasa da bana yardım almak için gelmişti. Ona verebildiğimden daha fazlasına ihtiyacı vardı. Terapinin başarısız olması benim hatamdı.

TEKRAR YAPACAK OLSAYDIM

Charlene ile çalışırken kötülük hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Ne kötülük ne de sahiplenme hakkında bilgim vardı. Kötülük sözlüğü mesleki sözlüğümde yer almıyordu. Bu konuda eğitim görmemiştim. Bu konu ne bir psikiyatristin ne de bir bilim insanının çalışma alanındaydı. Bütün psikopatolojinin bilinen hastalıklar veya psikodinamikler ile açıklanabileceğini ve

Standart Teşhis ve İstatistik El Kitabı'na bakarak adlandırılabileceğini düşünüyordum. Amerikan psikiyatrisinin insan iradesini ihmal ettiğinin farkında değildim. Kimse bana Charlene gibi bir vakadan bahsetmemişti. Charlene'e hazırlıklı değildim. Onun karşısında bir bebek gibiydim.

Charlene benim için ilkti. Tartışmasız bu kitabın ele aldığı en önemli vakalardan biriydi. Eğer baştan yapacak olsaydım Charlene ile çalışma şeklim çok başka olurdu. Tahmin edebileceğiniz gibi daha başarılı olurdu.

Öncelikle, Charlene'in kötü olduğunu daha önce fark eder ve teşhisimden daha çabuk emin olurdum. Takıntılı-baskılı özellikleri bir nevrozla ya da otistik davranışları şizofreninin değişik bir türüyle uğraştığımı zannedip yanlış yönde ilerlememe neden olmazdı. Dokuz ay boyunca ne yaptığımı bilemez bir halde düşünmez, bir yıl boyunca Odipus Kompleksi'yle ilgili yorumlarla vakit kaybetmezdim. Nihayet Charlene'in asıl sorununun kötülük olduğunu fark ettiğimde bundan emin değildim ve bununla yüzleştiğimde de kendimden emin değildim. Kötülüğü teşhis ederken çok dikkatli davranmalıyız. Ama, o zamandan beri öğrendiklerim düşüncelerimi onayladı. Eğer baştan yapmam gerekse sorunun ne olduğunu anlamam üç yıl değil üç ay sürer.

İşe tereddütlerimle başlardım. Artık biliyorum ki kötülüğün özelliklerinden biri insanın kafasını karıştırmasıdır. Charlene ile çalışmaya başladıktan sonra daha bir ay geçmeden tereddütlerim olduğunu fark ettim ama bunu kendi aptallığıma yordum. Charlene'in bilerek kafamı karıştırdığı hiç aklıma gelmedi. Artık bir hasta ile görüştüğümde böyle bir olasılığı aklımda tutuyor ve test ediyorum. O zaman Charlene'i test edebilseydim sorunu çok daha hızlı teşhis edebilirdim.

Charlene onu test ettiğimi fark etse terapiyi bırakmaz mıydı? Uzak da olsa bu bir olasılık.

Charlene'in neden terapiye başladığını kendi kendimize sor

malıyız. Benden yardım ister gibi görünüyor ama hiç böyle davranmıyordu. Açık olan benimle oynamak istemesi ve beni taciz etmesiydi. Neden terapiye uzun süre devam ettiğini de kendimize sormalıyız. Belki de bunu saflığımda ve ona yardım etmek istememde aramalıyız. Ona benimle oynama, taciz etme, sahiplenme ya da fethetme fırsatı verdim. Kendimize sormamız gereken son soru Charlene'in neden terapiye son verdiği. Çünkü numarasını anladığımda benimle oynama şansı azaldı.

Eğer oyununu daha önce anlasaydım, Charlene terapiyi daha önce bırakırdı. Öyle yapsa daha iyi olmaz mıydı? Boşuna binlerce dolar harcamazdı. Dört yıl yerine dört ayını harcardı. Yine de, Charlene terapiye devam edebilirdi. Üç nedenden dolayı buna inanıyorum.

İlk nedenim Charlene'in kötü olmakla birlikte iyileştirilebileceğine inanmam. Kötü insanların kendilerini psikoterapinin ışığına maruz bırakmaları ender görülfen bir şeydir. Charlene beni yenebileceğine inandığı için bu riski almış olabilir. Belki bir parçası gerçekten de iyileştirilmeyi istemiş olabilir. Aslında iki olasılık da mümkün. İnsanların zihinleri ikiye bölünmüştür ve pek çok insanın da zihni böyledir. Bana göre Charlene'in terapiye girmesinin nedeni hem beni fethetmek hem de iyileşmeyi istemekti.

Yine de fethetme isteği daha fazlaydı. O halde nasıl olur da onu fethetmeme izin vermesini beklerdim? Bir neden otoritedir. Kötülük otoriteye boyun eğer. Nedenini bilmiyorum ama böyle.

Kötülüğe boyun eğdirmek kolay değildir. Bilginin yanı sıra çok çaba gerektirir. Ancak sevgi böyle bir çabayı mümkün kılar. Charlene ile çalışırken sevgi doluydum ama bilgi olmadan işe yaramadı. Şimdi gereken bilgiye sahip olduğuma göre ona memnuniyetle terapi verirdim. Tabii, bu çok yorucu bir terapi olurdu. Gerçek sevgi fedakarlık gerektirir. Bunu tarif etmeye kelimeler yetmez. Kötülükle savaşacak kişi çok yorucu bir mücadeleyi gö

ze almalıdır. Bugün Charlene'in kötülüğü üzerinde otorite kurmam daha kolay olurdu. Yeni edindiğim bilgimle daha önce yapmadığım bir şey yapardım: Korkusunun kaynağını bulurdum.

Daha önce kötü insanlardan nefret etmek yerine onlara acımamız gerektiğini çünkü hayatlarını korku içinde yaşadıklarını söylemiştim. Görünüşte Charlene hiçbir şeyden korkmuyor gibiydi. Normal insanları endişelendiren şeyler onu endişelendirmiyordu: benzininin bitmesi, otoyolda çıkışı kaçırmak, yeni bir işe girmek. Artık onun sakin görünüşünün altında aslında korku içinde olduğunu biliyorum. İlişkimizin her adımını kontrol etme isteğinin kaynağında panik vardı: İlişkimizin kontrolünü kaybetme korkusu. Gerçekten yabancı birinin kontrolünde olsa Charlene'e ne olacağını Tanrı bilir! Onu onaylamamı istemesi onaylanmayacağından, sevmemi istemesi sevilmeye layık olmama korkusundan kaynaklanıyordu.

Dolayısıyla korkusunun üzerine gittim. Korkusunu açığa çıkarıp görmesini sağladım. "Tanrım, Charlene" diyordum "Bu korkuyla nasıl yaşıyorsun? Senin yerinde olmak istemezdim." O sıralar, ona ihtiyacı olan anlayışı gösteremiyordum. Bugün gösterirdim. Ama şartları göz önüne alarak anlayışımı reddedebilirdi. Öte yandan, benim ona vereceğim kendine özgü bir şefkat olurdu. Bu şekilde gerçekten de iyileşmeye ihtiyacı olduğunu anlayabilirdi.

Son olarak, iyileşmesini sağlayabilirdim. Onunla çalışırken hastalığı beni boğuyordu. Onu iyileştirebileceğimden emin değildim. Bugün biliyorum ki kullandığım psikanalitik metod onun için doğru yöntem değildi. Ama o zamanlar doğru olduğunu sandığım yöntem buydu. Bugün farklı. Bugün böyle bir vakada çok daha uygun ve etkili olacak yöntemi biliyorum. Bugün Charlene'in gerçekten de iyileşmeyi istediğini görsem güven ve otorite ile onu kurtarmak için elimden geleni yapardım: Onu içindeki kötülükten kurtarırdım.

insan kurallara sığmaz!

BSŞÜKKSİİ

MYLAİ: GRUP KÖTÜLÜĞÜ İNCELEMESİ

SAVAŞ SUÇLARI

1968 yılının 16 Martında Barker Görev Gücü Güney Vietnam’ın Quang Ngai bölgesindeki, toplu olarak MyLai denilen, küçük köylere girdi. Tipik bir ‘bul ve imha et’ görevi olacaktı. Amerikan birlikleri öldürmek için Vietkong askerleri arıyorlardı.

Vietnam’da görev yapan diğer birliklere kıyasla Barker Görev Gücü’nün eğitimi aceleye gelmişti ve disiplinsiz bir şekilde eğitim almışlardı. Önceki ay hiçbir askeri başarı kazanamamışlardı. Düşman askerlerini bulamamışlar, bu sırada mayınlar ve bubi tuzakları yüzünden çok sayıda yaralanan ve ölen olmuştu. MyLai köylerine Komünist gerillalar hakimdi. Bu köylerdeki sivil halk gerillalara yardım ediyordu. Sivil halk ile gerillalar arasında ayrım yapmak güçtü. Dolayısıyla Amerikalılar bu bölgedeki bütün VietnamlIlardan nefret ediyordu.

Ordu istihbaratı buradaki köylülerin Vietkongluları sakladığı haberini almıştı. Görev gücü burada gerillaları bulmayı bekliyordu. Operasyondan önceki akşam askerler arasında olumlu bir hava vardı; nihayet düşmanla karşılaşacak ve amaçlarına ulaşacaklardı.

Yüksek mevkilerdeki komutanlar tarafından daha alttakilere siviller ve gerillalar arasındaki ayrım için verilen emirler açık değildi. Bütün birliklerin Cenevre Sözleşmesini bilmeleri bekleniyordu. Cenevre Sözleşmesi'ne göre sivillere ve hatta teslim olan yaralı ya da hasta düşman askerine zarar vermek savaş suçuydu. Ancak askerlerin bu sözleşmeyi bilip bilmedikleri ise başka bir konu. Amerikan Ordusu Askeri Alan Talimatnamesi'nin Kara Savaşı Yasası Cenevre Sözleşmesi'nin ihlal edilmesini suç sayar ve bu yönde verilen emirlere itaat edilmemesini emreder. Ancak en azından bazı birlikler bunu bilmiyor olabilirdi.

Her ne kadar Barker Görev Gücü birimlerinin hepsi bu operasyona dahil olsa da operasyona doğrudan katılan birlik 11. Hafif Piyade Tugayı 1. Alayının C bölüğüydü. 'Charlie' bölüğü MyLai'in küçük köylerine girdiğinde tek bir gerillayla karşılaşmadı. Köylerdeki VietnamlIların hepsi silahsızdı. Kimse onlara ateş açmadı. Sadece silahsız kadın, çocuk ve ihtiyarlar vardı.

Daha sonra meydana gelen olaylar açık değil. Ancak kesin olan bir şey varsa C Bölüğünün silahsız köylülerden beş ile altı yüz arasında bir kısmını öldürmesi. Bu insanlar çeşitli şekillerde öldürülmüşlerdi. Birlikler kulübelerin kapılarını açıp yaylım ateşi açmışlardı. Diğer askerler ise kaçmaya çalışan köylüleri kadın, ihtiyar, çocuk ayrımı yapmadan öldürmüşlerdi. Daha çok sayıda insan ise MyLai'in dört numaralı köyünde öldürülmüştü. Orada Charlie bölüğünün birinci takımına komuta eden Teğmen William L. Calley köylüleri yirmi ve kırk kişilik gruplara ayırmış ve daha sonra tüfek, makineli tüfek ve el bombalarıyla öldürtmüştü. O gün MyLai'in diğer küçük köylerinde de başka komutanların emriyle başka takımlar da Vietnamlı köylüleri öldürmüşlerdi.

Bunlar uzun sürmüştü. Bütün sabah boyunca devam etmişti. Sadece tek bir kişi olanları durdurmaya çalışmıştı. Bu kişi bul ve imha et görevine destek veren bir helikopterin pilotuydu. Havada olmasına rağmen olan biteni görmüştü. Yere inmiş ve birlik

lerle konuşmaya çalışmış fakat bir sonuç alamamıştı. Tekrar havalanıp karargahtaki üst rütbeli komutanlarla konuşmuş fakat yine bir sonuç alamamıştı. Dolayısıyla vazgeçmiş ve görevine devam etmişti.

Bu olaylara katılan askerlerin sayıları ancak tahmin edilebilir. Belki sadece ellisi doğrudan katılmıştı. Aşağı yukarı iki yüz kadarı olaylara tanık olmuştu. Bir hafta içinde en az beş yüz askerin olup bitenden haberi olduğunu tahmin edebiliriz.

Bir suçu rapor etmemek suçtur. Sonraki bir yıl boyunca Bar- ker Görev Gücü'nden hiç kimse olanları rapor etmedi. Bu suçu örtbas ettiler.

Amerikan halkı MyLai'de olanları ancak 1969 Martında, olayların üstünden bir yıldan fazla zaman geçtikten sonra, Ron Ridenhor'un pek çok kongre üyesine gönderdiği bir mektup sayesinde öğrendi. Ridenhor Barker Görev Gücü'ne dahil değildi. MyLai'de olanları sohbet eden arkadaşlarından duymuştu. Terhis olduktan üç ay sonra bahsi geçen mektupları yazmıştı.

1972'de ordu tarafından görevlendirildim. Üç psikiyatristten oluşan bir komitede görev aldım. Bu komitenin amacı MyLai'de olanların psikolojik nedenlerini ortaya çıkarmak, böylece bu tip olayların gelecekte tekrar etmesini önlemekti. Bu konuda derinlemesine ve kapsamlı bir araştırma yapmak istediğimizde teklifimiz reddedildi. Gerekçe bunun gizli tutulamayacağı, ordu için utanç verici bir olay olduğu ve daha fazla utanca neden olunacak bilgiden kaçınılması gerektiğiydi.

Komitenin teklifinin geri çevrilmesi pek çok konu için bir sembol oldu. Birincisi, kötülüğün araştırılması utanç doğurur. Sadece araştırılan şahıslar değil araştıranlar için de. Eğer insan doğasındaki kötülüğü inceleyeceksek, kendimizi nasıl farklı tutabileceğimiz şüpheli; ne de olsa inceleyeceğimiz kendi doğamız. Kuşkusuz, kötülük psikolojisini araştırmamamızın nedenlerinden birisi bu.

Önerimizin reddedilmesi bu konuda bilimsel bilgimizin olmadığım da gösteriyor. Daha öncekilere bakarak, bundan sonra olacakları ancak tahmin edebiliriz. Elimizde yeterince bilimsel bilgi olana kadar ancak tahminlerle yetinmek zorundayız.

GRUP KÖTÜLÜĞÜNE GİRİŞ

Tetikleri bireyler çeker. Emirleri bireyler verir ve itaat edenler yine bireylerdir. Bireylerin her hareketi bireysel seçimlerin sonucudur. MyLai'deki olaylara katılanların ve örtbas edilmesine aracı olanların hiçbiri suçsuz değildir. Katliamı durdurmaya çalışan tek iyi ve cesur insan olan helikopter pilotu bile daha üst mevkilere rapor vermediği için suçlu sayılabilir.

Şu ana kadar dikkatimizi toplumun geri kalan çoğunluğundan ayırdığımız 'kötü' dediğimiz gruba verdik. Bu kesin ayrım rasgele görünse de bir sorunla karşı karşıya kalırız: MyLai'deki korkunç katliama karışan beş yüz kişinin hepsi kötü olamazdı. Mutlaka aralarında iyi insanlar da vardı. Ama nasıl oldu da hepsi bu korkunç olaya katıldılar? MyLai olayını anlayabilmek için bireysel kötülük ve bireysel tercihlerin ötesine bakmamız gerekiyor. Grup kötülüğü pek çok yönden bireysel kötülüğe benzese de bu bölümde grup kötülüğünün bireysel kötülükten farklarına bakacağız. Bireysel ve grup kötülüğü arasındaki ilişki ilk kez burada incelenmiyor. Hatta aynı olayları inceleyen ve bu konu hakkında yazılmış bir kitap var: 'Bireysel ve Toplumsal Sorumluluk: MyLai Katliamı'. Ancak bu kitap filozoflar tarafından ve psikolojik bir bakış açısı kullanmadan yazılmış.

Pek çok yıl boyunca insan gruplarının bireyler gibi davrandığını düşündüm. Tek bir farkla: Gruplar daha ilkel ve olgunlaşmamış bir şekilde davranıyorlar. Neden böyle olduğunun -neden grupların davranışlarının olgun olmaktan çarpıcı derecede uzak olduğu- cevabı benim kapasitemi aşıyor. Ancak tek bir şeyden eminim: Doğru cevap tek değil. Grupların olgun davranmamasının birden çok nedeni var. Bu nedenlerden birisi 'özelleşme'

Özelleşme grupların avantajlarından biridir. Çeşitli nedenlerle gruplar bireylerden çok daha etkilidirler çünkü üyeleri çeşitli görevler alırlar. General Motor şirketi yöneticileri, desinatörleri, montaj işçileriyle inanılmaz derecede çok araba üretebilir. Yaşamımızdaki yüksek standartlar tamamen toplumumuzun özelleşmesi sayesindedir. Bu kitabı yazabilmem toplumda belli bir konuda branşlaşmam sayesinde mümkün. Geçimimi sağlamak için bu toplumdaki çiftçiler, araba tamircileri, yayımcılar ve kitap satıcılarına bağımlıyım. Bir konuda branşlaşmak kötü bir şey değildir. Öte yandan, zamanımızdaki kötülüğün çoğu özelleşme yüzünden gerçekleşiyor ve bu konuda tedbir almalıyız.

Özelleşme pek çok mekanizma aracılığıyla grupların olgun davranmamalarına ve kötülük potansiyeli taşımalarına neden olur. Şimdilik sadece tek bir mekanizma ile ilgileneceğim: Bilincin bölümlere ayrılması. Eğer MyLai zamanında Pentagon koridorlarında yürüyüp ***napalm*** bombaları üreten ve Vietnam'a gönderen insanlarla konuşup onlara savaşın ve yaptıklarının ahlaklı olup olmadığını sorsaydım sanırım alacağım cevap şu olurdu: "İlginizi anlıyorum. Ama korkarım ki yanlış insanlara soruyorsunuz. Aradığınız departman biz değiliz. Burası ordu donatım. Biz sadece silahları temin ederiz. Bunu Genelkurmay Başkanlığı'na sormalısınız. Koridorun sonundalar." Söylediğini dinleyip Genelkurmay Başkanlığı'na gider ve aynı soruyu sorarsam alacağım cevap şu olacaktır: "Bunlar önemli konular ama korkarım ki bizi aşıyor. Biz sadece savaşın nasıl yapılacağına karar veririz. Yapılıp yapılmayacağı kararı bize ait değildir. Ordu sadece verilen kararları uygular. Bu kararlar Beyaz Saray'da verilir. Görüşmeniz gereken Beyaz Saray." Bu böyle sürüp gider.

Bir gruptaki bireyler özelleştiklerinde, ahlaki sorumluluğu grubun başka bir bölümüne atmak kolaylaşır. Bu şekilde birey bilincini kaybeder. Önümüzdeki tartışmada bu bölünmeyi çeşitli şekilleriyle tekrar tekrar göreceğiz. Gruptaki her birey grubun

her davranışın sorumluluğunu alana kadar grup potansiyel olarak bilinçsiz ve kötü olacaktır. Bu noktaya henüz çok uzağız.

Grupların bilinçsiz olduklarını hatırlayarak MyLai'deki cinayetleri çeşitli yüzleriyle inceleyeceğiz: Katliamın kendisi ve örtbas edilmesi. Örtbas etmek katliamın kendisi kadar korkunç olmasa da iki olay da birbiriyle iç içe. Nasıl oldu da bu kadar çok insan bu kadar korkunç bir olaya karıştı ve bir tanesi bile itiraf edecek kadar vicdan azabı duymadı?

Örtbas etmek büyük bir grup yalanıydı. Yalan söylemek kötülüğün belirtilerinden ve nedenlerinden, tomurcukları ve köklerinden biridir. Kitap bittiğinde, en azından savaş yılları boyunca, Amerikan toplumunun bile "Yalanın İnsanları" oldukları sonucuna varabiliriz.

Diğer yalanlarda da olduğu gibi, örtbas etmenin asıl nedeni korkuydu. Cinayetleri işleyenler -tetikleri çekenler ve emirleri verenler- yaptıklarını rapor etmekten korkmakta haklıydılar. Onları savaş mahkemesi bekliyordu. Peki ya yapanlardan başka olanları izleyenler ve rapor etmeyenler? Onlar neden korkuyordu.

Grup baskısı hakkında düşünecek olursanız grubu rapor etmenin büyük cesaret gerektirdiğini fark edersiniz. Bunu yapan kişi 'ispiyoncu' veya 'hain' olarak adlandırılacaktır. Bir kişiye bundan daha ağır bir etiket verilemez. Hainler genellikle öldürülürler. En azından gruptan dışlanırlar. Sıradan bir Amerikan vatandaşı için dışlanmak o kadar da korkunç değildir. "Bir gruptan dışlanırsan başka bir gruba girersin" derler. Ama bir askerin başka bir gruba katılma özgürlüğü yoktur. Terhis zamanı gelene kadar ayrılamaz. Bir insanı dışlamak ve yalnız bırakmak başlı başına bir suçtur. Hem grup içinde hem de otoritelerin örtbas etme olasılığı arasında sıkışıp kalır. Ordu mevkiler aracılığıyla grup baskısını artırmak için her şeyi yapar. Grup dinamikleri ve özellikle askeri grup dinamikleri açısından bakılınca Barker Görev Gücü askerlerinin katliamı rapor etmemeleri şaşırtıcı değil

dir. Sonunda rapor eden adam Barker Görev Gücü'nden değildi. Terhis olduktan sonra rapor etti. Bu da şaşırtıcı değildi.

Yine de, MyLai katliamının uzun süre rapor edilmemesinin önemli bir nedeni daha olduğunu düşünüyorum. Katliama karışan askerlerle görüşmedim. Benimkisi sadece bir tahmin. Vietnam'da savaşmış olan pek çok askerle görüştüm. Orduda o zaman hakim olan fikirleri biliyorum. Bana göre, Barker Görev Gücü askerleri yaptıklarını rapor etmediler çünkü çok kötü bir şey yaptıklarının farkında değillerdi. Ne yaptıklarını biliyorlardı ama yaptıklarının anlamını bilmiyorlardı. İtiraf etmediler çünkü itiraf edecek bir şey olmadığına inanıyorlardı. Bazıları bilerek suçlarını sakladılar. Bazıları ise suç işlediklerinin bile farkında değillerdi. Bu nasıl olabilir? Nasıl olur da aklı başında bir adam cinayet işleyip bunun farkında olmaz? Gerçekte kötü olmayan biri nasıl olur da korkunç bir olaya karışır ve yaptığının bilincinde olmaz? Bireysel ve grup kötülüğü arasındaki ilişkinin tartışma, hatta ana noktası bu soru olacaktır. Bu soruya cevap ararken bireyden başlayacak ve sırasıyla önce küçük (Barker Görev Gücü) daha sonra büyük grupları inceleyeceğim.

TOPLUMSAL SORUMLULUK

Stres Altındaki Birey

On altı yaşımdayken ergenlik dişlerimin dördünü de çektirmiştim. Sonraki beş gün boyunca çenem ağrımakla kalmadı şişip kapandı da. Sert bir şey yiyemiyordum -sadece sıvı gıdalar ve bebek maması. Ağzımda devamlı olarak kanın kötü kokulu tadı vardı. O beş günün sonunda ruh halim üç yaşındaki bir çocuğun ruh haline dönmüştü. Tamamen ben-merkezci olmuştum. Devamlı şikayet ediyor ve kolayca sinirleniyordum. Devamlı ilgi istiyordum. Bir şey istediğim zamanda ya da istediğim şekilde olmadığında gözlerim doluyor ve üzüntüden ağlamak istiyordum.

Uzun süreli bir ağrı ya da rahatsızlık çeken herkes ne demek istediğimi anlayacaktır. Bu durumdaki herkesin ruh durumu kaçınılmaz olarak gerileyecektir. Psikolojik gelişimimiz tersine döner. Çocuk gibi ve ilkel şekilde davranırız. Rahatsızlığımız stres yaratır. Açıkladığım şey insan organizmasının kronik strese karşı gösterdiği gerileme tepkisidir.

Savaş alanındaki bir askerin hayatında devamlı olarak stres vardır. Her ne kadar ordu Vietnam'daki askerlerin üzerindeki stresi azaltmak için mümkün olan her şeyi yapsa da (eğlendirmek, dinlendirmek, sakinleştirmek...) Barker Görev Gücü birlikleri devamlı stres altındaydı. Evlerinden çok uzaktaydılar. Yemek yetersizdi. Her yer böcek kaynıyordu. Çok sıcaktı ve yataklar rahatsızdı. Sonra devamlı tehlikenin yarattığı stres vardı. Ne zaman saldırıya uğrayacakları belli olmuyordu. Gece nöbeti tutarken hiç beklemedikleri anda saldırıya uğrayabiliyorlar, hiç beklemedikleri yollarda bubi tuzaklarına yakalanıyorlar, gayet temiz görünen bir yolda mayına basıp bacaklarını kaybedebiliyorlardı. Barker Görev Gücü o gün de düşmanla karşılaşmayı beklemiş fakat herhangi bir düşman birliği bulamamıştı. Bu, yaşadıkları stresin artmasına neden oluyordu. Bu Vietnam'da tipik bir durumdu. "Düşman" beklenmedik zaman ve yerde ortaya çıkıyordu.

İnsanlar strese girmenin yanı sıra başka bir tepki daha verirler. Bahsettiğim bir savunma mekanizmasıdır. Hiroşima ve diğer felaketlerden sağ kalanları inceleyen Robert Jay Lifton buna 'ruhsal şok' demiştir. Duygularımız bize büyük bir acı verdiğinde duygularımızı uyuşturabiliriz. Kanlı, parçalanmış bir ceset bizi korkutur. Ama böyle cesetleri her gün görürsek bir süre sonra korkmamaya başlarız. Alışırız. Korkumuz körelir. Kanı görmez, kokusunu almaz ya da üzüntü duymayız. Bilinçsiz bir şekilde duygularımız uyuşmuştur.

Bunun bazı avantajları vardır. Kuşkusuz bu yetenek evrim yoluyla bize geçmiştir ve hayatta kalma becerimizi artırır. Nor

mal şartlarda dayanamayacağımız korkunç bir duruma tahammül edebilmemizi sağlar. Ancak bu savunma mekanizmasının sınırları çok belirgin değildir. Eğer çirkin bir ortamda yaşıyorsak çirkinliğe duyarlılığımız azalır. Kendi acılarımıza duyarsızsak başkalarının acılarına da duyarsız davranırız. Eğer bize saygı gösterilmezse başkalarına da saygı duymayız. Eğer çevremizde parçalanmış cesetler görmeye alışırsak öldürmeye de alışırız. Bir kez duyarsız davrandığımızda gerisi gelir. Zalim insanlar haline gelmeden gözlerimizi zalimliğe nasıl kapatabiliriz?

Sanırım Barker Görev Gücü'ndeki askerler bir ay boyunca az miktarda yiyecek, yetersiz uyku, arkadaşlarının ölmesi veya yaralanması gibi olumsuz koşullar altında yaşayınca ilkelleştiler.

Daha önce kötülük ve ben-severlik arasındaki ilişkiden bahsetmiş ve insanların ben-severlikten olgunlaşarak çıktıklarını söylemiştim. O halde kötülüğün bir tür olgunlaşmamışlık olduğunu söyleyebiliriz. Olgunlaşmamış insanlar olgun insanlara göre kötülüğe daha eğilimlidirler. Çocuklar sadece saf değil bazen de çok zalimdirler. Bir sineğin kanatlarını koparan bir yetişkin sadist ve kötü olarak nitelendirilir. Bunu yapan bir çocuk ise, meraklı olduğu söylenir.

Eğer ben-severlik ve kötülükten kurtulursak ve stresli durumlarda ilkelleşiyorsak insanların stresli durumlarda kötülüğe daha yatkın olduklarını söyleyebilir miyiz? Sanırım söyleyebiliriz. Nasıl olur da elli veya beş yüz bireyden oluşan bir grup MyLai'deki gibi canavarca bir şeyi yapabilir? Yaşadıkları ağır stres nedenlerden biri olabilir.

Yaşadıkları stres nedeniyle kötülüğe daha fazla eğilim kazanmışlardı. Ancak, göreceğimiz gibi, bu nedenlerden sadece biridir.

Kötülük ve stres arasındaki ilişkiyi incelediğimize göre iyilik ve stres arasındaki ilişkiyi de inceleyebiliriz. Bir iyi gün dostu işler kötüye gittiğinde hiç de tanıdığımızı sandığımız kişi gibi

davranmayabilir. Stres iyiliğin testidir. Gerçekten iyi olan insanlar streste olduklarında da dürüstlük, olgunluk ve duyarlılığını korumayı başarabilenlerdir. Soyluluk kötü bir davranış karşısında vakarım korumak, acı karşısında duyarlılığını korumak, acıya tahammül edebilmek ve ayakta kalabilmektir. Daha önce başka bir yerde söylediğim gibi insanın ölçüsü çektiği acıdır.

Grup Dinamikleri: Bağımlılık ve Ben-severlik

Bireyler sadece stresli anlarda değil grup içinde de ilkelleşirler. Eğer buna inanmıyorsanız, bir Lyon toplantısına veya üniversite mezunlarının bir araya geldikleri yemeklere katılın. Bu gerilemenin bir nedeni grup liderine bağımlılıktır. Bu dikkate değer bir olgudur. Bir düzine kadar kişiyi bir araya getirin ve meydana gelecek ilk şey bir ya da iki kişinin grup lideri olarak öne çıkmasıdır. Bu bilinçli bir kararla değil kendiliğinden olur. Neden bu kadar çabuk ve kolayca olur? Nedenlerden biri bazılarının liderliğe daha yatkın olması bazılarının ise liderliği daha çok istemesidir. Ama asıl neden bunun tam tersidir: Pek çok kişi lider olmaktansa takip eden olmayı tercih eder. Hepsinden öte, bunun asıl nedeni tembelliktir. Takip eden olmak lider olmaktan daha kolaydır. Karmaşık kararları düşünmek, ileriyi planlamak, inisiyatif almak, eleştirilmeyi göze almak veya cesaret gösterme zorunluluğu yoktur.

Asıl sorun şudur ki, takip eden kişinin rolü bir çocuğun rolü ile aynıdır. Yetişkin birey kendi gemisinin kaptanı, kendi kaderinin efendisidir. Ama izleyen olduğunda gücünü lidere teslim eder. Hem kendi otoritesini hem de bir karar veren olarak olgunluğunu teslim eder. Nasıl ki bir çocuk ailesine bağımlıysa o da lidere bağımlı hale gelir. Dolayısıyla bir birey bir grubun üyesi olduğunda hemen gerilemeye eğilim gösterir.

Bir terapi grubunu yöneten bir terapist bu gerilemeyi hoş görmez. Ne de olsa, hastalarının bir birey olarak ayaklarının

üzerinde durması için cesaret vermek ve desteklemek bir terapistin başlıca görevlerindendir. Dolayısıyla bir grup terapistinin görevi hastayı, gruba bağımlılığıyla yüzleştirerek bu bağımlılığa meydan okumasını sağlamaktır. Daha sonra kenara çekilerek hastanın lider pozisyonu almasının ve böylelikle grup içinde olgun bir yetişkin gibi davranmasının önünü açar. Başarılı bir şekilde yönetilen bir terapi grubu her bireyin kendi benzersiz özelliklerine göre liderliği paylaştığı bir gruptur. İdeal, olgun bir terapi grubu tamamen liderlerden oluşan bir gruptur.

Ancak pek çok grup, psikoterapi ya da bireysel gelişimi hedeflemez. Barker Görev Gücü Birinci Müfreze Charlie Bölüğü'nün amacı lider yetiştirmek değil Vietnamlı gerillaları öldürmekti. Gerçekten de ordu bu amacı gerçekleştirmek için bir terapi grubunun tam aksini hedefleyen bir liderlik şeklini geliştirip destekledi. Askerlerin düşünmemesi gerektiği bilinen bir prensiptir. Liderler gruptan seçilmek yerine üst mevkilerden atanır ve otorite sembolleri olarak görev alırlar. İtaat askeri disiplinin bir numaralı kuralıdır. Askerin lidere bağımlılığı sadece teşvik edilmez zorunlu kılınır.

MyLai gibi durumlarda askerler bireysel olarak hemen hemen imkansız bir durumdadırlar. Bir yandan kendisine bilinçli ve doğru kararlar vermesinin hatta yasal olmayan bir emre uymamasının söylendiğini hatırlarken öte yandan askeri organizasyon ve grup dinamikleri itaat etmesi için her şeyi yaparlar. Charlie Bölüğü'ne verilen emirlerin 'hareket eden her şeyi öldürmeleri' mi yoksa 'köyü toptan imha etmek' mi olduğu açık değil. Eğer bu emirler verilmişse birliklerin bu emirleri yerine getirmesi şaşırtıcı değil mi? Toplu olarak emirlere karşı çıkmaları gerekmez mi?

Toplu olarak emirlere karşı gelmeleri çok görünüyorsa en azından birkaçının emirlere karşı çıkacak kadar cesur olmaları gerekmez mi? Gerekmez. Grup davranışının bireysel davranış

lara benzediğini söylemiştim. Bunun nedeni grubun bir organizma olmasıdır. Tek bir varlık olarak hareket eder. Bir gruptaki bireyler grup bütünlüğünü sağlamak için tek bir birey gibi hareket ederler. Grupta bireyleri hizada tutmak için etkili güçler vardır. Bütünlük bozulursa grup dağılmaya başlar ve yıkılır.

Grup bütünlüğünü sağlayan belki en önemli güç ben-severliktir. Grupta en iyi haliyle kendini gurur olarak gösterir. Üyeler gruptan gurur duydukça grup da kendisiyle gurur duyar. Ordu başka alanlarda olduğu gibi bu konuda da gururu öne çıkarır. Bayraklar, omuz rütbeleri ve hatta yeşil bereliler gibi özel kıyafetlerle ve hatta spor alanlarında grup içi rekabeti kızıştırır.

Grup ben-severliği diğerlerini dışlar ve başkalarını düşman kabul eder. Çocuklar ilk kez grup oluşturmaya başladıklarında bu sık olur. İçlerine başkalarım almazlar ve kendilerinden olmayanları küçümserler. Eğer bir düşmanları yoksa kısa zamanda yaratırlar. Barker Görev Gücü'nün bir düşmanı vardı: VietnamlI gerillalar. Ama Vietnamlı gerillaları Güney VietnamlIlardan ayırmak zordu. Amerikan askeri kaçınılmaz olarak Vietkonglar- dan olduğu kadar VietnamlIlardan da nefret etti.

Ortak bir düşman, grubun birbirine bağlılığını artırır. Grubun dışındakilerin kusurlarına bakarak grubun kendi kusurları görmezden gelinir. Hitler'in komutasındaki Almanlar Yahudileri günah keçisi görerek kendi günahlarını görmezden geldiler. İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikan birlikleri Yeni Gine'de başarısız olunca onlara Japonların cinayet, tecavüz ve benzeri suçlar işledikleri filmler gösterildi. Bilinçli ya da bilinçsiz ben-se- verliğin bu şekilde kullanımı kötüdür. Kötü bireylerin kendi kusurlarını gözler önüne seren her şeye ve herkese saldırarak kendini analiz etmekten ve suçluluk duygusundan kaçtıklarını incelemiştik. Şimdi aynı kötü, ben-sever davranışın gruplar için de geçerli olduğunu görüyoruz.

Buradan kaybeden grubun kötülüğe daha yatkın olduğunu

görüyoruz. Hatalar gururumuzu yaralar ve yaralı hayvan tehlikelidir. Sağlıklı insan hata yaptığında davranışlarını gözden geçirir. Ama kötü insanlar hatalarını kabullenmedikleri için hata yaptıklarında bunun sorumluluğundan kaçarlar. Gruplarda da böyledir. Grubun hataları ve kendini eleştirmesi grubun gurur ve bağlılığına zarar verir. Grup hata yaptığında grup liderleri düşmana nefreti kamçılayarak grupta bağlılığı artırırlar.

İnceleme konumuza dönecek olursak, MyLai'de Barker Görev Gücü'nün hatalı davrandığını hatırlarız. Bir aydan daha fazla bir süre geçmesine rağmen düşmanla karşı karşıya gelmemişlerdi. Ama yavaş fakat düzenli bir şekilde kayıp veriyorlardı. Halbuki tek bir düşman askeri bile öldürebilmiş değillerdi. Gruptakiler kana susamışlardı. Dolayısıyla ayrım yapmadan ve düşünmeden kana susamışlıklarını tatmin etmişlerdi.

Özel Grup: Barker Görev Gücü

Gruplaşmada kötülük potansiyelinin ortaya çıktığını daha önce belirttim. Böylelikle gruptaki bireyler suçu başkasına atarlar. "İzleyen" konumundaki grup bireylerinin ruhsal yönden gerilediklerini söylerken gruplaşmadan bahsediyordum. İzleyen kendi başına bir birey değildir. Kendisine düşünmemesi emredilmiştir ve düşünme yeteneğini kaybetmiştir. Artık düşünmek zorunda olmadığı için bilinçli düşünemez.

Özelleşmiş bir grupta da aynı tehlikeli güçler işbaşındadır. Barker Görev Gücü özel görevi olan bir gruptu. Tek bir amaçları vardı: Quang Ngai bölgesindeki Vietkongları öldürmek.

Özel bir grup söz konusu olduğunda akılda tutulması gereken şey gruplaşmanın ne rasgele ne de kazara olduğudur. Genellikle bilinçli bir tercihtir. Kazara psikiyatrist olmadım. Bunu kendim tercih ettim ve gerekeni yaptım. Dahası, ben bu rolü seçmekle kalmadım toplum da beni bu role uygun gördü. Pek çok test ile gereken niteliklere sahip olup olmadığım test edildi. Bir

grup hem birey hem de grup tarafından yapılan bir seçim sonucunda oluşan kendine özgü bir türdür. Örneğin bir psikiyatrist- ler toplantısına katılacak olsanız psikiyatristlerin giyimleri, konuşmaları, tartışmaları ve diğer davranışlarıyla ayrı bir tür olduğunu görürsünüz.

Daha tipik bir örneğe bakalım, polis gücüne. İnsan kazara polis olmaz. Belli amaçları olan insanlar bu meslek için başvuruda bulunurlar. Örneğin alt tabakadan gelen, gelenekçi ve saldırgan bir adam güç sahibi olmak isteyebilir. Utangaç ve entelektüel birinin böyle bir mevki istemesi ise daha az olasıdır. Polislik mesleği doğası gereği şiddete kısmen esneklik tanır. İlk bahsettiğim tarzda bir adam için bu isteyeceği bir şeydir. Eğer eğitim sırasında işin kendisine uymadığını fark ederse ya istifa eder ya da ayrılmak zorunda kalır. Sonuç olarak, benzer özelliklere sahip insanlar polis olurlar ve özellikleriyle diğer insanlardan ayrılırlar.

Bu örneklerden de görülebileceği gibi gruplarla ilgili üç prensipten bahsedebiliriz. Öncelikle, grup kendini güçlü hissedeceği bir grup kimliği geliştirir. İkincisi, gruplar ben-severliğe daha yatkındırlar. Kendilerini daima haklı ve üstün görürler. Son olarak, kendi rollerine uygun insanları seçerler. Örneğin polisin saldırgan ve gelenekçi adamları seçmesi gibi.

Barker Görev Gücü'nün bul-imha et amacı olan özel bir grup olduğunu söylemiştim. Okuyucunun belki de fark etmeyeceği şey ise grup oluşurken kendi içinde ve bireysel olarak yapılan seçimlerdir. Her ne kadar o sıralar sıradan vatandaşlar askere alınıyor olsa da Barker Görev Gücü rasgele oluşan bir grup değildi, kendi içinde ve bireysel olarak yapılan seçimlerle oluşmuştu. Toplumun en savaş karşıtı insanları Kanada'ya gittiler veya bilinçli bir şekilde itiraz ettiler. Daha az savaş karşıtı olanlar ise askere alınmayı beklemeden kendileri başvurdular. Kendileri başvurarak Hava veya Deniz Kuvvetleri'nde ya da savaşın

en az muhtemel olduğu yerleri seçtiler. Barker Görev Gücü ise muvazzaf askerler ve Vietnam'a gönüllü olarak gitmek isteyenlerden oluşuyordu.

1968'in sonuna kadar (MyLai'den sonra) savaş gönüllülerle yürütülüyordu. Kariyer peşindeki pek çok muvazzaf subay için Vietnam bir fırsattı. Madalya, heyecan, daha fazla para ve terfi demekti. Gönüllüler için de benzersiz bir sistem kurulmuştu. Vietnam'a gitmek için gönüllü olanlara üç güvence veriliyordu: Yer değişimi, kendi ülkesinde görev yapma olanağı ve ekstra para. Bunlar çok sayıda gönüllü bulmak için yeterliydi.

Bir prototip vakası 1968 yılında Amerikan toplumu ile asker arasındaki ilişkiyi anlatabilir. Bu prototip bireye Larry diyelim ve doğum yeri olarak Iowa'yı seçelim. Alkolik bir çiftçi ve onun yorgun karısının altıncı çocuğu olan Larry ergenliğinden beri dünyaya isyan eden birisidir. 1965 yılında on altısına basar basmaz liseyi bırakarak çeşitli işlere girmiş fakat hiçbiri arabasının sigortası, benzini ve içkisini karşılamamıştır. Kasım 1966'da yerel bir benzin istasyonunu soymaya çalışırken tutuklanır. Toplum Larry'den kurtulduğuna memnun olmuş fakat eyalet hapishanesindekilerin sayısını dolayısıyla ödediği verginin artmasını istememiştir. Ne de olsa çalınan para yerine konmuş ve büyük bir zarar çıkmamıştır. Dolayısıyla Yargıç Larry'ye iki seçenek sunar: Ya Ordu'ya katılacaktır ya da hapse girecektir.

Gerisi kolaydır. Ordu askere alma subayının ofisi yargıçla aynı binadadır. Piyade eksiği olduğunu söylemeye gerek yoktur. Larry Almanya'ya gitmek için adını yazdırır çünkü oradaki kızların kolay olduğunu duymuştur. Daha bir hafta geçmeden temel eğitime katılmak üzere Fort Leonard Wood'a gider. Önce temel, arkasından ileri eğitim o kadar çok vaktini alır ki bela çıkarmaya fırsat bulamaz. Ama Almanya'ya gittiğinde durum değişir. Almanya'daki kızlar söylenildiği kadar cana yakındır, bira da lezzetlidir. Ama fiyatlar yüksektir. Borç para alır ama ödeye

mez. Daha büyük bir satıcı için haşhaş satar ama bir süre sonra satıcıyla arası bozulur. Borçları artar. Hemen hemen on dokuz yaşında olan Larry işlerin nereye varacağını görür. Ya borçlu olduğu adamlar ona sıkı bir dayak atacaklar ya da onu ele verecek-lerdir. Ama bir çıkış yolu bulur. Vietnam'a gitmek için gizlice gönüllü olur ve üç gün sonra Amerika'ya giden uçağa biner. Sorunları geride kalmıştır. Kendini iyi hisseder. Yol harcırahı ve on günlük izni vardır. Iowa'da eski arkadaşlarını görecek ve kızlara hava atacaktır. Gelecek onu korkutmamaktadır. Vietnam'daki kadınların Almanya'dakilerden bile daha iyi olduğunu duymuştur. Üstelik Vietnam onun için değişiklik olacaktır. Birkaç Vietkong vurmak eğlenceli olacaktır.

Ne yazık ki, Barker Görev Gücü'nün sosyolojik bir analizi asla yapılmamıştır. Sonuç olarak bu konuda bilimsel hiçbir şey söyleyemem. Gruptaki herkesin Larry gibi kötü insanlar olduğunu söylemiyorum. Ama Charlie Bölüğü ve Barker Görev Gücü'nün Amerikan halkını temsil etmediğini söylüyorum. Üyeleri 1968 Martında MyLai'ye vardıklarında her birinin kendi hikayesi ve farklı nedenleri vardı ve Amerikan Ordusu ve toplumu tarafından seçilmişlerdi. Rasgele bir araya gelen adamlar değillerdi. Sadece görev değil kişilik özellikleri bakımından da kendilerine özgüydüler.

Barker Görev Gücü'nün karakteri üç önemli konuyu ortaya çıkarıyor. Prototip Larry bir dolandırıcı ve hırsızdı. Kötü biriydi. Anlayış gösterilecek biri değildi. Ama aynı zamanda bir günah keçisiydi. Toplum onu orduya ittiğinde onunla bir insan olarak ilgilenmek yerine ondan kurtulmaya çalıştı. Kendini temiz tutmak için kirli çıkınlarım orduya attı. Orduyu da günah keçisi yaptılar. Ordunun işlevlerinden birisi de sorunlu gençleri kazanmasıdır. Ama bu işlem bizi orduyu günah keçisi yapmaya itmemeli.

Larry'yi Vietnam'a göndererek onu sona doğru daha fazla it

tiler. Bir yandan, bunun sosyal bir mantığı var. Eğer hayati tehlikesi olan görevlere gidecek adamlar seçilecekse neden Larry gibi serseriler seçilmesin? Biri ölecekse neden toplumsal değeri az olan biri olmasın? Ama ölüm kararı Larry'ye ait değildi. Teğmen Calley ya da Yüzbaşı Medina'nın da değildi. Bu Amerika'nın kararıydı. Amerika savaşa karar verdi ve bu askerler adam öldürürken Amerika'nın işini yapıyorlardı. Bir Amerikan vatandaşına göre daha ahlaksız görünebilirler ama aslında öldürmeleri için onları biz seçtik ve iş verdik. Onlar bizim kirli işlerimizi yaptılar. Bu bakımdan hepsi günah keçisiydi.

Günah keçisi aramayı savaş karşıtı harekette gördük. Vietnam'daki savaşla ilgili eleştiriler 1965 yılında entelektüel sol tarafından başlatıldı. Ama bütün bildiriler ve yürüyüşlere rağmen ancak 1970 yılında geniş çapta destek gördü. Neden bu kadar zaman aldı? Birkaç nedeni vardı. En önemlisi ve kimsenin görmek istemediği şuydu: 1969 yılında gönüllü olmayanlar da Vietnam'a gönderilmeye başlanmıştı.

Toplum ancak kendi kardeşleri, oğulları, babaları da Vietnam'a gönderilmeye başlandığında geniş çapta tepki göstermeye başladı.

Altı yıl boyunca yeterince gönüllü olmuştu. Amerikan toplumu gerçek anlamda savaşın içinde değildi. Dolayısıyla Vietnam'da olup bitenlerle fazla ilgilenmiyorlardı. Gönüllülerin sayısı azalana kadar kimse savaşta sorumluluk almamıştı. İşte bu incelememiz gereken üçüncü konu. Göz ardı edemeyeceğimiz korkunç bir gerçeği gözler önüne seriyor. Geniş çaptaki bir grubun uzmanlaşmış bir grubu kullanarak herhangi bir rahatsızlık hissetmeden kötülük yapması mümkün olmakla kalmayıp kolay ve hatta doğaldır. Vietnam'da böyle oldu. Nazi Almanyasında da öyle. Korkarım ki yine olacaktır.

Öğrenmemiz gereken ne zaman uzmanlaşmış bir grup oluşturursak, sol kolumuzun yaptığını sağ kolumuzun bilmediği bir

durum yaratmışız demektir. Örneğin toplumumuz tamamen gönüllülerden oluşan bir orduya sahip. Vietnam' dan kaynaklanan savaş karşıtı fikirlere cevabımız daha uzman bir ordu yaratmak oldu. Bu arada tehlikeyi göz ardı ettik. Paralı askerlere iş vererek kendimizi büyük tehlikeye attık. Vietnam savaşından yıllar geçtikten ve savaş unutulduktan sonra şimdiki gönüllülerle benzer bir maceraya girişmek ne kadar da kolay olacaktır. Böyle maceralar ordumuzu tetikte tutacak, ordunun gücünü test edecek ve çok geç olana kadar Amerikan vatandaşları bu maceralar ile ilgilenmeyeceklerdir.

Bilinçli bir ordunun var olması ancak zorunlu askerlikle olur. Bu olmazsa kaçınılmaz olarak ordu şiddete eğilim duyacaktır. İçeri hiç temiz hava girmeyecektir. Bir kez daha kendi değerlerini yüceltecek ve bir kez serbest bırakılırsa Vietnam' da olduğu gibi kontrolünü kaybedecektir. Zorunlu askerlik pek çok insanın istemeyeceği bir şeydir. Ama sigorta ödemeleri de öyle; zorunlu askerlik ordunun bilinçli askerlerden oluşmasının tek yoludur. Sorumluluğunu almak istemiyorsak kitle imha silahlarıyla oyun oynamaktan vazgeçmeliyiz. Eğer öldürmemiz gerekiyorsa kiralık katiller tutup gerisini unutmaktansa bunu kendimiz yapalım ve acısına da katlanalım. Aksi halde kendi yaptıklarımızın sorumluluğunu almayacak ve sonuçta daha önceki bölümlerdeki insanlar gibi kötü olacağız. Kötülük günahlarımızı kabullenmemekten doğar.

Geniş Çaptaki Uzmanlaşmış Grup: Ordu

Piyadelerden ve savaş zamanındaki stresin neden olduğu psikolojik gerilemeden bahsettim. Grup içinde gerileme eğiliminden de bahsettim. Özellikle Barker Görev Gücü gibi küçük askeri gruplardaki emirlere uyma ve psikolojik gerilemeden de bahsettim. Buradan uzmanlaşmış küçük gruplar ile büyük gruplara arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkideki günah keçiliği kavramı

üzerine konuştuk. Şimdi büyük grubun kendisine dönelim. Örnek olarak Amerika Birleşik Eyaletleri Ordusu'na bakalım.

Ordunun çekirdeğini yirmi otuz yıl gibi görev yapan subaylar oluşturur. Ordunun organizasyon yapısını tespit edenler bunlardır. Elbette ki insanları askere almak için organizasyon kendi içinde bazı esnekliklere göz yummalıdır ve sivil bir lider, Savunma Bakanı, tarafından yönlendirilmeye de izin vermelidir. Ama savunma bakanları gelir gider. Zorunlu askerler ve dört yıllık sözleşmeli çalışanlar da giderler. Muvazzaflar kalır ve ordunun devam etmesini sağlayan onlardır; onlar ordunun ruhudur.

Amerikan Ordusunun bazı prensipleri çok önemlidir. Sivillerin askeri gelenekler, disiplin ve liderlikten öğrenecek çok şeyleri vardır. Ancak amacım ordunun bir portresini çizmek değil grup kötülüğüne örnek vermek için ordunun hatalı yönlerinden birini incelemektir. Sonuç olarak askeri bilincin daha az istenilen özelliklerine bakacağız.

Biz insanlar önemli olduğumuzu hissetmek isteriz. Hiçbir şey istenmek ve faydalı olmak kadar zevk vermez. Tam aksine, hiçbir şey istenmemek ve faydalı olamamak kadar üzüntü vermez. Barış zamanında askerler parazit olarak görülür. Savaş zamanında ise gerekli ve faydalıdır. Gereksiz adam kahraman haline gelir.

Dolayısıyla savaş askerler için sadece tatmin edici olmakla kalmaz parasal açıdan da avantajlar sağlar. Barış zamanında terfiler dondurulur, ihtiyaç fazlasına yol verilir. Mevkilerin düşürülmesi bile söz konusu olabilir. Askerdeki muvazzaf subaylar barış zamanında ekonomik ve psikolojik yönden zor günler geçirirler. Kendilerine gelebilmeleri için savaş zamanını beklemelidirler. Bekledikleri an geldiğinde sorumluluklar artar, terfiler hızlanır, maaş ve ekstralar artar. Madalyalar birikir. Yine önemli biri olur.

Muvazzaf askerler savaşı dört gözle beklerler. Savaş çıktığında mutlu olurlar. Çok az sayıda asker savaşa karşı çıkar. Böyle azizler ve isimsiz kahramanlar çok ender görülür. Aksine çoğunlukla savaştan yanadırlar. Başka türlü düşünmek gerçekçi olmaz.

Amerikan ordusu Vietnam'a isteyerek gitti. Giderken endişe, kuşku ya da herhangi bir olumsuz duygu hissetmediler. "Hadi çocuklar, gidelim" havasmdaydılar.

Düşünülmesi gereken başka bir faktör ise 1960'larda Amerikan ordusunun teknolojik üstünlüğüdür. O zamanlar teknolojiye duyulan inancın zirvede olduğu zamanlardı. Bu bakımdan, ordu öldürmek de dahil her şeyi kolaylaştıran teknolojinin bir sembolüydü. Vietnam sadece askeri teknolojinin değil Amerikan top- lumunun teknolojisinin de test alanıydı. Amerika Vietnam'da elindeki bütün teknolojiyi denedi. Diğer sonuç ise görmediğimiz düşmanlarımızdan duygusal uzaklaşmaydı. Kendimizi kandırmak kolaydı. Bize göre VietnamlIların vücutlarını kavuran biz değil ***napalm*** bombalarıydı. Öldüren biz değil uçaklar, tanklar, bombalardı. MyLai'de dövüş yüz yüze yapılıyordu ama savaşta kullandığımız teknoloji bizi duyarsızlaştırmıştı. Kurbanlarımızla aramıza koyduğumuz teknoloji bilinçlerimizi uyuşturmuştu. Teknolojinin bu şekilde kullanılmasının her zaman bu etkiyi yaratacağından şüpheleniyorum.

Ama bütün kolektif teknolojimiz, askeri uzmanlığımız ve teknik bilgimiz Vietnam'da işe yaramıyordu. Amerika dünyanın en güçlü ülkesiydi. Tarihinde hiçbir savaşı kaybetmemişti. Şimdi inanması zor olan gerçek oluyordu. 1967 ve 1968 yıllarında daha önce kabuslarımızda bile görmediğimiz bir canavarla karşılaşmıştık: Savaşı kazanamıyorduk. Dünyanın en ileri teknolojisine sahip, dünyanın en güçlü devleti olan biz küçücük, gelişmemiş bir ülke karşısında savaşı kaybediyorduk.

Ordu daha önce hayal bile edemeyeceği bir tecrübe yaşıyor

du ve hedef tahtasıydı. Amerika küçük düşmüştü ve bunun birinci derecede sorumlusu orduydu. Ordu tek var oluş amacını başaramıyordu. Çantada keklik olarak görülen Vietnam Amerika'nın başını ağrıtıyordu. Ordu saygınlığını kaybediyordu. MyLai olayının gerçekleştiği 1968 yılında ordu kendisine nereden geldiğini bile bilmediği yüzlerce küçük ok yüzünden yaralanmış, canı acıyan dev bir hayvan gibiydi. Öfke ve şaşkınlık içinde inliyordu.

Yaralı hayvan tehlikelidir. Amerika 1968 yılının başında Vietnam'da ne köşeye sıkışmıştı ne de tehdit altındaydı ama ordusunun gururu incinmişti. Tehdit altındaki ben-severlikten kötülüğün doğduğunu defalarca söyledim. Orada kötülük için şartlar elverişliydi. Nasıl ki ben-sever bir birey kusursuz imajına meydan okuyan herkese saldırırsa, 1967 yılının sonunda ben-sever Amerikan ordusu öz saygısına zarar veren Vietnam halkına düşünülebilecek en zalim yollarla saldırdı. Casus olduğundan şüphelenilen VietnamlIlara işkence edildi. Vietkongların cesetleri zırhlı araçların arkasında sürüklendi. Kafatası avcılığı başlamıştı. Amerikanın savaşın başından beri sürdürdüğü yalan politikası daha çirkin bir hal aldı. MyLai'deki korkunç olayların yanı sıra Amerikan birliklerinin Vietnam'ın başka bölgelerinde başka kötülükler yaptığını düşünüyorum. MyLai'deki tek bir olay değildi. Amerikan ordusunun Vietnam'da yaptığı kötülüklerin sadece bir örneğiydi.

Soruna doğrudan eğilse de, bunlar tahmin olmaktan öteye gitmiyor. Daha önce de söylediğim gibi, MyLai'nin psikolojik şartlarını anlamak için araştırma yapması istenen pek çok insandan biriydim. Komite, hoş karşılanmayacağını bilmekle beraber, Amerikan birliklerinin Vietnam'da yaptığı insanlık dışı davranışları daha önceki savaşlarda Amerikan birliklerinin yaptığı diğer kötülüklerle kıyaslamak istedi. 1899 Filipinler isyanı ile MyLai arasındaki süreçte Amerikan birliklerinin başka ülkelerin

askerlerine karşı yaptığı zulümler hiçbir yazılı kaynakta yer almıyor. Yazılı kaynaklarda böyle olaylar geçmediği için Amerikan birliklerinin Kore'de ya da İkinci Dünya Savaşı'nda hiçbir zulüm gerçekleştirmediğini mi düşünmeliyiz? İnsanın aklına düzinelerce soru geliyor. Acaba başka savaşlarda da çeşitli zulümler işlendi de şartlar gereği rapor edilmedi mi? Vietnam'ın başka bölgelerinde de çeşitli zulümler işlendi mi? Orada işlenen zulümler Vietnam'a özgü müydü? Amerikalılar AsyalIlardan nefret mi ediyorlar?

Bu sorulara cevap vermeden MyLai'deki grup kötülüğünü hiçbir zaman tam olarak anlayamayız. Ancak bu olayların tarihi bilimsel olarak incelenirse cevap verilebilir. Teknik zorluklar olsa da (sorgulananlara mahkemeye çıkarılmayacakları garantisi verilmeli) böyle bir araştırma teoride mümkün. Politik açıdan mümkün olup olmaması ise başka bir mesele. 1972'de bunu önerdiğimizde önerimiz uygun bulunmadı. Bu soruların cevapsız kalacağını tahmin ediyorum çünkü bizlerin cevapları bulmak istemeyeceğini düşünüyorum. Bulacaklarımız bizi utandırabilir. Kendimizi ve toplumumuzu bu kadar yakından incelemek isteyeceğimizi sanmıyorum. Grup davranışımız buna izin vermeyecektir.

1972'de yapılan bu araştırmanın amacı gelecekte bu tip olayların tekrar etmesini önlemekti. Önerimiz reddedildiği için bilimsel olarak ne kadar önlenebileceğini bilemiyorum. Ancak bunu engelleyecek bir yol var.

Madem bir askeri organizasyona sahip olmamız gerekiyor o zaman bunun özelleşmemesi gerekir. Önereceğim eski fikirlerin bir bileşimi: Evrensel ve ulusal hizmet. Ordu yerine askeri hizmetlerin yanı sıra barışçı hizmetleri de yerine getiren bir ulusal hizmet birimi olabilir. Bu sistem askerliği zorunlu hale getirmeli. Zorunlu askerlik yapanlara savaş eğitimi vermek yerine çeşitli görevler verilmeli. Başta zor olabilir ama bu şekilde ordunun

her alandan askeri olur. Barışçı amaçları olan bir kadro savaş istemeyecektir. Bu öneriler abartılı gibi görünse de kesinlikle imkansız değil.

En Büyük Grup: 1968'de Amerikan Toplumu

Amerikan ordusu Vietnam'da kızgın boğa gibi sağa sola saldırırken bu duruma kendi başına düşmemişti. Sersemlemiş olan hayvan oraya Amerikan halkı adına karar veren Amerikan Hükümeti tarafından gönderilmiş ve serbest bırakılmıştı. Neden? Neden bu savaşı başlattık?

Bu savaşı başlatmamızın üç nedeni vardı: (1) Komünizm Amerikan halkını ve dünya halkını "tehdit eden" kötü bir güçtü. (2) Dünyanın en güçlü devleti olarak komünizme savaş açmak Amerika'nın göreviydi. (3) Ve komünizm ortaya çıktığı yerde, nasıl olursa olsun, ezilmeliydi.

Bu yaklaşımın temelleri 1940 ve 1950'li yıllarda atılmıştı. Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı'mn hemen ardından olağanüstü bir hız ve saldırganlıkla Doğu Avrupa'ya hakim olmuştu. Polonya, Litvanya, Estonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk ve muhtemelen Yugoslavya Sovyetler Birliği'nin politik hakimiyeti altındaydı. Görünüşe göre, Avrupa'nın geri kalanı ancak Amerika'nın yardımıyla "komünizmin" pençesine düşmekten kurtulabilirdi.

Sonra, "Komünizme" Batı'da başarıyla karşı koymuşken 1950 yılında bir gecede Çin "komünist rejime" geçiverdi. Bu sırada "komünizm" Vietnam ve Malezya'yı tehdit ediyordu. Buna dur denmeliydi. Sovyetler Birliği'nin her yanma yayılan komünizm bizi harekete geçmeye zorladı. Etik değerleri düşünecek zaman yoktu. Ancak yıllar sonra "komünizmin" kötü olmadığı anlaşıldı. Yugoslavya Sovyetler Birliği'nden ayrılmış, Arnavutluk da ayrılmak üzereydi. Çin ve Sovyetler Birliği artık müttefik değil potansiyel düşmandılar. Tarihi incelendiğinde

Vietnam'ın da Çin'in düşmanı olduğu görülecekti. VietnamlI komünistlerin arkasındaki güç komünizmin yayılması değil sömürgeciliğe karşı ulusal dirençti. Üstelik özgürlükleri kısıtlansa da "Komünist" toplumlar daha önceki hükümetlerin yönetiminden daha başarılı olmuşlardı. Müttefik olduğumuz, "komünist" olmayan pek çok toplumda Sovyetler Birliği ve Çin'de olduğu gibi insan hakları ihlalleri vardı.

Vietnam'a askeri harekat düzenlemeye, komünizmi tehlikeli olarak algıladığımız 1954 ve 1956 yıllarında karar verdik. On iki yıl sonra komünizmin tehlikeli olmadığını anlamıştık. Ama bunu anladığımızda stratejimizi değiştirip Vietnam'dan çekilmek yerine gururumuzu korumak için Vietnam'a daha fazla asker yolladık. Neden? Neden Amerika'nın tutumu 1964'ten sonra daha mantıksız bir hal aldı? Bunun iki nedeni var: Tembellik ve yine karşımıza çıkan ben-severlik.

Alışkanlıkların bir gücü vardır. Bir kez harekete geçtiğinde, aleyhte kanıtlar olmasına rağmen devam eder. Bir alışkanlığın değişmesi için acı çekmek ve çaba göstermek gerekir. Bunun için davranışlarımızın doğruluğundan şüphelenmeli ve kendimizi eleştirmeli ya da davranışlarımızın başından beri yanlış olduğunu pişmanlık duyarak anlamalıyız. Ardından şaşkınlık gelir. Rahatsız edici bir durumdur; neyin doğru neyin yanlış olduğunu ya da ne yöne gideceğimizi bilemeyiz. Ama bu bir açıklık dolayısıyla öğrenme ve olgunlaşma dönemidir. Ancak şaşkınlık duyarak daha iyi ve yeni bir görüş kazanırız.

Düşünüyorum da MyLai zamanındaki Amerikan hükümetinin -Johnson yönetimi- tembel ve kendini tatmin etmek isteyen insanlardan oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Yanlış yapıyor olabileceklerini hiç düşünmediler ve asla kendilerini eleştirmediler. Yirmi yıl önce komünizm çılgınlığına karşı takındıkları tutumun hala doğru olduğuna inandılar. Olaylar yanlış olduklarını gösterse de davranışlarını sorgulamadılar. Sorgulamak dav-

Tanışlarını baştan sona yeniden düşünmeyi gerektirirdi. Mevcut davranışlarını sürdürmek daha kolaydı.

Şu ana kadar eski davranışlara takılıp kalmanın tembellik olduğuna odaklandık. Ben-severliği de inceleyelim. Bireyler davranışlarından oluşur. Eğer birisi bir davranışımı eleştirirse, beni eleştirdiğini düşünürüm. Eğer bir düşüncemin yanlış olduğu kanıtlanırsa kendimin yanlış olduğunu düşünürüm. Kusursuz görünümüm parçalanmıştır. Birey ve ulusların yanlış davranışlara takılıp kalması sadece davranışları değiştirmenin zor oluşundan değil ama yanlış olduklarına tahammül edememelerinden kaynaklanmaktadır. Başarılı ve güçlü olduğumuzda her zaman haklı olduğumuza inanırız. Senatör William Fulbright 'Gücün verdiği kibir' derken Vietnam'daki davranışımızı açıklamış oldu.

Normal şartlarda, kanıtlar açıkken, ben-severliğimizin yaralanmasının verdiği acıya tahammül ederek değişmemiz gerektiğini kabul ederiz. Ama bireylerin olduğu kadar ulusların ben-severliği de normal sınırları aşabilir. Böyle bir durumda, ulus, değişmesi gerektiğini kabul etmek yerine kanıtları ortadan kaldırmaya çalışabilir. 1960'larda Amerika'nın yaptığı buydu. Vietnam'daki durum hatalı olduğumuzu ve sınırlarımızı gösterdi. Davranışlarımızı baştan sona gözden geçirmektense hatalarımızı ve zayıflığımızı gösteren kanıtları ortadan kaldırmayı tercih ettik.

Yaptığımız kötüydü. Kötülüğü kişinin kendi hastalıklı varlığının bütünlüğünü korumak ya da savunmak amacıyla başkalarını yok etmek için politik güç kullanmak olarak açıklamıştım. Vietnam'da ne kadar hatalı olduğumuz anlaşılmıştı. Politikamızı değiştirmek yerine savaşın şiddetini artırdık. 1964'te hatamızdan dönebilecekken Vietnam halkına zarar vermeyi göze alarak savaşa devam ettik. Başta Vietnam için doğru olanı yaptığımız iddiası zamanla yerini ulusal onurumuzu korumaya bıraktı.

Başkan Johnson ve yönetimi yaptıklarının kötü olduğunu bi-

liyordu. Aksi halde neden bu kadar çok yalan söylesinler? Yapılanlar o kadar tuhaf ve kişiliksiz ki kimse o günleri hatırlamak istemiyor. Başkan Johnson'ın Kuzey Vietnam'ı bombalamadan önce özür dilemesi bir yalandı. Bu özür ile Kongre'den savaş için bütçeden para ayırma yetkisi aldı. Daha sonra başka programlar için ayrılan ödenekleri ve federal çalışanların maaşlarından yapılan kesintileri savaş için kullandı.

Kötü insanları yalan söylemelerinden tanırız. Başkan Johnson Amerikan halkının Vietnam'da olanları öğrenmesini istemiyordu. Yaptığının Amerikan halkı tarafından onaylanmayacağını biliyordu. Yaptıklarını gizlemek istemesi yaptıklarının kötü olduğunu kanıtlamakla kalmayıp bunun bilincinde olduğunu da gösteriyor.

Ama yapılanların bütün sorumluluğunu Johnson yönetimine yüklemek yanlış olur. Kendimize Johnson'a neden kandığımızı sormalıyız. Neden bu kadar uzun bir süre kandırılmamıza izin verdik? Kanmayanlar vardı. Küçük bir azınlık gerçeklerin gizlendiğini, kötü şeyler yapıldığını anlamıştı. Ama neden çoğunluk savaşta olup bitenlerden şüphelenmedi, hatta ilgilenmedi?

Yine insan doğasının tembelliği ve ben-severliğiyle karşılaşıyoruz. Hepimiz günlük hayatlarımızla ilgileniyorduk. İşimize gidiyor, yeni araba alıyor, evimizi boyuyor ve çocukları okula gönderiyorduk. Grupların çoğunda üyeler lidere müdahale etmezler. Biz de hükümeti istediği gibi davranması için serbest bırakmıştık. Tepki gösterme ihtiyacı duymamıştık. Johnson işini yapıyor, biz de izliyorduk. Üstelik Johnson'ın ben-severliğine biz de katıldık. Ulusal politika ve yaklaşımımızın asla yanlış olmadığına inanıyorduk. Hükümetimizin ne yaptığını bildiğine inanıyorduk. Ne de olsa onları biz seçmiştik. Onlar "harika" demokratik sistemimizin bir parçasıydı. Dolayısıyla mutlaka iyi ve dürüst insanlardı. Onların yaptığı her şey mutlaka doğruydu. Ne de olsa onlar dünyanın en güçlü ulusunun lideri ve hükümetiydiler.

Bizi kandırmalarına izin vererek biz de Johnson yönetiminin kötülüğünün bir parçası olduk. Johnson yönetimi Vietnam Savaşı boyunca yalanlar söyledi ve işlerine geldiği gibi hareket etti. 1968 Martında, MyLai olayı, bu atmosferde gerçekleşti. Barker Görev Gücü çıldırdığının farkında değildi ama en az onun kadar önemli olan Amerika'nın da bilincini kaybettiğinin farkında olmamasıydı.

İnsan Öldürmek

Bu durumda asıl sorumluluğun Amerikan halkının tamamına değil sadece bir gruba ait olduğunu hatırlamalıyız. Ulus eyaletleri insan ırkının politik alt gruplarıdır ve elbette ki insan ırkı evrendeki çok çeşitli yaşam formlarından sadece bir tanesidir. Kötülüğün öldürmekle ilgili olduğunu da hatırlamalıyız. Ne de olsa kötülük yaşamın tam aksidir. Grup kötülüğüne örnek olarak MyLai'yi inceledik çünkü orada toplu katliam yapıldı. Bu, savaş dediğimiz ölüm ayininin sadece yanlış bir adımıdır. Savaş ulusal politikanın kabul edilen aracıdır. Şimdi cinayeti hem genel hem de bireysel anlamıyla incelemeliyiz.

Bütün hayvanlar öldürür. Üstelik her zaman kamını doyurmak ya da kendini savunmak için değil. Örneğin iki iyi besili kedimiz sadece avlanmaktan zevk aldıkları için eve parçalanmış küçük sincapları getirerek bizi korkuturlar. Ama insanların işledikleri cinayetler insanlara özgüdür. İnsanlar cinayetleri içgüdüleriyle işlemezler. İnsanın olağanüstü çeşitlilikteki davranışları onun sadece içgüdüleriyle davranmadığını kanıtlar. Bazıları şahin bazıları kuğudur. Bazıları zevk için avlarken bazıları avlanmaktan nefret eder. Ama kediler öyle değildir. Fırsat verildiğinde her kedi fare avlar.

İnsan doğasının en önemli yönü içgüdüleriyle davranmamasıdır. İçgüdülerle davranmadığımız için olağanüstü çeşitlilikte davranışlarımız vardır. İçgüdüler yerine bireysel seçimlerimiz

vardır. Her birimiz nasıl davranacağımızı seçmekte tamamen özgürüz. Hatta bize öğretilen ve toplumun normal olarak kabul ettiklerini reddedebiliriz. Dahası sahip olduğumuz bazı içgüdüleri bile reddedebiliriz. Bekarlığı ya da azizliği seçebiliriz. İnsanın sahip olduğu en değerli nitelik özgür iradesidir.

Pek çok din adamının söylediğini hatırlayalım. Özgür iradeyle birlikte kaçınılmaz olarak kötülük meselesi doğar. Bu sadece insana ait seçme özgürlüğünün bedelidir. Seçme gücüne sahibiz. Seçimlerimizi akıllıca ya da aptalca, iyi ya da kötü, iyilik ya da kötülükten yana yapabiliriz. Bu özgürlüğe sahip olduğumuz için bunu kötüye kullanmamız şaşırtıcı değildir. Pek çok hayvan kendi alanını korumak için öldürür. Sadece insan, menfaatlerini korumak için toplu bir katliam yapar.

Dolayısıyla insanın öldürmesi bir seçimdir. Hayatta kalmak için öldürmek zorunda değiliz. Ama nasıl, nerede, ne zaman ve neyi öldüreceğimizi seçebiliriz. Bu seçimler etik olarak oldukça karmaşık ve çelişkilidir. Kişi, hayvanları öldürmeye karşı olduğu için vejetaryen olabilir ama sonuçta yaşayan bir canlı olan bitkileri köklerinden koparıp fırında kızarttığı için bunun sorumluluğundan kaçamaz. O halde vejetaryen yumurta (potansiyel olarak tavuğun doğmamış yumurtası) yemeli, süt (yavruları et için kesilen ineklerin sütü) içmeli mi? Sonra kürtaj gibi konular var. Bir kadın istemediği ve bakamayacağı bir çocuğu dünyaya getirmeli mi? Peki öldürmeye hakkı var mı? Savaş karşıtı pek çok insanın kürtajı savunmaları tuhaf değil mi? Yaşamın kutsal olduğunu söyleyerek kürtaja karşı çıkanların idam cezasını desteklemelerine ne demeli? Cinayetin kötü olduğunu göstermek için bir katili idam ederek öldürmek doğru mu?

Öldürmek ya da öldürmemek hakkındaki ahlaki inançlarımız ne kadar karmaşık olursa olsun, gereksiz ve ahlaksız cinayetlerin temelindeki en önemli faktör ben-severliktir -bir kez daha ben-severlik. Ben-severlik yüzünden bize benzemeyen insanları

benzeyenlere göre daha rahat öldürürüz. Vejetaryen birisi hayvanları öldürmekten suçluluk duyarken bitkileri öldürmekten suçluluk duymaz. Bazı vejetaryenler et yemez ama balık yerler; bazıları ise tavuk eti yemekte sakınca görmezler. Avcılığı sevmeyen balıkçılar, kuşları vuran ama gözleri insan gözüne benzediği için ceylan öldüremeyen avcılar var. Aynı prensip, insanlar başka insanları öldürürken de geçerli. Biz beyazlar başka bir beyazı öldürürken tereddüt ederken zencileri, Hintlileri ya da AsyalIları öldürürken rahatsızlık duymuyoruz. Bir Asyalının da bir beyazı başka bir Asyalıya göre daha rahat öldüreceğini düşünüyorum. Ama emin değilim.

Günümüzde savaş sadece uluslar değil ırklar için de bir gurur meselesi. Ulusçuluk dediğimiz, bir kültürün başarılarıyla duyduğu gururdan daha çok kötü niyetli bir ulusal ben-severlik- tir. Aslında önemli bir dereceye kadar ulus-eyalet sistemini koruyan ulusçuluğun ta kendisidir. Yüzyıl önce bir haberin Amerika'dan Fransa'ya ulaşması haftalar, Çin'e ulaşması aylar alırken, ulus eyalet sisteminin bir anlamı vardı. Günümüzün küreselleşmiş dünyasında uluslararası politika sisteminin modası geçti. Uluslararası barışa engel olan ve modası geçmiş egemenlik kavramlarımızı devam ettiren ulusal ben-severliğimizin ta kendisi.

Bilerek ya da bilmeyerek çocuklarımıza ulusal ben-severliği öğretiyoruz. Okullarımızdaki haritaların merkezinde Amerika Birleşik Devletleri var. Bu tarzdaki öğretimin sonuçları bazen saçma sapan olabiliyor.

1964 Mayısında karım Honolulu vatandaşlığına kabul edildi. Bir kutlama törenine katıldık. Vatandaşlığa kabul edilen iki yüz kişinin yanı sıra yüksek mevki sahibi yetkililer vardı. Tören bir gösteriyle başladı. Tüfekleri pırıl pırıl parlayan, elbiseleri jilet gibi üç bölük alanın çevresinde gösteri yürüyüşü yapıp, yedi havan topunun arkasına sıralandılar. Sonra yirmi adet top atışı ya-

pildi. Hemen arkasından daha dumanları tüten topların önündeki podyuma Hawai Başkanı çıktı. “Bugün bahar günü ama ulusumuz bugüne yasa günü adını verdi. Biz Hawaililer ise Lei günü diyoruz. Söylemek istediğim komünist ülkeler bu günü askeri törenlerle kutlarken biz çiçeklerle kutluyoruz.”

Kimse gülmedi. Kimse durumun saçmalığının farkında değilmiş gibiydi: Dumanları tüten topların önünde, arkasında üç bölük askerle duran bu akıllı ve onurlu adam bu kutlamayı askeri törenlerle yapan Rusları eleştiriyordu.

Organize, grup, türler arası... Her ne şekilde olursa olsun savaş insanlara özgüdür. Savaş en eski uygarlıklardan beri insanlar arasında süregelmiştir. Pek çok insan bunun insan doğasında var olan bir içgüdü olduğunu söylüyor. Belki de bu yüzden şahinler kendilerini gerçekçi, savaş karşıtlarını sersem idealistler olarak görüyorlar. İdealistler insan doğasının değişim potansiyeline sahip olduğuna inanan insanlar. Ama insanın sahip olduğu en önemli yetenek değişebilme becerisidir. Dolayısıyla hedef alınan her zaman idealistlerdir. Savaş açmanın bir seçim olmadığını söyleyenler hem kötülüğü hem de insan psikolojisini göz ardı ediyorlar. Savaş açmak sadece kötü olmayıp bir seçimdir.

Ne zaman bir savaş çıksa, insanlar bilinçlerini kaybederler ve kötülüğe yenik düşerler. Ne zaman savaş çıksa birisi hatalıdır. Bir taraf ya da iki taraf birden hatalıdır. Bir yerde yanlış bir seçim yapılmıştır.

Bunu akılda tutmak önemlidir çünkü bugünlerde savaşa giren her iki taraf da kendisinin kurban olduğunu söylüyor. Eskiden insanlar bu kadar vicdanlı değillerken fethettikleri alanların insanlarını öldürmekte tereddüt etmezlerdi. Ama artık suçsuz görünmek istiyorlar. Hitler bile kendini temize çıkarmaya çalışmıştı. Şimdi de böyle. Her iki taraf da diğerinin saldırgan, kendisinin kurban olduğunu söylüyor. Masum rolünü o kadar iyi oynuyorlar ki savaşın bir şekilde gelişen, kimsenin suçunun olmadığı bir şey olduğuna inanmaya başlıyoruz.

Bu ahlaki ümitsizliği ve ahlaki kararsızlığı reddediyorum. Şeytanın insanlığı ele geçirmekte başarılı olmasının temelinde kötülüğü tanımlamanın imkansız olduğu inancı vardır.

Vietnam'daki savaş bir tesadüf değildi. İlk olarak 1945 yılında İngilizler tarafından başlatılmıştı. Daha sonra 1954 yılına kadar Fransızların elinde kalmıştı. Sonraki on sekiz yıl boyunca ise Amerika savaşı sürdürmüştü. Pek çok kişi karşı çıksa da, bana göre o yıllarda saldırgan olan taraf Amerika'ydı. Suçlanmayı hak eden taraf bizdik.

Ama nasıl olur da biz Amerikalılar suçlu olabilirdik? 1941 yılında Almanlar ve Japonlar suçluydu. Ruslar da suçluydu. Ama ya Amerikalılar? Biz suçlu olamazdık. Öyle bile olsa bunu isteyerek yapmış olamazdık. Bunu kabul edebilirim. İstemeden yapmış olabiliriz. Ama nasıl olur da bir kişi, grup ya da ulus istemeyerek suçlu olur? Asıl soru budur. Bunu kendime defalarca sordum. Şimdi ben-severlik ve tembelliği daha kapsamlı bir şekilde ele alacağım.

'İstemeyerek suçlu' ifadesi uygun bir ifadedir çünkü suç istenmeden yapılmaktadır. Suçluyduk çünkü iradesizdik. Bu bağlamda 'irade' kelimesiyle bilgiyi kastediyorum. Suçluyduk çünkü ihmalkardık. MyLai'de olanlar bir yıl saklandı çünkü Barker Görev Gücü'ndekiler çok kötü bir şey yaptıklarının farkında değillerdi. Dolayısıyla Amerika savaşa devam etti çünkü kötü bir şey yaptığının bilincinde değildi.

Vietnam'a gitmek için hazırlanan birliklere Vietnam'da neden savaşacaklarını sordum. Askere alınanlar cevap veremedi. Alt mevkilerdeki komutanların yüzde doksanı da cevap veremedi Alt mevkilerdeki komutanların çok azının, daha üst rütbede- kilerin bazılarının bildiği ise askeri eğitim programlarında kendilerine öğretilenlerdi. İnanılacak gibi değildi. Yüzde doksan beşi hayatlarını neden tehlikeye atacaklarını bilmiyordu. Savunma Bakanlığındaki sivillerle de konuştum ve onların da çok şey

bilmediklerini öğrendim. Gerçek şuydu ki, ulus olarak neden savaştığımızı bilmiyorduk.

Bu nasıl olabilirdi? Nasıl olur da insanlar nedenini bilmeden savaşa gidebilirlerdi? Cevap basitti. Hem tembel hem de kibirliydik. Ne zamanki dünyanın en güçlü devleti olmamıza rağmen yenilgiye uğradık, işte o zaman ne yaptığımızı anlamaya başladık.

Dolayısıyla Hıristiyan ulusumuz suçlular ulusu haline geldi. Geçmişte diğer milletler için de böyle oldu ve gelecekte de pek çok millet için de böyle olacak. Ulus ve ırk olarak, şeytanın iki destekçisi olan tembellik ve ben-severlikten kurtulmadan savaştan vazgeçmeyeceğiz.

GRUP KÖTÜLÜĞÜNÜ ENGELLEMEK

Grup kötülüğüne bir örnek olarak MyLai "açıklanamaz" bir kaza ya da tahmin edilemez bir yanlış değildi. Zaten kendisi kötü olan bir savaşın içinde oldu. Zulümler, zaten saldırgan olduğu için kötü olan tarafından işlendi. Barker Görev Gücü'nün kötülüğü Vietnam'da Amerikan ordusunun kötülüğünü yansıtıyordu. Vietnam'daki ordumuzu yöneten, kibirli ve tembel bir ulus tarafından seçilen ve bilincini kaybeden entrikacı ve ben-sever bir hükümetti. Olay baştan sona kokuşmuştu. MyLai'deki katliam bu atmosferin bir sonucuydu. MyLai olayını grup kötülüğüne bir örnek olarak incelediğimizi hatırlayalım. Grup kötülüğü 1968 yılında bir sabah dünyanın öteki tarafında olan tek bir olay değil. Hala dünyanın dört bir tarafında yaşanıyor. Bireysel kötülük gibi grup kötülüğü de yaygın. Hatta düşünebileceğimizden çok daha yaygın.

Bu tartışmaya sorumluluğun gruplarda nasıl dağıldığını anlatarak başladım. Grup ne kadar büyürse sorumluluk o kadar azalır. Büyük şirketleri düşünün. Başkan ya da yönetim kurulu başkanı çıkıp şöyle diyebilir: "Yaptıklarım tamamen doğru görün

meyebilir ama hissedarlara karşı sorumluyum. Kazancı düşünmek zorundayım." O halde şirketin davranışına yön veren kimdir? Olup bitenin farkında bile olmayan küçük yatırımcı mı? Ulusun her iki tarafındaki ortak fon mu? Hangi ortak fon? Hangi aracı kurum? Hangi bankacı?

Dolayısıyla kurumlar büyüdükçe ruhlarım kaybederler. Ruhları kalmadığında ne olur? Sadece boşluk mu? Yoksa ruhtan geriye kalan boşluğu şeytan mı doldurur? Bilmiyorum. Savaş karşıtı eylemciler önümüzdeki en önemli görevin kurumlarımızı kötülükten arındırmak olduğunu söylediklerinde haklıydılar. Bu görevin ne kadar acil olduğunu kelimelerle anlatamam.

Vietnam savaşında büyük rol oynayan ve silahlanmanın asıl nedeni askeri ve endüstriyel kurumların kar amaçlarıdır. Sadece kendi çıkarlarını gözetmektedirler. Kar ve prensiplerin aynı noktada buluşabileceğine inanıyorum. Zor, ama mümkün. Eğer bunu gerçekleştiremezsek kardan başka bir şey düşünmeyen bir kapitalist toplum oluruz. Bunu başaramayan her grup, kurum, toplum ya da birey kötü olmanın sorumluluğundan kaçamayacaktır. Eğer kendimizi iyileştirmezsek, kötülüğümüz içinde tükeneceğiz.

Grup kötülüğünün önlenmesine ilişkin bilimsel bir araştırma yapılmış olmasa da, MyLai ve ve benzeri olayların incelenmesinden önleyici çabaların ne yönde olması gerektiğini anlayabiliriz. MyLai üzerindeki çalışmamız büyük çaptaki entellektüel tembellik ve hastalıklı ben-severliği her seviyede incelememizi sağladı. Savaş da dahil olmak üzere grup kötülüğünü önlemek için yapmamız gereken en önemli şey tembellik ve ben-severli- ğe son vermektir.

Ama bu nasıl başarılabilir? Grup kimliği, grup ben-severliği ve grup ruhu gibi kavramlar vardır. Ama tembellik ve ben-se- verliği ortadan kaldırmak için grubun bireylerini teker teker etkilemek zorundayız. Grubun davranışlarını etkilemek için en

doğru yol grup liderini etkilemektir. Eğer grup liderine ulaşamıyorsak tabanı etkilememiz gerekir. Her iki durumda da bireylere döneriz. Ne de olsa grup bilinci bireysel bilinçlerin toplamıdır. Nasıl ki bir seçimde tek bir oyun önemi varsa tek bir kişinin kalbindeki kötülüğün iyiliğe dönüşmesi insanlık tarihinde önemlidir. Hiçbir şey insan ruhunun kurtuluşu kadar önemli değildir. İşte bu yüzden birey kutsaldır. Çünkü iyilik ve kötülüğün savaş meydanı insan ruhudur.

Dolayısıyla, savaş da dahil olmak üzere, grup kötülüğünü önleme çabasına bireyden başlanmalıdır. Elbette ki, bu bir eğitim meselesidir. O eğitimin verileceği yer de okullarımız olmalıdır. Bu kitap bir gün okullarımızda kötülün doğası ve ondan kaçınmanın prensiplerinin öğretileceği ümidiyle yazıldı.

Geçenlerde bir akşam yemeğinde konuklardan biri bir film yapımcısı hakkında konuşurken 'Tarihte iz bıraktı' dedi. Düşünmeden 'Hepimiz iz bırakırız' dedim. Herkes saçma bir şey söylemişim gibi dönüp bana baktı. Tarihin akışını iyi ya da kötü etkilememiz bireysel bir seçimdir.

Hayalimde, çocuklara insan kötülüğünün kökeninde tembellik ve ben-severliğin olduğu ve bunun nedenlerinin anlatılması yatıyor. Her bireyin kutsal olduğunu öğrenecekler. Grup içinde bireylerin kararları lidere bırakma eğiliminde olduğunu ve buna karşı koymaları gerektiğini öğrenecekler. Son olarak, tembellik ve ben-severlikten kaçınmaları gerektiğini öğrenecekler. Bunu sadece kendilerinin değil bütün dünyanın iyiliği için yapacaklar.

MWKSI]

TEHLİKE VE UMUT

KÖTÜLÜĞÜN PSİKOLOJİSİNİN TEHLİKELERİ

Kötülüğün psikolojisi hakkında yeterince bilgi sahibi olmamamızın çeşitli nedenleri var. Psikoloji çok yeni bir bilim ve bu kadar kısa zamanda her şeyi başarması beklenemez. Bunun yanı sıra, toplum kötülükle ancak son zamanlarda ilgilenmeye başladı. Köleliğe ancak geçen yüzyılda son verildi. Çocuklara şiddet uygulanması yakın zamana kadar hoş görülüyordu.

Ancak, kötülüğü bilimsel olarak incelemekten uzak durmamızın belki de en önemli nedeni sonuçlarından korkmamız. Korkmakta haklıyız. Kötülüğün psikolojisinin araştırılması gerçekten de tehlikeli. Ancak araştırılmaması daha da tehlikeli. Yine de, kötülüğü bilimsel yöntemlerle araştırmak isteyen kişi, bu çabanın kötülük potansiyeli taşıdığını bilmeli.

Ahlaki Tehlike

Daha önce de söylediğim gibi, kötü insanlar sıklıkla başkalarını kötü olarak nitelendirirler. Kendi kusurlarını kabullenmedikleri için her zaman başkalarını suçlarlar. Hatta, kendilerini haklı çıkarmak için başkalarını yok etmeye kalkışabilirler. Buna pek çok kere tanık olduk: Azizlerin şehit edilmesi, Engizisyon Mahkemeleri, Yahudi Katliamı, MyLai! Başka insanları yargılarken sık sık kendimiz kötülük yapıyoruz.

Kötülük ahlaki bir yargıdır. Ben kötülüğün bilimsel bir yargı da olabileceğini iddia ediyorum. Ama bilimsel bir açıdan yargılamak ahlaki değerlerden ayrı tutacağımız anlamına gelmez. Kötülük kelimesi eleştiri taşır. Sadece düşüncemizin ya da standart bilimsel bir testin sonucu da olsa birine kötü dediğimizde onu yargılıyoruz. Bunu yapmaktan kaçınmalı mıyız? Bilim zaten tehlikeli. Ahlaki yargılar da tehlikeli. Bu ikisini nasıl bir araya getirmeliyiz?

Ancak konuya derinlemesine bakacak olursak ahlaki yargılardan kaçınmanın hem imkansız hem de yanlış olduğunu görürüz. Sosyal ilişkilerimizi devam ettirmek adına birbirimizin kötülüklerini görmezden gelip ‘Sen iyi birisin, ben iyi biriyim’ mi demeliyiz? Hitler iyi biri miydi? Teğmen Calley? Jim Jones? Alman toplama kamplarında Yahudilere yapılan tıbbi testler iyi miydi? CIA tarafından yürütülen LSD deneyleri iyi miydi?

Günlük hayata da bakalım. Eğer birini işe alacaksam gelen ilk kişiyi mi almalıyım, yoksa birden çok adayla görüşüp aralarından seçim mi yapmalıyım? Eğer yalan söyleyen, hırsızlık yapan oğlumu eleştirmezsem nasıl bir baba olurum? İntihar etmeyi planlayan bir arkadaşıma ya da eroin satan bir hastama ne demeliyim? ‘Sen iyi birisin’ mi? Sempati, tahammül ve hoşgörünün de bir sınırı olmalı.

“Ahlaki” yargılarımız olmadan “ahlaklı” yaşayamayız. Beni görmeye gelen hastalar doğru yargılarım için para öderler. Bir avukata danıştığımda doğru önerileri için para öderim. Beş bin doları ailece geçirilecek bir tatile mi harcarız yoksa çocuklarımızın eğitimi için tasarruf mu ederiz? Gelir vergimde sahtekarlık yapar mıyım, yapmaz mıyım? Hepimiz günlük hayatta çeşitli kararlar veririz ve bu kararlarda ahlaki yargılar da vardır. Ahlaki yargılardan kaçamayız.

Ahlaki yargılar, içinde kötülük potansiyeli taşırlar. Dolayısıyla, başkalarını yargılamadan önce kendimizi yargılamalıyız.

Kötü insanlar bunu yapmayı başaramazlar. Kendilerini eleştirmekten her zaman kaçınırlar.

Ne amaçla yargıladığımız da önemlidir. Eğer iyileştirmek içinse güzel. Ama kendimizi daha iyi hissetmek ya da gurur için yapıyorsak yanlış.

Mesele yargılamak ya da yargılamamak değildir; mesele ne zaman ve nasıl yargılayacağımızdır.

Bilimsel Otoritenin
Ahlaki Yargılara Varmasının Tehlikesi

Bu ciddi bir tehlikedir. Tehlikelidir çünkü bilime hak ettiğinden çok daha fazla otorite veriyoruz. Bunu iki nedenle yapıyoruz. Birinci neden bilimin sınırlarını anlayamamamız. Diğer neden ise otoriteye çok bağımlı olmamız.

Çocuklarımız daha bebekken çok nazik ve çok bilgili bir çocuk doktorumuz vardı. İlk çocuğumuz doğduktan bir ay sonra ona gittiğimizde hemen katı yiyecekler yedirmeye başlamamızı çünkü bunun anne sütüyle beslenen çocuklar için gerekli olduğunu söyledi. İkinci çocuğumuzun doğumundan bir ay sonra gittiğimizde ise bebeği besleyici değeri yüksek anne sütünden mahrum etmemek için katı yiyecekler vermemizi mümkün olduğu kadar ertelememizi söyledi. Bilimsel yargı değişmişti.

Bilimsel gerçek olarak kabul edilenler aslında bazı bilim insanlarının yorumlarından başka bir şey değildir. Bilimin gerçek olduğunu iddia ettiği her şeyi düşünmeden kabul ediyoruz. Bilimsel gerçekler aslında bilim insanlarının çoğunun doğru kabul ettikleri şeylerdir. Gerçek, sahip olduğumuz bir şey değil, bir hedeftir.

Üzücü olan, bilim insanlarının, özellikle psikologların, bazı insanların kötü olduklarını duyurmalarıdır. Ne yazık ki, biz bilim insanları, kesin olmayan sonuçlara inanıyoruz. 1964 yılında, pek çok psikiyatrisi, kendisiyle karşılaşmadan Barry Goldwa-

ter'ı başkanlık için 'psikolojik yönden elverişli değil' şeklinde nitelendirdiler. Rusya'da psikiyatristler politik rakiplere 'ruh sağlığı bozuk' etiketi vererek mesleklerini kötüye kullanıyorlar.

Toplumun bilim insanlarının her söylediğini düşünmeden kabul etmesi durumu daha da kötüleştiriyor. Grup Kötülüğü'nde bahsettiğim gibi, çoğunluk liderlik etmektense izlemeye eğilimlidir. Bizler, otoritelerin bizim yerimize düşünmesini istiyoruz. Gerçekte bizden üstün bir özellikleri olmamasına rağmen, bilim insanlarının bizi yönlendirmesine izin veriyoruz.

Düşünmediğimiz için bilimsel düşüncenin zevkler gibi geçici olduğunu unutuyoruz. Bilimsel görüşler asla bir konu hakkında söylenen son sözler değildir. Bu yüzden, bilim insanlarının söylediklerine kuşkuyla yaklaşmalıyız. Bir başka deyişle, bireysel liderliğimizden asla vazgeçmemeliyiz. İyi ve kötü konusundaki kararlarımızı başkalarının etkisinde kalmadan kendi başımıza verebilmeliyiz. İyilik ve kötülük konusu, bilimsel bağlamdan çıkarılmayacak kadar önemli olmakla beraber sadece bilim insanlarına bırakılmamalıdır.

Şanslıyız ki, kültürümüzde, bilim insanları birbirleriyle tartışmayı çok seviyorlar. Tartışmak bilimin temelinde vardır. Tartışma ve şüphecilik olmadan bilim de olmaz. Kötülük kavramının yanlış kullanılmasına karşı elimizdeki en güçlü silah bilimin doğrulara bağlı kalması ve serbest tartışma ortamının olduğu demokrasidir.

Bilimi Yanlış Kullanmanın Tehlikeleri

Bilimi yanlış kullanmanın en büyük tehlikesi bilimsel gerçekler adına kendi yorumlarını yapan bilim insanları değil, bilimsel gerçekleri çeşitli amaçlar için kullanan sanayi ve hükümet birimleri ile bilgisiz bireylerdir. Atom bombasını yapan bilim insanlarıydı ama yapılmasına ve kullanılmasına karar veren politikacılardı. Bu, bilim insanlarının sorumluluğu olmadığı an

lamına gelmiyor. Ama kontrol sahibi olmadıklarının bilinmesi gerekir. Bilimsel gerçekler bir kez yayımlandığında, (zaten yayımlanması gerekir. Ne de olsa bilim, bilimsel gerçeklerin yayımlanması ve serbest bilgi akışı sayesinde gelişir) toplumun malı olurlar. Böylelikle herkes bu bilgileri kullanabilir.

Psikoloji hakkındaki bilgiler zaten toplum tarafından yanlış şekillerde kullanılıyor. Rusya bir yana, ülkemizde bile psikolojik bilgilerin hukuk sisteminde ne kadar doğru kullanıldığı tartışılır. Psikolojik testler öğretmenler için çok faydalı olmakla beraber, pek çok çocuk yanlış teşhis edilip yanlış şekilde sınıflandırılıyor. İşe alım sırasında ve yüksek eğitimde benzer testler yanlış şekilde kullanılıyor. Kokteyllerde insanlar ne anlama geldiğini bilmeden ve sonuçlarını düşünmeden 'penis kıskançlığı', 'hadım edilme korkusu' ve 'ben-severlik' ifadelerini yanlış şekillerde kullanıyorlar.

Dolayısıyla, kötülük hakkındaki bilginin toplumun eline geçtiğinde neler olacağını düşünmek korkutucu. Örneğin, kötü insanları teşhis edebilen bir test geliştirildiğini düşünün. Pek çok insan böyle bir testi akademik amaçlar dışında kullanmak isteyecektir: İstenmeyen öğrencileri elemek isteyen okullar, masum ve suçluyu ayırt etmek isteyen mahkemeler, velayet davalarına bakan avukatlar... İnsanların kaynanalarında, çalışanlarında nasıl da kötülük işaretlerini arayacaklarını ve eğer küçük bir işaret görürlerse, rakiplerini toplum önünde ve diğer şekillerde küçük düşürmek için neler yapabileceklerini düşünün.

Ancak, kötülük hakkındaki bilimsel bilgileri toplumdan saklamak mümkün olmamakla beraber, durum ilk bakışta göründüğü kadar da kötü değil. Bireyler hakkındaki psikolojik bilgi gizli tutulabilir. Psikolog ve psikiyatristler tarafından yapılan resmi teşhisler sadece bilimsel amaçlar için kullanım amacıyla sınırlandırılabilir. Psikolojik bilgilerin toplum tarafından yanlış kullanılması bu bilgiden mahrum edilmemizin daha doğru olduğu

anlamına gelmez. Aksine, toplumun psikoloji hakkında bilgilenmesi hem ahlaki hem de entelektüel açıdan bir adım ileri gitmemizi sağlar. Pek çok insanın Freud hakkındaki bilgisi kulaktan dolma olsa da, diğerlerinin bilinçaltı hakkında bilgi sahibi olması ve bilinçaltının sorumluluğunu alması önemli bir adımdır. Varoluş ve önyargılarımız, gizli düşmanlıklarımız, mantıksız korkularımız, kavrayışımızdaki kör noktalar, ahlaki yozlaşma ve gelişime karşı direncimiz hakkındaki giderek artan ilgimiz evrimsel bir sıçramanın başlangıcı olabilir.

Son olarak, kötülüğün psikolojisine karşı ilginin artması bu bilginin yanlış kullanılmasını engelleyecek başlıca faktör olabilir. Kötülük hakkında öğreneceğimiz daha pek çok şey olmasına rağmen, şimdiden bu konuda kesin olarak bildiğimiz şeyler var. Bunların ilki kötü insanların kötülüklerini başkalarına yansıttığı gerçeğidir. Kendi hatalarını kabullenmeye tahammül edemedikleri için daima başkalarını suçlarlar. Kötülük hakkındaki bilgimiz arttıkça bu bilgi daha fazla insan tarafından tanınacaktır.

Bilim İnsanı **ve Terapist Açısından Tehlikeler**

Şu ana kadar, bilim insanlarının kötülük hakkında çalışmalarının topluma ne şekilde zarar verebileceğinden bahsettim. Peki ya bilim insanlarının kendileri? Onlar kendi araştırmalarından kötü yönde etkilenemezler mi? Etkileneceklerine inanıyorum.

Kötülüğü derinlemesine araştıracak kişi terapisttir. Hiçbir yöntem bir kişiyi psikanaliz kadar derinlemesine inceleyemez. Kötü bir insana ancak bir psikoterapist yaklaşabilir. Kötülük hak- kmdaki bilgiye ancak onunla doğrudan karşılaşarak ulaşabiliriz.

Ancak kötü bir insanla karşılaşan deneyimsiz bir psikiyatrisi bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Bu yüzden, direnç ve karşı transfer konularında yeterince deneyim edinmemiş genç terapistlerin, kötü olarak nitelendirdiğim hastaları daha tecrübeli psikiyatristlere sevk etmelerini tavsiye ediyorum.

Kötülüğün Tehlikeleri Hakkında Son Söz

Kötülüğün psikolojisini bilimsel yöntemlerle incelemek gerçekten de çok tehlikeli. Bu tehlike asla hafife alınmamalı. Ahlaki yargılara varmak, görüşlerin bilimsel gerçeklerle çelişmesi, bilimsel bilginin kötü niyetli ve bilgisiz insanlar tarafından kullanılması ve kötülüğe onu yakından inceleyecek kadar yaklaşmak basit sorunlar değil. Kötülüğün psikolojisiyle ilgili bilgimiz arttıkça, bazıları bu hatalara düşecektir. Bu sorunlardan kaçınmak bir dereceye kadar mümkünken bazı kayıplar mutlaka olacaktır. Fakat büyük holdingler, nötron bombası, Yahudi soykırımı ve MyLai'in gerçek olduğu bir dünyada seçilecek doğru yol açıktır. Bu tehlikeler bizi kötülüğü incelemekten vazgeçirmeme- li. Kötülüğü incelememek incelemekten daha tehlikelidir.

BİR SEVGİ YÖNTEMİ

Kötülük çirkindir.

Şu ana kadar kötülüğün tehlikeleri ve yıkıcılığından bahsettim. Ama çirkinliğinin başka bir yönü daha var: Ucuz ve bayağı olması.

Simon Weil 'Erdemin Kriterleri' adlı düzyazısında "Hayali kötülük romantik ve çeşitlidir" diye yazmış ve şöyle devam etmiştir: "Gerçek kötülük ise üzücü, sıkıcı ve kısırdır." C.S.Lewis'in cehennemi, gri bir şehir olarak betimlemesi tesadüf değildir. Las Vegas'ı son ziyaretimden sonra ise cehennemin, sonu gelmeyen oyun makinelerinde insanların robot gibi oynadığı bir gazino olduğunu düşünüyorum. Gerçekten de Las Vegas'ın zevksiz pırıltısı bütün o korkunç sıkıntıyı unutturmak için düzenlenmiş bir yalan.

"Özgürlüğün tam karşısında kötülük vardır. Orada var olan tek şey çamurdur. Üçüncü bölümde kötü karakteri klinik açıdan tanımladım. Kötülük her şekle girer. Kötü biriyle bir kez karşılaştığınızda kötü insanların hepsini tanırsınız. En tehlikeli şekil

de düşünen psikotikler bile daha ilginçtirler. (Gerçekten de, bazı vakalarda kötülük yerine psikozların seçildiğini gösteren oldukça çok kanıt vardır.)

O halde nasıl olur da psikiyatristler bu kadar farklı bir tipi bugüne kadar tanıyamadılar? Çünkü saygınlık yalanına kandılar. Harvey M. Cleckley'in 'sağlıklı ruh maskesi' dediği şeye kandılar. Rahip arkadaşımın söylediği gibi, kötülük en tehlikeli hastalıktır. Sağlıklı bir ruh haline sahipmiş gibi davranmakla beraber aslında en sağlıksız insanlar kötü insanlardır.

Thomas Merton bu konuda şu yorumda bulundu:

Sağlıklı ruh halini adalet, insanlık ve başka insanları anlama ve sevme kapasitesiyle ölçeriz. Barbarlık, çılgınlık ve yıkıcılıktan korunmak için bu dünyanın aklı başında insanlarına güveniriz. Şimdi anlıyoruz ki en tehlikeli olanlar son derece sağlıklı görünenler. Aklı başında olduğunu sandığımız insanlar tarafından yapılan füzelerin ateşleme düğmelerine en küçük bir tedirginlik duymadan basanlar yine sağlıklı olduğunu sandığımız insanlar.

Sağlıklı insan maskesini takan ve yıkıcılıklarının normal karşılandığı kötü insanlar hakkında ne yapabiliriz? Öncelikle sağlıklı insan maskelerine kanmamalıyız. Bu kitabın bu konuda faydalı olacağını ümit ediyorum.

Ama sonra ne olacak? Bu eski bir atasözü: Düşmanını tanı. Onları sadece tanımakla kalmamalı, bu zavallı, sıkıcı, korkmuş insanları incelemeliyiz de. Onları iyileştirmek ve topluma kazandırmak için elimizden geleni yapmalıyız.

Kötülüğün psikolojisini çalışmanın potansiyel tehlikelerine rağmen bu nasıl başarılabilir? Süreç sırasında kendi ruh sağlığımızın bozulması tehlikesine rağmen? Bana kalırsa, bu konuda güvenle bilimsel araştırma yapmanın yolu bu kötü konuya olumlu değerlerle yaklaşmaktan geçiyor. Kötülüğü incelemek ve iyileştirmenin yolu sevgiden geçiyor.

Yirmi sekiz yaşındaki bir adamla yıllarca terapi yapmıştım. Çocukluğunda babasının kötü davranışlarına maruz kalmıştı. Bir gece, iyileşmesinde dönüm noktası olan şu rüyayı gördü: "Savaş zamanıydı. Asker elbisesi giyiyordum. Morris- town'daki evin önünde duruyordum. Çocukluğumun en kötü yıllarının geçtiği yer. Babam evdeydi. Elimde bir telsiz vardı ve roketçi müfrezesiyle irtibat halindeydim. Müfreze liderine evin koordinatlarını verdim ve pozisyonumuzu sordum. Bombardıman sırasında babamla birlikte kendimin de öleceğini biliyor ama aldırmıyordum. Ama müfreze lideri başımı ağrıtıyordu. Yapabileceklerinden emin olmadığını söylüyordu. Çok bozulmuştum. Yalvardım. Hatta viski teklif etim. Nihayet kabul edecek gibi oldu. Elinden geleni yapacağını söyledi. Kendimi harika hissediyordum. Ama sonra babam benimle konuşmak için evden dışarı çıktı. Ne dediğini hatırlamıyorum ama misafirler ya da başka insanlarla ilgili bir şeydi. Eve tekrar girdi. Yolun aşağısına baktım ve yaklaşmakta olan bir grup insan gördüm. Kim olduklarını bilmiyordum. Aileden değillerdi. Aniden onların da havaya uçacaklarını anladım. Deliler gibi müfreze liderini aramaya başladım. Bu sefer evi vurmaması için yalvarmaya başladım. Viski teklifimin hala geçerli olduğunu söyledim. Emri iptal edeceğini söyledi. Rahatlamış vaziyette uyandım. Ona tam zamanında ulaşmıştım."

Bu hasta gibi hepimiz kötülükle mücadele halindeyiz. Kızgınlıkla kolay olan çözümü tercih etmek, 'kötü insanları roketle öldürmek' kolaydır. Hatta öfkemiz büyükse kötülüğü yok etmek için kendimizin de havaya uçmasını göze alırız. Kötülük hayatın karşısında yer almakla beraber hayat formlarından biridir. Eğer kötü insanları öldürürsek, kendimiz kötü oluruz; katil oluruz. Eğer kötülüğü yok etmeye çalışırsak kendimizi de yok ederiz. Fiziksel olmasa bile ruhsal yönden. Ayrıca bizimle birlikte masum insanları da öldürürüz.

O halde ne yapmalı? Öncelikle, kötülüğü yok etmeye çalışmanın doğru olmadığını anlamalıyız. Ama bu bizi boşlukta bırakır. Kötülük sorununu çözmenin imkansız olduğuna inanıp vazgeçelim mi? Hayır. Bu anlamsız olur. Hayatın anlamı iyilik ve kötülük arasındaki mücadelede ve iyiliğin kazanacağına duyulan inançtadır. Cevap bu inançtadır: İyilik kazanabilir. Bunu başka bir şekilde ifade etmek gerekirse: Ancak sevgi kötülüğün üstesinden gelebilir.

O halde mücadelemizin temelinde sevgi olmalı. Bu cevap o kadar basittir ki bazıları çözümün bu kadar açık olamayacağına inanır. Aslında bu uygulama da zordur. Hatta ilk bakışta imkansız görünebilir. Kötü insanları sevmek nasıl mümkün olabilir? Ama yapmamız gereken tam olarak bu. Eğer kötü insanları inceleyeceksek bunu sevgiyle yapmalıyız. Başlangıç noktamız sevgi olmalı.

Charlene ile uğraşırken karşılaştığım karışıklığa geri döneyim. Bir bebekmiş gibi onu koşulsuzca sevmemi istedi. Ama Charlene bir bebek değildi. Onun istediğini yaparak içindeki kötülüğü onaylayamazdım. Kötü bir insanı sevmenin kendisi kötü değil mi?

Bu karışıklığın çözümünde bir paradoks yatıyor. Aşkın yolu zıt kutupların dinamik bir dengesi, belirsizliklerin neden olduğu yaratıcı ve acı dolu bir gerilim, kolay ve zor arasındaki zor tercihtir. Bir çocuğun yetiştirilmesini düşünün. Yanlış davranışlarını reddetmek sevgisiz bir harekettir. Hem anlayışlı hem anlayışsız, hem kabul eden hem talep eden, hem katı hem esnek olmalıyız.

Kötülüğü, bilinmeyen bir şekilde güzelleşeceği ümidiyle ele almak kolay değildir. Yine öpülen kurbağanın prense dönüşmesi miti varlığını korur. Ama nasıl olacak da kurbağayı öpmek onu prense dönüştürecek? Sevgi yöntemi nasıl işe yarayacak? Nasıl iyileştirecek? Tam olarak bilemiyorum.

Bilemiyorum çünkü sevgi değişik yollarla çalışır ve bu yolların hiçbiri önceden kestirilemez. Sevginin ilk görevi kendini kötülüklerden arındırmaktır. Kişi kendini, düşmanlarını bile sevecek kadar arındırdığında güzel bir şey gerçekleşir. Ruhun sınırları şeffaflaşır ve kişi benzersiz bir ışıkla ışıldar.

Bu ışığın etkileri değişiktir. Kutsal yolda yürüyenler onun cesaretiyle adımlarını hızlandıracaklardır. Kötülük yolundakiler ise bu ışıkla karşılaştıklarında yön değiştireceklerdir. Işığın taşıyıcısı bu etkilerin farkında olmayacaktır. Son olarak, ışıktan nefret edenler ona saldıracaklardır. Davranışları gün ışığına çıkmış ve tüketilmiş gibidir. Kötü enerjileri harcanmış ve etkisiz hale gelmiştir. Bu süreç ışığın taşıyıcısı için acı dolu ve hatta ölümcül olabilir. Ama bu, kötülüğün kazandığını göstermez. Aksine geri teper.

Sevgi yöntemi hakkında söylenebilecek en kesin sözleri yıllarını savaşta geçiren bir rahip söylemiştir: 'Kötülükle savaşmak ve onu yenmek için pek çok yol vardır. Kötülüğü yenmenin en etkili yolu, onu irade sahibi, yaşayan bir canlı ile kuşatmaktır. Kişi onu süngerin kanı çektiği ya da mızrağın kalbe girmesi gibi emdiğinde gücünü kaybeder ve daha ileri gidemez.

Kötülük, ancak insanları severek -bilimsel ya da başka bir şekilde- iyileştirilebilir. Bunun için özveri gerekir. İyileştiren kişi kendi ruhunun savaş alanı olmasına izin vermelidir. Özverili bir şekilde kötülüğü içine çekmelidir.

O ruhun tahrip olmasını ne engelleyecektir? Eğer kişi kötülüğü kalbine alırsa nasıl hala iyi kalabilir? Kötülük bile yenilgiye uğratılabildiğine göre iyilik nasıl ayakta kalacaktır? Geriye anlamsız bir değiş tokuştan başka ne kalacaktır?

Bunu ancak mistik bir dille açıklayabilirim. Tek söyleyebileceğim gizemli bir şekilde kurbanın kazanan olacağı. C.S.Le- wis'in söylediği gibi: "Bir hainin yerine gönüllü bir kurban öldürülürse, Masa çatlar ve Ölüm geriye gitmeye başlar."

'

Bunun nasıl meydana geldiği konusunda bir bilgim yok ama bu gerçeğin bilincindeyim. İyi insanların başkalarının kendilerine kötülük yapmalarına hatta bir bakıma öldürülmelerine izin verdiklerini biliyorum ama buna rağmen hala hayatta kalıp kontrolü ellerinde tutabiliyorlar. Bunun gerçekleştiği her seferde dünyanın güç dengesinde küçük de olsa bir değişiklik olur.